

ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ В АНГЛОМОВНОМУ ПИСЬМОВОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

І. С. БАХОВ, доктор педагогічних наук, професор,
Міжрегіональна Академія управління персоналом

E-mail: bakhov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8379-199X>

Л. Ф. ЛОЗИНСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

E-mail: lf2902@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3365-8525>

А. Д. АЛИЄВА, кандидат філологічних наук, старший викладач,
Луцький національний технічний університет

E-mail: sep-tima@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7888-9776>

Анотація. Вивчення граматичних основ, а також правильного оформлення словосполучень, речень, текстів, розпізнавання граматичних форм у мові та у письмі впливає на формування граматичних навичок в учасників англомовного академічного дискурсу. Мета дослідження – розкрити особливості допущення граматичних помилок в англомовному письмовому академічному дискурсі. Встановлено, що важливе місце у англомовному письмовому академічному дискурсі посідає граматику як основа граматичної будови мови. З'ясовано, що допущення граматичних помилок в англомовному письмовому академічному дискурсі відбувається через: недотримання вимог використання артиклів; безпідставне використання прийменника «of», до прикладу, з іменниками, що є назвами істот; неправильне використання прийменників «to», «for», «of», «from»; використання прикметника «own» без присвійного займенника; недотримання вимог використання видових та часових форм дієслова; використання іменників у формі означення; неправильну побудову структури речення; неузгодження підмета з присудком; недотримання вимог сполучення слів тощо. Розглянуто особливості англомовного письмового академічного дискурсу у контексті аналізу програм навчальних дисциплін, розроблених провідними закладами вищої освіти України. Розкрито параметри, за якими проводиться оцінювання академічних письмових текстів. Проаналізовано особливості англомовного академічного письма. Відзначено, що як варіант уникнення граматичних помилок в англомовному письмовому академічному дискурсі, потрібно використовувати сучасні програми і сервіси, зокрема програми для перевірки англомовного академічного письма на наявність граматичних помилок, зокрема програми «Microsoft Word», «Ginger», «OnlineCorrection», «Hemingway App», онлайн-сервіс «Grammarly», «Virtual Writing Tutor», сервіс «Sentence Checker». Перспективи наступних розвідок вбачаються у проведенні комплексного дослідження особливостей англомовного академічного дискурсу.

Ключові слова: граматику, англомовне академічне письмо, учасники англомовного академічного дискурсу, інформаційні технології, навички письма.

Актуальність теми дослідження.

Граматику – важлива складова письмового академічного дискурсу. Будучи основою для лексики, граматику посідає особливе місце у вивченні англійської мови. Вивчення граматичних основ, а також правильного оформлення словосполучень, речень, текстів, розпізнавання граматичних форм у мові та у письмі впливає на формування граматичних навичок в учасників англомовного академічного дискурсу.

Роль граматики проявляється й у тому, що вона впливає на формування практичних навичок при вивченні англійської мови в учасників академічного дискурсу. Володіння граматичними основами речення дозволяє уникнути граматичних помилок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості сучасного англомовного академічного дискурсу досліджували та продовжують досліджувати такі науковці, як Т. Варенко [1], Г. Дрімман [2] Т. Зубенко [3],

Х. Кохалик [4], І. Малиновська [5], Т. Маслова [6], І. Панченко [5] та інші.

Зокрема, Т. Маслова [6] під поняттям «академічний дискурс» пропонує розуміти розумово-комунікативну діяльність, яка здійснюється працівниками науково-освітньої сфери. Така діяльність перебуває у межах від лекційного викладання до написання і захисту дисертаційних робіт чи виступів на конференціях, участі у круглих столах. Звертаючи увагу на писемний академічний дискурс, Т. Маслова зазначає, що викладач у такому процесі виконує роль формувача тексту, а студент, зі свого боку, повинен освоїти подану викладачем інформацію.

Т. Варенко [1] поняття «академічний дискурс» розглядає як концептуалізовану своєрідну мову, яка використовується академічною спільнотою, тобто професорсько-викладацьким складом, науковцями, студентами, аспірантами, здобувачами, з метою спілкування та обміну інформацією у рамках багатьох видів діяльності закладів вищої освіти. Окрім того, академічний дискурс, як концептуалізована своєрідна мова, має низку особливостей, зокрема проявляється через стилістичні формули, є поняттєвим апаратом, а також характеризується особливістю терміносистемою.

І. Панченко та І. Малиновська [5], досліджуючи особливості академічного письма як ключового складника підготовки докторів із філософії з англійської мови, виділяють два особливі підходи, які застосовуються до навчання у писемному мовленні. Перший підхід побудований на процесі «Product Whiting», в основі якого лежить імітація тексту-зразка. Натомість другий підхід побудований на процесі «Process Whiting», в якому як джерело для порівняння використовується текст.

Окрім того, І. Панченко та І. Малиновська [5] наголошують, що в контексті вибору підходу, на якому ґрунтуватиметься академічне письмо, потрібно, передусім, врахувати характерні риси наукового, тобто академічного дискурсу різних напрямів навчально-освітньої підготовки.

Х. Кохалик [4] стверджує, що в академічному письмі насамперед потрібно дотримуватись наукового стилю. Науковий стиль передбачає переважання у письмі безособових тверджень, представлення точного та чіткого опису, дотримання правил логічного мислення тощо. Процес навчання англійського академічного письма, на думку науковця, повинен передбачати: 1) засвоєння синтаксичних і лексико-граматичних засад академічного стилю письма; 2) чітке відокремлення одного стилю академічного письма від іншого стилю; 3) розвиток навичок для структурування тексту відповідно до вимог

різних академічних жанрів.

Т. Зубенко [3] зазначає, що англійське навички письма в учасників англійського академічного дискурсу треба формувати, використовуючи при цьому сучасні засоби інформаційних технологій, зокрема технології створення інтелект-карт, програми вичитування тексту, програми редагування помилок у тексті тощо.

Г. Дрімман [2] стверджує, що характерними рисами академічного письма виступають: 1) комплексність; 2) точність; 3) лексична сполучуваність; 4) формальність; 5) експліцитність.

В результаті аналізу наукових праць [1–6] встановлено, що проблематика сучасного англійського академічного дискурсу з позиції практичного підходу є не розкритою до кінця.

Мета дослідження – розкрити особливості допущення граматичних помилок в англійському письмовому академічному дискурсі.

Результати дослідження. Як показує практика, в англійському письмовому академічному дискурсі найчастіше виникають такі граматичні помилки:

1) помилки, що виникають у процесі узгодження підмета і присудка в реченні;

2) помилки, що виникають під час використання потрібного часу у дієслові та/чи прислівниках;

3) помилки, що виникають у використанні артиклів.

Так, до прикладу, у Програмі навчальної дисципліни «English Academic Writing (Академічне письмо англійською мовою)» [7], розробленій кафедрою іноземних мов юридичного факультету Київського Національного університету імені Тараса Шевченка для аспірантів, що навчаються на другому році навчання, зазначено, що у результаті вивчення такої навчальної дисципліни аспіранти та здобувачі другого року навчання, зможуть виявляти і виправляти ключові граматичні помилки, зокрема помилки погодження підмета та присудка, помилки вживання часу у дієслові, прийменника помилки використання відповідного артикля.

Що стосується особливостей оцінювання знань студентів (аспірантів) за результатами освоєння навчальних програм з англійського письмового академічного дискурсу, то знання студентів (магістрів) оцінюються за 100-бальною системою. Відтак, у Робочій програмі вибіркової навчальної дисципліни «Письмовий науковий дискурс», розробленій кафедрою англійської філології факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [8] зазначено, що незадовільну оцінку одержують

студенти, якщо у письмовому мовленні вони недоречно використовують академічну лексику, при цьому граматична організація письмового мовлення є неправильною. Достатню оцінку одержують студенти, які використовують часи неправильно та граматична структура письмового мовлення яких є спрощена та із серйозними помилками. На оцінку «добре» в межах 60-79 балів претендують студенти, які також використовують часи у письмовому мовленні неправильно. Водночас на оцінку «добре» в межах 75-79 балів претендують студенти, які у письмовому мовленні використовують часи правильно, але із незначними помилками. На оцінку «дуже добре» можуть претендувати студенти, які у письмовому мовленні загалом використовують часи правильно.

Разом з тим, у Робочій програмі навчальної дисципліни «Англомовний дискурс» [9] кафедри англійської філології Київського університету імені Бориса Грінченка вказано, що за незначні помилки, зокрема граматичні, студенти отримують оцінку «добре», а за суттєві помилки – оцінку «задовільно».

О. Стеценко, аналізуючи особливості англомовного академічного письма, зазначає, що найчастіше, до прикладу, у написанні есе трапляються такі види помилок [10]:

– пунктуаційні, тобто пропуски розділових знаків у відокремленні вставних конструкцій (така помилка трапляється тому, що при написанні тексту зазвичай учасники англомовного академічного дискурсу керуються правилами українського правопису);
– неправильно побудовані речення;
– неузгодження часів у реченні;
– недотримання правил побудови тексту в стилі есе тощо.

С. Сидоренко та А. Гудманян акцентують увагу на граматичних помилках, які найбільш часто виникають при перекладі англомовних текстів [11]:

- 1) недотримання вимог використання артиклів;
- 2) безпідставне використання прийменника «of», до прикладу, з іменниками-назвами істот;
- 3) неправильне використання прийменників «to», «for», «of», «from»;
- 4) використання без присвійного займенника прикметника «own»;
- 5) недотримання вимог використання видових та часових форм дієслова;
- 6) використання іменників у формі означення;
- 7) неправильна побудова структури речення;
- 8) замість присудка використання тире;
- 9) неузгодження підмета з присудком;

10) недотримання вимог сполучення слів тощо.

Так, причинами недотримання вимог використання артиклів є:

– використання без означеного артикля іменника «author(s)»;

– використання означеного артикля «the» без підстав, наприклад у такому реченні: «the scientist emphasizes that *the* space does its job normal», коли мова йде про простір як загальну категорію;

– часте нехтування неможливістю використання обчислюваного іменника в однині без артикля, наприклад у реченні «*model of basic training, labor and financial resources for achieving aim*».

Прикладом безпідставного використання прийменника «of» може бути таке речення: «in the choice of methods, means of work that contribute to the formation of information competence of students, the results of the survey of curators».

Що стосується неправильного використання прийменників, то, наприклад, у словосполученні «practical research is aimed to the system» замість прийменника «to» повинен використовуватись прийменник «at».

Граматична помилка, яка полягає у використанні прикметника «own» без присвійного займенника, зустрічається у таких словосполученнях: «the search for directions of own activity», «formation of own strategy of activity».

Вивчаючи особливості недотримання вимог використання видових та часових форм дієслова, доцільно відмітити такий приклад граматичної помилки: in today's conditions, in order to solve personal problems, some people use illegal acts.

Прикладом використання іменників у формі означення є речення «The study is aimed at theoretical and practical justification of necessity of scientific communication optimization», яке доцільно правильно написати у вигляді «The study provides a theoretical and practical justification for the need to optimize scientific communication». Трапляються випадки, коли у перекладі англомовного тексту вжито замість іменника складні означення чи цілий ряд таких означень.

Прикладом неправильної побудови структури речення може бути вираження присудка у реченні у пасивній формі дієслова. В англійській мові зазвичай присутні активні конструкції з дієсловами, до прикладу, під час написання анотацій використовуються такі конструкції, як «author explores», «claims», а не довгі речення із присудком у пасивній формі.

В англійській мові складений іменний присудок не використовується. До прикладу, у

реченні «the aim of the study – presentation of theoretical and practical principles» типе є неприпустиме, правильно: «the purpose of the study is to present the theoretical and practical principles».

Прикладами неправильного узгодження підмета з присудком є такі речення: «improvement of the qualifying level and the shaping of comprehensive position through the practical and laboratory work is possible»; «analysis key areas and basic principles in the study identifies and eliminates problems».

Щодо порушення вимог сполучення слів, то в англійській мові досить поширеною є помилка, коли інфінітив вживається після дієслова «allow». Наприклад, така граматична помилка є у словосполученні «system of

language skills that allow to achieve significant success», де перед інфінітивом дієслово «allow» вимагає додатка «to allow someone to do something». Граматичною помилкою також є часте вживання іменника «readiness» у статтях психолого-педагогічного напрямку. При цьому іменник повинен вживатися із прийменниковим іменниковим словосполученням, до прикладу, не як «readiness... to labor», а як «ready to do something».

Практика показує, що як варіант уникнення граматичних помилок в англійському письмовому академічному дискурсі, треба використовувати сучасні програми і сервіси, зокрема програми перевірки англійського академічного письма на наявність граматичних помилок (табл. 1).

Таблиця 1

Сучасні програми і сервіси для перевірки англійського академічного письма на наявність граматичних помилок

Програми і сервіси	Особливості
Програма «Microsoft Word»	Завдяки вбудованому інструменту можна перевірити текст на граматичні помилки, а також на правопис. У програмі слова із помилками, а також слова, що повторюються, підкреслюються червоним кольором. Зеленим кольором підкреслюються пунктуаційні помилки та неправильне розташування слів у реченні. У програмі також вбудована функція, завдяки якій можна знайти синоніми до слів, а також додати незнайомі програмі слова у словник. Програма також дає можливість вибору форми англійського діалекту, зокрема австралійської, американської, британської, новозеландської чи південноафриканської.
Онлайн-сервіс «Grammarly»	Призначений для перевірки на граматику англійських текстів. Плагін Grammarly розроблено для браузерів Firefox, Google Chrome, Edge та Safari
Програма «Ginger»	Призначена для перевірки текстів на орфографічні помилки, зокрема на правильність написання слів у відповідності до значення, яке використовується.
Програма «OnlineCorrection»	Призначена для перевірки текстів на орфографічні помилки. У ході перевірки тексту автору представляється список виправлень. Окрім того, у програмі можна обрати окрему форму англійського діалекту, а саме: австралійську, американську, британську, новозеландську чи південноафриканську.
Сервіс «Sentence Checker»	Є одним із найпростіших засобів інформаційних технологій для перевірки тексту на граматичні помилки. Для цього слід скопіювати текст і вставити його у відповідне вікно на сайті. Як результат – помилки будуть виділені червоним чи жовтим кольором.
Онлайн-сервіс «Virtual Writing Tutor»	Призначена для перевірки тексту на граматичні орфографічні помилки. Програма має вбудований словниковий запас.
Програма «Hemingway App»	Програма має вбудований список слів, із якого пропонується слово, яке можна замінити у тексті. Також програма дозволяє розрізнити занадто довгі та занадто складні речення. Програмою пропонуються варіанти заміни пасивного стану, якщо на те вказують вимоги.

Джерело: сформовано на основі [12]

В. Громогласова розглядає ключові параметри, за якими оцінюють академічні письмові тексти студентів [13]:

- 1) відповідність тексту лінгвістичним вимогам;
- 2) змістовна та смислова наповненість тексту;
- 3) відповідність тексту стилю;
- 4) відповідність тексту структурно-

організаційним вимогам.

Висновки і перспективи. Отже, встановлено, що важливе місце в англійському письмовому академічному дискурсі посідає граматику як основа граматичної будови мови.

Результати, одержані під час дослідження, дали підстави:

- розкрити особливості граматичних помилок в англійському письмовому

академічному дискурсі;

□ розглянути особливості англомовного письмового академічного дискурсу в контексті аналізу програм навчальних дисциплін, розроблених провідними закладами вищої освіти України;

□ розкрити параметри, за якими проводиться оцінювання академічних письмових текстів;

□ проаналізувати особливості англомовного академічного письма;

□ відмітити, що як варіант уникнення

граматичних помилок в англомовному письмовому академічному дискурсі, треба використовувати сучасні інформаційні технології, зокрема програми для перевірки англомовного академічного письма на наявність граматичних помилок.

Опираючись на отримані в ході дослідження результати, перспективи наступних розвідок вбачаються у проведенні комплексного дослідження особливостей англомовного академічного дискурсу.

Список використаних джерел

1. Варенко Т. К. Особливості академічного дискурсу в англійській та українській мовах (на базі контенту веб-сайтів ВНЗ України та англомовних країн). *Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія»*. 2013. Вип. 38. С. 159-162.

2. Дзіман Г. М. Жанрово-стилістичні аспекти формування англомовної компетентності студентів-магістрантів у письмі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 119. С. 51-54.

3. Зубенко Т. В. Формування англомовних навичок письма засобами інформаційних технологій. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка: зб. наук. праць*. 2018. Вип. 3. С. 221-227.

4. Кохалик Х. М. Специфіка англомовного академічного письма. *Проблеми розвитку публічного управління в Україні: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю. (11-12 квіт. 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева*. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 237-239.

5. Панченко І. М., Малиновська І. В. Академічне письмо як необхідна складова підготовки докторів філософії з англійської мови фахового спрямування лінгводидактичний аспект. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2017. С. 147-153.

6. Маслово Т. Діалогізація учасників англомовного академічного дискурсу. *Матеріали II міжрегіонального науково-практичного семінару за участю вчених України та зарубіжжя «Сучасна іншомовна освіта в Україні та закордоном: стан, виклики і перспективи» / за заг. ред. Лавриченко Н.М.* Суми: ФОП Ткачов О.О., 2016. С. 148-152.

7. «English Academic Writing (Академічне письмо англійською мовою): Програма навчальної дисципліни. URL: http://www.asp.univ.kiev.ua/doc/ENGLISH_A_%20W/EAW_UF.pdf (дата звернення 10. 07. 2021).

8. Письмовий науковий дискурс: Робоча програма. URL:<http://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/5717> (дата звернення 10.07.2021).

9. Англомовний дискурс: Робоча програма навчальної дисципліни. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11384/1/V_Katernyuk_AD_GI.pdf (дата звернення 10.07.2021).

10. Стеценко О.С. Актуальність розвитку навичок англомовного академічного письма в процесі написання есе студентами немовних ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2016. Вип. 26. С. 122-128.

11. Сидоренко С. І., Гудманян А. Г. Типові помилки перекладу анотацій до наукових статей англійською мовою. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. К.: Аграр Медіа Груп, 2020. С. 65-73.

12. Громогласова В. 7 безкоштовних сервісів для перевірки граматики, на які можна покластися. Grade Education Centre, 2019. URL:<https://grade.ua/uk/blog/7-best-grammar-checkers/> (дата звернення 10.07.2021).

13. Корнева З. М., Дзіман Г. М. Критерії оцінювання англомовної компетентності в академічному письмі майбутніх офіцерів з інформаційних технологій. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. II Міжнар. наук. конгресу SMART SOCIETY 2019, м. Київ (11–12 квіт. 2019 р.)*. Київ: KHEU, 2019. С. 222-226.

References

1. Varenko, T. K. (2013). Osoblyvosti akademichnogo dyskursu v anghlijskij ta ukrajinskij movakh (na bazi kontentu veb-sajtiv VNZ Ukrainy ta anghlomovnykh krajyn) [Features of academic discourse in English and Ukrainian (based on the content of the websites of universities of Ukraine and English-speaking countries)]. *Naukovi zapysky. Serija «Filologichna»*, 159-162.

2. Dziman, Gh. M. (2014). Zhanrovo-stylistychni aspekty formuvannja anghlomovnoji kompetentnosti studentiv-maghistrantiv u pysjmi [Genre and stylistic aspects of the formation of English-language competence of undergraduate students in writing]. *Visnyk Chernighivskogho nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu. Serija: Pedagoghichni nauky*, 119. 51-54.
3. Zubenko, T. V. (2018). Formuvannja anghlomovnyi navychok pysma zasobamy informatsiinykh tekhnolohii [Formation of English-language writing skills by means of information technology]. *Humanitarnyi visnyk Poltavskoho natsionalnoho tekhnichnogho universytetu imeni Yurii Kondratiuka: zb. nauk. prats*, 3. 221-227.
4. Kokhalyk, Kh. M. (2019). Spetsyfika anghlomovnoho akademichnogho pysma [Specifics of English academic writing]. V: Lvivskiy rehionalnyi instytut derzhavnoho upravlinnia Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, *Problemy rozvytku publichnogo upravlinnia v Ukraini: Materialy naukovykh konferentsii za mizhnarodnoiu uchastiu*, Lviv, 11–12 kvit. 2019. Lviv, 237-239.
5. Panchenko, I.M., Malynovska, I. V. (2017). Akademichne pysmo jak neobkhidna skladova pidgotovky doktoriv filosofiji z anghlijskoji movy fakhovogho sprjamuvannja linghvodydaktychnyj aspekt [Academic writing as a necessary component of the training of doctors of philosophy in English professional specialty linguodidactic aspect]. *Linghvistyka KhKhI stolittja: novi doslidzhennja i perspektyvy*, 147-153.
6. Maslova, T. (2016). Dialoghizacija uchasnykiv anghlomovnogho akademichnogho dyskursu [Dialogization of participants of English-language academic discourse]. V: Hlukhivskiy natsionalnyi pedagoghichnyi universytet imeni Oleksandra Dovzhenka, *Suchasna inshomovna osvita v Ukraini ta zakordonom: stan, vyklyky i perspektyvy: Materialy II mizhrehionaljnogho naukovykh seminaru za uchastju vchenykh Ukrainy ta zarubizhzhja*, 148-152.
7. «English Academic Writing (Akademichne pysmo anghlijskoju movoju): Prohrama navchaljnoji dyscypliny. URL: http://www.asp.univ.kiev.ua/doc/ENG_LISH_A_%20W/EAW_UF.pdf
8. Pysmovyj naukovyj dyskurs: Robocha prohrama. URL: <http://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/5717>
9. Anghlomovnyj dyskurs: Robocha prohrama navchaljnoji dyscypliny. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11384/1/V_Katernyuk_AD_GI.pdf
10. Stetsenko, O. Ye. (2016). Aktualnist rozvytku navychok anghlomovnoho akademichnogho pysma v protsesi napysannia ese studentamy nemovnykh VNZ [The relevance of the development of English-language academic writing skills in the process of writing essays by students of non-language universities]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serija 16: Tvorchy osobystist uchytelja: problemy teorii i praktyky*, 26. 122-128.
11. Sydorenko, S. I., Hudmanian, A. H. (2020). Typovi pomylyky perekladu anotatsii do naukovykh statei anghlijskoju movoju [Typical mistakes in translating annotations to scientific articles in English]. *Fakhovy ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka: zbirnyk naukovykh*, 65-73.
12. Hromohlasova, V. (2019). 7 bezkoshtovnykh servisiv dlja perevirky hramatyky, na yaki mozna poklastysia. *Grade Education Centre*. URL: <https://grade.ua/uk/blog/7-best-grammar-checkers/>
13. Kornjeva, Z. M., Driman, Gh. M. (2019). Kryteriji ocinjuvannja anghlomovnoji kompetentnosti v akademichnomu pysjmi majbutnikh oficeriv z informacijnykh tekhnolohij [Criteria for assessing English-language competence in the academic writing of future information technology officers]. V: Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Vadyma Hetmana», *Strateghiji mizhkuljturnoji komunikaciji v movnij osviti suchasnykh universytetiv: zb. materialiv V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. II Mizhnar. nauk. kongresu SMART SOCIETY 2019*, Kyiv, 11–12 kvit. 2019. Kyiv, 222-226.

GRAMMAR MISTAKES IN ENGLISH WRITTEN ACADEMIC DISCOURSE

I. S. Bakhov, L. F. Lozynska, A. D. Alyeva

Abstract. Grammar is an important component of written academic discourse. Knowing the grammatical basis of a sentence avoids grammatical errors.

The purpose of the study is to reveal the peculiarities of making grammatical errors in English-language written academic discourse.

Results of research. As practice shows, most often in English-language written academic discourse the following grammatical errors occur: errors that occur in the process of matching the subject and predicate in a sentence; errors that occur when using the right time in verbs and / or adverbs; errors that occur in the use of articles. The reasons for non-compliance with the requirements for the use of articles are: the use of the noun "author (s)" without the specified article; use of the specified article "the" without grounds; frequent neglect of the inability to use a computable noun in the singular without an article. Regarding the incorrect use of prepositions, in the phrase "practical research is aimed at the system" the preposition "at" should be

© I. С. Бахов, Л.Ф. Лозинська, А. Д. Алиева

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

used instead of the preposition "to". A grammatical error, which consists in using the adjective "own" without a possessive pronoun, occurs in the following phrases: "the search for directions of own activity", "formation of own strategy of activity". Grammatical error related to non-compliance with the requirements for the use of specific and temporal forms of the verb: in today's conditions, in order to solve personal problems, some people use illegal acts. There are cases when in the translation of the English text instead of the noun complex definitions or a number of such definitions are used. An example of incorrect construction of a sentence structure is the expression of a predicate in a sentence in the passive form of a verb. A compound noun is not used in English. In English, the error is quite common when the infinitive is used after the verb "allow". Also a grammatical error is the frequent use of the noun "readiness" in articles of psychological and pedagogical direction. According to the results of the research, the peculiarities of grammatical errors in the English-language written academic discourse are revealed; features of English-language written academic discourse in the context of the analysis of the programs of educational disciplines developed by the leading institutions of higher education of Ukraine are considered; the parameters according to which the evaluation of academic written texts is carried out are revealed; features of English-language academic writing are analyzed. It is noted that as an option to avoid grammatical errors in English written academic discourse, you need to use modern information technology, including programs to check English academic writing for grammatical errors. Based on the results obtained during the study, the prospects for further research are seen in a comprehensive study of the features of English-language academic discourse.

Key words: *grammar, English academic writing, participants of English academic discourse, information technologies, writing skills.*

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВИРАЗІВ З ЗООКОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

В. О. ОСТАПЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
E-mail: victoryyy37@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1066-2484

Анотація. У статті пропонується порівняльний аналіз фразеологізмів із зоонімічними компонентами у німецько- та україномовному світогляді, які тісно пов'язані з національною культурою. Мета дослідження – назви тварин і фразеологічних одиниць компонентом-зоонімом дозволяє виділити важливі ціннісні орієнтири кожного народу. Актуальним є те, що найменування тварин в різних мовах містять різні якості і характеристики, викликають різні асоціації, цей факт свідчить про індивідуальність образного мислення конкретного народу, являє собою складний асоціативно-психологічний процес, а також говорить про відмінності в ціннісній картині світу різних етносів. З цієї точки зору зооніми виступають, з одного боку, як елементи культури, з іншого боку, – як елементи мови.

Вивчений і узагальнений теоретичний матеріал з проблем фразеологізмів дозволив виявити і описати їх смислові та структурні особливості, що відображають основні характеристики фразеологічних одиниць з зооморфним компонентом та відрізняють їх від інших висловлювань. Встановлено, що зоонімічний компонент у фразеологізмі має яскраво виражену національно-культурну специфіку, що визначає її асоціативні зв'язки та дозволяє використовувати такі фразеологізми для характеристики зовнішності, соціального статусу, міжособистісних стосунків, поведінки, фізичного та емоційного стану, інтелекту, ставлення до роботи та риси характеру. Назви тварин різними мовами можуть не асоціюються з ідентичними зображеннями та символами, а скоріше з однією і тією ж твариною як мірилом для різних якостей та властивостей.

Також у роботі досліджено те, що фразеологічні одиниці із зоонімічним компонентом під час перекладу можна замінити повними еквівалентами, частковими лексичними та граматичні еквіваленти та вибором аналогів.

Отриманий аналіз зоокомпонентів у фразеологізмах в німецькій та українській мовах вказує на цікаву перспективу вивчення багатозначних зоокомпонентів, тобто подальше їх дослідження в зіставному аспекті в інших мовах (українській, французькій, російській).

Ключові слова: фразеологізм, зооморфний компонент, мовна картина світу, національна специфіка, переклад, символ.

Актуальність теми дослідження.

Фразеологічні звороти з анімалістичним елементом в мовах усього світу використовуються в якості подібної характеристики людини і володіють високим смисловим потенціалом. При вивченні стійких виразів німецької та української мов, поширеність фразеологізмів з назвами тварин також стає очевидним фактом. Численність подібних фразеологізмів, їх яскрава образна основа і антропоцентричний характер функціонування детермінують інтерес лінгвістів і лексикографів до цієї частини фразеологічного фонду. У фразеології обох мов функціонують образи різних тварин, комах, птахів. Розглянемо деякі з них.

Проблемою дослідження в даній роботі постає вивчення фразеологічних систем з зооморфними компонентами в парі мов німецька та українська, що визначає теоретичну значимість тим, що проведене нами дослідження вносить певний внесок у розвиток фразеології в плані вивчення фразеологічних одиниць, а саме анімалізму

німецької і української мови та практична значимість визначається можливістю використання матеріалів на курсах по практиці викладання німецької мови, лекційних курсах з мовознавства та лексикології, з порівняльної типології, в теоретичному і практичному курсах перекладу, в науково-дослідній роботі студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідницькі питання зоонімії у фразеології привернули увагу багатьох вчених як в Україні так і за кордоном. Ці наукові дослідження проводились на матеріалах однієї, двох чи трьох мов. Цій проблемі в українській культурній сфері присвячені праці І. А. Голубовської, А. П. Левченка, В. Д. Ужченка, А. А. Крижко та інших. Лінгвокультурний аспект зоонімії на матеріалі німецької та української мови досліджувався у статті Л. С. Івашкевич на матеріалі німецьких зооморфних метафор у дисертації А. І. Карпенка.

Такі дослідники як О. В. Коваленко та В. В. Рзаєва проводили наукові дослідження на матеріалах українських фразеологізмів,

С. В. Буренкова порівнювала анімалістичні образи фразеологізмів в російській та німецькій мовах, семантичні особливості фразеології з зооморфними компонентами розглядали В. Є. Щербина, Л. О. Пасечна. Проблеми перекладу фразеологізмів з зоокомпонентом займалися Л. О. Ярова, Є. К. Буточкіна, Я. В. Григошкіна, І. В. Кравчук А. Р. Зубрик.

В даний час не існує єдиного визначення для позначення дослідженого нами поняття, можна зустріти такі терміни: «фразеологічна одиниця із зооморфізмом (або зооморфними компонентами)», «фразеологізм із зоосемізмами», «фразеологізм із зоонімами», «фразеологізм із анімалістичними компонентами». Для нашого дослідження ми будемо використовувати термін «зоонім», що означає ім'я біологічної тварини, на основі якого розвивається метафоричне значення [8, с. 6].

Мета наукової розвідки – проаналізувати фразеологічні системи з зооморфними компонентами в парі мов німецька-українська.

Об'єктом пропонованого дослідження є фразеологізми з зооморфними компонентами на матеріалі української та німецької мов.

Предметом дослідження є структурно-семантичний аналіз даних стійких оборотів.

Джерелом фактичного матеріалу слугували 43 німецьких і українських фразеологічних одиниць, які були піддані комплексному порівняльному аналізу.

У ході проведення дослідження було поставлено такі **цілі**: вивчити структуру одиниць фразеології з зооморфним компонентом, вивчити та порівняти семантику цих стійких виразів українською та німецькою мовами, виявити подібності та відмінності у візуальній мові зоонімічних компонентів у порівняних образах фразеологізмів, виявити особливості перекладу фразеологізмів з зоонімами.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз літератури, вивчення програмних документів і спеціальної літератури з проблеми перекладу фразеологізмів; порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, класифікація і систематизація емпіричних даних, порівняльний аналіз, моделювання; це дало змогу визначити та охарактеризувати зооморфні особливості фразеологізмів української та німецької мов.

Матеріалом дослідження послужили 83 німецьких і українських фразеологічних одиниць, які були піддані комплексному порівняльному аналізу.

Висновки та перспективи. Вивчаючи мову, неможливо обійтися без знання самобутньої частини лексики – фразеології. Фразеологічні одиниці створюються історією і досвідом народу. Існує достатня кількість

досліджень, присвячених проблемам фразеології. Фразеологізми становлять великий інтерес для вивчення, так як в них втілені психологія, мислення і дух народу.

Багатовікові спостереження людини за звичками і зовнішнім виглядом тварин знайшли своє відображення в анімалізмі, що передає ставлення людей до «братів наших менших». Так, завдяки фразеологізмам з зоокомпонентом люди можуть відображати:

• **фізичні можливості та якості**: «*Stark wie ein Pferd – дужий (випривалий) як кінь* [9, с. 98], *schwimmen wie ein Fisch – плавати як риба* [9, с. 111], *essen wie ein Spatz – їсть як горобець* [1, с. 200], *wie eine Ratte schlafen – спить як бабак* [9, с. 155], *böse wie ein Wolf (злий як вовк) – злий як собака* [9, с. 98], *Spatzenhirn (горобині мізки) – курячі мізки* [9, с. 99];

• **зовнішній вигляд**: «*Schwarz wie ein Rabe – чорний як ворон* [9, с. 100], *die Eule unter Krähen (сова серед ворон) – ні пава, ні ворона* [4, с. 8], *einen Affen haben – бути п'яним* [4, с. 9], *aussehen wie eine Gans – мати дурний вигляд* [5, с. 62], *mager wie eine Ziege – тонкий як тріска*» [5, с. 61];

• **психічні атрибути (риса характеру)**: «*Störrisch wie ein Esel – впертий як віслик* [9, с. 98], *sanft wie ein Lamm – сумірне телятко* [9, с. 99], *schlau wie ein Fuchs – хитрий як лисиця* [9, с. 99], *ein Wolf im Schlafpelz – вовк в овечій шкурі* [9, с. 111], *Der Hund auf dem Heu – собака на сіні* [9, с. 111], *glatt wie ein Aal – лицемірний як вугор* [9, с. 111];»

• **інтелект**: «*виприщатись як баран до нових воріт – dastehen wie die Kuh vorm neuen Tor* [1, с. 200], *perlen vor die Sieue werfen – метати бісер перед свинями* [9, с. 147], *Den Bock zum Gartner machen – пустити козла в город* [9, с. 147], *soviel von etwas verstehen, wie die Kuh vom Sonntag – Розбирається, як свиня в апельсина* [1, с. 207];»

• **повадки, вміння, навички**: «*schwätzt wie eine Elster – трищати як сорока* [3, с. 29], *geschwätzig wie eine Elster – балакуча як сорока* [3, с. 29], *wie ein Schwein schwitzen – потіти як свиня* [3, с. 30];»

• **відображення соціального становища людини**: «*arm wie ein Kirchenmaus – бідна, як церковна миша*» [3, с. 36];

• **міжособистісні відносини**: «*wie Hund und Katze leben, Katz und Hund verträgt sich nicht – жити, як кішка з собакою*» [3, с. 38];

Складові назви тварин легко потрапляють у категорію символів слів і відображають уявлення, вироблені людьми щодо різних тварин. Багато імен тварин стали метафорами людських характеристик і рис, наприклад: *лисиця* – «хитрий, улесливий», *гусак* – «про ненадійну або дурнувату людину», *ведмідь* – «про незаробну,

неповоротку людину», *півень* – «про задержувату людину» [8, с. 9].

Таким чином, назви тварин виконують тут енциклопедичну функцію – вони дають інформацію про тварину, необхідну для формування фразеологічного значення. З великої кількості психічних та фізичних характеристик тварини, її зовнішнього вигляду та звичок вибирається одна, яка реалізується у контексті одиниць, пов'язаних із людиною [8, с. 10].

Деякі назви тварин, які стали символізувати негативні якості. В німецькій та українській мовах це переважно *Hund* – «собака», *Schwein* – «свиня», *Ziege* – «коза», *Esel* – «осел», імена яких ґрунтуються на реальних спостереженнях, а також на пануючих стереотипних уявленнях про інтелект і характер та інші характеристики тварин. Деякі з цих понять мають дуже давнє походження [8, с. 12].

Тож бачення собаки як істоти відоме з Біблії, назва цієї тварини дає найнегативніші відтінки як у українській, так і в німецькій фразеології: «*kein Hund, auf den Hund kommen, wie ein Hund leben, jmden wie einen Hund behandeln*» – «Собача смерть, здохнути як собака, гонити до всіх собак, собачий син, собача погода, знати собак» [8, с. 13].

Під час перекладу фразеологізмів та паремій із зоонімічним компонентом особливу увагу слід звернути на образність цього компоненту, оскільки назви тварин різними мовами можуть не асоціюватися з однаковими ображеннями та символами, але одна і та ж тварина є критерієм різних атрибутів та якостей. Вирішальну роль відіграє зоонімічний образ у формуванні індивідуального значення фразеологічних одиниць, виконуючи як інформативну, так і образно-експресивну функцію [7, с. 235].

Правильний переклад і розуміння значень фразеологізмів дозволяють формувати адекватне уявлення про культуру, побут, традиції країни, що вивчається. Проте, у процесі перекладу перед лінгвістом стоять два важливі завдання:

1. виокремити фразеологізм;
2. підібрати правильний спосіб для перекладу на потрібну мову [10, с.97].

У будь-якому тексті є такі елементи, які дуже складно або неможливо перекласти. Фразеологізми за шкалою «перекладається» і «важко перекладати» займають чи не перше місце. Перекладацька стратегія вибирається в залежності від властивостей фразеологічних одиниць:

- рівноцінні;
- з частковими еквівалентами;
- без еквівалентний [10, с. 111].

Розглянемо кожен із способів окремо. Фразеологічний переклад – це використання у тексті стійких одиниць різної подібності. Іноді

не потрібно створювати нові стійкі вирази для перекладу одиниць фразеології, оскільки мова, на яку перекладається одиниця фразеології, вже має точні або подібні одиниці фразеології. Велику кількість фразеологізмів у німецькій мові можна прирівняти до української. Наприклад, фразеологізм «*stumm wie ein Fisch*» [2, с.1429] відповідає еквіваленту в українській мові «німий як риба». Тут можна чітко побачити повну семантичну відповідність, зміст оригіналу зберігається в перекладі. У читача не виникає ніяких труднощів при перекладі і сприйнятті даного фразеологізму. Слід навести кілька подібних прикладів: «*Mit dem Feuer spielen – Грати з вогнем* [2, с. 1325]; *Den Schwanz einziehen – Піджати хвіст* [2, с. 1239]; *Die Katze im Sack kaufen – Купити kota в мішку*» [2, с. 1329].

Другий спосіб можливий, коли буквальный переклад може передати читачеві справжній зміст усієї сутності. Наприклад, фразеологізм «*weiße Rabe*» [2, с. 1325] перекладено калькою «біла ворона». У німецькій мові цьому фразеологізму надається позитивне забарвлення «розумна, талановита людина», але українська версія має негативне значення «бути відмінним від інших». Граматика і лексика даних фразеологізмів буде повністю збігатися, але семантика відрізняється. Варто навести ще кілька подібних прикладів: «*Eine schöne Geste – Гарний жест* [2, с. 1300]; *Etwas mit Stumpf und Stiel ausrotten – Вирвати щось з коренем* [5, с. 70]; *Im siebenten Himmel sein – Бути на сьомому небі*» [3, с. 40].

Без еквівалентний – це не переклад фразеологізму, а його тлумачення, його використовують для тих фразеологічних одиниць, які не мають відповідників. Наприклад, фразеологізм «*Er kann ihm nicht das Wasser reichen*» (досл.: *Він і води подати не зможе*) [6, с. 71] – Людина, якій нічого не під силу, не справляється ні з якою справою. Граматично фразеологізм повністю змінено. Варто навести кілька подібних прикладів: «*Ein alter Hase – (досл.: Старий заєць) – Людина, яка багато чого побачила на своєму віку* [7, с. 290]; *Hoffen und Harren macht manchen zum Narren – (досл.: Надія і наполегливе очікування роблять іншого дурнем) – Людина, яка марно чекає чогось* [7, с. 290]; *Er trägt sein Herz in der Hand – (досл.: Він носить своє серце в руці) – Відкрита людина*» [8, с. 17].

На підставі перерахованих прикладів, можна констатувати, що при перекладі німецьких фразеологізмів на українську мову слід враховувати їх семантичні, граматичні, синтаксичні, лексичні особливості. До кожної фразеологічної одиниці слід підібрати відповідний спосіб перекладу.

Висновки. Порівняльний аналіз фразеологізмів із зоонімами в українській та

німецькій мовах привів до висновку, що зоонімічний компонент фразеологізму має яскраво виражену національну та культурну специфіку, що визначає його асоціативні зв'язки та дає змогу використовувати такий фразеологізм для характеристики фізичних якостей, можливостей людини, зовнішнього вигляду, психічних якостей (рис характеру), інтелекту, повадок, вмінь, навичок, відображення соціального становища людини

Список використаних джерел

1. Burger, H. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH&Co., 2003. 225 s.
2. Duden *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag, 1989. 1816 s.
3. Буренкова С. В. Зооморфные образы немецкой и русской фразеологии. Вестник Челябинского государственного университета: электр. версия журн. 2008. № 30 (131). С. 29-40. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zoomorfnye-obrazy-nemetskoy-i-russkoy-frazeologii/viewer> (дата звернення: 12.09.2021)
4. Верхушева Н. А. Соматичні фразеологізми в острівних німецьких говорах: Автореф. дис. канд. філол. наук. Алтайська державна педагогічна академія. Іркутськ, 2009. 16 с.
5. Емельянова Е. В. Анализ фразеологических универсалий немецкого языка. *Aktobe, Kazakhstan*. С. 61-74.
6. Капніна Г. І. Компаративні фразеологізми із зоонімічним компонентом у німецькій мові. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. 2013. Т. 21. Вип. 19 (3). С. 69-72.
7. Кудіна О. Ф., Пророченко О. П. Перлини народної мудрості: Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. 320 с.
8. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: Автореф. дис.... канд. філол. наук. Київ. нац. лінгв. Ун-т. К., 2004. 19 с.
9. Німецько-український фразеологічний словник: У 2 т. / Уклад.: В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. К.: Рад. шк., 1981. Т.1: А-К. 416 с., Т.2: L-Z. 382 с.
10. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. К.: Рад. школа, 1988. 279 с.

References

1. Burger, H. (2003). *Phraseologie. Eine*

та міжособистісних відносин.

Перспективи подальших досліджень.

Отримані в процесі дослідження відомості дозволять вивчати німецьку мову як іноземну, краще зрозуміти значення зооморфних фразеологізмів і уникнути помилок при перекладі, що буде сприяти впевненому використанню фразеологічних одиниць в розмовній мові і сприйняття в художньому тексті.

Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 225 s.

2. Duden *Deutsches Universalwörterbuch*. (1989). Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag, 1816 s.

3. Burenkova, S. V. (2008). Zoomorfnye obrazy nemetskoy i russkoy frazeologii. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta: elektr. versiya zhurn.* [Zoonyms in German and Russian phraseology]. Vol. 30 (131). P. 29-40. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zoomorfnye-obrazy-nemetskoy-i-russkoy-frazeologii/viewer> [in Russian]

4. Verkhushcheva, N. A. (2009). Somatychni frazeolohizmy v ostrivnykh nimetskykh hovorakh: Avtoref. dys. kand. filol. nauk. *Altaiska derzhavna pedahohichna akademiia*. [Semantics of German Phraseology]. 16 p. [in Russian]

5. Emelyanova, E. V. (2010). Analiz frazeologicheskikh universalii nemetskogo yazika. P.61-74. [in Russian]

6. Kapnina, H. I. (2013). Komparatyvni frazeolohizmy iz zoonimichnym komponentom u nimetskii movi. [Comparison of phraseology]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Movoznavstvo*. Vol 19 (3). P. 69-72. [in Ukrainian]

7. Kudina, O. F., Prorochenko, O. P. (2005). *Perlyny narodnoi mudrosti: Posibnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchikh navchalnykh zakladiv*. [General Linguistics]. Vinnytsia: Nova knyha. 320 p. [in Ukrainian]

8. Mizin, K. I. (2004). Komparatyvni frazeolohichni odynytsi suchasnoi nimetskoï movy: shliakhy utvorennia ta ideohrafiia: Avtoref. dys.... kand. filol. nauk. [Comparison of phraseology]. *Kyiv. nats. lnhv. Un-t*. 19 p. [in Ukrainian]

9. *Nimetsko-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk: U 2 t.* [Dictionary of Phraseology] / Uklad.: V. I. Havrys, O. P. Prorochenko. (1981). T.1: A-K. 416 p., T.2: L-Z. 382 p.

10. Uzhchenko V. D. (1988). *Narodzhennia i zhyttia frazeolohizmu*. [Phraseology]. K.: Rad. shkola, 279 p. [in Ukrainian]

ETHNOCULTURAL SPECIFICITY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH ZOOCOMPONENT IN GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES

V. O. Ostapchenko

Abstract. *The article presents a comparative analysis of phraseology with zoonymic components in the German and Ukrainian worldviews, which are closely related to national culture. In most phraseologies*

© В. О. Остапченко

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

with the component-zoonym there is a type of metaphorical transfer, which uses the names of animals to describe the characteristics of man, the designation of certain qualities, appearance, character, mental abilities. In addition, zoonyms are often symbols of moral and intellectual qualities of man.

The purpose of research is to study phraseological systems with zoomorphic components in a pair of German - Ukrainian, which allows to identify important values of each nation.

Results of research. During the study of zoonyms in phraseology, it was noted that the metaphorical nature of zoomorphic phraseology, their inherent subjective-evaluative connotation, the specificity of their semantic parameters and syntactic structure is largely due to their scope, based on their expressed anthropocentrism as a manifestation of traditions of attributing to animals certain traits of human character. In the ethnoculture of different peoples, phraseology, including the names of animals - is primarily a statement about man, his spiritual and social traits.

Thus, phraseology with the names of animals can reflect: physical qualities, capabilities; appearance; mental qualities (character traits); intelligence; habits, abilities, skills.

Also, the paper explores the common and distinctive features of phraseology of the Ukrainian and German languages, namely the zoocomponents that form complete equivalents. Such phraseological units are equivalent, ie their lexical volume, semantic meaning and meaning are symmetrical. The second group includes partial equivalents. In German and Ukrainian, such phraseological units have the same meaning, but differ in the composition of lexical components, and, consequently, the internal form. The third group includes phraseologies that have no equivalents in another language and are characterized by the fact that these concepts do not have a common object. Such phraseological units often remain outside the scope of bilingual phraseological dictionaries, which is why it is only possible to explain the meaning.

Originality is determined by the fact that our study makes a contribution to the development of phraseology in terms of studying phraseological units, namely the animalism of the German and Ukrainian languages.

Conclusion. The presence of common and distinctive features in the structures of phraseology of the studied languages, the nature and content of associations are determined not by the properties of animals, but by their life in the national folklore-mythological and literary contexts of each nation, its worldview, human existence.

Key words: phraseology, zoomorphic component, linguistic picture of the world, national specifics, translation, symbol.

АНГЛІЙСЬКА ПРАВНИЧА МОВА: ТРУДНОЩІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

О. В. ШКУРАТ, вчитель,
Комунальна установа Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів №24,
E-mail: elen_shkurat@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-0388-1216

Л. І. ГАРЦУНОВА, викладач кафедри гуманітарних дисциплін,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ
E-mail: gartsunova1@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1618-5623

Анотація. Англійська правнича мова значно відрізняється від англійської мови повсякденного спілкування. Це робить англійську правничу мову настільки складною, що її важко зрозуміти навіть носіям англійської мови, які не є фахівцями у галузі юриспруденції. Тоді як правники вбачають проблему тільки у складній правничій термінології, філологи виокремлюють і інші, притаманні лише для правничого дискурсу, особливості. Чимало спроб спростити правничу мову було зроблено навіть на законодавчому рівні урядами англійських країн. Проте проблема складності англійської правничої мови все ще відкрита. Для українських фахівців, правників чи перекладачів, що в силу своєї професійної діяльності мають справу зі складанням та перекладом правничих документів англійською мовою, ця проблема стоїть ще гостріше, оскільки яв освітніх програмах більшості українських вишів відсутній курс правничого письма англійською мовою. Мета статті – проаналізувати фактори, що вплинули на формування англійської правничої мови; описати її особливості та характерні риси; виявити основні труднощі, з якими стикаються правники-практики, під час складання проєктів юридичних документів англійською мовою та описати шляхи їх подолання. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: 1) проаналізувати фактори, що вплинули на розвиток правничої англійської мови відокремлено від мови повсякденного спілкування; 2) проаналізувати особливості правничого дискурсу в англійській мові; 3) визначити основні проблемні риси англійської правничої мови та на прикладах пояснити способи їх уникнення. Наведені приклади та пояснення можуть бути використані правниками та перекладачами як своєрідний гайд у їх подальшій професійній діяльності, в чому і полягає практична цінність статті. Ця стаття стане у пригоді не тільки філологам, кваліфікованим правникам, а також здобувачам вищої освіти, що тільки роблять свої перші кроки в професії.

Ключові слова: правнича англійська мова, правничий дискурс, мова повсякденного спілкування.

Актуальність. Англійська правнича мова є уособленням правничих традицій, що склалися впродовж тисячоліть. Правники фактично створили штучну мову, зрозумілу лише представникам даної професії. Мова, якою створюються юридичні документи, носить формальний та директивний характер. Через вживання специфічної правничої термінології, застарілих виразів та слів іноземного походження, тексти договорів, угод, законодавчих та нормативно-правових актів зрозумілі лише висококваліфікованим спеціалістам у галузі юриспруденції. Англійська правнича мова не раз критикувалась: більшість правничих документів впливають на повсякденне життя пересічних громадян та складаються без урахування цільової аудиторії. Крім того, абсурдність деяких виразів та формулювань викликають подив навіть у освічених носіїв мови та представників правничих професій.

З плином часу провідні фахівці у галузі права зрозуміли, що пріоритетними мають бути

інтереси клієнтів, тому виникла потреба у реформуванні англійської правничої мови з метою зробити її простою та зрозумілою. Починаючи з 1970 року, було прийнято декілька законів, які вимагали, щоб страхові поліси та споживчі контракти були написані простою та зрозумілою англійською мовою. Виробники, власники банків та бізнесу помітили, що документи, складені таким чином, дозволили не тільки знизити ціни на товари та послуги, але й збільшити попит на них. Процес імплементації англійської мови повсякденного спілкування змінив і саму правничу професію. Більшість правничих шкіл англійських країн запровадили курс правничого письма у свої освітні програми. Багато документів, правил, інструкцій, нормативно-правових актів було переписано таким чином, щоб зробити їх зрозумілими. Правники-практики, прагнучи вдосконалити свої навички, проходили курси відповідної підготовки.

Незважаючи на значний прогрес, проблема складності англійської правничої

мови все ще залишається відкритою. Колишні випускники правничих шкіл скаржаться на те, що стиль простого правничого письма не прийнятний для старших за віком колег, на яких вони працюють. Клієнтам, що планують купівлю чи продаж майна, доводиться підписувати угоди, текст яких вони розуміють лише частково. Люди читають не повністю або ж взагалі ігнорують незрозумілі абзаци договорів оренди, кредитних договорів, договорів про надання телекомунікаційних послуг, векселів та інших документів, не бажаючи розбиратися із складною правничою мовою та покладаючись на добропорядність авторів [13, с. 3–4].

Не зважаючи на великий інтерес філологів, лінгвістів та правників до проблеми імплементації англійської мови повсякденного спілкування у професійне спілкування у сфері правничої діяльності, правнича англійська мова все ще залишається важкою для розуміння навіть носіями англійської мови. Для не носіїв мови дане питання стоїть ще гостріше. Згідно аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці», проведеного Міністерством юстиції України, 100 % респондентів вказали, що іноземна мова необхідна в юридичному бізнесі, 68,9 % опитуваних вказують на необхідність володіння саме англійською мовою. Для юридичного бізнесу є бажаним рівень володіння іноземною мовою, що дає можливість вести переговори, складати правові документи та здійснювати їх переклад [1]. Тим не менш, окремий курс правничого письма англійською мовою не включено до освітніх програм більшості вищих навчальних закладів України. Складаючи правові документи, українські правники швидше за все візьмуть за зразок аналогічний документ, розроблений британськими чи американцями фахівцями. Не розуміючи «підводних каменів» правничої англійської, розроблений таким чином документ може бути не досить вдалим. Актуальність цієї статті полягає в тому, що проаналізувавши фактори виникнення правничої англійської мови та основні її характеристики, автором наведено конкретні практичні поради, як використовувати англійську мову повсякденного спілкування можна скласти доступний та зрозумілий для цільової аудиторії проєкт правничого документу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Книга професора *D. Mellinkoff «The Language of Law»* є однією із перших спроб описати усі недоліки правничої англійської. Дослідженням синтаксичних властивостей правничої англійської присвячена книга *M. Gustafsson «Some Syntactic Properties of English Law Language»*. *R. Haigh, P. Tiersma,*

L. Solan, J. Ainsworth, C. Williams, G. Schneiderei, R. Wydick P. Bivins та інші не тільки вивчали лінгвістичні характеристики англійської правничої мови, але також давали у своїх працях конкретні поради з метою її спрощення та вдосконалення.

Мета статті – проаналізувати фактори, що вплинули на формування англійської правничої мови; описати її особливості та характерні риси; виявити основні труднощі, з якими стикаються правники-практики, під час складання проєктів юридичних документів англійською мовою та описати шляхи їх подолання.

Результати. Мова права відображає правову систему суспільства, в умовах якої вона функціонує, має свої лінгвістичні характеристики та зазвичай відрізняється від мови повсякденного спілкування. Можна виділити чотири основні фактори, що істотно вплинули на формування англійської правничої мови та можуть пояснити її відмінність від загальноновживаної англійської: історичні, соціологічні, політичні та юридичні.

Будь-яка мова перш за все відображає історію людей, які нею розмовляють. Правнича англійська є відображенням суміші мов, які вплинули безпосередньо і на формування англійської мови повсякденного спілкування. Та, тим не менш, історичний розвиток англійської мови загального вжитку в певних аспектах ніяк не вплинув на правничу англійську. Зазвичай, мова змінюється з плином часу: старі значення слів втрачаються, набуваючи нових; змінюються граматичні структури, відображаючи статус конкуруючих діалектів. Але правнича мова змінюється внаслідок змін у сфері права, а не лінгвістичних процесів. В той час, як у англійській мові повсякденного спілкування старі слова виходять із вжитку, в правничій мові до значень застарілих слів додається ще й нове, створюючи синонімічні ряди: *cease and desist; null and void; act and deed; acknowledge and confess; new and novel* [11].

Довгий час в Англії співіснували три мови: англійська, французька та латина. Латинська мова була мовою освіти середньовіччя, тому її вплив на правничу англійську очевидний. Із зростанням впливу церкви на всі сфери життя, латинська мова стала невід'ємною частиною мови повсякденного вжитку. Великий вплив церква чинила і на здійснення правосуддя, а духовенство складало найбільший відсоток серед грамотних писарів та науковців. Саме тому всі офіційні записи судових засідань робились латинською мовою. Багато латинських слів та виразів все ще широко використовуються у сучасній правничій англійській: *et alii, et cetera, id est, per se,*

versus, de facto, ipso facto, pro forma, pro rata, quorum та інші. Протягом досить тривалого часу правники навмисно використовували латинську термінологію та граматичні структури. Робилось це в першу чергу не для того, щоб зробити документ більш зрозумілим для простого люду, а радше для того, щоб підкреслити вагомість та професійність створених ними документів. Відбиток цієї традиції можна зустріти навіть сьогодні. Характерний для латинської мови порядок слів у реченні, що ускладнює розуміння тексту, зустрічається і в сучасних правничих паперах [8, с. 2].

Особливого впливу правнича англійська зазнала від французької мови. Протягом майже 300 років французька була мовою судочинства, тому багато слів сучасної англійської правничої мови мають французьке походження: *appeal, attorney, bailiff, bar, claim, complaint, counsel, court, defendant, demurrer, evidence, indictment, judge, judgment, jury, justice, party, plaintiff, plea, plead, sentence, sue, suit, summon, verdict and voir dire*.

Порядок слів, коли прикметник ставиться за іменником, який він означає, є ще одним прикладом впливу французької мови, оскільки такі словосполучення не є приманними англійській: *attorney general, court martial, fee simple absolute, letters testamentary, malice aforethought, solicitor general*. Деякі з таких виразів ще досі широко вживаються.

Багато слів утворилися за допомогою суфікса –*ee*, що означає реципієнта або об'єкт дії. Навіть у сучасній англійській правничій мові цей французький суфікс широко використовується для утворення нових слів: *asylee, condemnee, detainee, expellee, tippee, lessee*.

Як зазначає англійський історик *J. Baker*, використання французької мови в англійській правовій системі зросло саме тоді, коли серед простого населення вона вже майже вийшла із вжитку. У 1362 році англійський Парламент прийняв «*Statute of Pleading*», який визнавав французьку «невідомою у даному Королівстві» та вимагав, щоб усі судові розгляди від нині велися виключно англійською. Проте правники повністю проігнорували даний статут. Парламентські акти почали складати англійською мовою тільки після 1480 року, юридичні договори та звіти судових засідань велись переважно французькою аж до першої половини XVII століття, і лише у 1731 році Парламент остаточно перейшов на використання англійської мови у всіх юридичних справах.

США мали схожі проблеми, оскільки вони перейняли не тільки звичаєве право Англії, а й її мову. Т. Джефферсон постійно скаржився на багатослівність статутів та їх нескінчену тавтологію. Незважаючи на спроби

вдосконалення, американська версія правничої англійської мало чим відрізнялася від британської [11].

Інша причина розвитку правничої мови та її відокремлення від загальноживаної – соціологічна. Правнича мова являється як засобом спілкування, так і основним «інструментом» правників. На відміну від інших професій, де спеціалісти у своєму розпорядженні мають прилади, лабораторії, комп'ютери тощо, юристи мають лише мову. Правнича мова несе в собі силу закону: тільки за допомогою мови створюються нормативно-правові акти, приймаються рішення по справі, виносяться вироки, розривається та анулюється шлюб, людина оголошується безвісти зниклою тощо. Напевно, саме той факт, що закон може бути виражений тільки за допомогою мови і призвів до ритуальності правничого дискурсу. Погляд на мову, як на силу закону, є причиною того, що багато правників не бажають вносити навіть найменші зміни до мови свого професійного спілкування. Звісно, є причини уникати цього, наприклад, судовий прецедент. Але немає жодних вагомих причин для вживання латинізмів, синонімічних рядів чи архаїчних фраз.

Політичний фактор є основною причиною невизначеності та неоднозначності англійської правничої мови і доволі часто цей прийом використовується законотворцями навмисно. Процес прийняття закону – це процес ретельного вибору мови, з якою погодяться всі сторони із взаємно суперечливими позиціями. Крім того, кожен нормативний акт підлягає публічному обговоренню та піддається лобюванню з боку груп особливих інтересів. В результаті цього, створений документ матиме компромісний характер та міститиме неоднозначні та «розмиті» норми. Крім того, саме керівництво держави може бути зацікавлене у неоднозначності законів, оскільки це дозволяє контролювати різні галузі, установи, відомства і т.д., та вирішувати питання у кожному конкретному спірному випадку на свій розсуд.

Юридичний фактор розвитку правничої англійської мови можна дослідити через англійську правову систему. У розвитку англійської правової системи основна роль належить судовій практиці. У юрисдикціях загального права це означає, що сукупність судових та інших юридичних рішень можна в подальшому наводити як прецеденти. Отже, у своїй юридичній практиці правники користуються рішеннями, визначеннями та поясненнями, наданими суддями раніше, і зазвичай, їх визначення значно відрізняються від визначення загальноприйнятого [4, с. 11-16].

Хоча багато правників погоджуються з тим, що правнича англійська суттєво

відрізняється від англійської повсякденного спілкування, їх погляд на те, що саме робить правничу англійську такою унікальною, відрізняється від думки лінгвістів. Майже всі дослідження правничої англійської мови, проведені правниками, були зосереджені виключно на вивченні специфічної термінології.

Так, професор права Каліфорнійського університету *D. Mellinkoff*, виділяє дев'ять характеристик правничої англійської:

1) уживання загальноживаних слів у специфічному значенні, наприклад *action* замість *lawsuit*, *of course* замість *as a matter of right* і т.д.;

2) уживання застарілих слів, що широко використовувались у стародавній та середньовічній Англії, але зараз повністю вийшли із вжитку: *aforsaid*, *whereas*, *said*, *such* (as adjectives) та ін.;

3) уживання латинських слів та фраз: *in propria persona*, *amicus curiae*, *mens rea* та ін.;

4) уживання слів французького походження, що не вживаються у англійській мові повсякденного спілкування: *lien*, *easement*, *tort* і т.д.;

5) уживання жаргонізмів: *month-to-month tenancy*, *negotiable instrument*, *eminent domain* і т.д.;

6) уживання арготизмів: *pierce the corporate veil*, *damages*, *due care* і т.д.;

7) часте уживання офіційних слів та виразів: *Oyez, oyez, oyez, I do solemnly swear and the truth, the whole truth and nothing but the truth, so help you God* та інші;

8) навмисне уживання слів із нечітким значенням: *extraordinary compensation*, *reasonable man*, *undue influence* та ін.;

9) надзвичайна точність:

«*Know ye that I, ___ of ___, for and in consideration ___ of dollars, to me in hand paid by ___, do by these presents for myself, my heirs, executors, and administrators, remise, release and forever discharge of his heirs, executors, and administrators, of and from any and all manner of action or actions, cause and causes of action, suits, debts, dues, sums of money, accounts, reckonings, bonds, bills, specialties, covenants, contracts, controversies, agreements, promises, trespasses, damages, judgments, executions, claims, and demands whatsoever ...*» [4, с. 4].

Вчені-лінгвісти провели власний аналіз, виявивши такі особливості правничої англійської мови, які роблять її важкою для розуміння.

1. Занадто довгі речення.

Складнопідрядні речення із кількома підрядними та зайвими словами, які несуть надлишкову інформацію, важко зрозуміти з двох причин. По-перше, коли головні члени речення розділені підрядним реченням, важко швидко визначити його значення. А по-друге, лише одне таке речення передає одразу декілька блоків різної інформації. Розглянемо приклад:

In a trial by jury, the court may, when the convenience of witnesses or the ends of justice would be promoted thereby, on motion of a party, after notice and hearing, make an order, no later than the close of the pretrial conference in cases in which such pretrial conference is to be held, or in other cases, no later than 10 days before the trial date, that the trial of the issue of liability shall precede the trial of any other issue in the case.

Цей абзац складається лише з одного речення, що містить 86 слів та п'ять різних блоків інформації. До того ж, підмет (*court*) та присудок (*make*) розірвані підрядними реченнями. Пересічному читачеві, щоб коректно зрозуміти зміст, доведеться перечитати цей абзац не один раз. Щоб уникнути цієї проблеми, варто скористатись наступними порадами:

1) одне речення, по можливості, повинно містити лише одну головну ідею;

2) середня довжина речення не повинна перевищувати 25 слів.

Беручи до уваги вищесказане, попередній приклад можна переписати так:

In a jury case, the court may order the liability issue to be tried before any other issue. The court may make such an order if doing so serves the convenience of witness or the ends of justice. The court may make an order on a party's motion, after notice and hearing. In a case with a pretrial conference, the court may make the order no later than the end of the conference. In a case with no pretrial conference, the court may make the order no later than ten days before the trial date.

Замість одного складнопідрядного речення ми отримали п'ять речень, довжиною в середньому 19 слів. Усі речення містять лише одну головну думку та викладені у логічній послідовності. Завдяки такому викладу інформації, читачеві буде не важко зрозуміти зміст абзацу в цілому [13, с. 33–36].

2. Вживання пасивних конструкцій.

Надмірне вживання пасивних конструкцій є однією з характеристик англійської правничої мови. Речення в пасивному стані довші, а ніж в активному, що, як було сказано вище, є основною прогалиною правничих текстів. Та це не головний їх недолік. Основною проблемою є неоднозначність таких речень, особливо речень без зазначення виконавця дії. Розглянемо приклад з патентної ліцензії:

All improvements of the patented invention that are made hereafter shall promptly be disclosed, and failure to do so shall be deemed a material breach of this license agreement.

Даний пункт ліцензії викликає ряд запитань. Хто й кому повинен повідомляти про вдосконалення: ліцензіат ліцензіару чи навпаки? Чи повинна кожна із сторін повідомляти іншій про будь-які зроблені нею

вдосконалення? Якщо для будь-якої сторони ці питання колись стануть важливими, то вирішувати їх доведеться, швидше за все, у суді. А причиною цього буде невдалий вибір граматичної конструкції.

До того ж, вживання пасивного стану призводить до невірної фокусування уваги читача. Наприклад:

The aforesaid representations were false and were then and there known by defendant to be false.

В наведеному прикладі у центрі уваги має бути відповідач (*defendant*) і той факт, що він знав про неправдивість тверджень. Пасивна конструкція виносить у центр уваги слово *representations*.

Та це зовсім не означає, що варто повністю відмовитись від пасивних конструкцій. Доречно використовувати пасивний стан, коли необхідно сконцентрувати увагу на дії, а не на тому, хто її виконав: *The subpoena was served on January 19th.*

Коли особа, що виконала дію, невідома: *The data files were mysteriously destroyed.*

Пасивний стан буде доречний, якщо необхідно з'єднати слова з попереднього речення із підметом наступного: *The committee presented the award to Frederick Moore. Moore was arrested by the FBI the following day.*

У кінці речення як засіб акцентування уваги: *When he walked through the door, the victim was shot.*

Для вираження абстрактних ідей, концепцій, фактів: *In the eyes of law, all persons are equal.*

Щоб приховати факти, висвітлити події у необхідному руслі: *The plaintiff's teeth were knocked out.*

Тож, якщо це доречно, не варто уникати вживання пасивного стану. Інколи це може стати у нагоді будь-якому правнику. Та все ж, перевагу слід віддавати активним конструкціям, оскільки вони зробилять документ чітким та зрозумілим [13, с. 30–31].

3. Номіналізація.

Номіналізація – це тип словотворення в англійській мові при якому дієслово чи прикметник перетворюється на іменник. Правники дуже люблять даний прийом: замість *to act* вони говорять *take action*; замість *to assume* – *make assumption*; замість *to conclude* – *draw conclusions*. Номіналізація призводить до збільшення кількості слів у реченні, а також робить його важчим для розуміння. Наглядно це демонструє наступний приклад:

Please state you object to the question.

Please make a statement of why you are interposing an objection to the question.

Не слід відмовлятися від номіналізації при написанні проектів документів, інколи цього

навіть не уникнути. Та все ж, не слід і зловживати нею. Знайшовши у тексті номіналізацію, слід зупинитися, перечитати та переосмислити написане. Подумати, чи немає іншого способу виразити свою думку, скоротивши речення та зробивши його чіткішим та зрозумілішим [13, с. 23–24].

4. Множинне заперечення.

При складанні юридичних документів слід остерігатися множинного заперечення. Фраза «*It shall be unlawful to fail to ...*» є прикладом подвійного заперечення. Граматична структура фрази вірна, але подвійне заперечення змушує читача витратити більше часу, щоб зрозуміти її коректно. Слід зауважити, що крім звичайних заперечних слів та суфіксів типу *not, un-, non-* багато слів мають заперечне значення, наприклад: *terminate, void, denial, except, unless, other than.*

Вживання декілька таких слів в одному реченні ускладнить зміст сказаного чи написаного:

Provided however, that this license shall not become void unless licensee's failure to provide such notice is unreasonable in the circumstances [13, с. 71-72].

Множинні заперечні структури варто замінити виразами з протилежним або стверджувальним значенням. Фраза «*...that it is the kind of accident which ordinarily does not occur in the absence of someone's negligence*» буде значно зрозумілішою читачеві, якщо переписати її так: «*It is the kind of accident which occurs when someone is negligent*» [4, с. 8-9].

5. Вживання архаїзмів, жаргонізмів, арготизмів.

Досить часто правники вживають у своєму мовленні застарілі слова, слова іншомовного походження (з латинської та французької мов) або ж жаргонізми. Такі слова як *aforementioned, whereas, res gestae, hereinafter* будуть зрозумілі лише представникам правничих професій, а от іншим, необізнаним у юриспруденції, людям важко зрозуміти їх значення. Вживання таких слів та виразів спричинено декількома факторами. По-перше – це звичка. Застарілі слова та вирази іноді є єдиними, які майбутні правники вивчили у своїх правничих школах. На жаль, отримавши професію, мало хто із спеціалістів намагається щось змінити, надаючи перевагу вживанню вже відомих мовних кліше. По-друге, деякі правники вважають, що в англійській мові повсякденного спілкування немає точного відповідника архаїзмам, або ж, що застаріле слово більш точно передає своє значення, а ніж його сучасний аналог. Це стосується слова *said*, яке вживається у якості прикметника. При цьому юристи стверджують, що *said* є більш точним,

ніж його звичні для всіх аналоги *the, this* та *those*:

The use of said conspiracy among said defendants was to fix said retail prices of said products in interstate commerce.

Немає нічого поганого у вживанні жаргонізмів. Наприклад фраза *res ipsa loquitur* часто використовується правниками у професійному колі при обговоренні доктрин деліктного права. Тим не менш, використання архаїзмів, жаргонізмів та арготизмів недоречно при спілкуванні з клієнтами, які зазвичай, не є спеціалістами у галузі правознавства [13, с. 58–59]. При спілкуванні поза межами професійного кола, доречніше оперувати загальнозживаними словами та виразами. Замість *such case* краще сказати *this case*, а *said person* варто замінити на *that person* [4, с. 9–10].

6. Дизайн документа.

Складність сприйняття юридичних документів полягає не тільки у специфічній термінології та складних граматичних структурах. Інколи важко сприймати документ в цілому. Тож, складаючи документи варто пам'ятати і про їх оформлення. Документ, в якому інформацію подано єдиним блоком, важко читати. Підкреслити важливу для читача інформацію можна подаючи її окремими абзацами, невеликими блоками чи розділами. Інформативні заголовки дозволяють читачеві дізнатись короткий зміст конкретного абзацу та збереже час на пошук конкретної інформації. Заголовки, таблиці та списки можуть замінити великі та невиразні блоки суцільного тексту. Матеріал повинен викладатись у логічній послідовності. Складаючи документ, в першу чергу варто орієнтуватися на аудиторію, якій він адресований. Якщо документ розрахований на кілька типів цільової аудиторії, спочатку слід

Список використаних джерел

1. Мін'юст презентував дослідження рівня підготовки студентів-юристів в Україні. Лойер: веб-сайт. URL: <https://loyer.com.ua/uk/minyust-prezentuvav-doslidzhennya-rivnya-pidgotovki-studentiv-yuristiv-v-ukrayini/> (дата звернення: 09.07.2021).
2. Bivins P. Implementing Plain Language Into Legal Documents: The Technical Communicator's Role : Thesis For The Degree Of Master Of Arts. Florida, 2008. 195 p. URL: <https://stars.library.ucf.edu/etd/3602> (дата звернення: 28.06.2021).
3. Charrow, V., Crandall, J. & Charrow, R. Chapter 6. Characteristics and Functions of Legal Language. Boston: De Gruyter, 2015, pp. 175–190. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110844818-007> (дата звернення: 01.07.2021).
4. Crandall J. A., Charrow R. Linguistic Aspects of Legal Language: Report. Center for Applied Linguistics, American Institute for

викласти основні поняття та інформацію зрозумілу всім групам, а вже потім тільки ту, що призначена для професіоналів чи вузького кола читачів. У будь-якому випадку, читач повинен розуміти текст написаного одразу ж після першого прочитання [2, с. 10–11].

Висновки. Враховуючи історичні факти, можна сказати, що представники правничих професій – це люди досить консервативні. Проте старі звички та традиції не можуть повністю пояснити, чому сучасні правники використовують архаїчний жаргон, що пройшов скрізь століття. Насправді, правники можуть бути досить креативними, якщо це відповідає їх цілям. Саме правникам ми завдячуємо виникненням таких неологізмів як *palimony* чи *hedonic damages* [10]. Адвокати можуть розмовляти досить зрозуміло та красномовно із членами колегії присяжних під час судового розгляду. Тим не менш, питання чому більшість документів все ще є незрозумілими для більшості населення англійських країн, залишається відкритим. І хоча багато правників закликають до симпліфікації англійської правничої мови, більшість представників професії вважають, що їх розуміють, а англійська правнича мова в основному є чіткою та ясною. Там де одні правники бачать проблему, інші припускають, що складність полягає саме у юридичній думці, а не у її формулюванні. Викладений у статті рекомендовано взяти до уваги вітчизняним правникам та перекладачам. Наведені способи спрощення англійської правничої мови досить легкі у застосуванні, а проекти правничих документів, складені з урахуванням наведених порад, будуть чіткими та зрозумілими для широкого загалу.

Research, 1990. 23 p.

5. Dragana Mile Coric. About the Plain English Movement. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*. 2020. Vol. 54(1). P. 329-351. DOI: 10.5937/zrpfns54-26200.
6. Goldfarb R. L. Mellinkoff: The Language of the Law. URL: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol63/iss1/11>.
7. Cutts M.. Oxford Guide to Plain English. Oxford University press, 2013. 288 p.
8. Haigh R. Legal English. London : Cavendish Publishing Limited, 2004. 343 p.
9. Syafrani A. Plain English Movement And Penman's Criticism To Strengthening The Movement. *SALAM Jurnal Sosial dan Budaya Syar*. 2018. № 5(1). P. 77-90. DOI: 10.15408/sjsbs.v5i1.7907.
10. Tiersma P., Solan L. The Origins of Legal Language. Oxford Handbook On Language And Law. Loyola-LA, 2010. 26. URL: <https://ssrn.com/abstract=1695226>

11. The Plain English Movement. LANGUAGEandLAW.org: веб-сайт. URL: <http://www.languageandlaw.org/PLAINENGLISH.HTM>

12. Williams C. Legal English and Plain Language: an introduction. ESPAcross Cultures. 2004. № 1. P. 111–124.

13. Wydick R. C. Plain English for lawyers. California Academic Press, 2005. 139 p.

References

1. Miniust prezentuvav doslidzhennia rivnia pidhotovky studentiv-yurystiv v Ukraini. URL: <https://loyer.com.ua/uk/minyust-prezentuvav-doslidzhennya-rivnya-pidgotovki-studentiv-yurystiv-v-ukrayini/> [in Ukrainian].

2. Bivins, P. (2008). Implementing Plain Language Into Legal Documents: The Technical Communicator's Role [Thesis For The Degree Of Master Of Arts]. University of Central Florida. URL: <https://stars.library.ucf.edu/etd/3602>

3. Charrow, V., Crandall, J. & Charrow, R. (2015). Chapter 6. Characteristics and Functions of Legal Language. In R. Kittredge & J. Lehrberger (Ed.), Sublanguage (pp. 175-190). Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110844818-007>.

4. Crandall, J. A., Charrow, R. (1990). Linguistic Aspects of Legal Language: Report. Center for Applied Linguistics, American Institute

for Research. 23.

5. Dragana Mile Coric. (2020). About the Plain English Movement. Zbornik radova Pravnog fakulteta. Vol. 54(1). 329–351. DOI: 10.5937/zrpfns54-26200.

6. Goldfarb, R. L. Mellinkoff: The Language of the Law. URL: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol63/iss1/11>.

7. Cutts, M. (2013). Oxford Guide to Plain English. Oxford University press. 288.

8. Haigh, R. (2004). Legal English. London : Cavendish Publishing Limited. 343.

9. Syafrani, A. (2018). Plain English Movement And Penman's Criticism To Strengthening The Movement. SALAM Jurnal Sosial dan Budaya Syar. 5(1). 77–90. DOI: 10.15408/sjsbs.v5i1.7907.

10. Tiersma, P., Solan, L. (2010). The Origins of Legal Language. Oxford Handbook On Language And Law. Loyola-LA. 26. URL: <https://ssrn.com/abstract=1695226>

11. The Plain English Movement. URL: <http://www.languageandlaw.org/PLAINENGLISH.HTM>

12. Williams, C. (2004). Legal English and Plain Language: an introduction. ESPAcross Cultures. № 1. 111–124.

13. Wydick, R. C. (2005). Plain English for lawyers. California Academic Press. 139.

LEGAL ENGLISH DIFFICULTIES AND WAYS TO OVERCOME

O. V. Shkurat, L. I. Gartsunova

Abstract. This article is devoted to the study of legal English and its main characteristics. Legal language is the language used by legal professionals in their professional activity. That fact that historically legal English developed separately from the plain English made it difficult for understanding by laypeople. People find the traditional legal writing in such documents as jury instructions, security disclosures, credit card agreements, apartment leases, cell phone contract, promissory note etc. Even native English speakers often complain that they cannot fully understand the documents written to give them information.

The understanding of legal English has been a problem for centuries. It was the cause why the plain English movement arose in the 1970s. The purpose of the movement was to simplify the legal writing, make it simple and clear for average people.

This problem arises not only for those people whose native language is English. Nonnative speakers also struggle with the complexity of English legal writing. Ukrainian legal professionals that engaged in the area of international, business or corporate law, have to draft documents in English. Sometimes that could be a real problem because unlike English and American legal schools, the majority of ours don't provide the separate course of English legal writing.

The purpose of this article is to give practical advice to Ukrainian lawyers and interpreters, how, taking into account the peculiarities of legal English discourse, to draft documents in clear, simple and understandable way.

Results of research. A lot of English and American scientists, lawyers as well as linguists, devoted their studies to the plain English movement. Analysis of their works shows that four major factors had influenced on the development of legal English: historical, sociological, political and jurisprudential. Owing to them legal English is full of words of foreign origin, archaisms, argots and terms of art. These factors also caused the frequent usage of formal words, common usage of common words with uncommon meaning, deliberate ambiguity in legal writing. The studies of legal writing by lawyers have focused basically on vocabulary. Linguists in their researchers have identified some other features: overly complex sentences, passives, nominalizations, multiple negations, archaisms and jargon, inappropriate document design.

Described ways of simplifying legal English are quite easy to use. Taking into account tips mentioned in the article, legal professionals will be able to draft documents that will be clear and understandable for general public.

Key words: legal English, plain English, legal discourse.

© О. В. Шкурят, Л. І. Гарцунова

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811:124

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.004>“ВІРШ МАЄ ПОЛОНИТИ”: ПРО СУВОРІ СОНЕТИ НЕОКЛАСИКІВ
У КОНТЕКСТІ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

І. І. ВАКУЛИК, кандидат філологічних наук, доцент,

*Національний університет біоресурсів і природокористування України*E-mail: vakulyk@ukr.net<https://orcid.org/0000-0002-4812-7719>

Анотація. Представники доби «розстріляного відродження», М. Зеров і М. Рильський, залишили нащадкам неоціненну спадщину – найвишуканіший сонетарій, який по-праву вважають «королем поезії». Українські неокласики не лише збагатили українську поезію, але й розвинули українську поетичну традицію, трансформували досвід світової літератури через призму античного світу. У роботі досліджено сонет як явище, що закріпилось на українській літературній арені; простежено його витоки. Через призму високопоетичних віршів, які більшою частиною суспільства не сприймалися радянським режимом, прослідковується нелегка доля київських неокласиків, які жили і творили у 20-30 рр. – в умовах єдиної офіційної ідеології і масових маніпуляцій свідомістю зароджувались ліро-епічні мініатюри найвищого ґатунку. **Мета дослідження** – проаналізувати сонет як явище, що з'явилося у першій третині минулого століття: чим викликана його «строгість» і «суворість», а також у чому полягає його поетична краса. **Матеріали і методи дослідження.** Дана стаття побудована на аналізі архівних матеріалів, листів, спогадів, преси двадцятих років («Червоний шлях», «Нова громада» тощо), опублікованих та неопублікованих виданнях творів українських неокласиків. У роботі застосовано порівняльно-історичний та описовий методи. **Обговорення.** Доля поєднала двох визначних поетів – М. Рильського та М. Зерова. Їх вишукані літературні переклади були різко протилежними до тогочасної радянської концепції, тому привернули увагу світової еліти. Суворість життя диктувала власні правила, свій стиль і свої норми. Суворими чи то «строгими» були і сонети українських неокласиків. Естетичною платформою, яка об'єднувала неокласиків, була любов до слова, до строгої форми, до великої спадщини світової літератури. Вони усвідомили сонет як «строгий стиль», як «сувору» форму. **Висновки.** У роботі намагалися дати відповідь на питання, що приваблювало перекладачів парнаської школи, як вибудовувалась їх стилістична платформа і яких художніх настанов вони дотримувались.

Ключові слова: антична поезія, ритміка, сонет, тоталітарний режим, неокласики, стилістична платформа, М. Зеров, М. Рильський.

Актуальність дослідження. Розвиток **Актуальність.** Перша та остання третина минулого століття ознаменувалась репресіями серед української інтелігенції, які вилились у ...розстріли, страчені навіки долі, зламані, але не підкорені ... Чому інстинкт самозбереження не спрацював? Важко відповідати нинішньому поколінню і при цьому усвідомлювати, що представники еліти були такими ж, а навіть значно молодшими за нас. Ми теж жили у тому часі «добра і справедливості» (правда, малими були і багато чого не розуміли), але доля не милувала жодну українську родину і назавжди залишила рани, немов серпом пройшлася по серцю. Суворість життя диктувала власні правила, свій стиль і свої норми. Суворими чи то «строгими» були і сонети українських неокласиків.

Аналіз публікацій. С. Паламар, О. Лисенко, Т. Салига, О. Абрамова у своїх наукових розвідках, опублікованих на сторінках журналу «Слово і час», а також філологічних збірках розглядали сонети в контексті історії української та світової літератури, надаючи сучасному читачеві методику їх вивчення, знайомлячи читача із ритмікою і римами [11;10;14]. Шукали відповідь на питання (О. Кицан), чому цей жанр став здобутком революцій; сонет – це іграшка для інтелектуалів, чи гра без правил? [8] В. Зварич, Н. Цівун аналізували художні образи світової літератури у творчій рецепції неокласиків [4;15]. Долучилася до вивчення даної проблематики І. Вакулик низкою публікацій, про які йтиметься далі [1;2;3;7;17;18]. Г. Кочур у статті «Но

вспомнишь ли у новых берегов...», називаючи найбільших майстрів сонету в українській поезії, запропонував першим у ряду Франко – Рильський – Павличко поставити Зерова. «Це була надзвичайна суворість, не говорячи про мовну й версифікаційну майстерність, майстерну композицію. У них ми знаходимо і ліричну напругу, і втілену в образі думку. Інтимна тема «сусідує» з роздумами про мистецтво, пейзаж чергується з відгомінами – часом гіркими – злобою дня. На жаль, сонетарій Зерова – це недобудований храм (як, зрештою, і вся його спадщина» [9, с. 390].

Мета дослідження – проаналізувати сонет як явище, що з'явилося у першій третині минулого століття: чим викликана його «строгість» і «суворість», а також у чому полягає його поетична краса. **Матеріали і методи дослідження.** Дана стаття побудована на аналізі архівних матеріалів, листів, спогадів, преси двадцятих років («Червоний шлях», «Нова громада» тощо), опублікованих та неопублікованих виданнях творів українських неокласиків. У роботі застосовано порівняльно-історичний та описовий методи.

Результати дослідження та їх обговорення. Сонет як явище стилю був надзвичайно поширеним: у сонетах листувались друзі (Данте і Кавальканти), любовні листи нерідко набували цієї форми, філософи вкладали в цю строфічну форму свої філософські системи, митці – погляди (Л. да Вінчі). Постає питання: чому все-таки найулюбленішим у неокласиків М. Зерова і М. Рильського став саме жанр сонета? Окрім впливу французьких парнасців, були, власне, й інші причини переважно психологічного плану. Велику роль зіграли і художницькі настанови щодо класичної форми, родовід якої йде від сицилійської поезії XIII ст.

Естетичною платформою, яка об'єднувала неокласиків, була любов до слова, до строгої форми, до великої спадщини світової літератури. Вони усвідомили сонет як «строгий стиль», як «сувору» форму: *І лиш одна ще тішить дух поета, | Одна відроджує ваш строгий стиль – | Ясна, дзвінка закінченість сонета.* (М. Зеров. Класики) [5].

Свої поетичні можливості М. Зеров оцінював надто суворо. На думку Г. Кочура (з промови до 100-річчя з дня народження М. Зерова «Гроно п'ятірне» витримки Соловецької), «...лише згодом він називав вартим публікувати деякі свої Сонети та Олександрійські вірші» [9, с.390]. «Я важко зростав», – заявляв про себе Зеров у сонеті «Посвята». І дивно, адже його називали блискучим перекладачем, блискучим критиком, блискучим співрозмовником тощо. У листі до І. Айзенштока від 03.11.1925 він відмовляється перекладати Міцкевича,

посилаючись не на свою завантаженість, а на те, що вірші пише «горестно і трудно». А полемізуючи з Д. Загулом, занотовує про себе від імені третьої особи: «Он и сам признает за собой отсутствие лирической непосредственности» [16, с. 172]. Згодом назве свої сонети «сухарями», «сухарним виробництвом». Із цією думкою аж ніяк не міг погодитись М. Рильський. «Я сперечаюсь із Зеровим – за Зерова. Він був поетом» [13, с.13].

В останні роки перебування у Києві у Зерова були наміри не лише перекласти «Енеїду» (про яку згодом неодноразово йшлося у соловецьких розмовах, і перекладами якої пишався автор), особливо своєрідним був задум дати антологію майстрів світового сонета – 101 сонет, від виникнення цієї форми до сучасності. Було перекладено 2 сонети Петрарки на смерть Лаури, 4 любовних сонети Ронсара, 5 – Дю Белле, кримські сонети Міцкевича, 1 сонет М. Пшесмицького, 2 сонети Буніна, 2 – Бутурліна та багато інших невідомих нашому читачеві, – так писав Г. Кочур у статті «Про переклади М. Зерова».

На запланованій харківській зустрічі з Мисиком згадував, що одного разу, йдучи вулицею, на протилежному боці побачив чоловіка з дитиною і сказав: «Ото пішов наш український Пушкін – Максим Рильський!» [9, с. 399] А філософ і священник П. Флоренський, із яким Зеров любив подискутувати на Соловках, розповідав, що коли останній закінчив переклад «Енеїди», сказав фразу «Якщо я залишусь ну бодай у примітках до історії української літератури, так це головним чином за переклад «Енеїди». Оце буде моя найголовніша праця» [9, с. 398].

Епітети М. Зерова досить витончені, цікаві своєю новизною і часто несподіваною сполучуваністю: «твереза вода», «кубок веселий», «святий бич», «вінки квітчасті», «мить остання», а «роки текучі», «дзвінкий водограй» і «дикі струмки». Можливо, такої своєрідної палітри вони набувають завдяки тому, що знаходяться у постпозиції і нерідко симетрично розташовані. Таким чином підноситься рівень мовлення на свідому стилістичну настанову – інверсію. Це було необхідно Зерову, щоб перенести центр ваги від іменника на прикметник, звернути увагу на новизну і важливість його, тому «Ахілл шоломенний», «Оріон дощовитий», «ніч сновійна», «сонце світлосяйне», море – «вітрянно-крилате».

Овідій, як відомо, був майстром метафор. Цю образність зумів зберегти у поетичних перекладах і М. Зеров. Наприклад, описуючи потоп, говорить про ріки: *Ріки, вернувшись додому, уста джерелам роздирають | І, розгнуздавши потоки свої, поспішають до моря.* М. Зеров був закоханий в

Овідія і цю закоханість вклав в переклади. Він говорить про поета: *Вінець Овідія довіку не зів'яне. | Безсмертний плач його, гіркий і незрівнянний, | Елегії душі, як цвіт весняних лоз. | І чари сонячних його «Метаморфоз», | І мудрі тонкощі ученого кохання. (Безсмертя)*

Літературний критик, історик літератури, перекладознавець, поет. І у кожній іпостасі – він «явище небуденне, великомасштабне, у багатьох випадках виступає першовідкривачем – прокладає нові, неторовані шляхи» [9, с. 309]. Коли 1924 р. з'явилася «Камена», у післямові до книжки автор написав, що римська Камена ніколи не досягала верховин еллінської Музи: їй завжди бракувало безпосередності й самородної оригінальності останньої, і багацько тонких цінителів уважало її твори занадто штучними... [12]. Проте М. Рильський був щедрим на похвалу: «Эти сонеты, эти скупые на слова эллегии – возможно, не имеющие себе равных в нашей поэзии образцы отточенного языка, утонченного стиха. Одно из наиболее излюбленных утверждений Зерова-критика, Зерова-теоретика – о необходимости усовершенствовать, разрабатывать, культивировать наше «степное, благоуханное», но еще дикое слово (это утверждение находится, помоему, в полном соответствии с общим лозунгом нашего государства) – это требование тут находит блестящее практическое подтверждение» [12, с. 28]. Ця думка лунала і у машинописі вступної статті «М. Зеров і його поезія» до книги, яку мали надрукувати у видавництві «Художня література» у Москві, але яку через репресії української інтелігенції 1972-1973 рр. заборонили.

Ще одна цікава деталь. У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва зберігся один із листів М. Зерова. Це лист до М. Плевака, який працював на той час в Інституті Т. Шевченка при Академії наук. У 20-ті рр. йшлося про упорядкування двотомної «Хрестоматії нової української літератури» – і Зерову, одному із 75-тьох, було запропоновано надіслати власну автобіографію. Скориставшись цією нагодою, літературознавець із надзвичайною ерудицією і високою вимогливістю до кожного і себе зокрема, глибоким знанням про предмет дослідження – нову українську літературу – виокреслює своє ставлення до періодизації літератури (яку він уперше висловив у «Новому українському письменстві» 1924 р.), поділився

враженнями від рукопису хрестоматії та її оформлення.

М. Рильський вважав себе учнем М. Зерова. Зерову ж здавалось, що його дар не ліричний і що безпосереднього поетичного відчуття у нього нема, віддав першість Рильському, якого він називав poeta maximus – «найбільший із поетів», обігруючи латинський прикметник maximus і ім'я Рильського. А доповідь, виголошена Г. Кочуром 7.07.1991 у Барвілі (США), про Зерова як перекладача латиномовних поетів, яку Т. Шмігер допоміг розшифрувати з відеозапису Л. Садовського, послужила ще одним твердженням атмосфери тогочасної епохи.

Висновки. У попередніх наших роботах «Особливості поетичних перекладів неокласиків», «Ad fontes. Про формування естетичної платформи у творчості М. Зерова і М. Рильського», «Сонет як вишуканий стиль неокласиків», «Люби природу не як символ», «Інтерпретація концепту квітів у ранній творчості Рильського» ми говорили про неординарність постатей неокласиків, про метрику їхніх творів. Нині ми акцентували увагу на художніх засобах у творах. Загалом проаналізовано поезії М. Зерова «Агронавти», «Горленко», «Kosmos», «Superstitio», «Pro domo», «Хірон», його переклади вергілієвої «Енеїди», «Метаморфоз» Овідія, елегій Проперція («Цінтії», «Туллові», «Пам'ятник», «Втеча»), Тібулла («Війна і мир»), Овідія («Життя поета»), а також од Горація («До Деллія», «До Венери», «До Левконої»). Ті поезії, які в оригіналі були написані гекзаметром або елегійним дистихом, М. Зеров переклав, дотримуючись розміру оригіналу. Що ж до ритмічної різноманітності римських ліриків (Катулл, Горацій), то тут перекладач не зберіг єдиного принципу: деякі поезії він переклав, точно відтворивши ритміку оригіналу (напр., 32 ода першої книги Горація), а часто йдучи за прикладом багатьох попередників, обертав розмір, більш звичний для українського віршування, також запровадив і риму, яка в оригіналі відсутня.

Досліджено сонет як явище, що закріпилось на українській літературній арені. Через призму високопоетичних віршів прослідковується нелегка доля київських неокласиків, які жили і творили у 20-30 рр.

квітів у ранній творчості Рильського. *Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур.* 2010. С. 37-41.

3. Вакулик І. І. «Люби природу не як символ...». *Література. Фольклор. Проблеми поетики.* 2012. № 37. С. 25-29.

4. Зварич В. З. *Образи світової літератури*

Список використаних джерел

1. Балалаєва О. Ю., Вакулик І. І. (2017) Ad fontes: формування естетичної платформи у творчості М. Зерова і М. Рильського. *Мова.* № 28. URL: <https://doi.org/10.18524/2307-4558.2017.28.112675>

2. Вакулик І. І. Інтерпретація концепту

© І. В. Вакулик

у творчій рецепції поетів-неокласиків (М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський). *Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови*, 2012. Вип. 20(1). С. 136-144.

5. Зеров М. Сонети і елегії. Рукопис, 1999. 42 с.

6. Зеров М. Твори у 2 т. К.: Дніпро, 1990. Т. 1. Поезії. Переклади. 843 с.

7. Кашперська В., Вакулик І. Метрика творчої спадщини українських неокласиків. *Українське мовознавство*. 2010. № 40/1. С. 62-68.

8. Кицан О. Сонет: іграшка для інтелектуалів, чи гра без правил? *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. №67(2). С. 184-193.

9. Кочур Г. Література і переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю. К.: Смолоскип, 2008. Т.1. 612 с.

10. Лисенко О. М. Сонет: форма чи жанр? *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2010. Кн. 2. С. 28-30.

11. Паламар С. До вивчення сонетів М.Рильського за програмою спецкурсу «Сонет в історії української та світової літератури». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 6. С. 36-37.

12. Рильський М. Камена. Рецензія. *Нова громада*. 1924. №26-27. С.28.

13. Рильський М. Зеров – поет і перекладач. *Зеров. Вибране*. К.: Дніпро. 1996.

14. Салига Т «...і став сонет здобутком революцій» (сонетарій Євгена Маланюка і дещо навколо нього). *Слово і час*. 2014. № 5. С. 18-36.

15. Цівун Н. Максим Рильський як майстер художнього перекладу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2018. Вип. 10. С. 12-16.

16. Червоний шлях. 1926. № 4. С. 172.

17. Balalaieva O. Y., Vakulyk I. I. Perception of ancient motifs in the works of Ukrainian neoclassicists. *Studia Humanitatis*, 2017. № 4.

18. Vakulyk I. I. Transformation of ancient motifs in the works of ukrainian neoclassicists. *Wissenschaft für den modernen Menschen. Science for modern man*. 2021. 124-159.

References

1. Vakulyk, I. I., Balalaieva, O. Y. (2017) Ad fontes: formuvannya estetychnoi platformy u tvorchosti M. Zerova i M. Rylskoho [Ad fontes: formation of aesthetic platform in the creation of M. Zerov and M. Rylsky]. *Mova*. 28 [Language. 28]. URL: <https://doi.org/10.18524/2307-4558.2017.28.112675>

2. Vakulyk, I. I. (2010) Interpretatsiia kontseptu kvitiv u rannii tvorchosti Rylskoho

[Interpretation of the concept of quotes in the early works of Rylskiy]. *Mova yak svit svitiv. Hramatyka i poetyka tekstovyykh struktur*. [Grammar and poetics of text structures]. 37-41.

3. Vakulyk, I. I. (2012) «Liuby pryrodu ne yak symvol» [«Love nature not as a symbol»]. *Literatura. Folklor. Problemy poetyky. Literatura. Folklor. Problemy poetyky* [Literature. Folklore. Problems of poetics]. The Taras Shevchenko National University of Kyiv. 37. 25-29.

4. Zvarych, V. (2012) Obrazy svitovoi literatury u tvorchii retseptii poetiv-neoklasykiv (M. Zerov, M. Drai-Khmara, M. Rytskyi) [Images of world literature in the creative reception of neoclassical poets (M. Zerov, M. Dry-Khmara, M. Rylsky)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Inozemni movy* [Bulletin of Lviv University. Series: Foreign languages]. 20 (1). 136-144.

5. Zеров, М. (1922) Сонети і елегії. Рукопис [Sonnets and elegies. Manuscript]. 42.

6. Zеров, М. (1990) Твори у 2 т. [Create at 2 volumes]. Kyiv. 1990. 1. 843.

7. Vakulyk, I. I., Kashperska, V. T. (2010). Interpretatsiia kontseptu kvitiv u rannii tvorchosti Rylskoho [Interpretation of the concept of flowers in Rylsky early works]. *Mova yak svit svitiv. Hramatyka i poetyka tekstovyykh struktur* [Language as world of worlds. Grammar and poetics of text structures]. The Taras Shevchenko National University. 37-41.

8. Kitsan, O. (2018) Sonet: ihrashka dlia intelektualiv, chy hra bez pravyl? [Sonnet: a game for intellectuals, where are there no rules?]. *Visnyk Livivskoho universytetu. Serii filohichna* [Visnyk of Lviv University. A series of philological]. 67 (2). 184-193.

9. Kochur, G. (2008) Literatura i pereklad: Doslidzhennia. Retsenzii. Literaturni portrety. Interv'iu [Literature and translation: Research. Reviews. Literary portraits. Interview]. Kyiv 1. 612.

10. Lisenko, O. M. (2010) Sonet: forma chy zhanr? [Sonnet: a form of chi genre?] *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholia. Filohichni nauky* [Scientific notes of the Nizhyn State University Mikoli Gogol. Philological sciences]. 2. 28-30.

11. Palamar, S. (2011) Do vuvchennia sonetiv M. Rylskoho za prohramoiu spetskursu «Sonet v istorii ukrainskoi ta svitovoi literatury» [Prior to the vivification of M. Rylsky's sonnets for the program of the special course «Sonnet in the history of the Ukrainian and light literature»]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli* [Ukrainian literature in the educational schools]. 6. 36-37.

12. Rylskiy, M. (1924) Kamena [Kamena]. *Retsenzia. Nova hromada* [Nova Hulk]. 26-27. 28.

13. Rylsky, M. (1966) Zеров – poet i perekladach [Zеров – poet and translator]. *Zеров. Vybrane* [Zеров. Selected]. Kyiv.

14. Saliga, T. (2014) «...I stav sonet z dobutkom revoliutsii» (sonetarii Yevhena Malaniuka i deshcho navkolo noho) [«.. I became a sonnet with a good revolution» (sonetary of Evgen Malanyuk and once a day)]. Slovo i chas. [Word i hour]. 5. 18-36.

15. Tsivun, N. (2018) Maksym Rylskyi yak maister khudozhnoho perekladu [Maxim Rylsky as a master of literary translation]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 8: Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo) [Scientific journal of NPU named after Drahomanov. Series 8:

Philological Sciences (Linguistics and Literary Studies)]. 10. 12-16.

16. Chervonyi shliakh [The Red Way]. 1926. 4. 172.

17. Balalaieva, O. Y., Vakulyk, I. I. (2017) Perception of ancient motifs in the works of Ukrainian neoclassicists. Studia Humanitatis. 4.

18. Vakulyk, I. I. (2021). Transformation of ancient motifs in the works of ukrainian neoclassicists. Wissenschaft für den modernen Menschen. Science for modern man. 124-159.

«POEM SHOULD THRILL»: ON THE ROUGH SONNETS OF NEOCLASSIC POETS IN THE CONTEXT OF THE TOTALITARIAN REGIME

I. I. Vakulyk

Abstract. *The works of Ukrainian neoclassicists as the representatives of the era of «Executed Renaissance», who left an invaluable heritage and made a tremendous contribution to the enrichment of not only Ukrainian but also world literature, have repeatedly become the subject of scholars' research. **The purpose of the study** is to analyze the sonnet as a phenomenon that appeared in the first third of the last century: what caused its «rigidity» and «severity», as well as what is its poetic beauty. **Materials and methods of research.** This article is based on the analysis of archival materials, letters, memoirs, the press of the twenties («Chervonyi Shliakh», «Nova Hromada», etc.), published and unpublished editions of works by Ukrainian neoclassicists. The severity of life dictated its own rules, its own style and its own norms. Sonnets of Ukrainian neoclassicists were also rigid or «strict». Comparative-historical and descriptive methods are used in the work. **Discussion.** The representatives of the informal society «neoclassicism», which was formed in Ukraine in the 20s of the 20th century, professed an aesthetic concept of spiritual renewal of the writer's consciousness and the nation in general, disciplined the cardiocentric element of the «executed Renaissance» generation of artists, combining the Dionysian tradition with the Apollonian culture. The aesthetic platform that united the neoclassicists was the love to the word, to the strict form, to the great heritage of the world literature. They realized the sonnet as a «strict style», as a «severe» form. Ukrainian neoclassicists set the task of creating a «great style of Ukrainian literature» based on Greco-Roman antiquity and European Parnassians; hence there is a cult of strict classical forms (sonnet, octave, Alexandrine verse, elegiac distich). When Ukrainian neoclassicists spoke, they did not declaim ideological and aesthetic manifestos. Ukrainian neoclassicists, in contrast to the Russian ones, were distinguished by greater creative conservatism: if the latter put Pushkin as a role model, the first were oriented towards Greco-Roman antiquity and French Parnassians (the first edition of Ukrainian neoclassicism was «The Anthology of Roman Poetry» by M. Zerov, 1920), strictly adhered to canonical classical forms.*

Conclusions. *The genre canon of the sonnet implies conceptuality that must be realized through a certain compositional rhythm according to the universal scheme: thesis – antithesis – synthesis. Such scheme of the sonnet dramatic line development «tells» the poet the most general direction in the development of thought, mood, and contemplation. The sonnet allows to resolve contradictions. Consequently, it is a balance between the stable and the variable, a dialogue with yourself, with the world; this is the beauty of dramatic trembles of poetic content. Finally, this is a distinctive stylistic thinking which attracts primarily the poets of the rationalist mindset.*

Key words: *ancient poetry, rhythmic, sonnet, totalitarian regime, neoclassics, stylistic platform, M. Zerov, M. Rylsky.*

TRANSLATION STUDIES. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-1. 821.162.4. 81'25. 81.161.2'25
<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.005>

СУЧАСНІ СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИЧНІ ПЕРЕКЛАДИ

М. В. БАБЕНКО-ЖИРНОВА, кандидат філологічних наук, доцент,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
 E-mail: marina_vitaliivna@ukr.net
<https://orcid.org/ORCID 0000-0002-1886-1234>

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасних словацько-українських літературних перекладів. Зокрема, увага акцентується на поетичних перекладах, складність яких обумовлена особливостями віршованої мови, наявністю рими, ритму тощо. Словацько-українські літературні взаємини у галузі поетичного перекладу мають свої здобутки та проблеми, які також детально розглянуто у даній статті.

Надзвичайна близькість двох мов однієї групи дає перше уявлення про легкість перекладу, однак, поринаючи у мовні глибини і розмаїття значень, можемо віднайти дуже багато тонких нюансів. З усіх різновидів перекладу саме поетичний є одним з найважчих, особливо ж якщо це стосується римованого вірша. Словацько-українські поетичні переклади мають довгу традицію. Тривала історія взаємних перекладів українських та словацьких поетів продовжується на межі XX і XXI ст. Методологія дослідження представлена здебільшого методом компаративного аналізу, також під час дослідження авторка використовує типологічний та історичний методи. У статті подається детальний огляд нових імен, акцентується увага на визначних антологіях поетичних перекладів, укладених як українськими перекладачами (Дмитро Павличко, Ілля Галайда тощо), так і словацькими (Юрай Андрічік). Також проаналізовано і проблеми, що заважають активній перекладацькій діяльності в сучасну добу. Головним результатом дослідження є глибинний аналіз сучасних українсько-словацьких та словацько-українських поетичних перекладів. Результатом дослідження є також представлення науковій та літературній спільноті сучасних, почасти маловідомих словацьких та українських перекладачів: П. Орішек, С. Гал, В. Юрічкова, М. Няхай, І. Галайда, М. Бобак та ін. Перспективним для подальшого дослідження є аналіз найновіших перекладів українських та словацьких поетів-постмодерністів, а також дослідження сучасних прозових та драматичних перекладів.

Ключові слова: словацько-український літературний діалог, поетичні переклади, інтерпретація, українські письменники Словаччини.

Актуальність дослідження полягає в потребі нагального осмислення поетичних перекладів як важливої сторони словацько-українського літературного діалогу. Поетичний переклад є найважчим, особливо ж якщо це стосується римованого вірша. Завдання перекладача полягає в тому, аби передати зміст, лейтмотив, настрої вірша поетичними засобами іншої мови. І донині в літературознавстві ведеться низка дискусій щодо того, є перекладений вірш самостійним, новим твором чи ні, наскільки зобов'язаний перекладач дотримуватися близькості до оригіналу.

Надзвичайна близькість двох мов однієї групи дає перше уявлення про легкість перекладу, однак, поринаючи у мовні глибини і розмаїття значень, віднаходимо дуже багато тонких нюансів. Зокрема, явище міжмовної омонімії істотно впливає на словацько-

українські літературні взаємини (деякі приклади: українською мовою «черствий» – несвіжий, словацька – «črstvy» – свіжий, українською «пахне» – здебільшого має приємний запах, словацькою мовою «páchnе» – смердить, в українській мові маємо слово «плин» у значенні «перебіг часу», зі словацької мови «rľún» перекладається як «газ»). Тема словацько-українських поетичних перекладів з низки причин лишається малодослідженою, потребує детального аналізу нових творчих постатей.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню теми українсько-словацьких літературних зв'язків присвячені праці таких вчених: М. Мушинка, Ю. Бача, М. Роман, М. Мольнар, Л. Бабота, М. Неврлий, О. Мишанич, А. Червеньяк, Ф. Ковач, О. Зілінський, В. Жідліцкий та ін. Проблеми самоідентифікації русинів-українців як

корінного населення Східної Словаччини присвячені дослідження М. Неврлого, М. Мушинки, М. Мольнара, М. Романа та ін. Такі дослідники, як Л. Бабота, письменник Ю. Бача у своїх працях приділяють велику увагу українській літературі у Словаччині, аналізують історію її становлення, основні етапи розвитку. Глибинному аналізу словацько-українських літературних перекладів присвячені праці Т. Ліхтей, Я. Джоґаника, Ю. Кундрата, І. Галайди та ін.

Мета дослідження – проаналізувати сучасні українсько-словацькі поетичні переклади (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).

Результати дослідження. Українсько-словацькі літературні зв'язки мають довгу традицію. Зокрема, словацький україніст Михайло Мольнар зауважує, що «ряд видатних представників українського і словацького народів ставав на захист вільного національного і соціального розвитку словаків та українців» [6, с. 9]. Довгий час українсько-словацькі культурні зв'язки були релігійного характеру: «з українських земель на Східну Словаччину проникало чимало староукраїнських та церковнослов'янських рукописів і книг, а на українські землі – рукописів, створених на Східній Словаччині» [6, с. 17]. Але була ще й друга – світська лінія літературних зв'язків, яка мала корінням передусім народну пісенну творчість. Цікавим є той факт, що з території Східної Словаччини походить найдавніший запис тексту української народної пісні, який можна знайти в «Граматичі чеській» Яна Благослова 1571 року (зокрема, це пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?»). Тривала традиція словацько-українських культурних взаємин продовжується і сьогодні здебільшого завдяки літературним перекладам, які потребують уваги науковців та детального вивчення.

Як зазначає дослідник Ю. Кундрат, словацько-українські літературні переклади можна поділити на три етапи. Маємо переклади ХІХ століття (зокрема, письменник С. Бодіцький в 1881 р. в рамках статті про Т. Шевченка переклав «Sadok vyšnevuj kolo chaty» («Садок вишневий коло хати»), а також уривки з: «Dumu moji, dumy moji» («Думи мої, думи»), «Poslanije slavnomu P. J. Šafarykovi» («Шафарикові») («Národné noviny», № 97-98, також 1881 рік). З-поміж інших перекладачів української літератури тих часів – І. Жіак-Соломіцький, М. Коллар, Ю. Славік та ін. [5].

Перекладацька діяльність активно продовжується і в ХХ столітті, вона позначена появою нових імен (М. Лесна, Л. Фелдек, Ю. Кокавец, А. Пестременко, Ю. Андрічік, Й. Маєрнік, М. Гевеші, Л. Пікулова, В. Кондрот, Я. Замбор [9, с. 43].

Продовжуючи традицію взаємних перекладів ХІХ і ХХ століття, сучасні митці-представники обох культурних середовищ також плідно працюють на цій ниві. Якщо проаналізувати перекладацьку активність кінця ХХ – початку ХХІ століть, можемо помітити тут як здобутки, так і певні проблеми. Зокрема, як зазначає доц. Я. Джоґаник, останнім солідним виданням словацької літератури в Україні стала «Антологія словацької поезії ХХ століття», упорядкована та перекладена Д. Павличком [8]. Паралельно з Дмитром Павличком чимало перекладів українською мовою робить закарпатський письменник та перекладач Дмитро Кремінь.

Сьогодні активну діяльність у словацько-українських поетичних перекладах провадить кафедра словацької філології Ужгородського університету. Зокрема, доцент кафедри Тетяна Ліхтей перекладає твори словацьких поетів, у власних поетичних книгах «Оксамитова ніч» (1995) та «Смарагдовий острів любові» (1996) вона представила таких словацьких поетів: Мар'ян Мілчак, Міхал Отченаш, Йозеф Татар, Гана Валцєрова-Баціґалова та ін. Тетяна Ліхтей також є засновницею збірника перекладів «Між Карпатами і Татрами», до участі в ньому мисткиня залучила здібну студентську молодь, колега-науковців, літераторів, майстрів художнього перекладу. [2, с. 84]. Слід відзначити досить активну перекладацьку діяльність доцента цієї ж кафедри Ярослава Джоґаника (перекладав Олександра Смика (книга «Два тіла, дві душі»).

Надзвичайно вагомий внесок у переклади українською мовою словацької поезії зробили і продовжують робити українські письменники Словаччини. «Шлях словацької поезії до українського читача в ХХІ столітті розпочав блискучий знавець літературного процесу як у Словаччині, так і в Україні Віталій Конопелець. Після згаданих книг та перекладу «Вечоріння» Й. Лайкерта у 2003 р. вийшла його антологія словацької любовної лірики «Я тебе дуже любив...», правда, укладена вже після передчасної смерті перекладача Іваном Яцканином» [4].

Поет Ілля Галайда видав книгу власних перекладів сучасної словацької поезії під назвою «Із кузні часу», завдяки чому для українського читача стали відомі такі словацькі поети, як Юрай Андрічік, Йозеф Лайкерт, Михайло Отченаш, Ян Бузаші, Ладіслав Шімон та ін.

Поет Мілан Бобак також займається активною перекладацькою діяльністю, він переклав українською мовою поезії тринадцяти словацьких та одинадцяти чеських поетів (зокрема, це твори Данієла Гев'єра, Рудольфа Чижмарика, Карола Хмела, Йозефа Шімона, Ярослава Сейферта тощо) [1, с. 54].

Значну роль у перекладацькій діяльності також відіграє журнал Спілки українських письменників Словаччини «Дукля». Письменник та дослідник Ілля Галайда в одному з номерів зробив дуже цінний бібліографічний огляд перекладів словацької прози та поезії на сторінках журналу за період 1990-2002 рр. Варто відмітити, що список поезії дещо більший, з нього ми дізнаємося про переклади словацьких поетів Ю. Андрічіка (В. Конопелець), Я. Бузаші (Д. Павличко), Д. Гев'єра (М. Бобак), Я. Коллара, П.-О. Гвездослава (Г. Кочур), Р. Махович (С. Макара), Д. Подрацької (І. Галайда) та ін. [3, с. 68-70].

Уже згадуваний раніше Ілля Галайда зробив великий внесок у переклади українською мовою словацьких поетів. Самого ж автора перекладав словацькою мовою Ладіслав Шімон. Для наочності порівняємо поезію автора, присвячену матері, та її словацький переклад поета Ладіслава Шімона: «А я благаю: «Візьми, візьми мене на плечі, / Як виросту, тебе я сам візьму на плечі». / Ось я виріс і вже, / А з обіцяного залишився в боргу. / Сидиш собі на стільчику сивенька, / Як пам'ятник людської доброти, / І дивишся у вечір так тихенько, / А я від сорому горю, / Що я перед тобою в вічному боргу.» [7, с. 55].

Переклад: «*Prosil som: "Na ruky ma vezmi, umara ma strach / ked' budem veľky, ja ťa budem nosiť na rukach."* / *Nuž vzrastal som, ale nesplnený / zostáva sľub, čo dávno dal som ti. / Zosivela sa, na stoličke sedíš / monumet ľudskej dobroty. / Ked' slnko klesá presne ako vtedy, / do hlbky duše zahanbený som, / že zostávam ti večným dlžníkom*». *Ladislav Šimon* [7, с. 55]. Вірш Іллі Галайди представляє верлібр з елементами рими, що досить вдало зміг передати ритмічними засобами словацької мови Ладіслав Шімон.

Досить цікавою і багатогранною палітрою рясніє творчість сучасної української поетеси Словаччини Марусі Няхай. Авторка надає перевагу верлібру, у її філігранній поезії гармонійно співіснують і переплітаються візії, сни, особисті переживання, локус улюбленого міста Праги, а також ліричні спогади про дитинство. Маруся Няхай також перекладає з чеської, словацької, сербської мов. У свою чергу, поезія авторки була перекладена словацькою мовою: книга «Siluety» представляє поетичні переклади зі збірок «Білі руки беріз», «Чекаю тебе», «Моє ательє», «За старою брамою. Силуети», виконані Валерією Юрчковою [11].

Список використаних джерел

1. Бобак М. Бути птахом: поезії. Ужгород: Ужгородське видавництво О. Гаркуші. 2013. 58 с.
2. Бобинець С. В. Літературне Закарпаття

Величезний внесок у популяризацію класичної і сучасної української літератури зробив словацький письменник, дослідник, перекладач Юрай Андрічік. Серед письменників помежів'я ХХ-ХХІ ст. в його перекладі вийшли поетичні твори Є. Кононенко, Т. Ліхтей. В. Герасим'юка та ін. Також Юрай Андрічік активно перекладав поезію сучасних українських митців Словаччини, видав антологію «*Su také chvíle. Antológia ukrajinskej poézie na Slovensku*», у якій представив словацькому читачу поезію Мілана Бобака, Йосифа Збіглія, Степана Гостиняка, Віталія Конопельця та ін. [10].

Дослідниця Фетко І.І. зазначає, що у наші дні словацько-українському літературному діалогу сприяють творчі зустрічі митців, вона відзначає братиславський фестиваль «BRAK» та «Місяць авторських читань». З найсучасніших поетичних перекладів слід відмітити переклад збірки «Кайфологія» Павла Коробчука – («*Rôžitkológia*») С. Гала. Також дуже цінним здобутком є поетичні переклади сучасних митців на сторінках часопису «Рев'ю світової літератури». Зокрема, перший номер за 2009 рік присвячений українській тематиці. Другий номер часопису за 2015 рік містить поезії сучасних українських митців О. Коцарева, Ю. Іздрика, С. Жадана, В. Крюгера та ін. у перекладі Патріка Орієшека [9, с. 43].

Висновки. Підсумовуючи аналіз словацько-українських поетичних перекладів, варто зазначити, що, попри безперервну історію і значні досягнення, існують певні проблеми на сучасному етапі. Зокрема, відзначається слабкість інтересу до словацької поезії і брак перекладачів з Центральної України. Найактивнішими перекладачами словацької літератури є українські письменники Словаччини і митці з Закарпаття. Також можна простежити, що переклади словацької літератури українською мовою відбуваються частіше та активніше, тоді як протилежна позиція залишається більш інертною. Однак, у цій протилежній, словацько-українській лінії перекладів не можна позбавити уваги і здобутки (Зокрема, переклади української поезії словацькою мовою, які здійснили Ю. Андрічік, І. Галайда, Л. Шімон, П. Орієшек та ін.) Проблема має досить широку перспективу досліджень, для подальших літературознавчих студій у цій галузі є актуальним проаналізувати сучасні прозові та драматичні словацько-українські переклади.

кінця ХХ-го – початку ХХІ століть у вимірах художнього перекладу. Наук. записки. Серія: Філологічні науки. Вип. 126. Кіровоград, 2014. С. 81–89.

3. Галайда І.П. Словацька поезія і проза у перекладах на сторінках журналу «Дукля» за 1990-2002 рр. Дукля (літературно-мистецький та публіцистичний журнал). Пряшів: Спілка українських письменників Словаччини, № 4. 2002. С. 68-71.

4. Дзюганік Я. Я. З розвитку словацько-українських літературних зв'язків на зламі століть. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Випуск 20. 2009. с. 64-69.

5. Кундрат Ю. С. Словацько-українські взаємини в галузі художнього перекладу. Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry, histórie a kultúry / Prešov: FF Prešovska univerzita v Prešove. 2003. S. 233-254.

6. Мольнар М. І. Словаки і українці (причинки до словацько-українських літературних взаємин з додатком документів). Братислава: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі. 1965. 401 с.

7. Няхай М. Ілля Галайда – український поет і перекладач (життя і творчість). Пряшів: Державна наукова бібліотека в Пряшеві. 2012. 108 с.

8. Павличко Д. В. Антологія словацької поезії ХХ століття. Київ: Основи. 1997. 254 с.

9. Фетько І.І. Перегляд публікацій та перекладів української літератури на Словаччині. Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Серія «Сучасна філологія: теорія і практика». М. Івано-Франківськ. 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/16june2017/12.pdf> 2017

10. Andričik Y. Su také chvíle. Antológia ukrajinskej poézie na Slovensku. Prešov: Vydavateľ Cuper. 2002. 95 s.

11. Ňachajova M. Siluety. Prešov: A-print, s.r.o. 2014. 106 s.

Naukovi zapysky, seriia: Filologichni nauky. Vyp. 126. Kirovohrad, 81-89.

3. Galaida, I. P. (2002). Slovacka poezia i proza u perekladah na storinkah zhurnalu "Duklia" za 1990-2002. [Slovak poetry and prose in the translations on "Dukla" journal]. Priashiv: Spilka ukrainskykh pysmennykiv Slovachchyny. № 4. 68-71.

4. Dzhoganyk, Ya. Ya. (2009). Z rozvytku slovacko-ukrajinskykh literaturnykh zviazkiv na zlami stolit [From the development of Slovak-Ukrainian literary relations on the turning ages]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nacionalnoho universytetu. Seria: Filologia. Vypusk 20.* 64-69.

5. Kundrat, Yu. (2003). Slovacko-ukrajinski vzajemny v haluzi hudozhnoho perekladu. [Slovak-Ukrainian relations in the field of translations]. Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry, histórie a kultúry / Prešov: FF Prešovska univerzita v Prešove. 233-254.

6. Molnar, M. (1965). Slovaky i ukrajinci (prychynky do slovacko-ukrajinskykh literaturnykh vzajemyn) z dodatkom dokumentiv [Slovaks and Ukrainians (the reasons of Slovak-Ukrainian literary relations)]. Bratislava: Slovacke pedagogicne vydavnyctvo v Bratislavi, 401.

7. Niahai, M. (2012). Illia Galaida – ukrainsky poet i perekladach (zhyttia i tvorhist) [I. Galaida – the Ukrainian poet and translator]. Priashiv: Derzhavna naukova biblioteka v Priashevi. 108.

8. Pavlychko, D. (1997). Antologiiia slovackoi poezii XX stolittia. [The anthology os Slovak poetry of XX century]. Kyiv: Osnovy. 254.

9. Fetko, I. I. (2017). Perehliad publikacii ta perekladiv ukrainskoj literatury na Slovachchyni [The review of publications and translations of Ukrainian literature in Slovakia]. Zbirnyk naukovykh prac z aktialnykh ekonomichnykh nauk. Seria: *Suchasna filologiiia: teorija i praktyka.* URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/16june2017/12.pdf>

10. Andričik, Yu. (2002). Su také chvíle. Antológia ukrajinskej poézie na Slovensku. [There are such waves: the anthology of Ukrainian poetry in Slovakia]. Prešov: Vydavateľ Cuper, 95.

11. Ňachajova, M. (2014). Siluety. [The silhouettes] Prešov: A-print, s.r.o..106.

References

1. Bobak, M. (2013). *Buty ptachom: poezii.* [To be a bird: the poetry]. Uzhhorod: Uzhhorodske vydavnyctvo O. Harkushi, 58.

2. Bobynec, S. V. (2014). Literaturne Zakarpattia kincia XX – pochatku XXI st. vymirah hudozhnoho perekladu [Literary Trans-Carpathians region in the turning age of XX-XXI cent. In the dimension of artistic translation].

THE MODERN SLOVAK-UKRAINIAN POETIC TRANSLATIONS

M. V. Babenko-Zhyrnova

Abstract. The article is dedicated to the analysis of the modern Slovak-Ukrainian literary translations. Particularly, the attention is focused on the poetic translations, the difficulty of which conditioned by specific poetic language, rhythm, rhyme etc. Slovak-Ukrainian literary relations in the field of poetic translation have its own achievements and problems, and it's also analyzed in this paper.

The purpose of research is to analyse the modern Slovak-Ukrainian poetic translations (the turning age XX – XXI cent.)

© М. В. Бабенко-Жирнова

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

Results of research. *The relevance of the selected inquiry is in the need for urgent understanding of the poetic translations as an important part of Slovak-Ukrainian literary dialogue. The purpose of this article is to research the modern Ukrainian-Slovak poetic translations (XX – XXI sent.). The scientific works of such scholars as M. Mushinka, Y. Bacha, M. Roman, M. Molnar, L. Babota, M. Nevrlly, O. Myschanych, A. Cherveniak, F. Kovach, O. Zilynsky, V. Zhidlicky are dedicated to the subject of Slovak-Ukrainian literary relations. Also the works of T. Lihtei, Y. Dzhoganyk, Y. Kundrat, I. Galaida are devoted to the deep analysis of Slovak-Ukrainian literary translations.*

The incredible propinquity of both languages gives the first conception of easy translation, but researching of languages' profundity and semantic variety open to us many shades. The poetic translation is the hardest work from the other translations particularly in the case of the rhyme verse. Slovak-Ukrainian poetic translations have a long tradition. The prolonged history of mutual translations continues in the turning age (XX – XXI sent.). The study used mainly comparative method, also typological and historical methods. The detail review of new names presented in this paper, the attention are focused on the anthologies of poetic translations composed by Ukrainian (Dmytro Pavlychko, Illia Galaida etc.) and Slovak translators (Yurai Andrichik). The problems which hinder for active translations are also analyzed in this article. The main result of the investigation is the deep analysis of Slovak-Ukrainian and Ukrainian-Slovak poetic translations. The presentation of little known Slovak and Ukrainian poetic translators, as P. Orieshek, S, Gal, V. Yurichkova, M. Niahai, I. Galaida, M. Bobak etc. is also the result of this study. Promising for future research are the analysis of new Slovak and Ukrainian poetic translations of postmodernist poets, and also the analysis of the modern prose and dramatic translations.

Key words: *Slovak-Ukrainian literary dialogue, the poetic translations, interpretation, the Ukrainian writers of Slovakia.*

МОДЕЛЬ ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ: ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ І МОДЕЛІ ЕТАЛОННОГО НАБОРУ ОЗНАК

А. Б. ПОЖАР, кандидат філологічних наук, старший викладач,
Київський національний лінгвістичний університет
 E-mail: anastasiia.pozhar@knl.u.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9821-0740>

Н. О. ЄМЕЦЬ, кандидат філологічних наук, викладач,
Київський національний лінгвістичний університет
 E-mail: nataliia.yemets@knl.u.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1585-4565>

Анотація. У статті здійснено перекладацький аналіз фрагментів міжнародно-правового дискурсу на основі застосування трансформаційної моделі перекладацького аналізу і моделі, що залучає *tertium comparacionis* – мову посередника як еталон зіставлення оригіналу і перекладу. Метою статті є висвітлення особливостей застосування трансформаційної моделі і моделі еталонного набору ознак для перекладацького аналізу міжнародно-правового дискурсу. У статті використовувалась комплексна методика дослідження із залученням методів перекладацького аналізу, компонентного аналізу, структурного трансформаційного аналізу, а також використовувались елементи порівняльно-зіставного методу і текстоно-інтерпретаційного аналізу.

Проведене дослідження встановило, що перетворення ядерних структур тексту англійського оригіналу на поверхневі структури тексту українського перекладу, здійснено у відповідності до тріступеневої моделі трансформаційного аналізу, показує необхідність відтворення в українському перекладі умовно-наслідкового зв'язку, імплікованого у вигляді з'ясувальних або атрибутивних відносин. Жодна з отриманих структур повністю не співпадає з офіційним перекладом українською мовою. Крім того, в українському перекладі здійснюється трансформація опущення модального дієслова «зобов'язання» *shall*, наявне в англійському оригіналі, завдяки чому фрагмент перекладу позбавляється конотацій імперативної модальності, що не відповідає стилістиці оригінального тексту.

Застосування моделі перекладацького аналізу, пов'язаної із виявленням еталонного набору ознак для оригінального і цільового текстів, показало наявність як спільних, так і відмінних ознак з еталонного набору. Відмінність у тексті перекладу виявлено за такими аноморфними ознаками, як «об'єкт дії у одиниці», на відміну від вихідного фрагменту із об'єктом дії у множині», зміна модальності з модальності можливості на епістемічну із дієсловом у теперішньому часі, імплікація умови у тексті перекладу, на відміну від експліцитного вираження умови тексту оригіналу.

Ключові слова: переклад, трансформаційна модель, модель еталонного набору ознак, міжнародно-правовий дискурс, перекладацький аналіз.

Актуальність дослідження. Для обрання успішних перекладацьких стратегій перекладач має здійснити перекладацький аналіз (далі – ПА) тексту, обравши відповідну модель аналізу або комбінуючи декілька з таких моделей. Міжнародно-правовий дискурс (МПД) досі не був предметом аналізу з огляду на застосування певного засобу моделювання перекладацького процесу або сукупності моделей, що визначає актуальність цього дослідження. Актуальність статті зумовлена фокусуванням під час перекладацького аналізу МПД на найменш досліджених і дискусійних моделях: трансформаційній моделі і моделі, що залучає мову-посередника як еталон зіставлення.

Аналіз досліджень і публікацій. У

сучасному перекладознавстві визначаються кілька найбільш поширених моделей ПА, кожна з яких надає перевагу аналізу певної сукупності характеристик аналізованого тексту або дискурсу. Незважаючи на те, що виокремлення таких моделей є певною мірою умовним – оскільки низка параметрів, залучених до аналізу, є інваріантною для всіх моделей, найпоширенішими залишаються денотативно-ситуативна модель [1; 2]; модель, що залучає *tertium comparacionis* – мову посередника як еталон зіставлення [3; 6]; семантична модель [5] і трансформаційна модель [1; 2]. Назва моделей визначаються, насамперед, основними лінгвістичними методами, що використовуються під час їхньої розробки.

Трансформаційна модель ґрунтується на

трансформаційному методі як одному із методів структурного аналізу, згідно з яким в основі відповідних за будовою структур лежить можливість перетворення однієї структури на іншу. Для цього перекладачем використовуються знання «принципів і параметрів вихідної мови та мови перекладу, трансформацій і обмежень на них у певних мовах». Водночас, трансформаційна модель перекладу за своїми витокami також пов'язана з основними постулатами трансформаційної граматики Н. Хомського [4], відповідно до яких всі синтаксичні структури (похідні, поверхневі) за відповідними правилами можна трансформувати у ядерні структури, з яких, власно, вони виводяться.

Іншою перекладацькою моделлю, що застосовується нами під час аналізу МПД, є модель, яка використовує мову-посередника і передбачає застосування еталонного набору певних універсальних ознак, які частково наявні в мові оригіналу і в мові перекладу [3; 6].

Метою статті є висвітлення особливостей застосування трансформаційної моделі і моделі еталонного набору ознак для перекладацького аналізу міжнародно-правового дискурсу.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом дослідження слугував текст Додаткового Протоколу до Конвенції про права людини та біомедицину, який стосується біомедичних досліджень, 2005 року. У статті використовувались методи перекладацького аналізу, компонентного аналізу, структурного трансформаційного аналізу, елементи порівняльно-зіставного методу і текстово-інтерпретаційного аналізу.

Результати. Трансформаційна модель залучає три основних етапи аналізу: здійснюється трансформація поверхневих синтаксичних структур мови оригіналу на ядерні; ядерна структура мови-джерела замінюється на еквівалентну їй ядерну структуру мови перекладу; ядерна структурна мови перекладу трансформується на поверхневу структуру – зважаючи на те, що допускається кілька варіантів трансформації, у зв'язку з чим кінцевий вибір поверхневої структури здійснюється з урахуванням контекстуального чинника і стилістичних особливостей тексту перекладу, до яких застосовано трансформації.

Розглянемо, з огляду на це, фрагмент міжнародно-правового дискурсу

Parties to this Protocol shall protect the dignity and identity of all human beings and guarantee everyone, without discrimination, respect for their integrity and other rights and fundamental freedoms with regard to any research involving interventions on human beings

in the field of biomedicine (APCHRBBR, article 1). Сторони цього Протоколу захищають гідність й індивідуальність кожної людини та гарантують кожному без винятку повагу до їхньої недоторканності й інших прав та основоположних свобод у зв'язку з будь-якими дослідженнями, що передбачають утручання в людський організм у сфері біомедицини (ДПКПЛББД, стаття 1).

Виділяємо чотири ядерні структури:

1. Сторони Протоколу захищають гідність, індивідуальність і право на недоторканість кожної людини.

2. Гідність, індивідуальність і право на недоторканість кожної людини належать до прав та основоположних свобод людини.

3. Деякі дослідження у сфері біомедицини передбачають утручання в людський організм.

4. Утручання в людський організм є порушенням недоторканності й інших прав та основоположних свобод.

Для усвідомлення нормативного змісту висловлення важливим є потрійний, за принципом рамкової структури, умовно-наслідковий зв'язок між ядерними частинами: а) якщо дослідження у сфері біомедицини передбачають утручання в людський організм, вони порушують недоторканість й інші права та основоположні свободи людини; 2) якщо йдеться про порушення прав і свобод людини, держави зобов'язуються запобігати цьому; 3) якщо дослідження у сфері біомедицини передбачають утручання в людський організм, держави зобов'язуються їм запобігати.

Перетворення зазначених ядерних структур на поверхневі структури мови перекладу може мати своїм результатом різні варіанти трансформацій, у яких на перший план виходить умовно-наслідковий зв'язок, в тому числі імплікований у вигляді з'ясувальних або атрибутивних відносин:

1. Перетворення ядерних структур на складне речення, частини якого пов'язані за допомогою умовного сполучника і обставини способу дії: Сторони цього Протоколу зобов'язуються запобігати дослідженням у сфері біомедицини, якщо такі дослідження передбачають утручання в людський організм і у такий спосіб порушують недоторканність й інші права та основоположні свободи людини.

2. Перетворення ядерних структур на складне речення, частини якого пов'язані за допомогою означального сполучника (що) або сполучного слова (які) і ускладнені дієприслівниковим зворотом способу дії: Сторони цього Протоколу захищають гідність і індивідуальність кожної особистості і гарантують всім без винятку повагу до прав та основоположних свобод людини, запобігаючи

дослідженням у сфері біомедицини, які / що передбачають утручання в людський організм і у такий спосіб порушують недоторканність людини.

3. Перетворення ядерних структур на складне речення, частини якого пов'язані за допомогою умовного сполучника і ускладнені дієприслівниковим зворотом способу дії: Сторони цього Протоколу захищають гідність і індивідуальність кожної особистості і гарантують всім без винятку повагу до прав та основоположних свобод людини, запобігаючи дослідженням у сфері біомедицини, якщо вони передбачають утручання в людський організм і у такий спосіб порушують недоторканність людини.

Жодна з отриманих структур повністю не співпадає з офіційним перекладом українською мовою. Крім того, в українському перекладі відсутнє модальне дієслово «зобов'язання» *shall*, що наявне в англійському оригіналі, і це позбавляє фрагмент перекладу конотацій імперативної модальності, що не відповідає стилістиці оригінального тексту.

Третій і другий варіанти зберігають відтінки модальності тексту-джерела і, водночас, експлікують причинно-наслідкові зв'язки. До того ж, ці варіанти перекладу дозволяють усунути повтор вказівного займенника «кожний», що наявний в офіційній версії перекладу («індивідуальність кожної людини та гарантують кожному без винятку»), і неузгодженість однини і множини: «індивідуальність кожної людини (однина) та гарантують кожному (однина) без винятку повагу до їхньої (множина) недоторканності – чого немає і тексту оригіналу. Крім того, лексема «особистість» за своїм семантичним обсягом більше відповідає, на наш погляд, англійському слову «*identity*», аніж «індивідуальність».

Окрім трансформаційної, у статті застосовується модель ПА, що залучає мову-посередника із еталонним набором універсальних ознак, частково наявних у мовах оригіналу і перекладу. Для позначення процесу відтворення через еталонний набір ознак науковцями впроваджується термін «shift» (зміна), впроваджений у науковий обіг Дж. Кетфордом [3]. Ідентифікуються два основних типи змін – зміна рівня та зміна категорії. Зміна рівня відбувається у тому випадку, коли для вираження граматичного значення у мові-джерелі наявні спеціальні граматичні форманти, які, втім, відсутні у мові перекладі, потребуючи вираження граматичного значення за допомогою лексичних засобів. На наш погляд, типовою ситуацією є, у цьому зв'язку, переклад з синтетичної мови на аналітичну: наприклад, українські дієслова доконаного і недоконаного виду: українське слово

«*зиграти*» (матч) потребує для передачі доконаного виду додаткової лексеми - *to finish playing*.

Що стосується зміни категорій, то такі зміни стосуються чотирьох видів: структурні (зміни граматичної структури), зміни класу (заміна однієї частини мови на іншу), зміни рангу (коли перекладацький еквівалент у мові-перекладу потребує вибору ієрархічно відмінної одиниці у мові-джерелі: слово перекладається реченням, група слів – одним словом тощо) та внутрішньосистемні зміни: коли системи мови-перекладу і мови-джерела приблизно співпадають, але переклад все ж таки потребує певних змін – наприклад, однини у множину або означеного артикля у неозначений.

Така модель, на наш погляд, корелює з методом зіставного мовознавства, що базується на вживанні еталону зіставлення *tertium comparationis*. Тобто критерієм зіставлення тексту оригіналу і тексту перекладу слугує набір різнорівневих ознак.

Зокрема, порівняння фрагменту тексту і його українського перекладу показує, що англійською конструкцією обрано як спільні, так і відмінні ознаки з еталонного набору.

Research on human beings may only be undertaken if there is no alternative of comparable effectiveness (APCHRBBR, Article 5. Absence of alternatives) – *Дослідження над людиною проводяться лише за відсутності порівнянних за ефективністю альтернативних шляхів*.

Еталонний набір ознак: 1. Пошук знання. 2. Істота - об'єкт дії. 2.1. В однині. 2.2. У множині. 3. Теперішнє. 4. Дія відповідальності. 5. Модальність можливості. 6. Твердження. 7. Пасивна дія. 8. Умова: 8.1. Імпліквана. 8.2. Експліквана. 9. Альтернатива.

Англійська конструкція залучає: 1 – 2.2 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8.2 – 9.

Українська конструкція використовує: 1 – 2.1 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8.1 – 9.

Висновки. Перетворення ядерних структур тексту оригіналу на поверхневі структури цільового тексту, свідчить про доцільність відтворення в українському перекладі умовно-наслідкового зв'язку, проте жодна з отриманих у результаті застосування моделі структур повністю не збігається з офіційним перекладом українською мовою. Крім того, в українському перекладі здійснюється трансформація опущення модального дієслова «зобов'язання» *shall*, наявне в англійському оригіналі, завдяки чому фрагмент перекладу втрачає облігативну модальність, що замінюється на епістемічну.

Застосування моделі «еталонного набору ознак» показало наявність як ізоморфних, так і аломорфних ознак з еталонного набору.

Відмінність у тексті перекладу виявлено за такими ознаками, як «об'єкт дії у однині», на відміну від вихідного фрагменту із об'єктом дії у множині», зміна модальності з модальності можливості на

епістемічну із дієсловом у теперішньому часі, імплікація умови у тексті перекладу, на відміну від експліцитного вираження умови тексту оригіналу.

Список використаних джерел

1. Виноградов В. В. Введение в переродование. Общие и лексические вопросы. М.: ИОСО РАО, 2001. 224 с.
2. Додатковий Протокол до Конвенції про права людини та біомедицину, який стосується біомедичних досліджень (ДПКПЛББД), 2005. URL: Протокол, Конвенція №ETS N 195 от 25.01.2005, Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину, який стосується біомедичних досліджень (ligazakon.ua).
3. Селіванова О. О. Проблема моделювання перекладацького процесу. Світ свідомості в мові. Черкаси: Ю.Чабаненко. 2012. 488 с.
4. Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine, concerning Biomedical Research (APCHRBBR) Council of Europe Treaty Series - No. 195. Strasbourg, 25.1.2005. URL: CETS 195 - Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine, concerning Biomedical Research (coe.int)n
5. Catford J. C. A linguistic theory of translation. L., Oxford: OUP, 1965.400 p.
6. Chomsky N. Syntactic Structures. De Gruyter Mouton, 2002. 117 p.
7. Kussmaul P. Semantic Models and Translating. Target. International Journal of Translation Studies. Volume 6, Issue 1, Jan 1994. p. 1 -13.
8. Munday J. Introducing Translation Studies.Theories and Applications, New

York / London: Routledge, 2008, 256 p.

References

1. Vinogradov, V. V. (2001). Vvedeniye v perevodovedeniye. Obschyje I leksicheskije voprosy. M.: IOSO RAO.
2. Dodatkovyj protocol do konventsiji pro prava ludyny ta biomedysynu, jakyj stosuetsa biometrychnych doslidzhen (DPKPLBBD) (2005). URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU05263.htm
3. Selivanova O. O. (2012). Problema modeliuvannia perekladatskoho protsesu. Svit svidomosti v movi. [The problem of modeling the translation process. The world of consciousness in language] Cherkasy: Yu.Chabanenko. 488.
4. Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine, concerning Biomedical Research (APCHRBBR) (2005). Council of Europe Treaty Series - No. 195. Strasbourg, 25.1.2005. URL: CETS 195 - Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine, concerning Biomedical Research (coe.int)
5. Catford, J. C. (1965). A linguistic theory of translation. L., Oxford: OUP, 400 p.
6. Chomsky N. Syntactic Structures. De Gruyter Mouton, 2002. 117.
7. Kussmaul, P. (1994). Semantic Models and Translating. Target. International Journal of Translation Studies. Volume 6, Issue 1, 1 -13.
8. Munday, J. (2008). Introducing Translation Studies.Theories and Applications, New York / London: Routledge, 2008, 256 p.

MODEL OF TRANSLATION OF INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE: TO THE PROBLEM OF APPLYING THE TRANSFORMATION MODEL AND THE MODEL OF THE REFERENCE SET OF FEATURES

A. B. Pozhar, N. O. Yemets

Abstract. *The article focuses on analyzes of the translation of international legal discourse applying the transformational model of translation analysis and the model involving tertium comparacionis - the language-mediator as a standard for comparing the original and target texts. The aim of the article is to highlight the peculiarities of the application of the transformation model and the model of the reference set of features for translation analysis of international legal discourse. The article used a complex research methodology involving methods of translation analysis, componential analysis, structural transformational analysis, as well as the elements of comparative method and text-interpretive analysis.*

The study reached the following conclusions. First, the transformation of nuclear structures of the English original text into surface text structures of the Ukrainian translation, carried out in accordance with the three-stage model of transformational analysis, shows the need to reproduce in Ukrainian translation conditional relations implied in the form of explanatory or attributive meanings. It is found that none of the obtained transformational structures completely coincides with the official translation into Ukrainian. In addition, the Ukrainian translation omits the modal verb of obligation shall, which is present in the English original text, so that the fragment of the translation loses the connotations of imperative modality, which does not correspond to the style of the translated text.

© А. Б. Пожар, Н. О. Емець

The application of the translation analysis model related to the identification of the reference set of features for the original and target texts showed the presence of both common and different features from the reference set. The difference in the text of the translation is revealed by such allomorphic features as (a) "object of action in the singular", in contrast to the original fragment with the object of action in the plural, (b) change from modality of possibility to epistemic modality with verb in the present tense, as well as (c) implicated condition relations in the target Ukrainian text, in contrast to the explicit expression of the condition of the text of the original.

Key words: *translation, transformational model, model of reference set of features, international legal discourse, translation analysis.*

АНАЛІЗ СТРУКТУРНО СЕМАНТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТЕРМІНІВ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

Г. І. СИДОРУК, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E- mail : seagalina@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-0850-0352

Анотація. В статті узагальнено теоретичний досвід вивчення структурних і семантичних характеристик науково-технічних термінів і аграрних термінів зокрема. Обґрунтовується той факт, що аграрна сфера переживає стрімку появу термінів-інновацій, що швидко проходять всі стадії структурно-семантичної асиміляції. Значний відсоток термінів формується внаслідок переосмислення їхніх попередніх значень, що призводить до появи так званих семантичних термінів. Аграрні терміни як специфічний пласт термінологічної лексики став об'єктом комплексного наукового дослідження порівняно нещодавно. Увага до цього прошарку зумовлена зростаючими темпами розвитку сільського господарства, що потребує нових слів на позначення нових понять, які своєю появою активно впливають на розвиток літературної мови, а мова, в свою чергу, слугує невичерпним джерелом структурних елементів для термінологічних неологізмів.

Аналіз структурно-семантичних особливостей аграрних термінів засвідчив, що їхнє формування відбувається шляхом деривації, термінологізації загальноживаної лексики та асиміляції запозичень. Особливості функціонування термінологічних сполучень потребують відповідних способів їхнього перекладу, серед яких існує декілька основних, а саме дослівний переклад лексичних одиниць або калькування шляхом заміни українськими відповідниками; переклад двохкомпонентних кластерів; заміна частин мови; пояснювальний переклад термінологічних одиниць, іноді просто описовий за рахунок додавання лексичних одиниць за відсутності прямого відповідника, або граматичних обмежень оформлення терміна; переклад зі зміною послідовності складових одиниць атрибутивної групи. Нашу особливу увагу привернув переклад термінологічних кластерів, до складу яких входять три і більше лексичних компонентів, оскільки без знання тематики, можливості проконсультуватися зі спеціалістами в цій сфері, без довідкової літератури та аграрних словників не завжди можна отримати правильний переклад подібних сполучень. Тому в роботі детально аналізуються приклади функціонування англійських багатокластерів та особливості їхнього перекладу.

Ключові слова: аграрна термінологія, структурно-семантична модель, термінологічні кластери, деривація, термінологізація, асиміляція.

Актуальність дослідження.

Термінологічна лексика є джерелом генерування та отримання інформації, засобом засвоєння наукових знань – рушія науково-технічного прогресу. Англійська аграрна термінологія становить особливу терміносистему у складі лексичної системи англійської мови. Аграрна лексика швидко змінюється, що не стільки пов'язано з мовними законами, скільки з поступом науково-технічного прогресу в аграрній галузі. Розвиток технологічних процесів, наукові та практичні здобутки у суміжних з нею сферах призводять до появи нових понять, їхнього структурного та семантичного розвитку, поступового зникнення вже існуючих понять і термінів, що перестали виконувати функцію засобів фіксації чи передачі інформації. Аграрна сфера переживає стрімку появу термінів-інновацій, що швидко проходять всі стадії структурно-семантичної асиміляції. Одні терміни

виникають разом із новими поняттями, інші входять в ужиток як більш вдалі синоніми, які можуть витіснити вже існуючі терміни. Значний відсоток термінів формується внаслідок переосмислення їхніх попередніх значень, що призводить до появи так званих семантичних термінів. Аналіз структурно-семантичних моделей аграрної термінології є конче актуальним, оскільки формує розуміння тенденцій її розвитку в системі термінів на позначення понять в аграрній галузі.

Аналіз досліджень і публікацій. За останні декілька десятиліть англійське мово- та термінознавство збагатилося чималою кількістю наукових праць, що вивчають теоретичні питання загальної термінології та аграрної терміносистеми зокрема. Серед них можна перелічити праці саме українських, переважно молодих і тому дещо невідомих, але активних науковців Гусєвої Е. І., роботи якої розкривають динаміку розвитку термінів-запозичень [2], Тішечкіної К. В. і

Тагільцевої Я. М. [12; 13], що розглядають етимологію та структуру аграрних термінів та особливості їхнього перекладу. Дослідники Дяков А., Т. Кияк, З. Куделько [3], що вивчають семантичні та соціолінгвістичні аспекти термінотворення. Іщенко В. Л. присвятив дисертацію аналізу англійських термінологічних кластерів в парадигматичному та синтагматичному аспектах [4], Мартиняк О. дослідив явище синонімії термінів [6]. Мацак Ж. Г. і Павлова О. І. доклалися до вивчення проблем перекладу термінів [7; 9].

Мета дослідження – з'ясувати структурно-семантичні особливості аграрної термінології, виявити та описати процеси утворення одно- та багатокомпонентних аграрних термінів, визначити основні словотвірні типи аграрної термінології.

Результати. Аграрні терміни як специфічний пласт термінологічної лексики став об'єктом комплексного наукового дослідження відносно нещодавно (останні десятиліття ХХ ст.). Увага до цього прошарку зумовлена зростаючими темпами розвитку сільського господарства, що потребує нових слів на позначення нових понять, які своєю появою активно впливають на розвиток літературної мови, а мова, в свою чергу, слугує невичерпним джерелом структурних елементів для термінологічних неологізмів.

Аграрна термінологія, що є сукупністю слів та стійких словосполучень, відповідних з поняттями (предметами, явищами та діями) в цій галузі, є рухливою та гнучкою частиною загальноновживаної лексики, а отже потребує систематизації та впорядкування. Основними носіями понять про явища, предмети чи процеси є іменники: *twig* – гілочка, пагінець, паросток, *caterpillar* – гусінь; *horticulture* – садівництво, городництво; *apiculture* – бджільництво; *rangeland* – земля під випас худоби, а не під її обробляння, *pesticide* – пестицид, *forage* – кормові рослини, *silviculture* – лісівництво, *viticulture* – виноградарство; *habitat* – ареал розповсюдження, середовище проживання. Певну кількість термінів складають дієслова: *wither* – в'янути, всихати, *crossbreed* – гібридизувати, схрещувати, *germinate* – проростати, давати паростки; *crop* – збирати врожай. Прикметники в більшості випадків слугують визначеннями в багатокомпонентних кластерах і не є самостійними: *woody* – лісистий, деревний; *leathery* – жорсткий, твердий, щільний; *vigorous* – життєздатний, потужний, інтенсивний; *renewable* – поновлюваний, *nutrient* – поживний, *dairy* – молочний, *perennial* – довічний, вічний, *debilitating* – виснажливий.

Під час аналізу структурно-семантичних особливостей термінів слід враховувати, що

їхнє формування відбувається шляхом деривації, термінологізації загальноновживаної лексики та асиміляції запозичень. Словотвірними засобами тут слугують переважно латинсько-грецькі морфеми, основи слів та словосполучення. Залежно від участі мовних засобів у термінотворенні терміни аграрної галузі поділяються на три типи: прості терміни або терміни-слова; складні терміни; терміни-словосполучення або багатокомпонентні кластери [13, с. 29], фахові терміни [11, с. 138-139]. Аграрна терміносистема послуговується такими способами словотворення як лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфологічний, словоскладання, аббревіація, морфолого-синтаксичний та низкою інших.

Переклад текстів аграрного спрямування потребує аналізу складних випадків щодо функціонування таких термінів і варіантів їхнього перекладу рідною мовою. Чимало загальноновживаних лексичних одиниць набувають значень, притаманних аграрній сфері, стаючи термінами з більш вузьким значенням [8]: *friendly* – біол. *сприятливий, екологічно прийнятний (дружній, товариський, лояльний)*; *gip* – біол. *вигін (для худоби), довжина (борозни)*; *гон* (оранки), *вигул* (для птахів); *русло*; *струмінь води*; *косяк (риб)*, *пасовище*, *ферма* має більш загальні значення *біг, поїздка, рейс, маршрут*; *bed* – біол. *клумба, грядка (ліжко, морське дно)*; *failure* – біол. *неврожай (несправність, відмова, невдача, недолік)*.

Аграрні терміни, що в більшості своїй запозичені з розмовного лексикону, зберігають за собою в спеціалізованих текстах всю накопичену багатозначність, уточнення якої відбувається лише завдяки мікро- чи макроконтексту:

Значення терміну *rotation* будуть суттєво різнитися в залежності від слів, що передують йому, або йдуть за ним, утворюючи кластерні словосполучення: *two-breed rotation* – змінне схрещування двох порід, *crop rotation farming* – плодозмінне землеробство, *rotation delivery* – подача води за графіком. Серед можливих значень цього терміна, а саме *періодичне повторення, кругообіг, сівозміна, ротаційне схрещування, чергування культур, змінне схрещування* тощо перекладачу важко обрати найбільш вдалий. Він зазвичай обирає та застосовує в тексті перекладу якийсь один термінологічний еквівалент, який знімає подвійне тлумачення та в конкретному тексті уніфікує термінологію в цілому.

Термін *mulesing* – *м'юлесінг*, що перекладається способом змішаного транскрибування з елементами транскрибування та транслітерації може слугувати випадком встановлення хибної етимології, коли перекладач знає, що *mule* – це *мул*, *mules* – *мули*, а *mulesing*

– щось подібне до *виведення, вирощування, утримання мулів*. Тлумачний словник дасть абсолютно інше пояснення цьому терміну, а саме *видалення складок шкіри на сідницях вівці, щоб уникнути зараження мушиними яйцями*. Вирішує такі проблеми з хибним тлумаченням контекст, в якому йдеться про *вівчарство*: «*Sheep have many natural enemies, such as coyotes, foxes, dingoes, and dogs. Newborn lambs in pasture are particularly vulnerable, also falling prey to crows, eagles and ravens. In addition, they are susceptible in some areas to fly strike which in itself has led to invention of practices such as mulesing*» [10, с. 144]; **paddock** відповідно матиме значення вигул (біля конюшень), пасовищний загін, левада, а в комбінації з правосторонніми лексичними одиницями отримує значення *польовичка тонкомілчаста, тобто назву трави (paddock love grass)*; soil – *грунт* в терміносистемах має безліч значень з повним або частковим збереженням глибинної семи земля, або значень, в яких ця сема повністю відсутня: *бруд, пляма, нечистоти, гній, компост, материк, територія (дипл.), (побутові) стічні води, болото чи струмок, де ховається загнана тварина*; в більшості предметних сфер присутній біологічний термін **branch** – *гілка, branches* – *крона дерева*, який тлумачиться в різний спосіб з відносним збереженням семи *частина цілого*: *ланка, сектор, відгалуження, галузь, ділянка, відділ, струмок, рукав (ріки), тростина, влада (амер., політ.), відросток, канал, банківська контора, протока, філіал, плече, фаза (ел.), крило, штрек (геол.), лінія спорідненості, нащадок, дитина (гумор.), сфера діяльності, бойова частина, рід військ*. Оскільки один і той самий термін може визначатися по-різному, він може бути включений у різні терміносистеми [5, с. 58].

Складнощі з вибором еквіваленту можуть виникнути з терміном **booster**, що означає *підсилювач*. В тексті про *вівчарство* «*The lambs receive their first antibodies via their mother's colostrum in the first few hours of life, and then via a vaccination booster every six weeks for next three months and then by booster every six months*» [10, с. 141] зазнає конкретизації, звужуючись до значень *ревакцинаційна доза, вторинна вакцинація, бустер (раціон, що згодовується тваринам і птахам у період максимальної продуктивності)*. Із синонімічних одиниць перекладач обирає та застосовує лише одну, уникаючи таким чином розмивання значення, нечіткості яку результату підміни термінів.

Професійні сленгізми зазвичай є короткими, виразними та до деякої міри стилістично забарвленими. Найвдаліші з них з часом закріплюються в терміносистемі й

отримують офіційне визнання в певній предметній області, закріплюючись в словниках, а деякі переходять в інші області та в загальноживану мову [1]: термін *bug* – *біол. клоп, комаха, жук* в інформаційних технологіях і зрештою в розмовній мові означає в переносному розумінні *помилка, дефект, перешкода*. Такі аграрні терміни є джерелом поповнення розмовного варіанту англійської та української мов, стаючи подекуди складовими стилістично забарвлених ідіом та фразеологічних сполучень: *cute as a bug's ear* – *чарівне миле дитячко*, *be (as) snug as a bug in a rug* – *бути як у Христа за пазухою*, *be bitten by the bug* – *шаленіти, бути схибленим на чомусь*, *to bug smb.* – *дратувати, діставати когось*, *bug (off)* – *помилка*, *get bitten by the same bug* – *мати однакове пристрасне захоплення*. В англійській та українській розмовній мовах є чимала кількість фразеологічних одиниць, в яких використано назви тварин, рослин, комах, перекладені аналоги яких в більшості своїй містять ті самі назви: *Ведмідь на вухо наступив* – *have Van Gogh's ear for music* (зміна образності *ведмідь* – *Ван Гог*), *Лебедина пісня* – *swan song*, *бігати як курка з яйцем* – *as fussy as a hen with one chick* (*яйце* – *курча*), *біла ворона* – *black sheep* (*ворона* – *вівця*), *коли рак на горі свисне* – *when pigs can fly* (*рак* – *свині*), *узяти бука за роги* (в англійському аналогові присутня та сама лексична одиниця **bull**), *пригріти гадюку на грудях* (в англійському аналогові *snake, serpent, viper*), *гратися в кішки-мишки* (*cat-mouse*), *вбити двох зайців* – *kill two birds with one stone* (*зайці* – *птахи*). Вираз *курям на сміх* має два англійських аналоги з іншими назвами тварин *it would make even a cat (horse) laugh*. Назви рослин у фразеологічних одиницях в більшості випадків присутні в їхніх іншомовних аналогах (*міцний горішок* – *hard nut*), **peas from the same pod** має аналоги-зооніми **like crow (bird), like egg** [13].

Слід звернути особливу увагу на переклад термінологічних кластерів, до складу яких входять два і більше лексичних компонентів, оскільки без знання тематики, можливості проконсультуватися зі спеціалістами в цій сфері, без довідкової літератури та аграрних словників не завжди переклад подібних сполучень буде правильним: *weed-prone* – *схильний до заростання бур'янами, що постійно заростає бур'янами* [10, с. 26]; *double-glazed windows* – [10, с. 65], *slash-and-burn techniques* – *технології вирубки та спалювання* [102]; *open-air run* – *вигул для птиці на відкритому повітрі* [10, с. 130].

Отже, поповнення словника аграрних термінів відбувається завдяки запозиченню

лексичних одиниць з розмовної мови шляхом переосмислення або звуження їхніх значень. Так само розмовна мова збагачується завдяки розширенню значень спеціальних термінологічних одиниць. Цей динамічний двохсторонній процес свідчить про розвиток мови, ускладнює перекладацьку діяльність через необхідність відбору адекватного варіанту перекладу полісемантичних лексичних одиниць. Кластерний

Список використаних джерел

1. Борисова Л. И. Пособие по научно-техническому переводу: методологический обзор. Москва : МПУ, 2000. 72 с.
2. Гусева Е. И. Динамика термина: Заимствование. Обновление метаязыка. Развитие лингвистической теории. Мариуполь : Ультрамарин, 2012. 332 с.
3. Дяков А. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти. Київ : Academia, 2014. 220 с.
4. Іщенко В. Л. Англійський багатокомпонентний економічний термін (парадигматичний та синтагматичний аспекти): дис. ... канд. філол. наук, Полтава, 2012. 181 с.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Вінниця : Нова книга, 2001. 459 с.
6. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*. 2009. № 620. С. 100-103.
7. Мацак Ж. Г. Переклад термінів фінансової галузі українською мовою. *Вісник КДПУ ім. М. Остроградського. Частина 1*. 2008. № 1(48). С. 167-171.
8. Олійник А. Д., Ритікова Л. Л. Англо-російсько-український глосарій термінів аграрної екології та екобіотехнології. Київ : Видавничий центр НАУ, 2008. 123 с.
9. Павлова О. І. Англійські бінарні терміни-фраземи і проблеми їх перекладу. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2014. № 17. С. 203-205.
10. Сидорук Г. І. Technical Skills of Translating Agrarian Texts: навчальний посібник (англійською мовою). К.: НУБіП України, 2015. 230 с.
11. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология. Москва : 1989. С. 138-139.
12. Тішечкіна К. В. Сільськогосподарська термінологія: етимологія та особливості перекладу. *Міжнародний науковий журнал «Science and Education: a New Dimension»*. Будапешт : 2016. С. 68-72.
13. Тагільцева Я. М. Специфіка складних слів аграрної термінології (на матеріалі сучасної англійської мови). *Наукові записки Національного університету «Острозька*

характер багатьох терміноутворень потребує коректного розбиття на безпосередні складники та серйозної ознайомчої роботи з довідковими матеріалами, глибокого занурення в предметну область. Аграрна термінологія потребує ретельного лексичного та граматичного аналізу для визначення оптимальних способів її перекладу.

академія». Філологія. 2013. № 36. С. 75-76.

References

1. Borisova, L. I. (2000). Posobiye po nauchno-tekhnicheskomu perevodu (metodologicheskii obzor) [Scientific and technical translation manual (methodological overview)], 72.
2. Guseva, Y. I. (2012). Dinamika termina: Zaimstvovaniye. Obnovleniye metayazyka. Razvitiye lingvisticheskoy teorii [Dynamics of the term: Borrowing. Updating the metalanguage. Development of linguistic theory], 332.
3. Dyakov, A. (2014). Osnovy terminotvorenniya: semantychnyy ta sotsiolinhvistychnyy aspekty [Fundamentals of term formation: semantic and sociolinguistic aspects], 220.
4. Ishchenko, V. L. (2012). Anhliyskiy bahatokomponentnyi ekonomichniy termin (paradyhmatychnyi ta syntahmatychnyi aspekty): [English multicomponent economic terms (paradigmatic and syntagmatic aspects): diss. ...cand. philol. sciences], 181.
5. Korunets, I. V. (2001). Porivnyalna typolohiya anhliyskoi ta ukrayinskoii mov [Comparative typology of English and Ukrainian languages], 459.
6. Martynyak, O. (2009). Yavlyshche synonimiyi u terminolohichniy leksytsi [The phenomenon of synonymy in terminological vocabulary. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic", Ser. "Problems of Ukrainian terminology", No. 620], 100-103.
7. Matsak, Zh. H. (2008). Pereklad terminiv finansovoi haluzi ukrayinskoyu movoyu [Translation of financial industry terms into Ukrainian. Bulletin of the Kyiv State Pedagogical University, Part 1, Vol. 1(48)], 167-171.
8. Oliynyk, A. D., Rytikova, L. L. (2008). Anhlo-rosiysko-ukrayinskyi hlosariy terminiv ahraryoi ekolohii ta ekobiotekhnolohii [Anglo-Russian-Ukrainian glossary of terms of agrarian ecology and eco-biotechnology], 123.
9. Pavlova, O. I. (2014). Anhliyski binarni terminy-frazemy i problemy yikh perekladu [English binary terms-phrases and problems of their translation. Bulletin of Zhytomyr Franko State Un-ty, No. 17], 138-139.
10. Sydoruk, H. I. (2015). Technical Skills of Translating Agrarian Texts: guidance manual (in English). Kyiv: NULES of Ukraine, 230.

11. Superanskaya, A. V., Podolskaya, N. V., Vasilieva, N. V. (1989). *Obshchaya terminologiya* [General terminology]. Moscow. 138-139.

12. Tishechkina, K. V. (2016). *Silskohospodarska terminolohiya: etymolohiya ta osoblyvosti perekladu* [Agricultural terminology: etymology and specifics of translation. Science and Education: a New Dimension: Intern. Scientific Journal, 68-72.

13. Tahiltseva, Y. M. (2013). *Spetsyfika skladnykh sliv ahrarnoyi terminolohii (na materialy suchasnoi anhliyskoi movy)* [Specifics of complex words of agrarian terminology (on the material of modern English)]. Scientific notes of Nat. University "Ostroh Academy", Ser.: Philological, No. 36], 75-76.

ANALYSIS OF STRUCTURAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF AGRICULTURAL TERMS IN THE TRANSLATION ASPECT

H. I. Sydoruk

Abstract. *The article summarizes the theoretical experience of studying the structural and semantic characteristics of scientific and technical terms and agricultural terms in particular. It has substantiated the fact that the agrarian sphere is experiencing a rapid emergence of terms-innovations that are quickly passing all stages of structural-semantic assimilation. A significant percentage of terms are formed as a result of rethinking their previous meanings, which leads to the emergence of so-called semantic terms. Analysis of structural and semantic features of agricultural terms showed that their formation occurs through derivation, terminologization of common vocabulary and assimilation of borrowings. The paper also analyzes examples of the functioning of English-language multicomponent clusters and the peculiarities of their translation.*

The purpose of research is to clarify the structural and semantic features of agricultural terminology, to identify and describe the processes of formation of one- and multi-component agricultural terms, to determine the main word-forming types of agricultural terminology.

Results of research. *Agrarian terminology, which is a set of words and stable phrases corresponding to the concepts functioning in this area (objects, phenomena and actions), is a mobile and flexible part of common vocabulary, and therefore requires systematization. The main carriers of these concepts are nouns, a certain number of verbs and adjectives which most serve as definitions in multicomponent clusters and are not independent. Word-forming means are mainly Latin-Greek morphemes, word stems and phrases. Depending on the participation of language in term formation, the terms of the agricultural sector are divided into three types: simple terms or word-terms; complex terms; terms-phrases or multicomponent clusters. Agrarian terminology uses such ways of word formation as lexical-semantic, lexical-syntactic, morphological, abbreviation, and morphological-syntactic. Many commonly used lexical items acquire meanings inherent in the agricultural sector, becoming terms with a narrower meaning. Modern scientific literature on agricultural topics contains terms that have two or more meanings in this area, the clarification of which is only disclosed by the context. In translation, such ambiguity causes blurring of meaning, vagueness, substitution of terms and ultimately distortion of the content as a whole. It is important to consider the lexical and grammatical environment of the term. Due to the context, the following translation issues can be addressed: a) the word is used in its common or special narrow meaning; b) the choice of one of several meanings of a polysemous term in a particular context.*

From agrarian vocabulary, terminological units move into colloquial language, sometimes becoming jargons or terminoids that function in limited areas of engineering and technology, forming a layer of stylized new scientific and technical terms. Professional slang is usually short, expressive and to some extent stylistically colored. The most successful of them are fixed in the terminology system over time and receive official recognition in a certain subject area, being fixed in dictionaries, and some pass to other areas and into the common language. Specifics of functioning the terminological combinations require appropriate methods of their translation, among which there are a few main ones: literal translation of lexical units is carried out with the help of calque; replacement of parts of speech; explanatory translation of terms; translation with word order changes, primarily in attributive group.

Conclusions. *Agro-biological terminology tends to be poly-variant in translation, polysemy and homonymy. In order to overcome the difficulties in translating professional texts, it is necessary to work more actively with special vocabulary, thoroughly study the issues of ambiguity, synonyms and antonyms, word formation and methods of translation. The above considerations open opportunities for the practical application of these methods of translation of agro-biological terminology, and for further creative search for the correct perception of professionally oriented texts.*

Key words: *agrarian terminology, structural-semantic model, terminological clusters, derivation, terminologization, assimilation.*

BUSINESS CORRESPONDENCE: MAIN RULES AND THE SPECIFICS OF TRANSLATION

O. M. TURITSINA, Assistant,

The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: lena.turitsina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7775-9750>

Abstract: *The article discusses the issue of business correspondence, its rules and etiquette, which is highly important in modern world as a great number of e-mails and business letters are sent and received every day throughout the world. So, the ability to correspond in business sphere is a crucial skill for the employees of multinational companies as well as for those who communicate internationally in different fields. It also concerns the cross-cultural aspect of organizing and translating business letters taking into consideration the key role of international communication due to the growing globalization of our society, and a lot of attention is paid to the national differences and peculiarities we may face while establishing contacts with foreign colleagues and partners. It analyses numerous studies and articles written by linguists, interpreters as well as by business coaches who, basing on their research and experience give advice and suggest solutions to different challenges we may face in this sphere. The article focuses on the different issues, such as the language and style, the structure and layout, the peculiarities and difficulties of translation, the things which should be avoided and are inappropriate in business letters. A lot of advice with numerous examples are given in order to avoid misinterpreting when it comes to cross-culture communication as well as embarrassing mistakes and those mistakes, which may have serious professional consequences. The article focuses six different problematic areas in business letter translation. These include: lexical-semantic problems; grammar; syntax; rhetoric; and pragmatic and cultural problems. The information must be interesting and useful for those who deals with business communication on international level as well as career coaches and business consultants in order to provide them with advice appropriately and help to improve and systemize necessary knowledge and skills to handle business correspondence successfully.*

Keywords: *business correspondence, appropriate, specifics of translation, recipient, misinterpreting.*

Introduction. These days we spend about a quarter of the workweek dealing with the hundreds of emails we all send and receive every day. But despite this fact some career coaches and business consultants say plenty of professionals still don't know how to use email appropriately.

Recent researches and publications. Numerous studies are dedicated to define the rules of business correspondence and analyse the problems of its translation into another language. The issues of style and language appropriate for business letters are paid significant attention by Said M. Shiyab and Sonia Halimi [7] who study the positive and negative notions in business correspondence like redundancy, clarity, straightforwardness and other. Also, they pay a lot of attention to the problem of writing across the cultures and cultural differences as well as to the specifics of translating some grammar structures and vocabulary peculiarities. The style and organization of a successful business letter were discussed by Peter Lipton [6] and Ayn Rand [1] whereas Ulla M. Connor [9] dedicated her studies to show the aspect of cross culture correspondence and translation. Many authors, such as Tracy Bowens [8], Paul Soltoff [4] and Christa Haynes [2] focused on studying the rules

and etiquette of business correspondence.

The purpose of this article is to identify rules of business correspondence and analyze the special features of its translation into another language.

Data and methods. The research data base on the numerous studies, articles and books on the topic. It also includes the systemizing and careful analysis of the material.

Results. In fact, because of the huge volume of messages we're reading and writing every day, we are likely to make embarrassing mistakes and those mistakes, which may have serious professional consequences. So, everybody should take into consideration the most essential rules to know.

Include a clear, direct subject line. Examples of a good subject line include "Meeting date changed," "Quick question about your visit," or "Suggestions for the presentation. People often decide whether to open an email based on the subject line, Choose one that lets readers know you are addressing their concerns or business issues.

Use a professional email address. If you are employed, you preferably should use your company email address. But if you use a personal email account, you should be careful when

choosing that address, You should always have an email address that conveys your name so that the recipient knows exactly who is sending the email. Never use email addresses that are not appropriate for use in the workplace, At least you sound non-professional. Your address and the subject line should be identifiable and reflect your business or professional status. For example, if you are sending email to clients, it should be "johndoe@mybusiness.com" instead of "doeguy1987@bigmail.com."

Tell the recipient why you are writing. A well-written business letter begins with a single sentence explaining why you are writing. Tell the recipient what and how many documents you are attaching and why you are including them. You should begin with phrases such as "I am enclosing my resume for the position of assistant manager," or "Attached is the outline of my presentation [8, p.1-2].

Use appropriate salutations and greetings. Don't use laid-back, colloquial expressions like "Hey you guys," or "Hi." Any topic of our writings should not affect the salutation in an email. Use "Hello" instead, which is rather neutral. You also should be careful about shortening anyone's name unless you're certain they are not against. For example, it is acceptable to address a person by first name in business letters if they sent correspondence to you and signed it using the first name. This is an indication that you can use a more informal approach. While many professionals prefer to maintain some semblance of past etiquette, others are in favor of a more familiar and quick greeting, or even skip it altogether. The bottom line is that the proper salutation really depends on who you are sending the email to and what kind of relationship you have or expect to have.

You'll always be safe with "Dear," followed by the name of the person you're addressing, according to a Forbes article. Use a first name if you've been previously introduced or have an informal relationship in place. Use Mr. or Ms. when you are addressing a superior, the tone of the email is strictly professional, or when you are approaching the recipient for the first time. "To Whom It May Concern" is also an option.

On the other hand, avoid being too formal. Your business letter writing should not include too formal phrases like "Please find enclosed ...". While it's not grammatically incorrect, that type of formal written language is used mostly in academic journals, official documents and places where an increased level of seriousness is required. As a general rule, avoid overly formal language in your everyday business correspondence and email [2, p. 3].

Use exclamation points in moderation. If you choose to use an exclamation point, use only

one to convey excitement. People sometimes put a number of exclamation points at the end of their sentences. The result can appear too emotional or immature. Do not use the abbreviations which are common for text messages as well. Avoid emoticons, computer slang and caps lock. If you have doubts about the content or format, try printing it on letterhead and evaluating its professionalism. If it doesn't seem professional on paper, it is not professional in an email.

Be careful with humor. Humor can easily get lost in translation without the right tone or facial expressions. In a professional exchange, it's better to leave humor out of emails unless you know the recipient well. Also, something that you think is funny might not be funny to someone else. Something perceived as funny when spoken may come across very differently when written. Just as jokes get lost in translation, tone is easy to misinterpret without the context you'd get from vocal cues and facial expressions. Do not use an email to resolve a business issue that should be handled in person. Avoid email confrontations, and remember that emails live forever on hard drives and servers and can be used in court. To avoid misunderstandings, read your message out loud before hitting send. If it sounds harsh to you, it will sound harsh to the reader, do not forget this simple rule. Do not use negative words and keep polite using "please" and "thank you." [6, p. 2]

Also, do not forget that people from different cultures speak and write differently.

Misinterpreting can easily occur because of cultural differences, especially in the writing form when we can't see one another's body language. Adapt your message to the receiver's cultural background. In many Asian countries, for example people want to get to know you before doing business with you. Therefore, it may be common for business associates from these countries to be more personal in their writings. On the other hand, people from most western countries prefer to get to the point very quickly [9, p. 103].

Keep your fonts colors, and sizes classic for business correspondence. Your emails should be easy for other people to read. Generally, it is best to use 10- or 12-point type and an easy-to-read font such as Arial, Calibri, or Times New Roman. As for color, black is the safest choice.

Reread every message. Your mistakes won't go unnoticed by the recipients of your email. And, depending upon the recipient, you may be judged for making them. Don't rely on spell-checkers. Read and reread your email a few times, preferably aloud, before sending it off.

Nothing is confidential, so write accordingly. Every electronic message leaves a trail. Assume that others will see what you write, so don't write anything you anything that would be ruinous to you or hurtful to others. After all, email is

dangerously easy to forward, and it's better to be safe than sorry.

Avoid rambling in business emails. If you must include many details, create a document for them and attach it instead of putting them in the body of the email. Formatting is critical when sending a business email. The file name of the attachment should be related to your email. Include your name, a short description of the subject and the date of the email. If there is more than one page to your attachment, indicate that as well. Attach photos efficiently: If you are sending photos, make sure you crop your photos to show only what is relevant and in a small-or- medium-size that will download quickly on your recipient's computer or device.

Include a signature block. Provide your reader with some information about you. Generally, this would state your full name, title, the company name, and your contact information, including a phone number. You also can add a little publicity for yourself, but avoid overdoing it. Use the same font, type size, and color as the rest of the email. Make the closing professional with "Thank You" or "Sincerely." A scanned or otherwise electronically formatted signature is acceptable.

Double-check that you've selected the correct recipient. Pay careful attention when typing a name from your address book on the emails "to" line. It's easy to select the wrong name, which can be embarrassing to you and to the person who receives the email by mistake. Also, it's a good idea to add the email address last. To avoid sending an email accidentally before you have finished writing and reread the message, even when you are replying to a letter, it's a good precaution to delete the recipient's address and insert it only when you are sure the message is ready to be sent [3].

Think twice before hitting "Reply All". No one wants to read emails from 20 people that have nothing to do with them. Ignoring the emails can be difficult, with many people getting notifications of new messages on their smartphones or distracting pop-up messages on their computer screens. Avoid hitting "Reply All" unless you really think everyone on the list needs to receive the email.

But, on the other hand, being tempted to ignore an email, reply to your letters – even if the email wasn't intended for you.

It's difficult to reply to every email message ever sent to you, but you should try to. This includes when the email was accidentally sent to you, especially if the sender is expecting a reply. A reply isn't necessary but serves as good email etiquette, especially if this person works in the same company or industry as you.

It is necessary to mention, that even

following all the rules of business correspondence etiquette you may face another challenge: difficulties with translation across languages. The use of good English in writing business letters goes far beyond the writers' ability to cope with the technical forms of the language. It is also their cogent transfer of ideas and thoughts that counts most.

One of the negative aspects of effective writing is lack of variation within the text. Choice of appropriate words, their synonyms and word variations can make the message easy and at the same time enjoyable to read.

Another negative aspect is redundancy, which involves the unnecessary provision of information. It also involves repetition, using similar words. Redundancy should be avoided in writing business letters because it leads to boredom and monotony.

Among the positive aspects the most important one is clarity. According to the Merriam Webster Dictionary, clarity is regarded as the quality of being clear so readers find the sentence or text easy to follow and understand. Any successful communication must be based on clarity of message and clarity of purpose. Also you should know another key component of being able to interpret your ideas successfully. It is called cohesion. In writing, cohesion is the quality in writing which makes a text connected. Each part of the text is connected with another and therefore creates unity among the parts of the text. When sentences relate to one another, it is because of the unity that exists among them [7, p.10-11].

One of the characteristics of good business writing is straightforwardness and simplicity. At the spoken level, straightforwardness and simplicity can help listeners follow the speaker. At the writing level, it can lead to effective communication, which does not come from vagueness and ambiguity, confusing words and phrases or technical jargon, but it often results from the use of simple words. Remember that while readers may have the ability to understand what is written, it is your responsibility to ensure that the reader does not struggle with the concepts or ideas.

Common knowledge also must be considered. It can be defined as the information assumed by both sides. This may include information about one's city, country, and other countries' values and traditions as well. As it was said above, cultural differences may cause misinterpreting. It is wrong to assume that all the readers share the same kind of information with you. Therefore, when writing about a particular subject, assume that readers may or may not have knowledge of what they are writing about. It is your responsibility to write clearly, assuming no prior knowledge on the part of the reader.

You also should pay attention to the style of

your business correspondence. A document written in a style responding to the requirements of its readers also results in fewer revisions, fewer calls to the sender, and easier to translate into other languages, if required. Style involves the writer's choice of language, organization of a text, classification and tenses. In business letters, writers must learn how to be brief in expressing their thoughts or ideas. This requires writers to have knowledge of grammar and excellent command of the vocabulary.

Also, within the context of writing a business letter, ideas have to be put down on the paper as they come without focusing on the order in which they occur. Ideas should be grouped in a way where one group naturally leads to another.

It is necessary to mention that in business letters, you may use the pronoun "I" as you are personally writing to conduct business. However, if you are writing to entertain, convince, inform, or persuade, you should avoid using the pronoun "I" simply because readers may not be interested in you as much as they are interested in the ideas and thoughts behind your message.

One of the problematic issues, when it comes to translation business letters into English, is the use of tenses. Especially it concerns Past Simple and Present Perfect Tenses. If you switch between past and present within the same paragraph, your style of writing will be considered weak, unless you are relating a past experience [7, p. 16].

Sometimes we tend to exaggerate, but, although exaggeration can sometimes give taste and color to novels or stories, you need to be careful not to use it in business correspondence as it can be perceived negatively by readers. As well as exaggerating, you should avoid inflated language or style, which is defined as a statement elaborated or heightened by empty means. Such a language can give false impressions and weaken the effect of the statement on the reader, litter business letters or promotional materials. You ought to use adjectives only when you want to make your message exact [7]. Otherwise using them is a bad idea. It is necessary to mention that while writing about something which may be considered controversial, seen as criticism or pointing out at some negative issues, you also should stick to some rules. For example, you should avoid negative prefixes – it is better to

References

1. Ayn, Rand (2001). *The Art of Non-fiction: A Guide for Writers and Readers*. USA: e-book. kobo.com. pp. 2-6.
2. Christa, Haynes (2017). *Rules of Business Correspondence*. 26 September 2017. Available at: <https://bizfluent.com/list-6818671-acceptable-closings-business-letters.html>.
3. Jaqueline, Smith (2016). *15 Email Etiquette*

write "not fully satisfied" than "dissatisfied", you ought to use impersonal sentences, so Passive structures are preferable, also you are advised to soften the negative information which you are going to provide with the help of the following words: rather, slightly, a little, not enough etc. For example: "We are slightly concerned".

Unfortunately, misinterpretations and misunderstandings are common where language barriers exist. In business communication and business translation, they can have serious implications – from not getting the intended message across to understanding it all wrong, or thinking it to be mean something when the intention was to mean something completely different. You can use several free online tools or websites to translate your documents [8]. However, it pays to be cautious since the business translation may not always be exact and the words your written business translation has may not always match up with the meaning that you intend to get across through your work documents.

Every language sits inside a defined structure with its own agreed upon rules. The complexity and singularity of this framework directly correlates to the difficulty of translation. A language may not have an exact match for a certain action or object that exists in another language. Sometimes a verb and a preposition will take on a separate, specific meaning when used together. The same word may mean multiple things depending on where it's placed and how it's used in a sentence. As a result, translators frequently have to add, remove, and rearrange source words to effectively communicate in the target language.

Conclusions. To summarize, translating business letters you usually have to deal with six different problematic areas in your work. These include: lexical-semantic problems; grammar; syntax; rhetoric; and pragmatic and cultural problems. Not to mention administrative issues, computer-related problems and stress.

Business correspondence training is a special strategy, where people are taught to make statements regarding their own behavior, and are then provided with argumentation when their statement and behavior correspond. Correspondence training is found to be highly effective; it also helps in decreasing hesitation.

Rules Every Professional Should Follow. 2 February 2016. Available at: <https://www.inc.com/business-insider/email-etiquette-rules.html>.

4. *Merriam Webster Dictionary*. (2001). Available at: merriam-webster.com.

5. Paul, Soltoff. (2003). *20 Rules of Writing Effective Business E-Mails*. 19 May 2003. Available at: <https://www.clickz.com>

6. Peter, Lipton. (2014). *Writing Style*. UK:

Oxford University Press. 2 p.

7. Said, M. Shiyab, Sonia, Halimi. (2015). Writing Business Letters Across Languages: A Guide to Writing Clear and Concise Business Letters for Translation Purposes. UK: Cambridge Scholars Publishing. 175 p.

8. Tracy, Bowens. (2019). *Secrets to Writing*

Flawless English Letters for Business Purposes. Available at: <https://www.fluentu.com/blog/business-english/business-english-letter>.

9. Ulla, M. Connor (1996). *Cross-Cultural Aspects of Second-Language Writing*. Cambridge: Cambridge University Press. pp.100-109.

ДІЛОВЕ ЛИСТУВАННЯ: ОСНОВНІ ПРАВИЛА ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ

Туриціна О. М.

Анотація. В статті обговорюється питання ділового листування, його правила та етикет, загальноприйняті правила переписки та питання які можуть призвести до непорозуміння, що є надзвичайно важливим у сучасному світі, оскільки ділове листування є невід'ємною частиною встановлення, підтримання та розвитку міжнародних контактів у багатьох сферах, від дипломатичних відносин до співпраці у вузьких галузях. Відомо, що в наші дні будь-які контакти супроводжуються діловою кореспонденцією, електронними листами, заявами, запрошеннями, листами згоди та відмови, додатками до договорів тощо. Стаття також торкається міжкультурного аспекту організації та перекладу ділових листів, беручи до уваги ключову роль ділового спілкування завдяки поширенню глобалізації в нашому суспільстві з врахуванням національної автентичності кожного учасника ділових міжнародних стосунків. Аналізуються численні праці та статті, написані лінгвістами, перекладачами, а також бізнес-тренерами, які спираючись на свої дослідження та досвід, розглядають питання, що найчастіше виникають та потребують роз'яснення, дають поради та пропонують рішення щодо складнощів, з якими ми зустрічаємося в цій сфері. Стаття сфокусована на різних питаннях, таких як: мова і різні стилі для використання в кореспонденції, структура, особливості і складнощі перекладу в діловому листуванні зумовлені різними культурними традиціями та підходами, речі, яких слід уникати та які є неприйнятними. Також приділяється увага саме написанню та оформленню ділової переписки у відповідності до правил етикету, політкоректності та простої ввічливості Інформація має зацікавити тих, хто має справу з діловим листуванням на міжнародному рівні, вона, також може допомогти покращити знання та навички, які стосуються цього виду спілкування, і, таким чином, уникнути можливих негативних наслідків через недостатнє знання норм і прав, а навпаки посприяти успіхам в професійній діяльності та крос-культурній комунікації.

Ключові слова: ділове листування, загальноприйнятий, специфіка перекладу, отримувач, неправильна трактовка.

TERMINOLOGY STUDIES. ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 811.111:60

https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.009

МОВНІ ЗАСОБИ КАТЕГОРІЇ ПРОЦЕСУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕПІЗООТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

В. А. ЛАШКУЛ, кандидат педагогічних наук, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: lash58095@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-3709-3306

Анотація. У статті проаналізовано особливості категорії процесу в епізootологічній термінології та виявлено набір мовних засобів в англійській мові, які служать для вираження цієї категорії. Досліджувана категорія знаходить широке застосування в епізootологічній термінології. Це пояснюється різноманітністю концептів епізootологічної науки, численністю форм прояву епізootичного процесу, еволюцією ветеринарних знань, що відбивається в семантиці термінів. Виявлено, що в ветеринарній термінології епізootології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: власне процеси, стани та події. Субкатегорія «власне процеси» репрезентує зміни, відмінною рисою яких є розвиток в часі, тривалість і спосіб протікання епізootії. Терміни, що об'єктивують такі ознаки, виражають різні види переміщення і шляхів передачі збудника заразної (інфекційної) хвороби.

Субкатегорія «стан» являє собою особливий різновид процесу, що характеризується відносною статичністю. У досліджуваній термінології категорія стану представлена в номінаціях хвороб, а також фізіологічних і патофізіологічних станів. Субкатегорія «події» репрезентована епізootологічними термінами, що номінують методи лікування і профілактики інфекційних захворювань. Схарактеризовано мовні засоби категорії процесу в англійській мові: спеціалізовані морфеми, спеціальна лексика, синтаксичні конструкції, що несуть процесуальну інформацію. Визначено, що категорія процесу знаходить широке застосування в епізootологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, яка використовується для класифікації понять епізootології.

Ключові слова: епізootологічна термінологія, категорія процесу, мовні засоби, спеціалізовані морфеми, спеціальна лексика, синтаксичні конструкції.

Актуальність дослідження. Однією з найважливіших проблем сучасної лінгвістики є дослідження процесів категоризації природних об'єктів, явищ і їх мовних реалізацій. Ця проблематика дуже багатогранна і являє собою широке поле для наукових досліджень, що зумовлено появою нових підходів і сфер для дослідження.

Наукові поняття, які представляються мовними засобами, об'єднуються дослідниками в категорії на підставі спільних і відмінних ознак. Різні наукові дисципліни мають свій власний набір категорій, що базуються на битійних (онтологічних) категоріях як найбільш абстрактних величинах, які є невід'ємними характеристиками дійсності і відображають її найбільш загальні властивості та зв'язки [1, с. 7].

Виходячи з того, що концептуальна сфера ветеринарної клінічної медицини представлена морфологічними одиницями (органами, тканинами, клітинами), нозологічними формами (хворобами) і патологічними процесами, що вражають ці органи, а також системою лікувальних заходів, то можна зробити висновок про те, що ветеринарні

клінічні терміни репрезентують три онтологічні категорії: 1) категорію простору і об'єкта (природного і патологічного) як частини простору, 2) категорію процесу і стану як щодо статичного процесу, 3) категорію дії.

Усі зазначені категорії яскраво представлені в концептуальній сфері епізootології – ветеринарній науці, яка вивчає епізootії, прояв епізootичного процесу під час якого інфекція вражає велику кількість тварин, об'єктивні закономірності виникнення, прояви, поширення та згасання епізootій (інфекційних хвороб) і на цій основі розробляє методи профілактики та заходи боротьби з ними [11, с. 48].

Однією з важливіших категорій для термінології наукової галузі ветеринарії – епізootології є категорія процесу і стану. Це пояснюється різноманітністю концептів епізootологічної науки, численністю форм прояву епізootичного процесу, еволюцією ветеринарних знань, що відбивається в семантиці термінів.

Відсутність наукових розвідок, присвячених вивченню й опису термінологічних одиниць і способів їхнього утворення, які

служать для реалізації категоріального значення процесу і стану в епізоотологічній термінології англійської мови, обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Форми мовної репрезентації гносеологічних категорій в клінічній термінології медицини були предметом досліджень О. Бекішевої [1]; в роботі О. Кисельової представлені мовні засоби категорій «причина – наслідок» в нозологічних одиницях [3]; предметом досліджень наукових розвідок Ю. Рожкова були концептуальні категорії термінів на позначення хвороб тварин в англійській мові і каузальна категоризація англійської терміносистеми хвороб тварин [7, 8]; категорії простору й часу в англійській термінології ветеринарної медицини репрезентовані в статті О. Сиротіної [9].

Незважаючи на велику кількість наукових студій, присвячених вивченню ветеринарної термінології, у лінгвістичній літературі англійська епізоотологічна термінологія не отримала достатнього висвітлення в аспекті процесуальної категоризації.

Мета статті – вивчити роль категорії процесів і її мовне вираження в епізоотологічній термінології англійської мови.

Матеріали і методи дослідження. Джерельною базою роботи слугували терміни, отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел з епізоотології. Основними методами, які використовувалися в дослідженні, були систематизація та категоріальний аналіз епізоотологічних термінів.

Результати. Термінологія ветеринарної медицини – це сукупність найменувань, що позначають поняття ветеринарії як науки, і спеціальних номенклатурних найменувань ветеринарії як сфери професійної діяльності. Сучасна термінологія ветеринарної медицини є однією з найбільших і складних в понятійному, змістовному відношенні систем термінів. Лексикон ветеринарної медицини становить кілька сотень тисяч слів і словосполучень. Величезний обсяг сучасної ветеринарної термінології пояснюється винятковим різноманіттям відображених нею категорій наукових понять.

Однією з численних вторинних мікротерміносистем є епізоотологічна – самостійна галузь ветеринарної науки, що вивчає причини і умови виникнення, поширення інфекційних хвороб тварин – зоонозів. Під епізоотологічним терміном ми розуміємо слово або словосполучення, що є назвою наукового поняття або об'єкта, яке входить в систему понять і об'єктів епізоотології.

В рамках термінології епізоотології найбільш широко репрезентована категорія

«процес», яка представляє «поняття про дії і функції, що співвідносяться з одним або декількома об'єктами наукового або професійного знання і розглядаються як суттєво важливі для розвитку певної сфери» [4, с. 106].

Згідно з сучасними поглядами на процес категоризації в сучасній лінгвістиці пропонується концептуальне розуміння категорій: «Категорія – це концептуальне об'єднання об'єктів, або об'єднання об'єктів на основі загального концепту» [2, с. 6]. Тому для нашого дослідження буде потрібно виявити ті наукові концепти і способи їх вербалізації, які формують категорію «процес» в англійській епізоотологічній термінології.

Наше дослідження показало, що в ветеринарній термінології епізоотології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: 1) власне процеси, 2) стани, 3) події.

Процесуальність і мінливість є стрижневими компонентами наукових концептів як гуманної, так і ветеринарної медицини, тому ключовим терміном епізоотології є епізоотичний процес (epizootic process) – безперервний процес виникнення і поширення хвороб, пов'язаний з ланцюговою передачею збудника від заражених тварин до здорових. Оскільки епізоотичний процес фактично являє собою ланцюг випадків інфекційних хвороб, що слідує одна за одною, то можна сказати, що він формується з безлічі окремих інфекційних процесів. Однак епізоотичний процес – це не просто ланцюг інфекційних процесів, а результат взаємодії популяції тварин і мікроорганізмів в просторі часу [10, с. 36].

Субкатегорія «власне процеси» репрезентує зміни, відмінною рисою яких є розвиток є розвиток в часі, тривалість і спосіб протікання епізоотії. Терміни, що об'єктивують такі ознаки, виражають різні види переміщення і шляхів передачі збудника заразної (інфекційної) хвороби.

Прикладами можуть служити термінологічні словосполучення з атрибутивним компонентом, яким властива здатність конкретизувати значення терміна за допомогою додаткових уточнювальних характеристик: infectious process (інфекційний процес), mechanical transmission (механічна передача), biologic transmission (біологічна трансмісія (передача), airborne transmission (аерогенна (повітряна) передача), mechanical transmission (механічна передача), antigenic drift (антигенний дрейф), droplet spread (повітряно-крапельне поширення).

Друга субкатегорія – «стан» являє собою особливий різновид процесу, що характеризується відносною статичністю. У термінології епізоотології категорія стану

представлена в номінаціях хвороб, а також фізіологічних і патофізіологічних станах, наприклад: *sepsis* (сепсис) – стан організму, при якому мікроби, що проникли з первинного осередку інфекції в кров, безперешкодно розмножуються в ній і заносяться до всіх органів і тканин, де викликають запальні і дегенеративно-некротичні процеси [11, с. 166], *soil infections* (ґрунтові інфекції) – хвороби, збудники яких (в основному, спороутворюючі мікроорганізми) довгий час зберігаються в ґрунті і передаються через нього [5, с. 12], *purulent infection* (гнійна інфекція) – запальний процес, викликаний гноєрідними мікроорганізмами (стафілококами, стрептококами, синьогнійною паличкою) [5, с. 11], *generalized infection* (генералізована інфекція) – це стан, коли після того, як збудник потрапив в організм у певній дозі через ворота інфекції розповсюджується по всьому організму [5, с. 11].

Третя субкатегорія – «події» репрезентована епізоотологічними термінами, що номінують методи лікування і профілактики інфекційних захворювань. Прикладами таких номінацій є наступні терміни. *Monitoring* (моніторинг) – тривале і планове спостереження за інфікованою популяцією з метою оцінки превалентності та інцидентності хвороби [6, с. 136]. *Sampling* (відбір проб) – процес відбору репрезентативного числа особин (проб) із загального їх числа в групі /популяції [11, с. 205]. *Eradication* (викорінювання) – знищення захворювання на національному рівні або в глобальному масштабі (чума ВРХ, натуральна віспа людини) [5, с. 9]. *Randomisation* (рандомізація) – розміщення суб'єктів/об'єктів по групах випадковим чином. Елемент випадковості вноситься на початковому етапі дослідження з тим, щоб контрольна і дослідна групи були поза усвідомленим і неусвідомленим впливом дослідника на формування цих груп [6, с. 53]. *Sanitation* (санація) – лікування, оздоровлення. *Stratification* (стратифікація) – процес розділення популяції, що вивчається на групи (страсти) по взаємно виключаючим ознакам: вік, стать, умови утримання, експлуатації [5, с. 58]. *Utilization* (утилізація) – використання, вживання з користю, напр., переробка (технічна) трупів, викидів, відходів для отримання корисних добавок [5, с. 72]. *Biological control* (біологічний контроль) – використання хижаків, паразитів або патогенів (включаючи віруси) для контролю шкідників і паразитів (тварин і рослин) [5, с. 8]. *Vaccine prevention, vaccination* (вакцинопрофілактика, вакцинація) – метод профілактики заразних хвороб шляхом введення тварині вакцин (або анатоксинів), активна штучна імунізація [5, с. 9].

Різноманітність видів категорії процесу завжди пов'язують із засобами її відображення в мові, перш за все з префіксально-суфіксальними похідними.

У епізоотологічній термінології англійської мови до найпродуктивніших суфіксів, які беруть участь в утворенні епізоотологічних термінів, що об'єктивують концепт «процес» в англійській мові, відносяться такі: *-ion*, *-tion*, *-ing*, наприклад: *vaccination, utilization, randomisation, sanitation, eradication, stratification, transmission, segregation, sampling, monitoring, screening*.

До числа найбільш продуктивних префіксів, за допомогою яких утворюються епізоотологічні терміни, що відображають концепт процес, відноситься префікс греко-латинського походження *re-*, наприклад: *reactivation, reinfection, reconvalescence, recovery*.

Значна кількість термінів, що репрезентують концепт «процес», також представлена вторинною номінацією, репрезентованою в епізоотологічній термінології метафорою. Метафоричні терміни епізоотології, що вербалізують уявлення про процеси, відбивають прагнення синтезувати в метафорі нове і вже відоме. Вживання вже готового мовного найменування відбувається найчастіше на основі «звичайних» стереотипних асоціацій. Метафори такого різновиду ґрунтуються на аналогії між комплексом асоціацій, пов'язаних із процесами протікання хвороб, і такими процесами життєдіяльності людей, як народження, зростання і відмирання. Наприклад, знак дії людини *to bear* в англійській мові може транспонуватися на певний сценарій поведінки збудника хвороби. За цим принципом утворена низка термінів, наприклад, *food-born* – «хвороби, збудники яких розповсюджуються через контаміновані корми і проникають в організм через органи травлення аліментарним (оральним) шляхом»]; *water-born, tick-born, rodent-born* і подібні хвороби» [5, с. 98].

Отже, категорія процесу знаходить широке застосування в епізоотологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, яка використовується для класифікації понять епізоотології. У ветеринарній термінології епізоотології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: власне процеси, стани і події. На мовному рівні в вербалізації концепту епізоотології «процес» в англійській мові беруть участь різні засоби: спеціальна лексика; спеціалізовані морфеми; терміни, створені на базі метафоричного перенесення, і синтаксичні конструкції.

Перспективу наукових розвідок убачаємо в дослідженні мовних засобів в англійській мові, які використовуються в епізоотологічній

термінології для вербалізації категорії простору і об'єкта (природного і патологічного) як частини простору.

Список використаних джерел

1. Бекишева Е. В. *Формы языковой репрезентации гносеологических категорий в клинической терминологии*. (Автореф. дис. ... д-ра филол. Наук). Москва. 2007. 50 с.
2. Болдырев Н. Н. Языковые категории как формат знания. Вопросы когнитивной лингвистики. 2006. № 2. С. 5–22.
3. Кисельова О. Г. Мовні засоби категорії "причина – наслідок" у нозологічних одиницях "Studia Linguistica". 2012. Vol. 6/1. С.107-110.
4. Лату М. Н. Номинация в развивающихся терминосистемах : монография. Пятигорск : СНЕГ, 2015. 192 с
5. Недосёков В. В. Словник епізоотологічних термінів. Київ : ВАТ "Рябина". 2014. 90 с.
6. Орлов, Ф. М. *Словарь ветеринарных клинических терминов*. Москва: Россельхозиздат. 2018. 367 с.
7. Рожков Ю. Г. Каузальная категоризация англоязычной терминосистемы болезней животных. *Studia Humanitatis*. 2021. № 3.
8. Рожков Ю. Г. Концептуальні категорії термінів на позначення хвороб тварин в англійській мові. *International journal of philology*. 2021. 12 (1). С. 108-112. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.108>
9. Сиротина Е. А. Категории пространства и времени в англоязычной терминологии ветеринарной медицины. *Studia Humanitatis*. 2020. № 3.
10. Miquel Porta. A Dictionary of Epidemiology. URL: http://www.academia.dk/BiologiskAntropologi/Epidemiologi/PDF/Dictionary_of_Epidemiology__5th_Ed.pdf
11. Edward B. Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 2015. 514 p.

References

1. Bekisheva, E. V. (2007). *Formy yazykovoy reprezentatsii gnoseologicheskikh kategoriy v klinicheskoy terminologii* [Forms of linguistic representation of gnoseological

categories in the clinical terminology]. *Avtoref. dis. d-ra filol. nauk*. Moscow. 50 p.

2. Boldyrev, N. N. (2006). *Yazykovyie kategorii kak format znaniya* [Linguistic categories as a format of knowledge]. *Issues of cognitive linguistics*. № 2. P. 5–22.

3. Kiselova, O. G. (2012). *Movni zasobi kategorii "prichina-naslldok" u nozologichnykh odynyiakh* [Language means of the category "cause-effect" in the nozological units]. *Studia Linguistica*. № 6 (1) P.107-110.

4. Latu, M. N. (2015). *Nominatsiya v razvivayuschihsysya terminosistemah* [Nomination in the developing term systems]. *Monograph*. Pyatigorsk : SNEG. 192 p.

5. Nedosekov, V. V. (2014). *Slovyk epizootologichnykh terminiv* [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv : VAT "Ryabina". 90 p.

6. Orlov, F. M. (2018). *Slovar veterinarnykh klinicheskikh terminov* [Dictionary of veterinary clinical terms]. Moscow : Rosselhozizdat. 367 p.

7. Rozhkov, Yu. G. (2021). *Kauzalnaya kategorizatsiya angloyazyichnoy terminosistemy bolezney zhyvotnyih* [Causal categorization of the English term system of animal diseases]. *Studia humanitatis*. №3.

8. Rozhkov, Yu. G. (2021). *Kontseptualni kategorii terminiv na poznachennya khvorob tvaryn v angliiskii movi* [Conceptual categories of the terms for animal diseases in the English language]. *International journal of philology*. Vol.12 (1). P. 108-112. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.108>

9. Sirotnina, E. A. (2020). *Kategorii prostranstva i vremeni v angloyazyichnoi terminologii veterinarnoi meditsyny* [Categories of space and time in the English terminology of veterinary medicine]. *Studia Humanitatis*. № 3.

10. Miquel, Porta. A Dictionary of Epidemiology. URL: http://www.academia.dk/BiologiskAntropologi/Epidemiologi/PDF/Dictionary_of_Epidemiology__5th_Ed.pdf

11. Edward, B. (2015). *Black's Veterinary Dictionary*. London: Bloomsbury, 514 p.

LANGUAGE MEANS OF PROCESS CATEGORY IN THE ENGLISH EPIZOOTOLOGICAL TERMINOLOGY

V. A. Lashkul

Introduction. *The article analyzes the features of the category of process in epizootological terminology and identifies a set of language tools in English that serve to express this category. The studied category is widely used in epizootological terminology. This is due to the variety of concepts of epizootological science, the number of forms of manifestation of the epizootic process, the evolution of veterinary knowledge, which is reflected in the semantics of terms.*

The purpose of the article is to study the role of the processes category and its linguistic expression in the epizootological terminology of the English language.

© В. А. Лашкул

Materials and methods of research. *The source base of the work was the terms obtained by the method of continuous sampling from lexicographic sources on epizootology. The main methods used in the study were systematization and categorical analysis of epizootological terms.*

Results of the research. *It is revealed that the following subcategories of the process are reflected in the veterinary terminology of epizootology: proper processes, states and events. The subcategory "proper processes" represents changes, the distinguishing feature of which is the development over time, duration and mode of the epizootic. Terms that objectify such signs express different types of movement and routes of transmission of infectious disease. The subcategory "state" is a special kind of process characterized by relative staticity. In the studied terminology, the category of condition is presented in the nominations of diseases, as well as physiological and pathophysiological conditions. The subcategory of "event" is represented by epizootological terms that nominate methods of treatment and prevention of infectious diseases. The author characterizes the linguistic means of the category of process in English: specialized morphemes, special vocabulary, syntactic constructions that carry procedural information.*

Conclusions. *It is determined that the category of process is widely used in epizootological terminology, as it is one of the basic categories used to classify the concepts of epizootology.*

Key words: *epizootological terminology, process category, language means, specialized morphemes, special vocabulary, syntactic constructions.*

ОБ'ЄКТНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ НОМІНАЦІЙ ХВОРОБ ТВАРИН

Ю. Г. РОЖКОВ, доктор філософії з філології, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: yuriev694@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6830-9130>

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей об'єктної категоризації у ветеринарній термінології на позначення хвороб тварин. Актуальність статті зумовлена потребою вивчення об'єктної категоризації у формуванні, структуруванні та функціонуванні англійської термінології ветеринарної медицини, зокрема термінів на позначення хвороб тварин. Матеріалом дослідження слугували англійськомовні ветеринарні терміни, що номінують хвороби тварин, отримані методом суцільної вибірки з спеціалізованих словників. Аналіз проводився з використанням дефініційного, семантичного, категоріального і концептуального методів дослідження.

Категорія ОБ'ЄКТ знаходить широке застосування у ветеринарній термінології, оскільки є однією з базових категорій для класифікації понять, які номінуються термінами на позначення хвороб тварин. Терміни, що репрезентують категорію ОБ'ЄКТ, розподіляються на три групи: 1) терміни на позначення уражених анатомічних об'єктів; 2) терміни на позначення патологічних об'єктів; 3) терміни на позначення хвороб певних тварин. Автором репрезентуються групи номінацій, що співвідносяться з категорією ОБ'ЄКТ. Отже, категорія ОБ'ЄКТ знаходить широке застосування у ветеринарній термінології, оскільки є однією з базових категорій, що грають важливу роль як в народженні наукового концепту, так і в формуванні найменування, яке його відображає.

Ключові слова: об'єктна категоризація, ветеринарна термінологія, класифікація, хвороби тварин.

Актуальність дослідження. Вивчення процесів категоризації природних об'єктів і явищ та способів їх відображення в мові є однією з центральних проблем когнітивної семантики, оскільки категоризація безпосередньо пов'язана з глобальною проблемою теоретичної лінгвістики в співвідношенні когнітивних і мовних структур. У термінології різних наукових дисциплін і їх предметних сфер існує свій власний набір категорій. Концептуальна сфера клінічної ветеринарної медицини характеризується такими гносеологічними категоріями, як категорії часу, простору, об'єкта, причини, процесу, ознаки, кількості, суб'єкта.

Однією з важливих категорій для термінології ветеринарії є категорія об'єкта. Сучасна когнітивна наука дозволяє нам з нових позицій поглянути на поняття «об'єкт» з психологічного, філософського та лінгвістичного поглядів. Організм тварини може також бути представлений як об'єкт з усіма його характерними ознаками цілісності і одночасно подільності.

З огляду на це, актуальність нашої статті зумовлена потребою вивчення об'єктної категоризації у формуванні, структуруванні та функціонуванні англійської термінології ветеринарної медицини, зокрема термінів на позначення хвороб тварин.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення процесів категоризації і способів їх відображення в мові отримало свій розвиток в численних роботах відомих зарубіжних та вітчизняних лінгвістів-когнітологів Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, Л. Талмі, М. Філлмора, Е. Рош, Р. Джекендоффа, Е. Біляївської, Г. Бондарчука О. Кубрякової, В. Дем'янкова, Н. Болдирєва, З. Попової, Й. Стерніна, В. Новодранової, В. Ірісханової та ін.

Про актуальність дослідження проблеми категоризації у сферах медицини і ветеринарії свідчать численні праці О. Бекішевої [1]; О. Кисельової [2]; В. Лашкула [4], Ю. Рожкова [5]; 6], О. Сиротіної [7].

Незважаючи на велику кількість лінгвістичних досліджень, присвячених ветеринарній термінології, її об'єктна категоризація не отримала достатнього висвітлення.

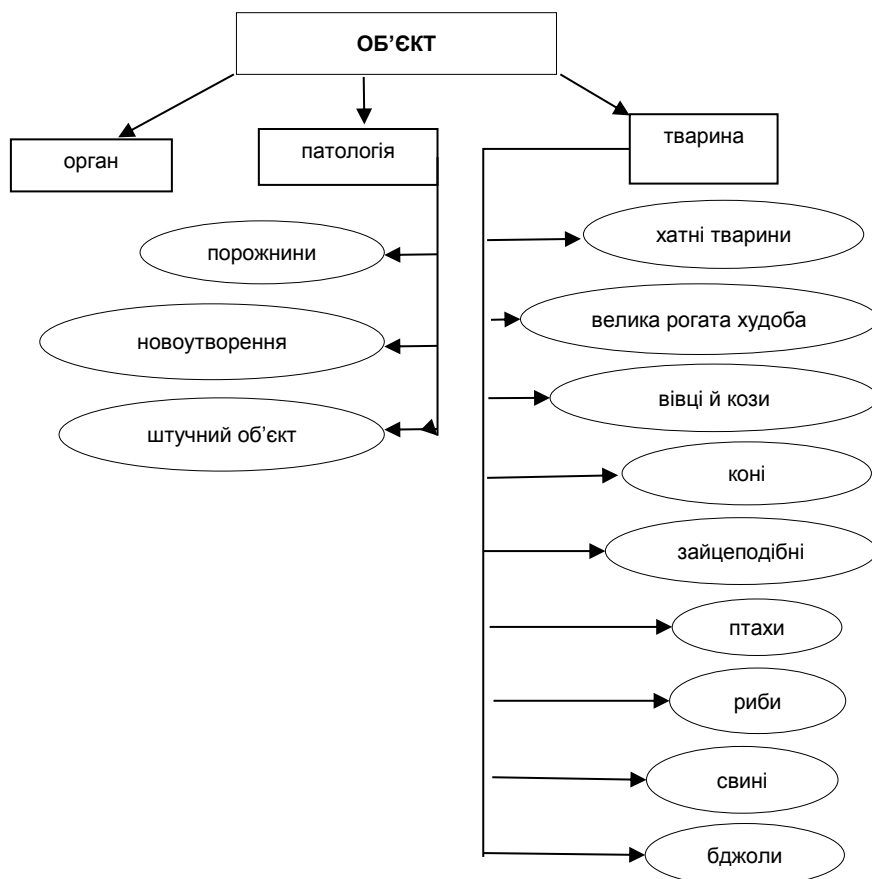
Мета статті – вивчити об'єктну категоризацію англійськомовної терміносистеми хвороб тварин.

Матеріалом дослідження слугували англійськомовні ветеринарні терміни, що номінують хвороби тварин, отримані методом суцільної вибірки із спеціалізованих словників Concise Veterinary Dictionary [8], Dorland's illustrated medical dictionary [12], Black's Veterinary Dictionary [10], Dictionary of Veterinary Nursing [11], словник епізоотологічних термінів [3].

Аналіз проводився з використанням семантичного, категоріального і концептуального методів.

Результати. Одним із принципів класифікації хвороб є об'єднання груп захворювань на основі об'єктної категоризації. Визначаючи категорію ОБ'ЄКТ, необхідно підкреслити, що він прямо пов'язаний зі сприйняттям його окремим індивідом та

загальною системою людських знань про світ. Організм тварини може також бути представлений як об'єкт з усіма його характерними ознаками цілісності і одночасно подільності. Крім того, всі хвороби тварин так чи інакше пов'язані з зоологічними об'єктами (видами тварин). Нижче, на рис., наведено структуру категорії ОБ'ЄКТ для номінації хвороб тварин в англійській мові.

Рис. Структура категорії ОБ'ЄКТ

Отже, терміни, що репрезентують категорію ОБ'ЄКТ, можна поділити на три групи: 1) терміни на позначення уражених анатомічних об'єктів; 2) терміни на позначення патологічних об'єктів; 3) терміни на позначення хвороб певних тварин. Група номінацій, що співвідноситься з цією категорією, є однією з репрезентативних. Розглянемо групи номінацій, що співвідносяться з категорією ОБ'ЄКТ, докладніше.

Перша група – терміни на позначення уражених анатомічних об'єктів – представлена термінологічними одиницями, які номінують захворювання на основі анатомічної локалізації (abdomen diseases – хвороби черевної порожнини, diseases of the digestive system – хвороби травної системи, diseases of the heart and blood vessels – хвороби серця і судин,

diseases of urinary ways – захворювання сечовивідних шляхів, diseases of reproductive system – захворювання репродуктивної системи тощо) [3, с. 14].

У наведених прикладах вказівка на анатомічний об'єкт є основною топографічною ознакою, за якою класифікують клінічний термін. Типовими лексичними репрезентантами уражених анатомічних об'єктів у досліджуваній термінології є багатокомпонентні і похідні терміни на позначення хвороб тварин. Вказівка на уражений анатомічний об'єкт може здійснюватися за допомогою лексичних і словотворчих засобів: в англійських термінах (heart failure – серцева недостатність); у частково англійських термінах із залученням асимільованих класицизмів (vestibular disease –

вестибулярне захворювання), а також за допомогою грецьких терміоелементів (pancreatitis – панкреатит від грец. pancreas – підшлункова залоза). Для вираження локальних ознак вживаються афіксальні морфеми, які уточнюють місце ураження в анатомічному об'єкті. До них відносяться префікси грецького (endo-, echo-, pan-, hemi-, eri-, para-) і латинського (infra-, intra-, sub-, retro-, inter-) походження [3, с. 25].

Друга група термінів, що репрезентують категорію ОБ'ЄКТ, – терміни на позначення патологічних об'єктів – відображають прототипні концептуальні ознаки. Більшість термінів репрезентує наявність у концептуальній структурі ознаки результату певної дії або впливу надприродних сил. Другою прототипною концептуальною ознакою є відображення в терміні форми патологічного об'єкта, що номінується називанням геометричних характеристик (cyst – кіста, fistula – свищ, фістула), так і шляхом порівняння (hunch – горб, papilloma – папілома) [7, с. 125].

Терміни на позначення патологічних об'єктів розподіляються на кілька тематичних підгруп: 1) назви патологічних порожнин; 2) назви пошкоджень тканин і органів; 3) назви шкірних патологічних об'єктів; 4) назви вад і новоутворень; 5) назви конкрементів і патологічних утворень; 6) назви штучних об'єктів.

1. До назв патологічних порожнин відносяться такі терміни: abscess – абсцес, hernia – грижа, aneurysm – аневризма, cyst – кіста і терміоелемент – meta [11, с. 179].

2. Назви пошкоджень тканин і органів представлені як термінами англomовного походження (wound – рана; ulcer – виразка; scar – рубець; bed sore, decubital ulcer, pressure sore – пролежень; grazed wound, abraded wound – садно), так і іншомовного (fistula – свищ, cicatrix – шрам, erosion – ерозія, infarct – інфаркт, infiltration – інфільтрація) [12, с. 222].

3. Назви шкірних патологічних об'єктів представлені численними термінами англomовного (wart – бородавка, blister – пухир, agnails – задирки, bead – бульбашка, birthmark – родимка) і термінами греко-латинського походження (callus – мозоль, nodule – вузлик, comedo – вугор, pustule – прищ, anbury (вет.) – фурункул у худоби, papilloma – папілома, papule – папула, petechia – петехія, roseola – роzeола, eczema – екзема). Приклади: roseola (лат. roseola – трояндочка) – одна з форм інфекційного висипу – невеликі округлі добре оконтуровані червоні плями, що викликані запальною гіперемією судин шкіри і зникають при натисканні [7, с. 212]; furuncle – (чиряк, фурункул) furuncle від лат. fur, furis – злодій, furunculus – злодюжка I століття до н. е.; пізніше «відросток на виноградній лозі», у I

століття н. е. з'являється у значенні «чиряк», наукова дефініція – гостре гнійно-некротичне запалення фолікула волоса і навколишньої тканини, викликане стафілококом [9, с. 204].

4. Назви вад і новоутворень як відображення категорії об'єкта можуть бути представлені англomовними термінами (hunch – горб, stop – зоб, spur – шпора і под.) і термінами іншомовного походження (polyp – поліп, caruncle – карбункул тощо). Наприклад, термін polyp (поліп від грец. poly (багато) + pus (нога) = багатоніжка) має значення доброякісної епітеліальної пухлини слизових оболонок (часто у формі об'ємного утворення на ніжці) [8, с. 389].

5. Назви конкрементів і патологічних утворень. Термін concretion (зрощення) запозичений з латинської мови (concrētōn-, concrētō – утворення чогось твердого) позначає «щільне утворення в порожнинах або тканинах тіла» [11, с. 135].

Назви конкрементів утворюються переважно синтаксичним способом з використанням термінокомпонента calculosus – калькульозний (лат. calculus – камінь), наприклад, uřinay calculus – сечовий камінь, biliary calculus – жовчний камінь, renal calculus – нирковий камінь; або із застосуванням термінокомпонента lith- (грец. lithus – камінь), наприклад, nephrolith – нефроліт, uroliths – уроліт.

Зазначені терміоеlementи lith- і calculus знаходять застосування в назвах захворювань, пов'язаних з утворенням конкрементів (nephrolithiasis – нефролітіаз, calculus cholecystitis – калькульозний холецистит і take ін.) [7, с. 120].

6. До складу назв штучних об'єктів, що знаходяться в організмі, входять терміни: implant – імплантат; prosthetic appliance, prosthesis – протез. Наприклад, термін *протез* утворений від грец. protithemi (ставити спереду) і позначає штучний замітник відсутнього органу або структури [12, с. 201].

До третьої групи термінів, що співвідносяться з категорією ОБ'ЄКТ, належать терміни, які вказують на відношення хвороби до певної тварини, тобто вказують на об'єкт хвороби (тварину). Термінологічні одиниці, які диференціюють хвороби за видами тварин, розподіляються на дев'ять підгруп: 1) хвороби хатніх тварин; 2) хвороби великої рогатої худоби; 3) хвороби овець та кіз; 4) хвороби коней; 5) хвороби зайцеподібних; 6) хвороби птахів; 7) хвороби риб; 8) хвороби свиней; 9) хвороби бджіл.

1. До назв хвороб хатніх тварин належать такі: Canine influenza собачий грип; Canine coronavirus – коронавірус собак, Feline leukaemia – котячий лейкоз, Feline juvenile osteodystrophy – котяча ювенальна остеодистрофія, Feline influenza – котячий грип, Feline stomatitis – котячий

стоматит, Malignant jaundice of dogs – зляккісна жовтяниця собак [9, с. 45].

2. Назви хвороб великої рогатої худоби представлені термінами: Bovine ephemeral fever – ефемерна лихоманка великої рогатої худоби, Bovine spongiform encephalopathy – спонгіформна енцефалопатія великої рогатої худоби, Malignant catarrhal fever – зляккісна катаральна лихоманка, Bovine tuberculosis – туберкульоз жуйних, Bovine babesiosis – бабезіоз жуйних, Bovine brucellosis – бруцельоз жуйних, Mad cow disease – коров'ячий сказ [8, с. 99].

3. Назви хвороб овець та кіз як відображення категорії об'єкта представлені такими англійськими термінами: Malignant aphtha of sheep – зляккісна язва овець, Nairobi sheep disease – найробіанська хвороба овець, Contagious caprine pleuropneumonia – контагіозна плевропневмонія кіз, Caprine arthritis – артрит кіз, Sheep pox and goat pox – віспа овець і кіз, Brudzot in sheep – брудзот овець [9, с. 12].

4. До назв хвороб коней відносяться такі терміни: Contagious equine metritis – контагіозний метрит коней; Equine scabies – короста коней, Equine influenza – кінський грип, Equine suffocation or cold – задуха або застуда коней [11, с. 121].

5. Назви хвороб зайцеподібних відображені у таких термінологічних одиницях: Rabbit haemorrhagic disease – геморагічна хвороба кролів, Rabbit calicivirus disease – каліцівірусна хвороба кролів [12, с. 66].

6. Назви хвороб птахів представлені термінами: Avian chlamidiosis – хламідіоз птахів, Fowl pox – пташина віспа, Fowl typhoid – пташиний тиф, Avian tuberculosis – пташиний туберкульоз, Crazy chick disease – аліментарна енцефаломалія курчат, Fowl cholera –

пташина холера, Quail bronchitis – перепелиний бронхіт [3, с. 41].

7. До назв хвороб риб відносяться такі терміни: Spring viraemia of carp – весіння вірусемія карпів, Red sea bream iridoviral disease – ірідовірусна хвороба риб Червоного моря [11, с. 55].

8. Назви хвороб свиней представлені термінами: Atrophic rhinitis of swine – атрофічний риніт свиней, Porcine brucellosis – бруцельоз свиноподібних, Porcine cysticercosis – цистицеркоз свиноподібних, Greasy pig disease – перакетоз свиней, Swine dysentery – дизентерія свиней, Reproductive and respiratory syndrome of pigs – репродуктивно-респіраторний синдром свиней, Swine influenza – свинячий грип, Swine fever – свиняча чума [3, с. 71].

9. До назв хвороб бджіл відноситься термін Acariosis of bees – акаріоз бджіл [3, с. 71].

Висновки і перспективи. Отже, категорія ОБ'ЄКТ знаходить широке застосування у ветеринарній термінології, оскільки є однією з базових категорій, що грають важливу роль, як в народженні наукового концепту, так і в формуванні найменування, яке його відображає. Об'єктна категоризація є одним із принципів класифікації хвороб тварин, на основі якого реалізується процес пізнання об'єктів ветеринарної медицини, а також формування, структурування та функціонування англійської термінології на позначення хвороб тварин.

Перспективу наукових досліджень убачаємо у виявленні набору мовних засобів в англійській мові, що використовуються для вербалізації категорії категорія ОБ'ЄКТ в термінології на позначення хвороб тварин.

Список використаних джерел

1. Бекишева Е. В. Формы языковой репрезентации гносеологических категорий в клинической терминологии. (Автореф. дис. д-ра филол. Наук). Москва. 2007. 50 с.

2. Кісельова О. Г. Мовні засоби категорії «причина-наслідок» у нозологічних одиницях. *Studia Linguistica*. 2012. 6 (1). С. 107-110

3. Недосєков В. В., Литвин В. П., Поліщук В. В., Мельник В. В., Гомзиков О. М., Мартинюк О. Г. Словник епізоотологічних термінів. Київ. ВАТ Рябина. 2014. 90 с.

4. Лашкул В. А. Гносеологічна категорія ознаки в англійській епізоотологічній термінології. *Міжнародний філологічний часопис*. 2021. Випуск 12 (3). С. 85-89.

5. Рожков Ю. Г. Категория каузальности в англоязычной терминосистеме болезней животных. *Studia Humanitatis*. 2021. №3. URL: <http://st-hum.ru/content/rozhkov-yug-kauzalnaya->

[kategorizaciya-angloyazychnoy-terminosistemy-bolezney-zhivotnyh](http://st-hum.ru/content/rozhkov-yug-kauzalnaya-kategorizaciya-angloyazychnoy-terminosistemy-bolezney-zhivotnyh)

6. Рожков Ю. Г. Концептуальні категорії термінів на позначення хвороб тварин в англійській мові. *Міжнародний філологічний часопис*. 2021. Випуск 12 (1). С. 108-112

7. Сиротина Е. А. Категории пространства и времени в англоязычной терминологии ветеринарной медицины. *Studia Humanitatis*. 2020. № 3. <http://st-hum.ru/en/node/952>

8. Brown C. M., Hogg D. A., Kelly D. F. *Concise veterinary dictionary*. Oxford: Oxford University Press. 1988. 250 p.

9. Edward B. *Black's Veterinary Dictionary*. London. Bloomsbury. 2015. 514 p.

10. Habif T. P. *Furuncles and carbuncles. Clinical Dermatology: A Color Guide to Diagnosis and Therapy*. Philadelphia. Mosby. 2004. 307 p.

11. Lane D. R., Guthrie, S., Griffith S. Dictionary of Veterinary Nursing. Amsterdam. Elsevier Health Sciences. 2007. 303 p.

12. Taylor E. J. Dorland's illustrated medical dictionary. Toronto. WB Saunders. 1988. 630 p.

References

1. Bekisheva, E. V. (2007). Formy yazikovoi reprezentatsii gnoseologicheskikh kategoriy v klinicheskoy terminologii [Forms of language representation of gnoseological categories in the clinical terminology] (Avtoref. dis. d-ra filol. nauk). Moscow. 50 p.

2. Kiselova, O. G. (2012). Movni zasobi kategorii «prichina-naslidok» u nozologichnih odynytsiah [Language means of categories cause-result in nosological units]. Studia Linguistica. 6 (1) P. 107-110.

4. Nedosekov, V. V., Litvin, V. P., Polischuk, V. V., Melnik V. V., Gomzikov O. M., Martinyuk, O. G. (2014). Slovník epizootologických terminů [Dictionary of veterinary terms]. Kyiv. VAT Ryabina. 90 p.

3. Lashkul, V. (2021). Gnoseological category of sign in the English epizootological terminology. International journal of philology. Vol. 12 (3). P. 85-89.

5. Rozhkov, Yu. G. (2021). Kategoriya kauzalnosti v angloyazychnoy terminosisteme bolezney zhyvotnykh [Category of causation in the

English terminological system of animal diseases]. Studia Humanitatis. №3. URL: <http://st-hum.ru/content/rozhkov-yug-kauzalnaya-kategorizaciya-angloyazychnoy-terminosistemy-bolezney-zhyvotnykh>

6. Rozhkov, Yu. G. (2021). Kontseptualni kategoriyi terminiv na poznachennya khvorob tvaryn v angliyskiy movi [Conceptual categories of terms denoting animal diseases in English]. International journal of philology. Vol. 12 (1). P. 108-112.

7. Sirotnina, O. O. (2020). Kategorii prostranstva i vremeni v angloyazychnoy terminologii veterinarnoy meditsiny [Categories of space and time in the English terminology of veterinary medicine]. Studia Humanitatis. №3. <http://st-hum.ru/en/node/952>

8. Brown, C. M., Hogg, D. A., Kelly, D. F. (1988). Concise veterinary dictionary. Oxford: Oxford University Press. 250 p.

9. Edward, B. (2015). Black's Veterinary Dictionary. London. Bloomsbury. 514 p.

10. Habif, T. P. (2004). Clinical Dermatology: A Color Guide to Diagnosis and Therapy. Philadelphia. Mosby. 307 p.

11. Lane, D. R., Guthrie, S., Griffith S. (2007). Dictionary of Veterinary Nursing. Amsterdam. Elsevier Health Sciences. 303 p.

12. Taylor, E. J. (1988). Dorland's illustrated medical dictionary. Toronto. WB Saunders. 630 p.

OBJECT CATEGORIZATION OF THE ENGLISH NOMINATIONS FOR ANIMALS DISEASES

Yu. H. Rozhkov

Introduction. The article is devoted to the study of features of object categorization in veterinary terminology for animal diseases. The relevance of the article is due to the need to study the object categorization in the formation, structuring and functioning of the English terminology of veterinary medicine, in particular the terms for animal diseases. The analysis was performed using definitive, semantic, categorical and conceptual research methods.

The purpose of the research is to study object categorization of the English terms for animal diseases.

Materials and methods of research. English veterinary terms that name animal diseases, obtained by the method of continuous sampling from specialized dictionaries were chosen as the material for research

Results of the research. The category OBJECT is widely used in veterinary terminology, as it is one of the basic categories for the classification of concepts that are nominated by terms for animal diseases. Terms representing the category of OBJECT are divided into three groups: 1) terms for affected anatomical objects; 2) terms for pathological objects; 3) terms to indicate the diseases of certain animals. The author represents groups of nominations that correspond to the category OBJECT. Thus, the category of OBJECT is widely used in veterinary terminology, as it is one of the basic categories that play an important role in the formation of a scientific concept, as well as in the formation of the name that reflects it.

Conclusions. Object categorization is one of the principles of classification of animal diseases, on the basis of which the process of cognition of objects of veterinary medicine is realized, as well as the formation, structuring and functioning of English terminology for animal diseases.

We see the prospect of research in identifying a set of language tools in English that are used to verbalize the category OBJECT in the terminology for animal diseases.

Key words: object category, veterinary terminology, classification, animal diseases.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ БІОТЕХНОЛОГІЯ В ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

О. О. СИРОТІНА, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Email: o.mishak@nubip.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню концепту БІОТЕХНОЛОГІЯ в термінологічній системі англійської мови. Розкрито значення «концепту» як базового поняття когнітивної лінгвістики, розглянуто науковий концепт, який виступає найважливішим засобом формування і розвитку певної наукової галузі. Основна функція наукового концепту – репрезентація максимально релевантних для науки або наукової парадигми знань, досвіду, сенсів, асоціацій та наукових понять. Розглянуто еволюцію поняття «біотехнологія». З метою встановлення основних вербалізаторів концепту БІОТЕХНОЛОГІЯ в англійській мові було використано словникові статті тлумачних і енциклопедичних словників. На сьогоднішній момент існує безліч тлумачень поняття «біотехнологія», але в цілому всі вони зводяться до одного: в традиційному розумінні біотехнологія – це міждисциплінарна галузь, що виникла на стику біологічних, хімічних і технічних наук; це використання живих організмів і біологічних процесів в промисловому виробництві.

Розуміння поняття біотехнології як «сукупності методів і прийомів отримання корисних для людини продуктів і явищ за допомогою біологічних агентів» дає підстави виділити наступні фрейми концепту БІОТЕХНОЛОГІЯ: біологічний об'єкт, сировина, біотехнологічний продукт, технології, процеси і апарати. Вербалізація виділених фреймів відбувається на лексичному та граматичному рівнях у термінологічній системі англійської мови.

Ключові слова: концепт, науковий концепт, біотехнологія, вербалізація, фрейми, англійська мова.

Актуальність дослідження. В останні десятиліття найбільша увага в дослідженнях з когнітивної лінгвістики надається концепту та вивченню засобів його вербалізації в різних мовах. Концепт, в широкому сенсі, позначає будь-який ментальний конструкт, яким оперує людина в процесі своєї когнітивної діяльності [4, с. 73].

Наша стаття присвячена дослідженню наукового концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ, який відображає одну з галузей сучасних інноваційних технологій. Біотехнологічна наука обслуговується виключно англійською термінологією, хоча розробка наукових досліджень в галузі біотехнології не є пріоритетом англо-американського співтовариства. З прогресом біотехнології з'являються нові концепти, поступово формується термінологічний апарат цієї сфери. Вивчення концептів, опис термінів, які їх репрезентують, є одним з напрямків сучасних лінгвістичних досліджень. Актуальність дослідження полягає в необхідності конкретизувати дані про вербалізацію концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ засобами англійської мови, оскільки розгляду специфіки вербалізації зазначеного концепту не приділялося достатньої уваги.

Аналіз публікацій. Вивчення англійської термінології сфери біотехнології знаходиться вже не на початковому етапі. Про актуальність

дослідження мови біотехнології свідчать розвідки С. Васильєвої (морфологічні особливості однокомпонентних термінів сфери біотехнології в російській та англійській мовах) [5], А. Гайнутдиной і А. Мухтаровой (багатокомпонентні терміни підмови біотехнології) [22], Т. Кудінової (структурно-семантичні особливості багатокомпонентних термінів у підмові біотехнології) [10], О. Мишак (структурний та дериваційний аналіз англійської біотехнологічної термінології і класифікація та еволюція біотехнологічної термінології). [23, 24], Л. Рогач (семантичні явища, що характеризують англійську біотехнологічну термінологію) [13], О. Сиротіної (парадигматичні відносини в англійській термінології біотехнології і лінгвокогнітивний аспект метафоризації в англійській термінології біотехнологічної сфери) [25, 26], О. Сиротіна (багатокомпонентні англійські терміни сфери біотехнології) [27].

Проте, попри значну кількість ґрунтовних наукових студій в сучасному термінознавстві немає наукових праць, у яких би розглядали концепт BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ та його репрезентацію в англійській мові.

Мета статті – визначення особливостей вербалізації концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ в термінологічній системі англійської мови.

Матеріали і методи дослідження.

© О. О. Сиротіна

Матеріалом для дослідження слугували словникові статті з англomовних спеціалізованих і філологічних словників та енциклопедичних довідників. Методами нашого дослідження є дефініційний, концептуальний і фреймовий аналізи.

Результати. Дослідження глибинного зв'язку когнітивних структур пізнання й мовних форм, способів концептуалізації культурних схем посилили увагу лінгвістів до поняття «концепт». Ментальна природа концепту спричинює його закритість для безпосереднього вивчення: його об'єктивують вербалізатори. Саме слово, його вербальна дефініція фіксують результати когнітивних зусиль людського розуму, хоча реалізує концепт не повністю: слово своїм значенням об'єктивує лише окремі, важливі для повідомлення концептуальні ознаки, передача яких входить у інтенцію мовця. Отож слово, як і всяка номінація, – це тільки ключ, що «відкриває для людини концепт як одиницю мисленнєвої діяльності та дає змогу користуватися ним» [11, с. 38].

Різномічним аспектам дослідження поняття «концепту» як базового поняття когнітивної лінгвістики присвячені роботи багатьох науковців. Для розуміння поняття концепту та його складових ми дослідили визначення концепту в науковій літературі. Так, О. Кубрякова визначає концепт як «поняття, що слугує для пояснення ментальних і психологічних одиниць людської свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини» [9, с. 142-143]. О. Селіванова подає концепт як «інформаційну структуру свідомості, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії функцій свідомості й позасвідомого» [14, с. 256].

Концепти класифікуються за різними параметрами. В. Карасик розрізняє концепти за сферами людської діяльності: «концепти є первинними утвореннями, які транслуються в різні сфери буття людини, зокрема, у сфери переважно понятійні (науку), переважно образного (мистецтво) і переважно діяльнісного (побут, життя) освоєння світу» [8, с. 12], виділяючи, у першу чергу, наукові концепти.

Оскільки концепт BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ відноситься до наукової сфери у кореляції з поняттям загального концепту вважаємо доречним звернути увагу на поняття наукового, фахового концепту. На сьогодні науковий концепт як самостійний предмет дослідження розглядається рідко. Формування наукового концепту здійснюється у процесі розвитку спеціальних знань. Інструментом пізнання та мислення в

науковому тексті виступають терміни, виконуючи функцію упорядкування і регламентації наукових концептів, за якими стоять наукові знання.

Так, В. Іващенко визначає науковий концепт як організоване певним чином на основі ключового термінопоняття системо-творче або текстотворче впорядкування (фрагментом якого в науковій картині світу обов'язково є ієрархія) взаємопов'язаних між собою інших наукових понять [6, с. 126]. У такому ракурсі розгляду науковий концепт – це не просто метасмисл, а метасмисл-цінність, або вагоме, важливе за конкретних обставин для суб'єкта пізнання термінопоняття [6, с. 126]. Науковий концепт – це реконструйоване базове термінопоняття («реконструкт»), пропущене через індивідуально-особистістий досвід суб'єкта пізнання, що він його здобув у тій чи іншій галузі своєї фахової діяльності.

Слідом за О. Піддубцевою, науковий концепт ми розуміємо як одиницю пізнання, тобто лінгвокогнітивне утворення. Дослідниця поділяє всі інші мовні одиниці за відповідними категоріями та класами, що слугують фільтрами для всіх обговорюваних у конкретній науці об'єктів, змістів та зв'язків, і тому є необхідними для її поступового розвитку; вона також визначає межі певної науки, виділяє її складники та орієнтири, за якими вивчаються об'єкти та явища [11, с. 158]. Отже, науковий концепт виступає найважливішим засобом формування і розвитку певної наукової галузі. Відповідно, основна функція наукового концепту – репрезентація максимально релевантних для науки або наукової парадигми знань, досвіду, сенсів, асоціацій та наукових понять.

Поняття «біотехнологія» з'явилося в мові відносно недавно. Запропонований ще в 1917 році цей термін в розумінні К. Ерекі означав «види робіт, при яких із сировинних матеріалів за допомогою живих організмів виробляються ті чи інші продукти» [1]. Незважаючи на ємне відображення суті технології, таке розуміння не прижилося, і тому довгий час термін «біотехнологія» використовувався двояко: одні вживали його в зв'язку з процесом ферментації, інші мали на увазі людину і її практичну діяльність з метою оптимізації знарядь, умов і процесу праці.

До 1971 року термін «біотехнологія» вживався, в основному, в харчовій промисловості і сільському господарстві. В наш час існує безліч тлумачень поняття, але в цілому всі вони зводяться до одного: в традиційному розумінні біотехнологія – це міждисциплінарна галузь, що виникла на стику біологічних, хімічних і технічних наук; це використання живих організмів і біологічних

процесів в промисловому виробництві.

Таким чином, біотехнологія – це інтеграція природних і технічних наук, що вивчає можливості використання живих організмів і біологічних процесів для виробництва і переробки різних цінних речовин і продуктів. Сьогодні біотехнології належать до числа найбільш пріоритетних напрямків науково-технічного прогресу, будучи яскравим прикладом «високих технологій».

На сьогоднішній момент єдина думка в розумінні біотехнології відсутня. Вона трактується як «сукупність методів і прийомів отримання корисних для людини продуктів і явищ за допомогою біологічних агентів» [7, с.8]; «особлива соціальна діяльність, спрямована на практичне перетворення людиною навколишнього світу і самої себе за допомогою використання біологічних процесів і агентів» [3, с. 252]; наука «про способи отримання цільових продуктів за допомогою біосинтезу, керованого параметрами середовища або генно-інженерними маніпуляціями, або поєднанням цих впливів» [2, с. 3].

На основі аналізу існуючих визначень можна зробити висновок, що визначення біотехнології, зроблене в кінці 70-х років ХХ століття, в основному правильно. Як бачимо з дефініцій, термін «біотехнологія» має два значення: з одного боку – це наука про застосування біотехнологічних процесів у виробництві, з іншого – це комплексне науково-технічний напрям, що вивчає ці процеси.

Поняття як одна зі складових концепту є, на наш погляд, відправною точкою в його вивченні. Як одна з форм мислення і як результат переходу від чуттєвого ступеня пізнання до абстрактного мислення поняття надає йому характер узагальненого відображення дійсності.

З метою встановлення основних вербалізаторів концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ в англійській мові було використано лексикографічний матеріал тлумачних і енциклопедичних словників.

Розглянемо наступні дефініції:

- 1) Biotechnology is the use of a living organism to solve an engineering problem or perform an industrial task (Біотехнологія – використання живого організму для вирішення інженерної проблеми або промислового завдання) [15];
- 2) Biotechnology is the use of biological processes, organisms, or systems to manufacture products intended to improve the quality of human life (Біотехнологія – це використання біологічних процесів, організмів або систем для виробництва продуктів, призначених для поліпшення якості життя людей) [16];
- 3) Biotechnology is the manipulation (through genetic engineering) of living organisms or their

components to produce useful usually commercial products (such as pest resistant crops new bacterial strains, or novel pharmaceuticals) (Біотехнологія – маніпуляція (за допомогою генної інженерії) живими організмами або їх компонентами для виробництва корисних, зазвичай комерційних продуктів (таких, як культури, стійкі до шкідників, нові бактеріальні штами або нові фармацевтичні препарати) [17];

4) Biotechnology – techniques that use living organisms or parts of organisms to produce a variety of products (from medicines to industrial enzymes) to improve plants or animals or to develop microorganisms to remove toxics from bodies of water, or act as pesticides (Біотехнології – технології, що використовують живі організми або частини організмів для виробництва різноманітних продуктів (від ліків до промислових ферментів) для поліпшення рослин або тварин або для розробки мікроорганізмів для видалення токсичних речовин з водних об'єктів) [18, с. 233];

5) Biotechnology – the use of bacteria and plant and animal cells for industrial or scientific purposes, for example to make drugs or chemicals (Біотехнологія – використання бактерій і клітин рослин і тварин в промислових і наукових цілях, наприклад, для виробництва ліків або хімічних речовин) [19];

6) Biotechnology is technology that utilizes biological systems, living organisms or parts of this to develop or create different products (Біотехнологія – це технологія, яка використовує біологічні системи, живі організми або їх фрагменти для розробки або створення різних продуктів) [20];

7) Biotechnology: The fusion of biology and technology, the application of biological techniques to product research and development (Біотехнологія: об'єднання біології і технології, застосування біологічних методів для створення продуктів) [21];

8) Biotechnology, the use of biology to solve problems and make useful products. The most prominent area of biotechnology is the production of therapeutic proteins and other drugs through genetic engineering (Біотехнологія – використання біології для вирішення проблем і створення корисних продуктів. Найбільш важливою областю біотехнології є виробництво терапевтичних білків та інших ліків за допомогою генної інженерії) [28].

Як бачимо з невеликої кількості наведених прикладів, термін «біотехнологія» аж ніяк не однозначний, і причина полягає не тільки в різниці формулювання і її поширеності, а й у виборі релевантних ознак поняття при створенні дефініції. У більшій частині дефініцій за основу визначення береться використання живих організмів або їх компонентів для

виробництва продуктів, призначених для поліпшення якості життя людей. В інших дефініціях робиться акцент на тому, що біотехнологія – це технологія, яка об'єднує біологію і технології, які використовують біологічні системи, живі організми або їхні фрагменти для розробки або створення різних продуктів. Майже у всіх дефініціях виражається думка про користь біотехнологій, а саме: біотехнологія використовується для отримання корисних для суспільства цільових продуктів за допомогою біологічних агентів мікроорганізмів, вірусів, клітин тварин і рослин; створення корисних продуктів (від ліків до промислових ферментів); для поліпшення рослин або тварин; для вирішення інженерних і промислових проблем і т.д.

Слід зазначити, що майже всі дефініції мають різну ядерну сему або родо-видову ознаку: science (наука); technology (технологія); manipulation (маніпуляція); techniques (методи); use (використання); area (сфера).

Подібні розбіжності у визначенні ключового терміну сфери біотехнології підтверджують положення про те, що дефініції понять в будь-якій науці тимчасові і в залежності від розвитку останньої можуть трансформуватися.

Структура концепту пов'язана з тим, що він об'єднує в собі практичний досвід на основі певних асоціацій, переосмислень, оцінних смислів, а тому концепт поділяється на певні структурні складові – фрейми. З цього погляду концепт може складатися з великої кількості фреймів.

Розуміння поняття біотехнології як «сукупності методів і прийомів отримання корисних для людини продуктів і явищ за допомогою біологічних агентів» [7, с. 8]. дає підстави виділити наступні фрейми концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ: біологічний об'єкт, сировина, біотехнологічний продукт, технології, процеси і апарати, вербалізацію яких подаємо далі.

Вербалізація фрейму «**біологічний об'єкт**» представлена лексичними одиницями: aquaculture/ аквакультура, biological agents/ біологічні агенти, GMO/ ГМО (генно-модифікований організм), hydrobiont/ гідробіонт, cell culture/ клітинна культура, callus culture/ калусна культура, consortium of microorganisms/ консорціум мікроорганізмів, organ culture/ культура органу, mariculture/ марикультура, meristem culture/ меристемна культура, objects of aquaculture/ об'єкти аквакультури, producer/ продуцент, pure culture/ чиста культура, technological microorganism/ технологічний мікроорганізм, strain/ штам;

Фрейм «**сировина і субстрат**» вербалізується наступними словосполу-

ченнями: biotechnological raw materials /біотехнологічна сировина, animal raw materials /тваринна сировина, feedstock/вихідна сировина, mineral raw materials /мінеральна сировина, organic raw materials /органічна сировина, vegetable raw materials/ рослинна сировина (vegetable raw materials);

Вербалізація фрейму «**технологія**» представлена такими лексемами: agrobacterial transformation/ агробактеріальна трансформація, aeroponics аеропоніка, bacteriostatic agent/бактеріостатичний агент, bioleaching/ біовилуження, biodegradation/ біорозпад, biodesulfurization / біодесульфурізація, bioengineering / біоінженерія, bioconversion/ биоконверсія, biological testing / біотестування, biotransformation /біотрансформація, genotyping /генетична паспортизація, hydroponics/ гідропоніка, humification/ гуміфікація, introduction/ інтродукція, clonal propagation/ клональне мікророзмноження, cloning/клонування, molecular breeding/ молекулярна селекція.

Фрейм «**процеси і апарати**» вербалізується за допомогою лексичних одиниць: aeration /аерація, biocatalysis /біокаталіз, bioreactor, fermenter /біореактор, ферментер, evaporation / випарювання, submerged cultivation /глибинне культивування, immobilization /імобілізація, cocultivation/ кокультивування, contamination / контамінація, cultivation / культивування, continuous fermentation / безперервна ферментація, pasteurization / пастеризація, overproduction /перевиробництво, periodic fermentation /періодична ферментація, surface culturing /поверхневе культивування, sterilization /стерилізація, drying / сушка, turbidostat /турбідостат, ultra-high temperature processing/ ультрапастеризація, continuous sterilization system / установка безперервної стерилізації, chemostat / хемостат, centrifugation/ центрифугування, extraction/ екстракція.

Фрейм «**продукти**» (асортимент продуктів, які одержують у біотехнологічних процесах) складається з трьох підфреймів: біомаса (biomass, первинні метаболіти (primary metabolites), вторинні метаболіти (idiolites).

Перший підфрейм «**біомаса**» охоплює лексичні одиниці: biomethanogenesis / біометаногенеза, bacterial leaching of metals / бактеріальне вилуговування металів, unicellular protein /білок одноклітинних.

Другий підфрейм «**первинні метаболіти**» вербалізується за допомогою лексичних одиниць(amino acids / амінокислоти, vitamins / вітаміни, organic acids / органічні кислоти.

Третій підфрейм «**вторинні метаболіти**» представлений такими лексемами: antibiotics / антибіотики, alkaloids /

алкалоїди, growth / hormones гормони росту і toxins / токсини.

Серед номінацій продуктів мікробіологічного синтезу – величезна кількість різних біологічно активних сполук, в тому числі білкових і лікарських речовин, ферментів, а також енергоносії (biogas/ біогаз, alcohols / спирти) і mineral resources / мінеральні ресурси, засоби для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур (bioinsecticides) і біодобрива (biofertilizer).

На граматичному рівні вербалізація концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ відбувається за рахунок використання термінів різної структури: простих: gene enzyme, cromosome, cell, agent, frame, stem, embryo; складних: bacteriophage, bacteriostat, embryogenesis, immunosensor, cross-hybridization, electro-blotting, cytotoxicity, cross-pollination; багатокомпонентних: nucleotide sequence, pesticide resistance, resistance management, semantic codon, radiation genetics, gene therapy, culture of cells, hybridization of cells, biobased products, anabolic pathway,

structural gene, bacteriostatic agent, monoclonal antibody та інші.

Висновки. Отже, науковий концепт BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ виступає найважливішим засобом формування і розвитку біотехнологічної наукової галузі. Досліджений концепт складається з таких фреймів: біологічний об'єкт, сировина, біотехнологічний продукт, технології, процеси і апарати. Вербалізація виділених фреймів відбувається на лексичному та граматичному рівнях у термінологічній системі англійської мови. Лексична вербалізація концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ пов'язана з використанням лексичних одиниць, що номінують виділені фрейми. На граматичному рівні вербалізація концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ відбувається через використання термінів різної структури: простих, складних і багатокомпонентних. Перспективою подальшого дослідження є фреймове моделювання концепту BIOTECHNOLOGY / БІОТЕХНОЛОГІЯ в англійській та українській мовах.

Список використаних джерел

1. *Биотехнология*. Академик. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_biology/644/%D0%91%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F
2. Волова Т. Г. *Биотехнология*. Новосибирск, 1999. 254 с.
3. Воронцова З. И. Исходные принципы деятельностного подхода к анализу биотехнологий как формы научного труда. *Общество и право*. 2010. № 5. С. 251-253.
4. Голованова, Е. И. *Введение в когнитивное терминоведение: учебное пособие*. Москва: Флинта: Наука, 2011. 135 с.
5. Васильева С. Л. Морфологические особенности однокомпонентных терминов сферы биотехнологий в русском и английском языках. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 2015. № 2 (44). С. 51-54.
6. Іващенко В. Л. *Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): монографія*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
7. Караваева Е. И., Кравцов Р. В. Биомедицинские технологии: вопросы правового регулирования и ответственности. *Сибирский юридический вестник*. 2005. № 3. С. 7-12.
8. Карасик В. И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. Волгоград: Перемена, 2002. 477.
9. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира*. М. : Наука, 1988. С. 141-172.
10. Кудинова Т. А. Структурно-семантические особенности многокомпонентных терминов в подъязыке биотехнологий (на материале русского и английского языков): автореф. дисс. ... к. филол. н. Орел, 2006. 21 с.
11. Піддубцева О. І. Науковий / професійний концепт та його функціонування у фахових концептосферах. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. Київ: Нац. лінгв. ун-т, 2014. № 29. С.156-160.
12. Попова З. Д., Стернин И. А. *Очерки по когнитивной лингвистике*. Воронеж : Истоки, 2001. 192 с.
13. Порач Л. Semantic Phenomena Characterizing English Terminology of Biotechnology. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 2019. Вип. 17. С. 112–120.
14. Селіванова О. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
15. *Biotechnology*. The American Heritage. Science Dictionary. URL: <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=Biotechnology+>
16. *Biotechnology*. URL: <https://www.whatisbiotechnology.org/index.php/>
17. *Biotechnology*. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/biotechnology>
18. *Biotechnology*. Encyclopedia of environment and society. Gen. editor Paul Robbins. London: SAGE Publications, 2007. 2033 p.

© О. О. Сиротіна

19. *Biotechnology*. Macmillan Dictionary
URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/biotechnology>

20. *Biotechnology*. MedicineNet. URL:
<https://www.medicinenet.com/biotechnology/definition.htm>

21. *Biotechnology*. Encyclopaedia Britannica.
URL: <https://www.britannica.com/technology/biotechnology>

22. Gainutdinova A. Z., Mukhtarova A. D. Structural and semantic features of multicomponent terms in the field of biotechnology. *EurAsian Journal of BioSciences*. 2019. Vol. 13 (2). P. 1463-1466.

23. Myshak E. Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. *Cogito: Multidisciplinary Research Journal*, 2016. No. 4. P. 131–136.

24. Myshak E. Classification of English biotechnological terminology. *Euromentor Journal-Studies about education*, 2018. 9 (03), 90-99.

25. Syrotina E. Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology sphere. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, 2020, 2, 202-212.

26. Syrotina E. Paradigmatic relations in the English terminology of biotechnology. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, 2021, Vol.13 (3), 172-187.

27. Syrotin A. Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. 2017. Vol. 9. No. 3. P. 78-86.

28. *What is Biotechnology?* Norwegian University of Science and Technology. URL: <https://www.ntnu.edu/ibt/about-us/what-is-biotechnology>

References

1. Biotehnologiya [Biotechnology]. Akademik. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_biology/644/%D0%91%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F

2. Volova, T. G. (1999). *Biotehnologiya* [Biotechnology]. Novosibirsk. 254 p.

3. Vorontsova, Z. I. (2010). *Ishodnyie printsiipyi deyatel'nostnogo podhoda k analizu biotehnologii kak formy nauchnogo truda* [Initial principles of activity approach to the analysis of biotechnology as a form of scientific work]. *Society and Law*. № 5. P. 251-253.

4. Golovanova, E. I. (2011). *Vviedenie v kognitivnoie terminovedenie: uchiebnoie posobie* [Introduction to the cognitive terminology: textbook]. Moscow: Flinta 135 p.

5. Vasileva, S. L. (2015). *Morfologicheskie osobennosti odnokomponentnyih terminov sfery*

biotehnologii v russkom i angliyskom yazykakh [Morphological peculiarities of the one-component biotechnology terms in Russian and English]. *Philological sciences. Issues of the theory and practice*. № 2 (44). P. 51-54.

6. Ivaschenko, V. L. (2006). *Kontseptualna reprezentatsiya fragmentiv znannya v naukovomystetskii kartyny svitu (na materialy ukrainskoi mystetstvoznavchoii terminologii)* [Conceptual representation of the knowledge fragments in the scientific and art world picture (based on Ukrainian art studies terminology)]. Monograph. Kyiv: Publishing house of Dmytro Burago. 328 p.

7. Karavaeva, E. I., Kravtsov, R. V. (2018). *Biomeditsinskie tehnologii: voprosy* [Biomedical technologies: issues]. *Siberian law herald*. № 3. P. 7-12.

8. Karasik, V. I. (2002). *Yazykovoy krug: lichnost, kontseptyi, diskurs* [Language circle: personality, concepts, discourse]. Volgograd: Peremena. 477 p.

9. Kubryakova, E. S. (1988). *Rol slovoobrazovaniya v formirovanii yazykovoy kartiny mira* [Role of word-formation in the development of linguistic world picture]. *Role of human factor in the language: Language and world picture*. Moscow: Nauka. P. 141-172.

10. Kudinova, T. A., (2006). *Strukturno-semantichekie osobennosti mnogokomponentnyih terminov v podyazyike biotehnologii (na materiale russkogo i angliyskogo yazykov)* [Structural and semantic peculiarities of multicomponent terms in the sublanguage of biotechnology]. Avtoref. diss. k. filol. n. Orel. 21 p.

11. Piddubtseva, O. I. (2014). *Naukovyi-profesiyni kontsept ta yogo funktsionuvannya u fahovih kontseptosferah* [Scientific and professional concept and its functioning in the professional concept spheres]. *Scientific herald of the UNESCO department of KNLU. Series "Pedagogics"*. № 29. P. 156-160.

12. Popova, Z. D. (2001). *Ocherki po kognitivnoy lingvistike* [An outline of Cognitive linguistics]. Voronezh: origins. 192 p.

13. Rogach, L. (2019). *Semantic Phenomena Characterizing English Terminology of Biotechnology*. *Modern studies in the field of foreign philology*. № 17. P. 112-120.

14. Selivanova, O. (2006). *Suchasna lingvistyka: terminologichna entsyklopediia* [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava: Environment. 716 p.

15. *Biotechnology*. The American Heritage. Science Dictionary. URL: <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=Biotechnology+>

16. *Biotechnology*. URL: <https://www.whatisbiotechnology.org/index.php/>

17. *Biotechnology*. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/>

dictionary/biotechnology

18. *Biotechnology*. Encyclopedia of environment and society. Gen. editor Paul Robbins. London: SAGE Publications, 2007. 2033 p.

19. *Biotechnology*. Macmillan Dictionary URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/biotechnology>

20. *Biotechnology*. MedicineNet. URL: <https://www.medicinenet.com/biotechnology/definition.htm>

21. *Biotechnology*. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/technology/biotechnology>

22. Gainutdinova, A. Z., Mukhtarova, A. D. (2019). Structural and semantic features of multicomponent terms in the field of biotechnology. *EurAsian Journal of BioSciences*. Vol. 13 (2). P. 1463-1466.

23. Myshak, E. (2016). Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. *Cogito: Multidisciplinary Research*

Journal, No. 4. P. 131–136.

24. Myshak, E. (2018). Classification of English biotechnological terminology. *Euromentor Journal-Studies about education*, 9 (03), 90-99 .

25. Syrotina, E. (2020). Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology sphere. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, 2, 202-212.

26. Syrotina, E. (2021). Paradigmatic relations in the English terminology of biotechnology. *Cogito-Multidisciplinary research Journal*, Vol.13 (3), 172-187.

27. Syrotin, A. (2017). Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. Vol. 9. No. 3. P. 78-86.

28. *What is Biotechnology?* Norwegian University of Science and Technology. URL: <https://www.ntnu.edu/ibt/about-us/what-is-biotechnology>

VERBALIZATION OF THE BIOTECHNOLOGY CONCEPT IN THE TERMINOLOGICAL SYSTEM OF THE ENGLISH LANGUAGE

O. O. Syrotina

Introduction. *The article is devoted to the consideration of lexical units that verbalize the BIOTECHNOLOGY concept in English. The relevance of the study lies in the need to specify the data on the verbalization of the BIOTECHNOLOGY concept by means of the English language, as consideration of the specifics of verbalization of this concept has not been given sufficient attention.*

The purpose of the article is determining the features of verbalization of the concept of BIOTECHNOLOGY / BIOTECHNOLOGY in the terminological system of the English language.

Materials and methods of research. *The material for the study was dictionary articles from English-language specialized, philological dictionaries and encyclopedic reference books. The methods of our study are definition, conceptual and frame analyzes.*

Results of the research. *The significance of the "concept" as a basic concept of cognitive linguistics is revealed, the scientific concept is considered, which is the most important means of formation and development of a certain scientific branch. The main function of the scientific concept is the representation of the most relevant for science or scientific paradigm knowledge, experience, meanings, associations and scientific concepts. The evolution of the concept of "biotechnology" is considered. In order to establish the main verbalizers of the concept of BIOTECHNOLOGY in English, the dictionary articles of explanatory and encyclopedic dictionaries were used. At present, there are many interpretations of the concept of "biotechnology", but in general they all come down to one thing: in the traditional sense, biotechnology is an interdisciplinary field that emerged at the intersection of biological, chemical and technical sciences; is the use of living organisms and biological processes in industrial production.*

Understanding the concept of biotechnology as a "set of methods and techniques for obtaining useful products and phenomena with the help of biological agents" gives grounds to distinguish the following frames of the concept of BIOTECHNOLOGY: biological object, raw material, biotechnological product, technologies, processes and devices. Verbalization of selected frames takes place at the lexical and grammatical levels in the terminological system of the English language.

Conclusions. *Thus, the scientific concept of BIOTECHNOLOGY / BIOTECHNOLOGY is the most important means of forming and developing the biotechnological scientific field. The researched concept consists of the following frames: biological object, raw materials, biotechnological product, technologies, processes and devices. Verbalization of selected frames takes place at the lexical and grammatical levels in the terminological system of the English language. Lexical verbalization of the concept BIOTECHNOLOGY involves the use of lexical units that nominate selected frames. At the grammatical level, the verbalization of the BIOTECHNOLOGY occurs through the use of terms of different structure: simple, complex and multicomponent.*

Key words: *concept, scientific concept, biotechnology, verbalization, frames, English language.*

АНТРОПОМОРФНА МЕТАФОРА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВЕТЕРИНАРІЇ**О. С. СИРОТІН**, старший викладач,**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Email: alxsirotin@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-0160-3802>

Анотація. Стаття присвячена викладенню результатів дослідження метафоризації і вивченню термінів-метафор, широко представлених в англійській термінології ветеринарної медицини. Дослідження метафоризації як способу утворення англійських ветеринарних термінів проводилося нами на основі лексикографічних даних, зафіксованих в англійських термінологічних словниках з ветеринарії. Аналіз лексикографічного матеріалу дозволив виділити чотири донорські домени, що послужили джерелом метафоричного найменування в термінології ветеринарної медицини: ЛЮДИНА, ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ, НАТУРФАКТ, АРТЕФАКТ. Концептуальний аналіз метафоричних термінів ветеринарії дозволив виявити, що однією із найпродуктивніших метафор, використовуваних під час творення термінологічних одиниць, є антропоморфна. При антропоморфній метафоризації відбувається перенесення найменувань із донорського домену ЛЮДИНА до реципієнтного домену ВЕТЕРИНАРІЯ. Вивчення проблеми антропоморфної метафори в наш час дуже актуально, оскільки вона являє собою феномен, онтологічно пов'язаний з людиною і мовою, відображає взаємозумовленість мислення з особливостями мовної реалізації. У статті зроблено спробу розглянути когнітивне підґрунтя антропоморфної метафори як одного з механізмів творення ветеринарних термінів в англійській мові. Грунтуючись на теорії концептуальної метафори, з'ясовано, що джерелами формування антропоморфної метафори є біологічні характеристики людей, назви частин тіла і властивостей живого організму. Розглянуто семантичні групи термінів-метафор, утворені на основі когнітивного перенесення лексем, що стосуються структури організму людини, її поведінки, притаманним їй якостями, життєдіяльності та побуту, в галузь ветеринарної медицини на підґрунті зовнішньої або функціональної схожості між об'єктами донорського і реципієнтного доменів.

Ключові слова: антропоморфна метафора, ветеринарна термінологія, донорський домен, реципієнтний домен, когнітивне перенесення.

Актуальність дослідження.

Метафоризація як окремий випадок семантичного способу словотвору – один з найефективніших способів утворення термінологічних одиниць, що робить дослідження особливостей функціонування метафори в терміносистемі ветеринарної медицини особливо актуальним. Питання про роль метафори у формуванні, структуруванні та функціонуванні в термінології ветеринарної медицини в сукупності з високою продуктивністю метафоричних моделей і ефективністю використання метафор в сучасній ветеринарії свідчить про актуальність нашої розвідки.

Аналіз досліджень і публікацій.

Вивченню мови ветеринарної медицини присвячено багато наукових праць С. Амеліної, І. Вакулик, Л. Комарової, Ю. Рожкова, О. Сиротіної, Ю. Тімкіної, Т. Череповської та О. Бінкевич, Л. Ягенич, С. Яковлевої.

Незважаючи на велику кількість ґрунтовних наукових студій, аналіз термінів-метафор сфери ветеринарної медицини з

урахуванням досягнень когнітивної лінгвістики, що уможлиблює проєкцію метафоричних процесів на операції мислення, не був предметом спеціальних досліджень. З огляду на це, актуальність нашої статті зумовлена потребою пояснення когнітивного підґрунтя антропоморфної метафори як одного з механізмів творення ветеринарних термінів в англійській мові.

Мета статті – репрезентувати особливості антропоморфного метафоричного найменування в англійській термінології ветеринарної медицини.

Матеріали і методи дослідження.

Матеріалом дослідження послужила вибірка лексикографічних даних, зафіксованих в англійських спеціалізованих і тлумачних словниках. Основними методами, які використовуються в нашому дослідженні, є диференціація та ідентифікація термінологічних одиниць ветеринарії, утворених через механізм антропоморфних метафоричних номінацій, а також їхній аналіз і систематизація.

Результати. Теоретичні засади

метафори були предметом досліджень таких лінгвістів, як М. Блек, Д. Лакофф, М. Джонсон, МакКормак, Е. Кіттей, З. Кьовечеш, Н. Арутюнова, В. Гак, О. Воробйова, С. Жаботинська, О. Селіванова. Вивченню та функціонуванню метафори на матеріалі фахових мов присвячені наукові студії багатьох дослідників (О. Зубкова, С. Мішланова, М. Озінгін, П. Прач, Ю. Синельников, А. Чернишова та ін.).

Роль метафори у процесі наукового пізнання довгий час вивчалася в основному в рамках філософії науки, проте з появою теорії концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона [1] сформувався новий підхід до розгляду проблеми метафоризації наукового знання в парадигмі сучасної когнітивної лінгвістики. Відповідно до цієї теорії метафора є властивістю мислення, а метафоричні вирази і висловлювання в мові є тільки поверхневим виразом концептуальних метафор, що лежать в їх основі. Таким чином, у рамках теорії когнітивної метафори визначення метафори набуває нової сутності – це «розуміння і сприйняття однієї речі в термінах іншої» [1, с. 27]. Дж. Лакофф і М. Джонсон сформулювали чітку концептуальну теорію метафори, описавши концептуальну метафору як перенесення знань з однієї концептуальної області в іншу.

В основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань (фреймами, сценаріями, схемами) двох концептуальних доменів – джерела (source domain) та цілі (target domain). Область джерела – конкретніша, відома з безпосереднього досвіду, антропоцентрична – через односпрямовану метафоричну проекцію (metaphorical mapping) «постачає» знаки для менш зрозумілої концептуальної області цілі, тож метафора стає містком від очевидного до менш очевидного.

У концепції метафоричних моделей Дж. Лакоффа та М. Джонсона домен джерела (source domain) та домен цілі (target domain) у дослідженнях інших авторів (Е. Селіванова, Е. Kittay, В. Rudzka-Ostyn) інтерпретуються як донорський (donor domain) та реципієнтний (recipient domain) домени.

Аналіз лексикографічного матеріалу дозволив виділити чотири донорські домени, що послужили джерелом метафоричного найменування в англійській термінології ветеринарної медицини: ЛЮДИНА (45,0%), ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ (24,3%), НАТУРФАКТ (23,1%), АРТЕФАКТ (16,6%).

Концептуальний аналіз метафоричних термінів ветеринарії виявив домінуючість антропоморфної моделі, по якій утворено 45% термінів-метафор в досліджуваному нами

матеріалі. Явище антропоморфної метафоризації як спосіб творення термінів ґрунтується на принципі «людина – міра всіх речей» [4, с. 171]. При антропоморфній метафоризації відбувається перенесення найменувань із донорського домену ЛЮДИНА до реципієнтного домену ВЕТЕРИНАРІЯ.

Конкретний характер концептуального домену ЛЮДИНА породжує широкі можливості для метафоричного перенесення назв, пов'язаних з індивідом, його біологічними, фізичними та психологічними характеристиками, частинами його тіла, місцеперебування у просторі та рухом. Людській свідомості властиво пізнавати зовнішній світ у тісному асоціативному зв'язку з особистим досвідом біологічного й соціального характеру

Для антропоморфних термінів-метафор ветеринарії, мотивованих знаками донорського домену ЛЮДИНА, характерні такі семантичні групи:

1) метафори, які проводять аналогії між процесами протікання хвороб та назвами дій людини, способів її руху, наприклад: intestinal obstruction – кишкова непрохідність, retention of placenta – затримання посліду, urinary incontinence – нетримання сечі, meconia retention – затримка мезонія;

2) метафори, які використовують для номінацій збудників хвороб слова, що характеризують поведінку або дію людини, наприклад: специфічний знак дії людини to bear (родити; народжувати) в англійській мові може транспонуватися на певний сценарій поведінки збудника хвороби. За цим принципом утворена низка термінів, наприклад, food-born – кормові інфекції – «хвороби, збудники яких розповсюджуються через контаміновані корми і проникають в організм через органи травлення аліментарним (оральним) шляхом» [2, с. 24]; food-born, water-born, tick-born, rodent-born і подібні хвороби, у прямому перекладі – «що породжені їжею, водою, кліщами, гризунами», а в нашому розумінні – харчові, водні, кліщові, гризунові інфекції;

3) метафори, які проводять аналогії між якостями, притаманними людині, й ознаками, що характеризують хвороби тварини, наприклад: communicable diseases – заразні (інфекційні) хвороби – хвороби, що передаються, патологічні стани організму, що виникають унаслідок зараження живим патогеном, - специфічним збудником; slow infections – повільні інфекції – «група хвороб, відмінними ознаками яких є інкубаційний період від декількох місяців до декількох років» [2, с. 46]; crazy chick disease – аліментарна енцефаломаліяція курчат – «хвороба, що виражається порушенням

координації рухів, слабкістю, тремором, спазмами м'язів» [3, с. 96];

4) метафори, які використовують для номінацій явищ слова, що характеризують якість людини, наприклад: active immunity - імунітет активний) – стійкість організму, що розвинулася у відповідь на введення (потрапляння) інфекційного агента або вакцинного препарату і, як правило, характеризується наростанням (появою) антитіл. Passive immunity- імунітет пасивний - стійкість організму, отримана за рахунок готових чинників захисту. Як такі чинники зазвичай слугують препарати, що містять антитіла (сироватки і імуноглобуліни) [2, с.17]. Active surveillance – обстеження активне – цілеспрямований збір даних про явище (хвороби), шляхом прямих контактів дослідника з лікарями, лабораторіями, клініками, власниками тварин, пацієнтами. Passive surveillance – обстеження пасивне – збір даних про явище (хвороби), шляхом обліку даних, що надходять до ветеринарної адміністрації від лікарів, лабораторій, клінік [2, с. 37];

5) метафори, які утворені шляхом аналогії з формою тіла людини або назв його частин. У клінічній ветеринарній термінології до цієї групи відносяться такі назви, як ciliary body – війкове тіло, inclusion bodies – тільця включення, dropped sole – випукла підошва, foot and mouth disease – ящур, Paschen bodies – тільця Пашена, Gvarniery bodies – тільця Гварнієрі, Borrel bodies – тільця Борреля [7, с. 28];

6) метафори, які утворені на підґрунті зовнішньої подібності симптомів хвороби до побутових предметів. До цієї групи відносяться такі назви, як Coronavirus infection – коронавірусна інфекція (коронавіруси найчастіше вражають худобу, птахів, кішок, собак і людину. За формою коронавіруси нагадують кульки з досить великими (близько 20 нанометрів) виступами-щупальцями, розташованими у вигляді сонячної корони, за що і отримали свою назву) [5, с. 39], portals of infection – ворота інфекції – «місце проникнення патогенного мікроба в організм» [2, с. 10], laky blood – лакова кров (гемолізована кров) – «руйнування стірки еритроцитів із виділенням з них гемоглобіну» [5, с. 67];

7) метафори, які проводять аналогії між анатомічними формами і процесами протікання хвороб та назвами професійних інструментів, наприклад: ear-drum –

барабанна перетинка, drum membrane – барабанна мембрана, drum belly – метеоризм кишківника – «зайве скупчення газів у кишківнику, викликане посиленням бродильних процесів і порушенням його моторно-секреторної функції» [3, с. 153];

8) метафори, які використовують для номінацій процесів і явищ прізвища вчених слова, наприклад: tindalization – тіндалізація (за прізвищем англійського фізика Тіндала) – подрібнена стерилізація. Матеріали при 56 – 57°C прогрівають по 30 -60 хв. протягом декількох днів; rickets – рикетсії (назва походить від імені американського патолога Рікеттса) – група плеоморфних грамнегативних мікроорганізмів, що займають проміжне положення між вірусами і бактеріями [2, с. 27];

9) метафори, які з'являються в сфері ветеринарії на основі трансформації лексем з галузі військової справи, наприклад: sentinel (англ. sentinel – вартовий) – сентінель – підсадні тварини, яких певний час витримують в підозрілій на неблагополуччя місцевості для контакту з переносниками та дикими тваринами і періодично досліджують на наявність збудників хвороб або антитіл [2, с. 34].

Infestation – інфестація – напад, розвиток і розмноження членистоногих паразитів на поверхні тіла тварини. Смисловий аналог інфекції і інвазії стосовно ектопаразитів [2, с. 27].

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок: терміни-метафори займають певну нішу в терміносистемі ветеринарної медицини в англійській мові і забезпечують ефективне їх функціонування в мові фахівців з ветеринарії. Концептуальний аналіз метафоричних термінів ветеринарії дозволив виявити, що однією із найпродуктивніших є антропоморфна метафора.

У результаті антропоморфної метафоризації нові терміни ветеринарної медицини утворюються на основі когнітивного перенесення значення лексем, які стосуються характеристик людини, що визначають її зовнішній вигляд, поведінку чи стан, у галузь ветеринарії на основі зовнішньої або функціональної схожості між об'єктами донорського і реципієнтного доменів. Надалі вбачаємо перспективним дослідити і описати особливості функціонування зооморфної метафори у ветеринарній термінології англійської мови.

Список використаних джерел

1. Лакофф Д., Джонсон М. Метафори, котóryми ми живём: пер. с англ. / Под ред. Баранова А.Н. 2-е изд. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 256 с.

2. Недосеков В. В., Литвин В. П., Поліщу В. В., Мельник В. В., Гомзиков О. М., Мартинюк О. Г. *Словник епізоотологічних термінів*. Київ: ВАТ "Рябина", 2014. 90.

3. Орлов Ф. М. *Словарь ветеринарных*

клинических терминов. Москва: Россельхозиздат, 367.

4. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира. Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. Москва: Наука, 1988. С. 173-203.

5. Brown C. M., Hogg D. A., Kelly D. F. Concise veterinary dictionary. Oxford: Oxford University Press, 1988. 250 p.

6. Danko J. Simon F. Veterinary dictionary. Bratislava: Ikar, 2012. 424 p.

7. Edward B. Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 2015. 514 p.

References

1. Lakof, D., Dzhonson, M. (2008). *Metafory, kotorymi my zhyvem* [Metaphors we live by]. Moscow: Publishing house LKI. 256 p.

2. Nedosekov, V. V., Lytvyn, V. P., Polischuk, V. V., Melnik, V. V., Gomzikov, O. M,

Martinyuk, O. G. (2014). *Slovník epizootologických terminů* [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv: VAT "Ryabina". 90 p.

3. Orlov, F. M. (2018). *Slovar veterinarnih klinicheskikh terminov* [Dictionary of veterinary clinical terms]. Moscow: Rosselhozizdat. 367 p.

4. Teliya, V. N. (1988). *Metaforizatsiya i ee rol v sozdanii yazykovoy kartiny mira* [Metaphorization and its role in the creation of language world picture]. The role of human factor in language. Language and world picture. Moscow: Nauka. P. 173-203.

5. Brown, C. M., Hogg, D. A., & Kelly, D. F. (1988). *Concise veterinary dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 250 p.

6. Danko, J., & Simon, F. (2012). *Veterinary dictionary*. Bratislava: Ikar. 424 p.

7. Edward, B. (2015). *Black's Veterinary Dictionary*. London: Bloomsbury. 514 p.

ANTHROPOMORPHIC METAPHOR IN THE ENGLISH VETERINARY TERMINOLOGY

O. O. Syrotin

Introduction. *The article is devoted to the presentation of the results of the study of metaphorization and the study of metaphorical terms, widely represented in the English terminology of veterinary medicine.*

The purpose of the article *is to represent the features of the anthropomorphic metaphorical name in the English terminology of veterinary medicine.*

Materials and methods of research. *The study of metaphorization as a way of forming English veterinary terms was conducted by us on the basis of lexicographic data recorded in English terminological dictionaries of veterinary medicine.*

Results of the research. *The analysis of lexicographic material allowed to identify four donor domains that served as a source of metaphorical names in the terminology of veterinary medicine: HUMAN, LIVING ORGANISM, NATURAL FACT, ARTIFACT. Conceptual analysis of metaphorical terms of veterinary medicine revealed that one of the most productive metaphors used in the creation of terminological units is anthropomorphic. In anthropomorphic metaphorization, the names are transferred from the donor domain HUMAN to the recipient domain VETERINARY. The article attempts to consider the cognitive basis of anthropomorphic metaphor as one of the mechanisms of creation of veterinary terms in English. Based on the theory of conceptual metaphor, it was found that the sources of anthropomorphic metaphor are the biological characteristics of people, the names of body parts and properties of a living organism. Semantic groups of metaphorical terms formed on the basis of cognitive transfer of tokens related to the structure of the human body, its behavior, inherent qualities, life and way of life in the field of veterinary medicine based on external or functional similarity between donor and recipient domains are considered.*

Conclusions. *Thus, the study allows us to conclude that the terms-metaphors occupy a certain niche in the terminology of veterinary medicine in English and ensure their effective functioning in the language of veterinarians. Conceptual analysis of metaphorical terms of veterinary medicine revealed that one of the most productive is anthropomorphic metaphor. As a result of anthropomorphic metaphorization, new terms of veterinary medicine are formed on the basis of cognitive transfer of tokens that relate to the social characteristics of a person that determine his appearance, behavior or condition, in the field of veterinary medicine on the basis of external or functional similarity between donor and recipient domains.*

Key words: *anthropomorphic metaphor, veterinary terminology, donor domain, recipient domain, cognitive transfer.*

THE ANALYSIS OF TWO COMPONENTS ENGLISH STATEMENTS WITH THE TRANSLATED MORPHEME *KAPT-*

K. H. YAKUSHKO, PhD in Pedagogy, Senior Lecturer,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: kyakushko@nubip.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0001-6977-8441>

Abstract. Nowadays the technical students' interest in linguistic studies during English language classes in general and concerning land management in particular is being actualized in the context of defining metacommunicative markers as utterance boundaries for the formation of a terminological compound nest. The purpose of this article is to describe the practical experience of analyzing the features of two-component phrases with translated morpheme "карп-" (hereinafter – DSMK) being based on the analysis of foreign scientific sources on land management according to the defined algorithm. The results of the study are presented in seven conclusions. The first conclusion is the expediency of students' analysis of phrases on land management according to the defined algorithm: to review the sources for the presence of the most common morphemes with high derivation potential and to be convinced of the expediency of studying a certain selected morpheme, to write down existing Ukrainian phrases with the required morpheme, assigning a specific number, spread terminological foreign phrases by blocks by structural features, to analyze according to other related characteristics for further generalization-collection of information from each block (according to the reliability of translation, the presence of proper names and numerical values, in relation to the land management industry, by the correspondence of the number of components of the Ukrainian and English variants and by the frequency of use in the educational texts and own statements of future land managers). The second conclusion is the expediency of taking into consideration the phrases with the translated morpheme "карп-", as 108 varieties of stable English clichés were found. The third conclusion is the assignment of two-component attributive-nominative English phrases without additional conjunctions or prepositions to those that have an extremely high derivational potential to attract the translated card morpheme - in 99 varieties with a parallel assignment of two-component clichés with an additional preposition of or in / on connectors to those that have low derivation potential in only 9 varieties. The fourth conclusion is the assertion that the majority of DSMK with a significant quantitative advantage deals with the narrow specialization in cartography in contrast to the indirect being used in general thematic texts. The fifth conclusion is that the DSMK is more prone to the expected translation (74:34 ratio), although more than a third of these clichés should be guided by official translation options. The sixth conclusion is to determine the very low relevance of DSMK to proper names and numerical values and to a slightly higher percentage of DSMK with different number of components in the Ukrainian and English versions of the translation. The seventh conclusion is the fixation of the presence of DSMK in the educational texts and own statements of future land managers in the ratio 27:81, which proves the sufficient frequency of use of the translated morpheme "карп-" in regular phrases in the professional speech of future land managers, but not decisive. The prospect of further research is to describe the experience of the analysis of multicomponent constant clichés with a translated morpheme "карп-" according to the proposed abovenamed algorithm.

Keywords: constant phrases, translated morpheme, cartography, linguistic studies, foreign language.

Introduction. Nowadays the technical students' interest in linguistic studies during English language classes in general and concerning land management in particular is being actualized.

Resent researches and publications. The last papers by V. Kupil, I. Grabovska ([1]), K. Yakushko ([4], [5]), K. Yakushko, A. Dudnyk, I. Grabovska, V. Miroshnyk, V. Lysenko ([6]) announced the problem of investigating stable compounds special features and their boundaries determining within the context of defining metacommunicative markers to form a terminological compound nest. But it is a lack of

the detailed special official literature compounds with concrete morphemes review.

The purpose of the article is to describe the practical experience of analyzing the features of two-component phrases with translated morpheme *карп-* (hereinafter – DSMK) being based on the analysis of foreign scientific sources on land management according to the defined algorithm.

Data and methods. Basic methods included comparative analysis as well as semantic and syntactic methods, interpretation method or mathematic calculations to be fulfilled during 2020/2021 practical linguistic studies by students

of the Faculty of Land Management within the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The geodetic dictionary ([2]) and an adequate land manager's textbook ([3]) have become main printed sources to be investigated.

Results. At the first stage of our research, due to a review of scientific sources ([2], [3]), the morpheme of maps was chosen, as this morpheme is a nest-forming component for about 200 terminological phrases, which we refer to several blocks by structural features, among which two-component terminological clichés occupy a prominent place. At the second stage of the study, 108 representatives of the DSMC were discharged with assignment, among which the two-component attributive-nominative ones appeared in 99 positions: 1) №1: *topical maps* – карти тематичні, 2) №2: *mapping layout* – складання карти-моделі, 3) №3: *cartographic database* – база картографічних даних, 4) №4: *geographical map* – карта географічна, 5) №5: *official map* – карта державна, 6) №6: *Dufour's map* – карта Дюфура, 7) №7: *celestial map* – карта зоряна, 8) №8: *complex map* – карта комплексна, 9) №9: *boundary map* – карта межова, 10) №10: *marine map* – карта морська, 11) №11: *general map* – карта оглядова, 12) №12: *base map* – карта-основа, 13) №13: *projected map* – карта проектна, 14) №14: *relief map* – карта рельєфна, 15) №15: *schematic map* – карта схематична, 16) №16: *transparent-map* – карта-транспарант, 17) №17: *advanced sheet* – карта чергова, 18) №18: *aircraft chart* – карти авіаційні, 19) №19: *administrative maps* – карти адміністративні, 20) №20: *aeronavigation maps* – карти аеронавігаційні, 21) №21: *digital aeromaps* – карти аеронавігаційні цифрові, 22) №22: *anaglyphical maps* – карти аналіфічні, 23) №23: *analytic maps* – карти аналітичні, 24) №24: *anthropological maps* – карти антропологічні, 25) №25: *bathymetrical maps* – карти батиметричні, 26) №26: *construction maps* – карти будівництва, 27) №27: *geobotanical maps* – карти геоботанічні, 28) №28: *geological maps* – карти геологічні, 29) №29: *geochemical maps* – карти геохімічні, 30) №30: *hydrogeological maps* – карти гідрогеологічні, 31) №31: *hydrographical maps* – карти гідрографічні, 32) №32: *hydrological maps* – карти гідрологічні, 33) №33: *hypothetical maps* – карти гіпотетичні, 34) №34: *hypsothetic maps* – карти гіпсометричні, 35) №35: *gravimetric maps* – карти гравіметричні, 36) №36: *soil maps* – карти ґрунтові, 37) №37: *demographical maps* – карти демографічні, 38) №38: *dialectical maps* – карти діалектологічні, 39) №39: *road maps* – карти дорожні, 40) №40: *electronic maps* – карти електронні, 41) №41: *ethnographic maps* – карти етнографічні, 42) №42: *zoogeographical maps* – карти зоогеографічні, 43) №43: *zoological maps* –

карти зоологічні, 44) №44: *historical maps* – карти історичні, 45) №45: *climatic maps* – карти кліматичні, 46) №46: *landscape maps* – карти ландшафтні, 47) №47: *minute frame* – рамка карти мінутна, 48) №48: *map editing* – редагування карти, 49) №49: *map depot* – депо карт, 50) №50: *map montage* – компонування карти, 51) №51: *map capacity* – комунікабельність карти, 52) №52: *map grid* – прямокутна сітка карти, 53) №53: *training maps* – карти навчальні, 54) №54: *population maps* – картинаселення, 55) №55: *science maps* – карти науки, 56) №56: *political maps* – карти політичні, 57) №57: *prognosis map* – карти прогнози, 58) №58: *industry map* – карти промисловості, 59) №59: *vegetation map* – карти рослинного покриву, 60) №60: *synthetic maps* – карти синтетичні, 61) №61: *agriculture maps* – карти сільськогосподарські, 62) №62: *tectonic maps* – карти тектонічні, 63) №63: *thematic maps* – карти тематичні, 64) №64: *topographic maps* – карти топографічні, 65) №65: *transport maps* – карти транспортні, 66) №66: *tourist maps* – карти туристські, 67) №67: *phenological maps* – карти фенологічні, 68) №68: *choroplethic maps* – карти хороплетичні, 69) №69: *digital maps* – карти цифрові, 70) №70: *map coverage* – картографічна вивченість, 71) №71: *cartographic generalization* – картографічна генералізація, 72) №72: *map coverage* – картографічна забезпеченість, 73) №73: *cartographical information* – картографічна інформація, 74) №74: *map production* – картографічне виробництво, 75) №75: *cartographic imagery* – картографічне зображення, 76) №76: *cartographic work* – картографічний тип, 77) №77: *cartographical material* – картографічні матеріали, 78) №78: *cartographic type* – картографічні шрифти, 79) №79: *mathematical cartography* – картографія математична, 80) №80: *digital cartography* – картографія цифрова, 81) №81: *subject mapping* – картографування тематичне, 82) №82: *digital mapping* – картографування цифрове, 83) №83: *map's diagram* – картодіаграма, 84) №84: *cartographic modelling* – моделювання картографічне, 85) №85: *cartographic model* – модель картографічна, 86) №86: *map orientation* – орієнтування карти, 87) №87: *map lettering* – підписи на карті, 88) №88: *map's program* – програма карти, 89) №89: *line print* – проба карти шрифтова, 90) №90: *cartographical projection* – проєкція картографічна, 91) №91: *sheet division* – розграфлення карт, 92) №92: *cartographical grid* – сітка картографічна, 93) №93: *cartographic record* – формуляр карти, 94) №94: *map readability* – читаність карти, 95) №95: *map production* – видання карт, 96) №96: *mapping methods* – способи складання карт, 97) №97: *cartographical software* –

забезпечення картографічне програмне). Besides, two-component with the additional preposition of or conjunctions *in /on* are presented in 9 positions(1) № 100: *microfilming in cartography–мікрофільмування в картографії*, 2) № 101: *maps of branch – карти галузеві*, 3) № 102: *method of cartometry – метод картометрії*, 4) № 103: *projection of map – проектування карти*, 5) № 104: *frame of the map – рамка карти*, 6) № 105: *size of the map – формат карти*, 7) № 106: *jacoian in cartography – яacobіан у картографії*, 8) № 107: *insert on the map– врізання на карті*, 9) № 108: *deformation in cartography– спотворення в картографії*.

At the third stage, the number of two-component phrases related to the narrow specialization in cartography and indirect, used in general thematic texts was studied. For this purpose, 21 representatives of general thematic orientation were first identified among the DSMK: (1)№8: *complex map*, 2) №10: *marine map*, 3) №11: *general map*, 4) №12: *base map*, 5) №15: *schematic map*, 6) №16: *transparent-map*, 7) №48: *map editing*, 8) №49: *map depot*, 9) №50: *map montage*, 10) №51: *map capacity*, 11) №55: *training maps*, 12) №65: *thematic maps*, 13) № 88: *map orientation*, 14) № 89: *map lettering*, 15) № 90: *map's program*, 16) № 93: *sheet division*, 17) № 96: *map readability*, 18) № 97: *map production*, 19) № 98: *mapping methods*, 20) № 103: *projection of map*, 21) № 105: *size of the map*). Then, by the method of mathematical calculation, 108 was subtracted from 21. The obtained result (87) showed that the majority of DSMK with a significant quantitative advantage belong to those related to a narrow specialization in cartography.

At the fourth stage, the reliability of the DSMK translation was investigated, first of all, by isolating 35 lexical complex units with an unexpected translation, but which is recorded in the official branch encyclopedic dictionary.:1) №2: *mapping layout–складання карти-моделі*, 2) №5: *official map – карта державна*, 3)№7: *celestial map – карта зоряна*, 4) №10: *marine map – карта морська*, 5) №11: *general map – карта оглядова*, 6) №17: *advanced sheet – карта чергова*, 7) №18: *aircraft chart – карти авіаційні*, 8) №26: *construction maps – карти будівництва*, 9) №47: *minute frame –рамка карти мінутна*, 10) №51: *map capacity – комунікабельність карти*, 11) №52: *map grid–прямокутна сітка карти*, 22) №55: *training maps – карти навчальні*, 23) № 72: *map coverage – картографічна вивченість*, 24) № 74: *map coverage – картографічна забезпеченість*, 25) № 77: *cartographic imagery–картографічне зображення*, 26) № 78: *cartographic work – картографічний твір*, 27) № 79, 28) № 80: *cartographic type –*

картографічні шрифти, 29) № 89: *map lettering – підписи на карті*, 30) № 91: *line print – проба карти шрифтова*,31) № 93: *sheet division – розграфлення карт*, 32) № 94: *cartographical grid – сітка картографічна*, 33) № 95: *cartographic record – формуляр карти*, 34) № 107: *insert on the map– врізання на карті*, 35) № 108: *deformation in cartography– спотворення в картографії*. Subsequent mathematical calculations have shown that the DSMK is more prone to the expected translation (ratio 74: 34), although for the translation of more than a third of these clichés should be guided by the official versions of the translation. At the fifth stage, a very low involvement of DSMK in proper names and numerical values was determined, as such a feature is present only in two DSMK: 1) №6: *Dufuor's map*, 2) № 106: *jacoian in cartography*. At the sixth stage, it was determined by the correspondence between the number of components of the Ukrainian and English versions. The list 10 DSMK for which discrepancy is inherent is fixed: 1) №2: *mapping layout – складання карти-моделі*, 2) №3: *cartographic database – база картографічних даних*, 3) 4) №47: *minute frame – рамка карти мінутна*, 5) № 89: *map lettering – підписи на карті*, 6) № 101: *maps of branch – карти галузеві*, 7) № 102: *method of cartometry– метод картометрії*, 8) № 103: *projection of map – проектування карти*,9) № 104: *frame of the map – рамка карти*, 10) № 105: *size of the map –формат карти*. In the end, only 27 DSMKs were identified, with a high frequency of use in the textbooks and own statements of future land managers: 1) №2: *mapping layout – складання карти-моделі*, 2) №9: *boundary map – карта межова*, 3) №14: *relief map – карта рельєфна*, 4) №19: *administrative maps – карти адміністративні*, 5) №21: *digital aeromaps- карти аеронавігаційні цифрові*, 6) №8: *geological maps – карти геологічні*, 7) №29: *geochemical maps – карти геохімічні*, 8) №30: *hydrogeological maps – карти гідрогеологічні*, 9) №31: *hydrographical maps – карти гідрографічні*, 10) №36: *soil maps – карти ґрунтові*, 11) №39: *road maps– карти дорожні*, 12) №46: *landscape maps – карти ландшафтні*, 13) №59: *prognosis map–карти прогностні*, 14) №61: *vegetation map – карти рослинного покриву*, 15) № 63: *agriculture maps – карти сільськогосподарські*, 16) №66: *topographic maps – карти топографічні*, 17) №67: *transport maps– карти транспортні*, 18) № 77: *cartographic imagery–картографічне зображення*, 19) № 88: *map orientation – орієнтування карти*, 20) № 89: *map lettering – підписи на карті*, 21) № 92: *cartographical projection – проєкція картографічна*, 22) № 93:

sheet division – розграфлення карт, 23) № 94: cartographical grid – сітка картографічна, 24) № 96: map readability – читаність карти, 25) № 99: cartographical software–забезпечення картографічне програмне.), 26) № 105: size of the map – формат карти, 27) № 108: deformation in cartography– спотворення в картографії.

Discussion. The results of the study are presented in seven conclusions. The first conclusion is the expediency of students' analysis of phrases on land management according to the defined algorithm: to review the sources for the presence of the most common morphemes with high derivation potential and to be convinced of the expediency of studying a certain selected morpheme, to write down existing Ukrainian phrases with the required morpheme, assigning a specific number, spread terminological foreign phrases by blocks by structural features, to analyze according to other related characteristics for further generalization-collection of information from each block (according to the reliability of translation, the presence of proper names and numerical values, in relation to the land management industry, by the correspondence of the number of components of the Ukrainian and English variants and by the frequency of use in the educational texts and own statements of future land managers). The second conclusion is the expediency of taking into consideration the phrases with the translated morpheme карт-, as

108 varieties of stable English clichés were found. The third conclusion is the assignment of two-component attributive-nominative English phrases without additional conjunctions or prepositions to those that have an extremely high derivational potential to attract the translated card morpheme - in 99 varieties with a parallel assignment of two-component clichés with an additional preposition of or in / on connectors to those that have low derivation potential in only 9 varieties. The fourth conclusion is the assertion that the majority of DSMK with a significant quantitative advantage deals with the narrow specialization in cartography in contrast to the indirect being used in general thematic texts. The fifth conclusion is that the DSMK is more prone to the expected translation (74:34 ratio), although more than a third of these clichés should be guided by official translation options. The sixth conclusion is to determine the very low relevance of DSMK to proper names and numerical values and to a slightly higher percentage of DSMK with different number of components in the Ukrainian and English versions of the translation. The seventh conclusion is the fixation of the presence of DSMK in the educational texts and own statements of future land managers in the ratio 27:81, which proves the sufficient frequency of use of the translated morpheme “maps -” in regular phrases in the professional speech of future land managers, but not decisive. .

References

1. Kusil, V., Grabovska, I. (2019). Teoretychni osnovy doslidzhennia metakomunikatyvnykh markeriv u suchasni lingvistytsi [Theoretical grounds to investigate metacommunicative markers in modern linguistics. Materialy Mizhnarodnoi naukovo- practychnoi internet- konferentsii «Tendentsii ta perspektivy rozvytku nauky i osvity v umovakh globalizatsii». Pereyaslav.vup.. 52344-346
2. Litynskyi, V. V. (2001). *Geodezychnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Geodetic encyclopedic dictionary]*. Lviv: Yevrosvit. 668
3. Yakushko, K.H. Angliiska mova dlia pidhotovky fakhivtsiv OS “Bakalavr” zi spetsialnosti “Geodezia ta zemleustrii” [English for Geodesy]. Kyiv : DDP“Ekspo-Druk”, 160
4. Yakushko, K.H. (2018). Osoblyvosti

leksychnoho skladu ta chastotnosti vzhivannia anglijskykh termonologichnykh spoluk z morfemoju aut [Lexic structure and frequency usage features of English terminological compounds with morpheme aut]. *Molodyi vchenyi* 7 (59). 154-158.

5. Yakushko, K. H. (2020). The analysis of the basic land manager’s vocabulary nesting morphemes. *Scientific journal of Polonia university*. 38. 237-243. DOI <http://doi.org/10.23856/3871>

6. Yakushko, K. H., Dudnyk, A. O., Grabovska, I. V., Miroshnyk ,V. O., Lusenka.,V. P. (2020). *Anglijsko-ukrajinskyi slovnyk stavkyk vyraziv: avtomatyzatsia APK [English-Ukrainian dictionary of the stable word-combinations: agricultural automation]* Kyiv: DDP“Ekspo-Druk”. 272.

АНАЛІЗ ДВОКОМПОНЕНТНИХ АНГЛІЙСЬКИХ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ ІЗ ПЕРЕКЛАДЕНОЮ МОРФЕМОЮ КАРТ-

К. Г. Якушко

Анотація. На даний час актуалізується інтерес студентів технічних спеціальностей до лінгвістичних студій на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням у цілому та землевпорядним спрямуванням зокрема у контексті визначення метакommунікативних маркерів як меж висловлювань для утворення гнізда термінологічної сполуки.

© К. Н. Yakushko

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

Метою даною статті є опис практичного досвіду аналізування особливостей двокомпонентних словосполучень із перекладеною морфемою “карт-“ (далі – ДСМК) на основі аналізу іншомовних наукових джерел на землевпорядну тематику за певним алгоритмом. Результати дослідження представлені у сімох висновках. Першим висновком є доцільність аналізу студентами словосполучень на землевпорядну тематику за певним алгоритмом: переглянути джерела на наявність найрозповсюдженіших морфем із високим дериваційним потенціалом та переконатися в доцільності дослідження певної обраної морфем, виписати наявні українські словосполучення з названою вище морфемою, присвоївши конкретний номер, рознести термінологічні іншомовні словосполучення за блоками за структурними особливостями, а надалі проводити аналіз відповідно до інших супутніх характеристик для подальшого узагальнення-збору інформації із кожного блоку (за сподіваністю перекладу, за наявністю власних назв та числових значень, за дотичністю до землевпорядної галузі, за відповідністю кількості компонентів українського та англійського варіантів та за частотністю вживання у навчальних текстах та власних висловлюваннях майбутніх землевпорядників). Другим висновком є доцільність взяття до розгляду саме словосполучень з перекладеною морфемою “карт-“, оскільки виявлено 108 різновидів сталих англійських кліше Третім висновком є віднесення двокомпонентних атрибутивно-номінативних англійських словосполучень без додаткових сполучників або прийменників до таких, які мають надзвичайно високий дериваційний потенціал залучення перекладеної морфемі “карт-“ у 99 різновидах з паралельним віднесенням двокомпонентних кліше з додатковим прийменником *of* або сполучниками *in/on* до таких, які мають невисокий дериваційний потенціал лише у 9 різновидах. Четвертим висновком є твердження про те, що більшість ДСМК із значною кількісною перевагою у належать до дотичних до вузької спеціалізації з картографії на відміну від опосередкованих, вживаних у загальнотематичних текстах. П'ятим висновком є те, що ДСМК більше властива схильність до очікуваного перекладу (є співвідношенні 74:34), хоча для перекладу більше третини означених кліше слід керуватися офіційними варіантами перекладу. Шостим висновком є визначення дуже низької дотичності ДСМК до власних назв та числових значень та до трохи більшої у відсотковому відношенні ДСМК із різною кількістю компонентів у українському та англійському варіантах перекладу. Сьомим висновком є фіксування наявності ДСМК у навчальних текстах та власних висловлюваннях майбутніх землевпорядників у співвідношенні 27:81, що доводить достатню частотність вживання перекладеної морфемі “карт-“ у сталих словосполученнях у професійному мовленні майбутніх землевпорядників, однак не визначальну. Перспективою подальшого дослідження є опис досвіду аналізу багатоконпонентних сталих кліше із перекладеною морфемою карт-за запропонованим вище алгоритмом.

Ключові слова: сталі словосполучення, перекладена морфема, картографія, лінгвістичні студії, іноземна мова.

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 81'374:004.775:37

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.014>

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ Е-РЕСУРСИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ «НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ» В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vashyn2010@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

С. В. ХАРЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lucynka@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Анотація. У статті розглянуто роль лексикографічних електронних ресурсів в інформаційному забезпеченні «навчання впродовж життя» в контексті сталого розвитку, четверту ціль сформульовано як забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Зазначено, що навчання протягом усього життя (безперервна освіта) поступово стає повсякденною новою нормою, а розвиток комунікативної компетенції в стрімко змінюваному світі соціально важливий. Описано лексикографічні електронні ресурси, що є у вільному доступі в мережі Інтернет. З'ясовано, що електронне лексикографічне портретування українського слова на початку другого десятиліття ХХІ ст. розвивається, у вільному доступі інформаційних ресурсів для розвитку комунікативної компетенції тих, хто навчається впродовж життя, достатньо, як для опанування національних лексем і лінгвістичних маркерів соціальних стосунків, так і для забезпечення іншомовної компетенції. Підкреслено, що застосування лексикографічних електронних ресурсів сприятиме підвищенню мовної компетентності того, хто навчається, забезпечуючи інтелектуальну адекватність.

Ключові слова: навчання впродовж життя, безперервна освіта, лексикографічні ресурси, інформаційне забезпечення, сталий розвиток.

*Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля,
Не майте гніву до моїх порад
І не ліньте доглядати свій сад.*

Максим Рильський

У сучасному світі все стрімко змінюється, і змінюється, погіршуючи природній баланс між використанням і відтворенням, що і стало причиною катастрофічної деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини [9]. Розмірковування про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз привели світ до концепції сталого розвитку. Сталий розвиток¹ витлумачують як

форму взаємодії суспільства і природи, яка забезпечує виживання людства та збереження навколишнього середовища, коли нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не позбавляючи майбутні покоління можливості також задовольняти власні потреби [9].

Цілі сталого розвитку, або глобальні цілі, ухвалено у вересні 2015 року на засіданні 70-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН під час Саміту

¹ Визнаний на законодавчому рівні українськомовний термін «сталий розвиток» — переклад англійськомовного терміна «sustainable development». Як синонім науковці,

© В. Д. Шинкарук, С. В. Харченко

ООН зі сталого розвитку, де визначили шлях до світу, де процвітання є спільним, суспільства є інклюзивними, а довкілля зберігається в безпеці, сформулювавши 17 основних інтегрованих цілей. Кожну із 17 цілей адаптували до українських реалій [13], з поміж яких четверту ціль сформульовано як «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» [3, с. 37; 14].

Зауважимо, що в констатувальній частині Указі Президент України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» підкреслено, що дотримання ЦСР до 2030 року відповідає національним інтересам України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина [8]. Формування відповідної політики освіти і навчання дорослих, культури навчання впродовж життя та її реалізація стануть євроінтеграційним шляхом України та способом досягнення четвертої цілі сталого розвитку. Навчання протягом усього життя (безперервна освіта) поступово стає повсякденною новою нормою.

Стан дослідження. Явище «навчання впродовж життя» не нове, адже з історичних джерел відомо, що в період Просвітництва вдосконалення шкільної освіти вбачали в цілеспрямованому професійному розвитку педагогів. Опосередковано засвідчують безперервну освіту та самоосвіту й історичні описи діяльності навчальних закладів. Загальноприйнятою є думка, що «Діалоги» Платона — один із перших документів про неформальне навчання.

Дослідники визначають якісну освіту, доступну медицину та продовольчу безпеку як три передумови сталого розвитку людського капіталу, наголошуючи на потребі в належному фінансуванні освіти, охорони здоров'я та аграрного сектору [4].

Наукові пошуки дослідників присвячені багатьом іншим питанням, пов'язаних з безперервною освітою, зокрема неперервна освіта та навчання в контексті освіти впродовж життя (Л. Вікторова, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Щербак та ін.), теорія і методика неформальної освіти дорослих (С. Архипова, С. Бабушко, С. Вершловський, О. Василенко, Л. Вовк, О. Волярська, С. Зінченко, Л. Лук'янова, С. Прийма та ін.), вплив глобалізаційних процесів на розвиток неформальної освіти (О. Аніщенко, В. Василенко, Н. Ничкало), зарубіжний досвід освіти дорослих (Н. Бідюк, О. Войтовська, О. Огієнко, Н. Пазюра, І. Сагун та ін.) та ін.

Л. Лук'янова, досліджуючи, як збільшити ефективність функціонування системи освіти впродовж життя в Україні, висновує, що на часі, з-поміж іншого, сприяти впровадженню сучасних форм і методів організації професійного розвитку персоналу, передусім дистанційної освіти та е-навчання, дуальної та комбінованої систем навчання; розвивати соціальний діалог між органами державної влади й місцевого самоврядування, роботодавцями, професійними спілками, закладами професійної освіти, найманими працівниками й самозайнятими особами з питань впровадження освіти впродовж життя й розподілу відповідальності за результати навчання; упроваджувати сучасні багатоканальні моделі фінансування професійного розвитку персоналу; створення механізмів визнання результатів неформального та інформального навчання та ін. [1, с. 18].

Важливою складовою джерельної бази досліджень з проблем безперервної освіти науковці називають різноманітні довідкові видання, зокрема енциклопедичні й одномовні (тлумачні, термінологічні) і двомовні словники.

Як ефективний засіб засвоєння майбутніми фахівцями професійної лексики кваліфікують роботу зі словниками, особливо під час занять із професійно орієнтованих дисциплін [10, с. 47].

Наявні й спроби уточнити значення термінології, словників у повсякденному і професійній діяльності людини, зробити стислий огляд різноманітних електронних словників, електронних енциклопедій, словників-програм, які створено в Україні і якими можна скористатися онлайн [11; 14; 16].

Мета статті – вивчити лексикографічні електронні ресурси, що є у вільному доступі в мережі Інтернет та з'ясувати їх роль для розвитку комунікативної компетенції тих, хто навчається впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. Наймана праця стає тривалішою, турбулетнішою, напруженішою, виснажливою як фізично, так й емоційно, що призводить до зміни робочого місця, яке через технологічну трансформацію майже кожного аспекту нашої економіки, також змінюється. Тож найціннішими працівниками і тепер, і в майбутньому будуть ті, хто зможе поєднувати технічні знання з людськими навичками («м'які навички») та адаптуватися до мінливих потреб робочого місця, тобто бути інтелектуально гнучкими, адже згідно з соціологічним дослідженням компанії Strada Education Network в першому півріччі 2018 року найбільш затребуваними були навички лідерства, дослідження, комунікації, письма та вирішення проблем (<https://stradaeducation.org/>).

У регіонах України створюють осередки

неформальної освіти для різних категорій дорослого населення, які функціонують як самостійні інституції, а також як підрозділи загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв [2, с. 270]. Змістово-тематичний спектр діяльності цих осередків охоплює, крім інших, і мовний напрям. Це курси з української та англійської мов, «Діалог поколінь» тощо, де є можливість покращити свої мовні знання, отримати нові, оволодіти новими техніками вербального спілкування, що сприятиме успішній комунікативній діяльності й оптимальній взаємодії. Розвиток комунікативної компетенції в стрімко змінюваному світі важливий і для молоді.

Спілкуючись, ми одночасно й інформуємо, і впливаємо, тож уміння обирати точні, влучні в конкретній ситуації слова та вирази, виразність мовлення тощо забезпечують бажаний прагматичний ефект. Можливості мови формують індивідуальний стиль особи, через який ми ідентифікуємо інших та ідентифікуємо нас. Як слушно зазначає М. Пентиліук, «людина існує в мові, виявляє себе в мові, прокладає через мову, через спілкування місток для порозуміння з іншими людьми» [5, с. 290]. Не згубитися в потоці різної за тематикою інформації допомагають словники, довідкові видання тощо.

«Нормативні словники, особливо укладені відповідно до суспільних запитів і чинника «адресат», – важливий інструмент адаптації в мовному середовищі, інструмент подолання комунікативних конфліктів (коректне кодування й адекватне декодування інформації)» [13, с. 220]. Користування ними передбачає наявність в особистості лексикографічної компетенції як складової комунікативної компетенції, яка формується в шкільні роки, адже згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні концепція мовної освіти має бути спрямованою на те, щоб сформувати особистість, яка вільно володіє засобами мови в будь-якій комунікативній ситуації [7]. Лексикографічну компетенцію потрібно підтримувати і, зважаючи на технологічні зміни, опановувати нові види (зокрема, електронні) словників й особливості. На думку О. Семенов, А. Косенко «систематичне розширення інформаційного, практичного обсягу лексикографічних знань, стійка усвідомлена потреба в опануванні здобутків української лексикографії, бажання здійснювати лексикографічний пошук, уміння і навички сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування – усе

це підвищує рівень лексикографічної компетентності особистості» [11, с. 35].

Самоосвіта, саморозвиток як перманентний процес потребують інформаційного забезпечення як і будь-який процес, тобто надання з певною періодичністю і/або постійно оперативної, достовірної, актуальної та повної інформації. Зважаючи на тенденції розвитку сучасного освітнього простору, тенденції до зміни каналів поширення / отримання інформації, зумовлені умовами локдауну під час пандемії Covid-19 тощо, зростає роль віртуальних каналів у передаванні / отриманні інформації, бо розміщені в них інформаційні ресурси відкриті, доступні.

Інформаційне забезпечення навчання впродовж життя (безперервної освіти) витлумачуємо як тематично дібрану, систематизовану і подану відповідній категорії споживачів освітню інформацію, потрібну для задоволення освітніх потреб тут і зараз.

У сучасній лексикографії активно розвивається технологічний напрям — створення електронних лексикографічних систем великих за обсягом реєстрових одиниць, обсягом уміщеної інформації за рахунок використання гіперпосилань, які мають ефективну систему пошуку (повнотекстовий пошук, одночасний пошук у кількох словниках, швидкість пошуку), а отже, зручних у використанні.

Електронне лексикографічне портретування українського слова на початку другого десятиліття XXI ст. поступово розширюється, що позитивно впливає на рівень задоволеності інформаційних потреб особистості.

Пропонуємо укладений перелік електронних лексикографічних джерел, наявних у вільному доступі в мережі Інтернет, звернення до яких, з одного боку, розширюватиме лексикографічні знання, а з іншого, — розвиватиме комунікативну компетенцію особистості.

На сайті Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України розміщено «Словник української мови» (в 11 томах), що його створили кілька поколінь лексикографів інституту (<http://www.inmo.org.ua/sum.html>). Він налічує 134 058 реєстрових одиниць. На його основі створюють нові тлумачні словники української мови, довідкові сервіси.

Колектив науковців Українського мовно-інформаційного фонду, Інституту української мови та Інституту мовознавства НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного лінгвістичного університету працює над укладанням 20-томного тлумачного словника

української мови, що нараховуватиме близько 300 тис. словникових статей. Нині підготовлено й опубліковано 12 томів (перший том побачив світ у 2010 році). Цей словник має електронну версію, розміщену на сайті Українського мовно-інформаційного фонду НАН України під назвою «Словник української мови у 20 томах», і ним можна скористатися за покликанням <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0/>. Уже розміщено всі опубліковані томи — томи 1-12 (А-Підкурювач).

На базі «Словника української мови» (в 11 томах) сформовано СЛОВНИК.ua, що містить понад 130 000 тлумачень із СУМ—11 (дозвіл, як зазначено на сайті, надав Інститут мовознавства НАН України) та понад 21 000 тлумачень, які додала команда та користувачі платформи (доступ за покликанням <https://slovyuk.ua/index.php>). Примітно, що словник, крім тлумачного словника, містить орфографічний словник української мови (словоформи для більше ніж 260 000 слів). Цікавою для користувачів ця платформа і тому, що можна з'ясувати, як правильно утворити форму кличного відмінка для понад 2600 імен та по батькові, як правильно транслітерувати латиницею своє прізвище, ім'я, по батькові (в основі транслітераційна таблиця, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55), як правильно наголосити слово. На сайті також наявна база «антисуржику» (понад 700 слів та виразів) і розміщено «Український правопис» у редакції 2019 року. І хоча адміністратори сайту розмістили нову редакцію правопису, проте правописні зміни в лексикографічну систему не внесли.

Містить лексикографічний портрет 262 812 реєстрових слів вебсайт «Словники України» online (<https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>), що його розробив на основі CD-версії електронного видання «Словники України» і підтримує Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Крім орфографії, користувач сервісом може перевірити наголос слова, його словозміну, підібрати синонім чи антонім, а також з'ясувати значення фразеологізмів. Зазначимо, що орфографію слів на ресурсі подано за правописом редакції 2019 року.

На порталі Українського мовно-інформаційного фонду НАН України розміщено «Словарь української мови», що його упорядкував Борис Грінченко (https://services.ulif.org.ua/grinch/Entry/index?wordid=63264&page=0&is_name_filter=false&word_type_selection=0&name_fl=)

Корисним для лінгвістичного збагачення буде і «Вебсловник жіночих назв української мови» Олени Синчак, де відстежено вживання

фемінітивів від кінця XIX сторіччя і дотепер розміщений на словниковому сайті r2u.org.ua (<https://r2u.org.ua/>). Вебсловник містить 2000 фемінітивів і за словами авторки, «покликаний допомогти користувачам і користувачкам зробити свідомий вибір на користь того чи іншого слова». Зазначимо, що «до бази сайту r2u внесено загалом 16 словників загальним обсягом 345 тис. словникових статей, із яких майже 200 тис. унікальні» [12, с. 89]; цей ресурс стане в пригоді тим, хто прагне коректно перекласти з російської і віднайти питомі стилістичні відповідники українською мовою.

На лінгвістичному порталі MOVA.info (доступно за покликанням <http://www.mova.info/default.aspx?l1=1>), що його створили працівники лабораторії комп'ютерної лінгвістики і науково-педагогічні працівники кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, у вільному доступі корпус української мови (інформаційно-довідкова система), що призначений для пошуку лексем та словоформ в українських текстах певного стилю (для окремих частин корпусу також можливий пошук морфем, морфемних і синтаксичних структур). Крім того, на порталі розміщено низку словників:

- «Граматичний словник української мови (словозміна)» зі словозмінними парадигмами для близько 140 000 слів; це спільний проект колективів відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України та лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка.

- «Відкритий словник виправлень суржику», де зареєстровані користувачі можуть вносити помилкові форми з контекстом, правильний, на думку дописувача, варіант відповіді та визначати категорію помилки. Цей словник — відображення природного розвитку мови, адже відбувається без агресивної дії екстралінгвістичних чинників [13, с. 254; 16].

- «Відкритий словник» як дискусійна платформа для тих, хто шукає українських слів для називання нових понять, зокрема для пошуку та створення українських відповідників до сучасних термінів у галузі комп'ютерних технологій. Цей словник не є нормативним джерелом термінології, але він спонукає дописувачів до лінгвокреативності з опертям на норми сучасної української літературної мови.

- «Словник порівнянь», що укладений на основі аналізу 1102 лексичних одиниць із текстів Юрія Андруховича та Оксани Забужко;

- «Словник іншомовних слів», «Лінгвістична енциклопедія» (містить

словникові статті, присвячені видатним українським мовознавцям, літературознавцям, письменникам, а також про важливі для вітчизняної мовно-літературно-освітянської історії дати, «Семантичний словник української мови», шість частотних словників та деякі словники для мовознавців і тих, хто фахово цікавиться питаннями мови.

Правильно скороти слово або встановити його повну версію допоможе «Словник скорочень української мови», який налічує 10 589 одиниць. Його можна віднайти за двома покликаннями <http://abbrs.info/> і <http://www.ukrskor.info/>.

Пізнавальною для тих, хто підтримує і розвиває свою лінгвоособистість, буде інтернет-платформа «Словотвір» (<https://slovotvir.org.ua/>), де можна віднайти українськомовні відповідники запозичених слів, які пропонують зареєстровані учасники та голосують за найкращі. Цей електронний словник, як і «Відкритий словник» на порталі MOVA.info, для українськомовних новотворів (а інколи й актуалізованих призабутих слів) є випробом на відповідність літературним нормам, вимогам до терміної лексики, а також матеріалом для наукових досліджень словотвірних процесів.

Для діалогу поколінь прислужиться онлайн-словник неологізмів та сленгу сучасної української мови Мислово (<http://myslovo.com/>).

У відкритому доступі для користувачів інформаційно-довідкова система Інституту української мови НАН України «Культура мови на щодень» (<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>), словники і довідники з культури мови на Wikidot (<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>; <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>; <http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/>; <http://kultura-movy.wikidot.com/> та ін.)

Щоб в умовах білінгвальності правильно перекласти фразеологізми і сталі вирази, варто скористатися «Російсько-українським словником сталих виразів» І. Виргана і М. Пилинської (<http://stalivyrazy.org.ua/>) або «Російсько-українським словником сталих словосполучень» С. Головащука (<http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/>).

З української мови іншою або навпаки допоможуть наявні у вільному доступі перекладні словники на таких ресурсах, як наприклад: Glosbe (<https://uk.glosbe.com/>). «Лінгвісто»

Список використаної літератури

1. Лук'янова Л. Освіта впродовж життя в умовах інформаційно-технологічного суспільства. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2019. Вип. 1 (15). С. 10-20.
2. Лук'янова Л., Аніщенко О. Освіта

(<http://linguisto.epizy.com/dict/en.php?i=1>), FREELANG

(<https://www.freelang.net/online/ukrainian.php>), «Словення» (<https://slovenya.com/dictionary>), «Kyiv Dictionary» (<https://www.kyivdictionary.com/uk/>), Словник (баратомовний словник) <http://www.slovyk.org/>

На безкоштовному ресурсі Словопедія можна віднайти велику кількість українських тлумачних словників і не тільки (<http://slovopedia.org.ua/>), а на сайті ГО «Український літературний центр» (<https://litcentr.in.ua/index/0-55>) — списки словників за типами, а в межах певної рубрики подано як друковані словники за хронологічним принципом, так і електронні словники. Біля окремих словників наявні гіперпокликання на онлайн-версію, інший сайт, де розміщено словник, або надано можливість завантажити pdf-версію.

Безумовно, навряд чи знайдеться той, хто відмовиться від онлайн-сервісів для первинної перевірки українськомовного тексту і заощадження часу. Онлайн-ресурси «Мова – ДНК нації» (<https://ukr-mova.in.ua/pegevirka-tekstu>),

Onlinecorrector (<https://onlinecorrector.com.ua/uk/>), LanguageTool (<https://languagetool.org/uk/>) допоможуть виявити більшість орфографічних, граматичних, стилістичних і лексичних помилок, неправильно використані символи, але вповні наявні ресурси не можуть замінити людину-редактора.

Отже, наведений перелік неповний, однак і він засвідчує, що у вільному доступі інформаційних ресурсів для розвитку комунікативної компетенції тих, хто навчається впродовж життя, достатньо, як для опанування національних лексем і лінгвістичних маркерів соціальних стосунків, так і для забезпечення іншомовної компетенції.

Постійне звернення до словників збільшить лексичний запас, підвищить рівень культури мови, адже зменшить тиск суржику, жаргону, грубого просторіччя, а також культивуватиме відчуття національної гідності. Подальші дослідження будуть спрямовані на те, щоб з'ясувати ступінь поінформованості молоді та дорослих про наявні лексикографічні ресурси, з'ясувати, чи вміють ними користуватися і чи користуються, а також розробити заходи з пропагування електронних лексикографічних ресурсів.

дорослих в Україні: нові можливості для розвитку педагогічної науки і практики. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України) : зб. наук. пр. Київ : Сам, 2017. С. 267-275.

3. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь — 2017» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007-be5bc60123b8&tag=TSiliStalogoRozvitku>

4. Олієвська М. Г., Петруха С. В., Бондаренко Д. В. Передумови сталого розвитку людського капіталу: якісна освіта, доступна медицина та продовольча безпека. Наукові праці НДФІ. 2020. № 2. С. 91-109.

5. Пентиліук М. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Збірник наукових праць. Частина 2, 2014. С. 290-297.

6. Помирча С. В., Пучков І. Р. Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 59, вип. 3. С. 103-113. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_59_3_12

7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента № 344/2013 (2013, Черв. 25) [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>

8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

9. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/proekti-koncepcii-stalogo-rozvitku-ukraini-mozhlivist-ikh>

10. Решетілова О. М. Використання словників як ефективного засобу навчання майбутніх документознавців української професійної лексики. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (33), Issue: 66. 2015. С. 47-50.

11. Семенов О., Косенко А. Українська лексикографія у школі: діалог особистостей: навч.-метод. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 144 с

12. Старко В. Комп'ютерні лінгвістичні проекти гурту r2u: стан та застосування. Українська мова. 2017. 3(63). С. 86-100.

13. Харченко С. Синтаксичні норми української літературної мови ХХ – початку ХХІ ст. : монографія / [відп. ред.. К. Г. Городенська]. К. : Міленіум, 2017. 417 с.

14. Цілі сталого розвитку та Україна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

rozvitku-ta-ukrayina

15. Шевченко, Т. Є., Етенко, Н. Ю. Сучасні форми словникової продукції: український онлайновий сегмент. Режим доступу: <http://lib.nure.ua/storage/app/media/doc/2015/3.pdf>

16. Шинкарук В., Ткач А. Словотвірна ідентичність української термінології: монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 200 с.

References

1. Lukianova, L. (2019). Osvita vprodovzh zhyttia v umovakh informatsiino-tehnolohichnoho suspilstva // Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy [Lifelong learning in an information technology society]. Vol. 1 (15), 10-20.

2. Lukianova, L., Anishchenko, O. (2017). Osvita doroslykh v Ukraini: novi mozhlyvosti dlia rozvytku pedahohichnoi nauky i praktyky [Adult education in Ukraine: new opportunities for the development of pedagogical science and practice]. Scientific support for the development of education in Ukraine: current issues of theory and practice (to the 25th anniversary of the NAPS of Ukraine): Coll. Science. Kyiv: Sam, 267–275.

3. Natsionalna dopovid «Tsili staloho rozvytku: Ukraina: natsionalna dopovid — 2017» [National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine: National Report – 2017]. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007-be5bc60123b8&tag=TSiliStalogoRozvitku>

4. Oliievska, M. H., Petrukha, S. V., Bondarenko, D. V. (2020). Peredumovy staloho rozvytku liudskoho kapitalu: yakisna osvita, dostupna medytsyna ta prodovolcha bezpeka [Prerequisites for sustainable human capital development: quality education, affordable medicine and food security]. Scientific works of NDFI, 2, 91-109.

5. Pentyliuk, M. (2014). Movna osobystist maibutnoho vchytelia-slovesnyka v konteksti profesiinoi pidhotovky [Linguistic personality of the future teacher-vocabulary in the context of professional training]. Collection of scientific works. Part 2, 290-297.

6. Pomyrcha, S. V., Puchkov, I. R. (2017). Elektronni slovnyky z ukrainskoi movy yak zasib formuvannia leksykohrafichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly [Electronic dictionaries on the Ukrainian language as a means of forming lexicographic competence of future primary school teachers.]. Informatsiini tehnolohii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]. Vol. 59 (3), 103-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_59_3_12

7. Pro Natsionalnu stratehiuu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku : Ukaz Prezydenta № 344/2013 (2013, Cherv. 25) [On the National Strategy for the Development of

Education in Ukraine until 2021: Presidential Decree № 344/2013 (2013, June 25)]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>

8. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30 veresnia 2019 roku № 722/2019 [On the Goals of Sustainable Development of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine of September 30, 2019 № 722/2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

9. Proekty kontseptsii staloho rozvytku Ukrainy: mozhlyvist yikh vdoskonalennia ta zastosuvannia. Analychna zapyska. [Draft concepts of sustainable development of Ukraine: the possibility of their improvement and application. Analytical note]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/proekti-koncepcii-stalogo-rozvitku-ukraini-mozhlyvist-ikh>

10. Reshetilova, O. M. (2015). Vykorystannia slovnykiv yak efektyvnoho zasobu navchannia maibutnikh dokumentoznavtsiv ukraïnskoi profesiinoi leksyky [Using dictionaries as an effective means of teaching future documentologists of Ukrainian professional vocabulary]. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (33), Issue: 66, 47-50.

11. Semenoh, O., Kosenko, A. (2015), Ukraïnska leksykohrafiia u shkoli: dialoh osobystosti: navch.-metod. Posib. [Ukrainian lexicography at school: dialogue of personalities: teaching method. manual]. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 144.

12. Starko, V. (2017). Kompiuterni linhvistychni proekty hurtu r2u: stan ta zastosuvannia [Computer language projects of the r2u group: status and application]. Ukrainian language. 3(63).86-100.

13. Kharchenko, S. (2017). Syntaksychni normy ukraïnskoi literaturnoi movy XX – pochatku XXI: monohrafiia [Syntactic norms of the Ukrainian literary language of the XX - beginning of the XXI century : monograph]. vidp. red. K. H. Horodenska. Kyiv : Milenium. 417.

14. Tsili staloho rozvytku ta Ukraina [Sustainable Development Goals and Ukraine]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

15. Shevchenko, T. E., Etenko, N. U. Modern forms of dictionary products: the Ukrainian online segment. Retrieved from: <http://lib.nure.ua/storage/app/media/doc/2015/3.pdf>.

16. Shynkaruk, V., Tkach, A. (2010). Slovtvorna identychnist ukraïnskoi terminolohii : monohrafiia [Word-forming identity of Ukrainian terminology: monograph]. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 200.

LEXICOGRAPHIC E-RESOURCES IN INFORMATION SUPPORT LIFELONG LEARNING IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT V. D. Shynkaruk, S. V. Kharchenko

Abstract. *The article considers the role of lexicographic electronic resources in the provision of informational supply for “lifelong education” in the context of constant development. The fourth goal is formulated as providing comprehensive and equitable quality education and promoting lifelong education opportunities for everyone. It was noted that lifelong education (continuing education) is gradually becoming a new standard on a daily basis, and the development of communicative competence in a rapidly changing world is socially important. Lexicographic electronic resources that are freely available on the Internet were described. It was found that electronic lexicographic portrayal of the Ukrainian word at the beginning of the second decade of the XXI century is developing in the free access of information resources for the development of communicative competence of lifelong trainees is enough both to master national tokens and linguistic markers of social relations, and to ensure foreign language competence. It is emphasized that the use of lexicographic electronic resources will help increase the language competence of the trainees by providing intellectual flexibility.*

Key words: *lifelong education, continuous education, lexicographic resources, informational supply, constant development.*

АНАЛІЗ МОДЕЛІ ДАНИХ ДЛЯ НОВИНИХ МЕДІА

О. Ю. БАЛАЛАЄВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: olena.balalaeva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2675-5554>

Анотація. У статті висвітлено комунікативний аспект використання метаданих у новинних медіа. Актуальність дослідження зумовлена об'єктивною потребою в теоретичному обґрунтуванні та побудові нових моделей комунікації, що виникла із появою нових каналів комунікації, дигіталізацією та конвергенцією медіа. У сучасній науковій літературі дедалі порушується питання про «модель комунікації метаданих» у зв'язку із розвитком журналістики метаданих. Метою цієї статті є проаналізувати компоненти моделі використання метаданих у новинних медіа за стандартом Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій. Встановлено, що модель даних стандарту rNews є нелінійною, адже комунікація в нових медіа позиціонується як двобічний процес взаємодії її суб'єктів. Модель фіксує елементи зворотного зв'язку: одним із компонентів є Клас коментарів користувача з відповідними атрибутами, що, з одного боку, допомагає зробити комунікацію більш ефективною, адже таким чином забезпечується, підтримується та стимулюється активна роль аудиторії, з іншого боку – уможливорює створення оригінального метатексту. У комунікативному аспекті, в основі моделі – двобічна асиметрична модель, яка містить зворотний зв'язок, але при цьому зберігається провідна роль комунікатора. Асиметрія виявляється у кількісній (диспропорція між кількістю «професійних» та «наївних» комунікаторів), власне комунікативній (диспропорція «прав голосу» комунікаторів та реципієнтів, що перешкоджає побудові повноцінного діалогу) та інтенціональній (нерівноцінність інтенцій комунікаторів та реципієнтів) формах. Модель відбиває загальні тенденції розвитку сучасної масової комунікації: цільову установку на формування думки, а не знання, зняття бар'єрів залучення аудиторії до комунікації, зсув інформації від предметно-логічної, об'єктивної, фактуальної, не пов'язаної із ситуацією та учасниками спілкування, до прагматичної, суб'єктивної, синергетичний вплив інтерактивного полікодового контенту.

Ключові слова: масова комунікація, модель комунікації, комунікатор, реципієнт, модель даних, метадані, полікодовість, контент.

Актуальність. Комунікація в XXI ст., на думку сучасних дослідників, стає дедалі більш антропоцентричною, що визначає пріоритетність в дослідженні когнітивної та афективної сфери психічної діяльності людини як об'єкта й суб'єкта масмедіа. Відмітною ознакою комунікації в XXI ст. є превалювання емоціоцентрованої аргументації над раціональною та цільова установка на формування думки, а не знання [4]. Відтак порушується баланс між двома видами інформації – предметно-логічною (дескриптивною, об'єктивною) та прагматичною (оціночною, суб'єктивною) – в бік останньої. Трансмедійність і демократизація системи розподілення і споживання контенту передбачають зміну характеристик інформації як базової категорії медіакомунікації.

З-поміж основних нормотворчих засад сучасної масової комунікації дослідники вирізняють імперативи комунікативної поведінки, її рефлексивності, полікодовості тощо [4]. Виявлені імперативи мають бути забезпечені адекватними моделями комунікації в масмедіа. Суб'єкт комунікації повинен взаємодіяти з аудиторією на змістовому та

технічному рівнях завдяки створенню емоційно привабливої полікодової комунікації. Це спонукає до пошуку нової моделі формування медіаконтенту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці розроблено багато моделей комунікації залежно від системотвірного компонента: функцій, змісту, цілей, форми. Розрізняють моделі лінійні, інтерактивні, транзакційні, циклічні, двобічні симетричні та асиметричні, моделі М. Бахтіна, У. Вівера, Дж. Груніга, Г. Лассвела, Ю. Лотмана, П. Лазарсфельда, К. Шеннона, Г. Шпета, У. Шрамма, Р. Якобсона та ін. Разом із появою нових каналів комунікації, дигіталізацією та конвергенцією медіа з'являється потреба в теоретичному обґрунтуванні та побудові нових моделей комунікації. В сучасній науковій літературі порушується питання про «модель комунікації метаданих» у зв'язку із розвитком журналістики метаданих, зокрема у працях В. Левченка, В. Потапчук, В. Степанова, М. Шиліної та ін.

Мета статті – проаналізувати компоненти моделі використання метаданих у

новинних медіа за стандартом Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій. Застосовано методи аналізу наукових джерел, порівняння, узагальнення та систематизації.

Результати. Серед провідних тенденцій розвитку мови масової комунікації О. Леонтьєв відзначає появу нових удосконалених стандартів спілкування, завдяки яким принцип діалогу реалізується найкращим чином. Стандарти спілкування розуміють як стандарти каналу, фіксовані у свідомості як комунікаторів, так і реципієнтів у вигляді установок на той чи інший характер власне мовного та композиційного оформлення повідомлюваного змісту. Опора на стандарти каналу дозволяє оперативну, без зайвих витрат часу вирішити питання про найкращу форму подачі матеріалу [3].

Розробленням, впровадженням та оптимізацією стандартів для обміну новинними даними у засобах масової інформації займається Міжнародна рада з питань преси та телекомунікацій IPTC [2].

Одним із розроблених IPTC стандартів є стандарт застосування метаданих в онлайн-новинах rNews, який є результатом співпраці між провідними світовими новинними

організаціями. Сьогодні rNews – це затверджений стандарт використання семантичної розмітки для анотування специфічних для новин метаданих у документах HTML. Адже кожна веб-сторінка написана мовою розмітки гіпертексту, що надає веб-авторам можливість вказати точний макет і зовнішній вигляд веб-документів. Стандарт rNews визначає термінологію та модель даних для вбудовування машинозчитуваних метаданих у веб-документи та пропонує певний набір реалізацій. Філософію дизайну моделі розробники пояснюють таким чином: «З одного боку, ми розробили rNews, щоб бути досить простими, аби онлайн-видавці могли правильно реалізувати його, не будучи експертами із семантичної мережі. Але ми також розробили rNews, щоб бути досить складними, аби кодувати величезну кількість метаданих публікацій» [9].

Розглянемо модель даних rNews, побудовану на основі спостережень, теоретичного узагальнення та удосконалення досвіду передових новинних агентств [рис. 1].

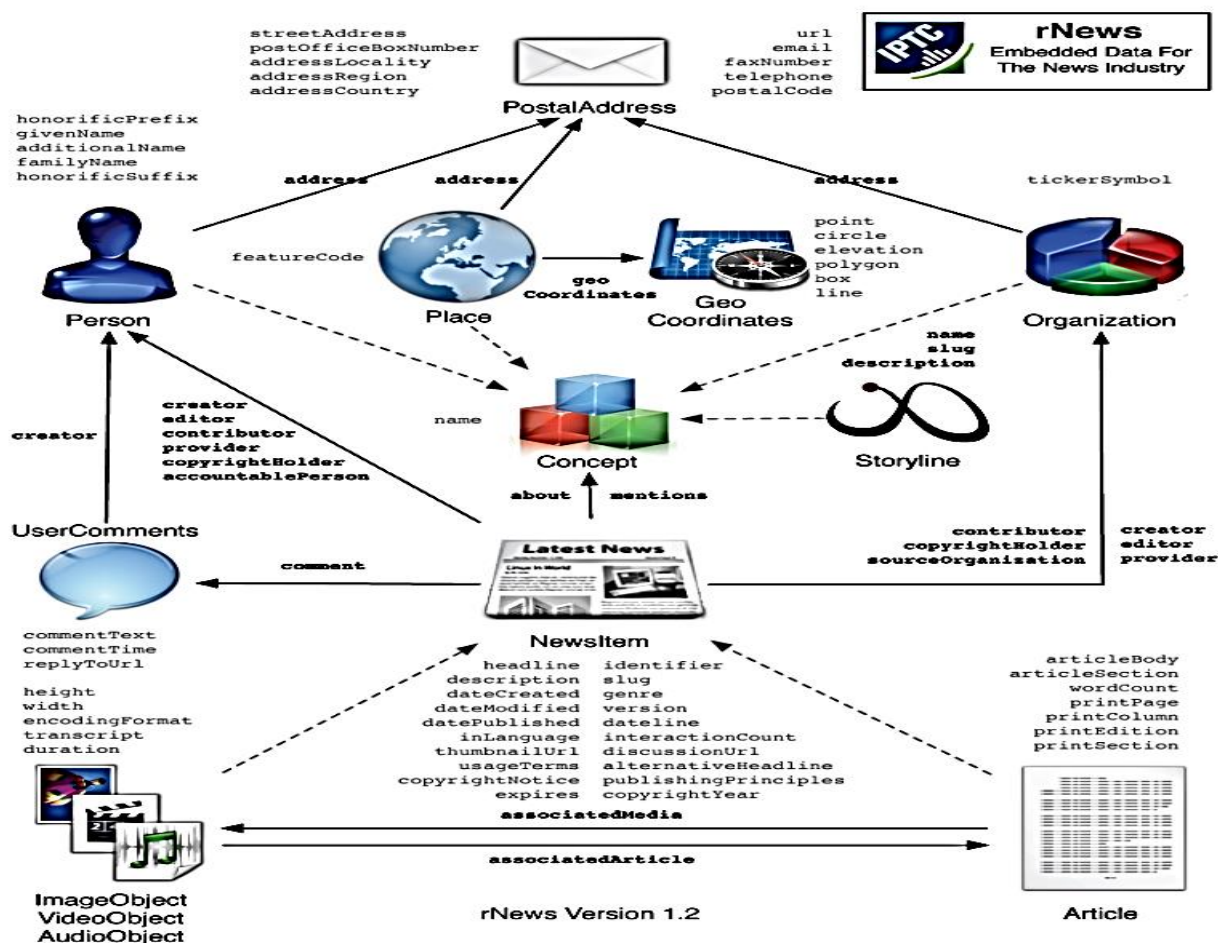

Рис. Модель даних для індустрії новин за стандартом rNews, Version 1.2

© О. Ю. Балалаєва

(за матеріалами сайту International Press Telecommunications Council [9])

Як зауважує М. Шиліна, характеристики всіх елементів комунікаційної моделі в інтернеті є унікальними. Адже учасники – віртуальні, інформація – мультимедійна, й можуть бути реалізовані всі формати комунікації. Інформація повстає як об'єкт трансляції, обміну та набуває принципово інших властивостей: багатовимірності, мультимедійності, інтерактивної відкритості тощо [7]. А на думку Н. Акімової, в інтернеті «опосередкованість спілкування призвела до того, що у комунікативному акті змістилися акценти від продуцента до повідомлення» [1, с. 15].

Певні аргументи на підтвердження цієї думки можна віднайти і в запропонованій моделі. Адже для побудови адекватної моделі, в якій відображені зв'язки між об'єктами, проте класи не перетинаються, системотвірними обрано два класи: *Клас новин (Newstern class)* і *Клас понять (Concept class)*, які мають підкласи та атрибути.

Чимало новинних сайтів створюють власний контент, використовуючи предметні заголовки зі спеціальних словників. Інші видавці дотримуються менш формального підходу та додають до них анотації з тегами автора або редактора [8]. *Клас понять* – це базовий клас для позначення всіх таких анотацій у моделі даних гNews, який має лише один атрибут: назву, що вказує на абстрактне поняття. Отже, *Клас понять* використовують для моделювання абстрактних понять і поділяється на 4 підкласи (*Місце, Геокоординати, Особа, Організація, Сюжет*), які моделюють конкретні типи реальних понять.

Підклас Особа надає атрибути точної специфікації імені; *підклас Організація* надає єдиний атрибут tickerSymbol – для біржових інструментів, пов'язаних з організацією за кодом ідентифікатору ринку; *підклас Місце* застосовують для анотування географічних об'єктів реального світу, а для позначення об'єктів із детальними географічними метаданими застосовують *підклас Геокоординати*.

Підклас Сюжет містить три атрибути: назву, опис та слаги – слова-маркери, що стисло описують контент та можуть використовуватися як частина URL-адреси. Між *Класом понять* і *Класом новин* можуть бути прямі й опосередковані зв'язки. Новинне повідомлення може безпосередньо стосуватися поняття (зв'язок *about*) або містити посилання чи відгуки, проте не обов'язково про поняття (зв'язок *mentions*).

Продуцентом новини може бути особа чи організація. Залежно від функцій особа чи організація можуть виступати у ролі автора, редактора, контрибутора, провайдера новини,

сторони, яка має авторське право на новину, а також особи, яка несе юридичну відповідальність за новину.

У «Словнику журналіста» новина визначається як: «1) щойно одержане повідомлення, звістка про особу, предмет, явище, ситуацію або подію; 2) різновид інформації, визначальною рисою якої є новизна; 3) інформаційний привід для створення журналістського матеріалу. Новина відзначається дієвістю, впливом на реципієнта, оскільки будь-яке нове явище аналізується й оцінюється з погляду його користі чи шкідливості для суспільства» [4]. Отже, новина – оперативне повідомлення, яке містить стислий виклад ключової інформації щодо певної події, яка сталася нещодавно. Як зауважує О. Леонтьєв, поняття події може бути пов'язане з поняттям ситуації-теми в психолінгвістиці. Поряд з об'єктивною структурою подія (ситуація-тема) має і суб'єктивну, тобто в ньому може виділятися, підкреслюватися той чи інший компонент [3].

Сучасні медіа дедалі перетворюються із засобів масової інформації на засоби масової комунікації, із важливими змінами у системі їх функцій: від елементарного інформування до взаємодії, побудови та забезпечення процесу обміну інформацією, фактами, поглядами, емоціями, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів між суб'єктами комунікації.

У моделі передбачено зворотний зв'язок: із *Класом новин* пов'язаний *Клас коментарів користувача*, який надає п'ять атрибутів для моделювання таких коментарів: текст коментаря, час його розміщення, автор, URL-адреса, на якій може бути розміщена відповідь на коментар. Зв'язок авторства поєднує коментарі користувача й особу.

Аналітики підкреслюють, що інтернет та соціальні медіа значно зменшили відстань між засобами масової інформації та читачами. Аудиторія отримала можливість не тільки читати, але й оцінювати, коментувати, пропонувати нові ідеї, самостійно створювати контент [6].

У моделі *Клас новин* представлений чотирма підкласами: *Стаття, Зображення, Відео- та Аудіо-об'єкт* і поєднує атрибути, спільні як для статей, так і для медіаоб'єктів, серед яких: основний та альтернативний заголовок, текстовий опис новини у довільній формі, слаг – слова-маркери, що стисло описують контент новини, дати створення, публікації та останньої модифікації новини, мова, жанр, відомості про авторське право, ідентифікатор, версія новини, реалізована певним ресурсом, локація, де було створено

контент та посилання на видавничі принципи, яких дотримується джерело новини.

Підклас Стаття надає атрибути для моделювання контенту та метаданих, характерних для новинних статей. Базовий набір атрибутів успадковується від *класу новин*, разом з тим передбачено ряд атрибутів, які дозволяють друкованим виданням використовувати метадані, специфічні для друку. До атрибутів підкласу належать: основний текст статті, розділ, кількість слів, видання, а також зображення, відео чи аудіо, пов'язані зі статтею.

Підкласи Зображення, Відео- та Аудіо-об'єкт дозволяють описувати атрибути медіаоб'єктів, як-от: формат кодування, висота та ширина, тривалість, транскрипт тощо.

Надзвичайно важливим атрибутом *Класу новин* є підрахунок певної взаємодії користувача з новиною (наприклад, 50 коментарів користувача, 20 вподобань або невподобань), що відсилає до *Класу коментарів користувача*.

Серед основних переваг стандарту користувачі відзначають: оптимізацію пошуку новин, кращу аналітику та краще розміщення реклами й оголошень. Одною із перших запровадила стандарт *rNews The New York Times* (2012), сьогодні його вже використовують інформаційні агентства *Austria Presse Agentur, Liberation, Xinhua* та ін. Досвід провідних світових агентств може становити важливий орієнтир щодо впровадження моделі стандарту *rNews* у вітчизняній практиці та дослідження теоретичних аспектів його використання.

Висновки. Для забезпечення ефективної комунікації в новинних медіа варто спиратися на чинні професійні стандарти, як-от стандарт *rNews*, що визначає термінологію та модель даних для вбудовування метаданих у веб-документи. Модель даних стандарту *rNews* є нелінійною, адже комунікація в нових медіа позиціонується як двобічний процес взаємодії її суб'єктів. Модель фіксує елементи зворотного зв'язку: одним із компонентів є *Клас коментарів користувача* з відповідними атрибутами, що, з одного боку, допомагає зробити комунікацію

більш ефективною, адже таким чином забезпечується, підтримується та стимулюється активна роль аудиторії, з іншого боку – уможливорює створення оригінального метатексту.

У комунікативному аспекті, в основі моделі – двобічна асиметрична модель, запропонована Дж. Грунігом і Т. Хантом, яка містить зворотний зв'язок, але при цьому зберігається провідна роль комунікатора.

За такої моделі комунікації широко застосовують дослідницькі аналітичні методи для визначення реакції аудиторії на новину (обов'язковим атрибутом новини є *interactionCount* – підрахунок кількості взаємодій користувача з новиною: загальної кількості коментарів, а також позитивних або негативних відгуків). Кожен реципієнт новинного повідомлення може висловити власну думку щодо інформації, перетворюючись на комунікатора. За таких умов аудиторія не є пасивною стороною, яка лише сприймає інформацію, а має можливість бути активним учасником процесу творення новини, взаємодіяти певним чином як з автором матеріалу й іншими користувачами, так і з самим контентом, доповнюючи, інтерпретуючи, аналізуючи його і створюючи у такий спосіб унікальний дискурс.

Проте сторони не є еквівалентними, тому констатується певна асиметрія навіть за наявності зворотного зв'язку. Модель відбиває загальні тенденції розвитку сучасної масової комунікації: цільову установку на формування думки, а не знання, зняття бар'єрів залучення аудиторії до комунікації, зсув інформації від предметно-логічної, об'єктивної, фактуальної, не пов'язаної із ситуацією та учасниками спілкування до прагматичної, суб'єктивної, синергетичний вплив інтерактивного полікодового контенту. Питання моделювання процесів комунікації в нових цифрових медіа, трансформації ролей комунікаторів і реципієнтів, формування та поширення полікодового контенту, його впливу на аудиторію становлять перспективний напрям подальших наукових розвідок і можуть досліджуватися в різних аспектах.

психолінгвістика речевого общения и массовой коммуникации. Москва: Смысл, 2008. 272 с.

4. Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / за ред. Ю.М. Бідзілі. Ужгород: Закарпаття, 2007. 224 с.

5. Степанов В. Н. Этика массовой коммуникации. *RELGA*. 2009. №14 (194). URL: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2474>

6. Суцук М. Як медіа взаємодіють з аудиторією в інтернеті. 2011. URL: <http://watcher.com.ua/2011/05/13/yak-media->

Список використаних джерел

1. Акімова Н. Психолінгвістичний код сайтів новин: колективне авторство. *Психолінгвістика*. *Психолінгвістика*. *Psycholinguistics*. 2017. Вип. 22. С. 15-25.

2. Балалаєва О. Ю. Аналіз новинних кодів за стандартами Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2017. Вип. 272. С. 103-110.

3. Леонтьев А. А. *Прикладная*

© О. Ю. Балалаєва

vzayemodiyut-z-audytoriyeyu-v-interneti/

7. Шилина М. Г. Интернет-коммуникация и теоретические аспекты исследований масс-медиа. *Медиаскоп*. 2011. Вип. 4. URL: <http://www.mediascope.ru/node/972>

8. Balalaieva O. Yu. Media topics in descriptors of International Press Telecommunications Council. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 2017, 42, 151-158.

9. IPTC Official Website. URL: <http://www.iptc.org>.

References

1. Akimova, N. (2017). Psykholinhvistychnyi kod saitiv novyn: kolektyvne avtorstvo [News sites psycholinguistics code: collective authorship]. *Psiholingvistika – Psycholinguistics*, 22 (1), 15-25.

2. Balalaieva, O. Yu. (2017). Analiz novynnykh kodiv za standartamy Mizhnarodnoi rady z pytan presy ta telekomunikatsii [Analysis of new codes under the standards of the International Press Telecommunications Council]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – Scientific Herald of NULES*. 272, 103-110.

3. Leontiev, A. A. (2008). Prikladnaja psiholingvistika rechevogo obshhenija i massovoj komunikacii. Moskva: Smysl.

4. Bidzili, Yu. M. (Eds.). (2007). Slovnyk zhurnalista: terminy, mas-media, postati [Journalist's dictionary: terms, mass media, figures]. Uzhhorod: Zakarpattia.

5. Stepanov, V. N. (2006). Etika massovoj kommunikacii [Ethics of mass communication]. *RELGA*, 14 (194). URL: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=2474&level1=main&level2=articles>

6. Sushchuk, M. (2011). Yak media vzaiemodiiut z audytoriiieu v internet [How the media interact with the audience on the Internet]. URL: <http://watcher.com.ua/2011/05/13/yak-media-vzayemodiyut-z-audytoriyeyu-v-interneti/>.

7. Shilina, M. G. (2011). Internet-kommunikaciya i teoreticheskie aspekty issledovaniy mass-media [Internet Communication Studies and Theoretical Aspects of Media]. *Mediascope*, 4. URL: <http://www.mediascope.ru/node/972>.

8. Balalaieva, O. Yu. (2017). Media topics in descriptors of International Press Telecommunications Council. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu. Serija Zhurnalistyka*, 42, 151-158.

9. IPTC Official Website. URL: <http://www.iptc.org>.

ANALYSIS OF DATA MODEL FOR NEWS MEDIA

O. Yu. Balalaieva

Abstract. *The article deals with communicative aspect of using metadata in news media. The relevance of the study is due to the objective need for theoretical justification and the specification of new communication models that have arisen with new channels of communication emergence, media digitalization and convergence. Some modern scientific works raise issue of “the communication of metadata model” in connection with the development of metadata journalism. In particular, the purpose of this article is to analyze the components of the metadata model in news media by the standard of the International Press Telecommunications Council. The rNews standard defines the terminology and a data model for embedding metadata in web documents.*

It was found that the rNews data model is nonlinear, because the communication in new media is positioned as a two-way process of interaction of actors. The model captures the feedback elements: one of its components is the User Comments Class with the relevant attributes, which, on the one hand, helps to make communication more effective, as the active role of the audience is provided, supported and stimulated, and on the other – makes it possible to create the original metatext. In the communicative aspect, the model is based on a two-way asymmetric model that fixes the feedback, but retains the leading role of the communicator. Asymmetry is reflected in the quantitative (disproportion between the number of “professional” and “naïve” communicators), communicative (disproportion of the “voices” of communicators and recipients, interfering with the building a dialogue) and intentional (unequal intentions of communicators and recipients) forms. The model reflects the general trends in the development of modern mass communication: the target setting for the formation not knowledge, but opinion, the removal of barriers to the involvement of audience in communication, the shift of information from the objective, factual, not related to the situation and participants of communication to a pragmatic, subjective one, synergetic effect of interactive polycode content.

Issues of modeling communication processes in new digital media, the transformation of the roles of communicators and recipients, the formation and dissemination of polycode content, its impact on the audience are promising areas of further research and can be explored in various aspects.

Key words: *mass communication, communication model, communicator, recipient, data model, metadata, polycode, content.*

МАЛИЙ РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ: СТРУКТУРНА ТА ЗМІСТОВА СПЕЦИФІКА

М. І. ЛИЧУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: mariya.lychuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8046-7414>

Т. Л. ХОМУТОВСЬКА, магістр філології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: teteleonidivna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4852-2372>

Анотація. У статті досліджено структурну та змістову специфіку малих рекламних текстів. Визначено **актуальність** дослідження для підвищення ефективності та покращення якості рекламних текстів, що означає розвиток рекламної сфери в цілому.

Метою дослідження є аналіз структурної та змістової специфіки малих рекламних текстів. Для досягнення поставленої мети визначено вирішення таких **завдань**:

- розглянути трактування поняття «реklamний текст»;
- описати змістову специфіку та критерії наповнення рекламного тексту;
- виділити структурні компоненти рекламного тексту, навести їх характеристики;
- проаналізувати роль структурних та семантичних елементів рекламного тексту, перспективи їх подальшого дослідження.

Результати дослідження. У рамках дослідження наведено загальне визначення поняття «реklamний текст». Встановлено, що рекламний текст – це елемент суспільної комунікації, спрямований на здійснення мовленнєвого впливу комунікатора на одержувача повідомлення, з метою досягнення бажаного комунікативного ефекту. Охарактеризовано основні ознаки малого рекламного тексту – незначний обсяг інформації, поданої в стислій формі, виразні засоби мови, своєрідність стилю, метафоричність, своєрідність лексики, синтаксис журнальних рекламних текстів. Під час дослідження визначено основні компоненти структурної організації рекламних текстів – це невербальний (композиційний) та вербальний (змістовний) компоненти.

У статті виявлено, що кількість структурних елементів малих рекламних текстів може відрізнятися, залежно від комунікативного змісту тексту, проте основними структурними елементами є заголовок, основний рекламний текст та слоган. У статті наведено характеристику цих структурних складових рекламних текстів, які зазвичай існують у комплексі, проте кожен з них також може працювати як самостійна одиниця.

Перспективи дослідження. Визначено, що рекламні тексти є важливим засобом комунікації між виробниками та споживачами. Всі структурні елементи рекламного тексту відіграють важливу роль у створенні рекламного тексту. Під час дослідження виявлено важливу роль семантичної системи у рекламних текстах – вплив рекламного повідомлення на емоції та почуття споживачів, які змушують їх прийняти остаточне рішення щодо придбання товару/послуги.

Отримані результати можуть стати основою для подальшого дослідження структурно-семантичних особливостей малих рекламних текстів та майбутнього порівняння українських і англomовних представників.

Ключові слова: реклама, рекламний текст, структура рекламного тексту, змістова специфіка рекламного тексту, елементи рекламного тексту, функції реклами, рекламний слоган.

За останні десятиліття реклама стала важливим засобом комунікації між виробниками та споживачами. **Актуальність** вибраної теми впливає із сучасної потреби реклами завжди «звучати», бути насиченою і не перевантаженою словами, проте не втрачати свого впливу на користувача й ефективність.

Дослідження структури рекламного тексту як засобу комунікації відіграє важливу роль у вирішенні проблем його розуміння і

текстотворення. Семантичний рівень мови реклами є найбільш чутливим до усіх зрушень у соціумі та мовній свідомості її носіїв. Тому визначення структурної та змістової специфіки рекламних текстів є одним із важливих та актуальних інструментів для подальшого розвитку рекламної сфери.

Аналіз досліджень і публікацій. Рекламне мовлення, структура та семантика текстів реклами цікавили багатьох філологів: аналізували мову як сугестивний знак

(М. Кривко, І. Черепанова), як засіб маніпулювання суспільною свідомістю (К. Нікітіна, Е. Попова); як функціонально спеціалізований феномен (Т. Лівшиць, О. Андерсон), як вербальні і паралінгвістичні засоби (С. Корочкова, А. Волосних) та ін.

Стиль англомовної реклами має досить давню історію утворення та дослідження. У першій половині ХХ ст. були закладені її перші основні напрями розвитку. Тільки в середині 60-х років ХХ ст. британський лінгвіст Джеоффри Ліч запропонував основи для стилістичного осмислення рекламних текстів, окресливши контури особливого стилю в текстах англійської реклами.

Натомість в Україні реклама як оплачена форма комунікації, що спрямована на зміни у поведінці споживачів, починає свій розвиток лише з середини 90-х років ХХ ст. Чимало методів і принципів створення англомовної реклами було автоматично перенесено на український ґрунт.

Нині рекламна діяльність є предметом маркетингових (Ф. Котлер, Ч. Сендідж, Є. Ромат), соціологічних (Ж. Бодріяр, Є. Боев), психологічних (Т. Краско, О. Лебедев-Любимов), філософських (Р. Ікаєва, О. Растрепина) досліджень [8].

У сучасному світі реклама забезпечує комунікативні зв'язки між сферою попиту і сферою виробництва, здійснення яких дає імпульс виробництву, визначає напрями і темпи його розвитку.

Деякі дослідники, зокрема А. Ю. Вуйма, Дж. Бернет, Є. Ф. Тарасов [7], визначили такі *функції реклами*:

1) *інформаційна функція* – масове поширення інформації про об'єкт реклами, його характер, виділення фірмової марки, місця продажу тощо, захопивши якомога більший простір розповсюдження;

2) *функція впливу*, яку можна описати як поєднання таких функцій:

- *соціальна* – спрямована на формування суспільної свідомості, укріплення комунікативних зв'язків і поліпшення умов існування;

- *економічна* – направлена на збільшення збуту товарів, а також вкладання нових інвестицій у виробництво;

- *естетична* – націлена на формування певних смаків у споживачів;

- *просвітня* – передбачає пропаганду різного роду нововведень у різних сферах, певного способу життя тощо.

Якщо підсумувати, то можна виділити основну роль реклами у інформуванні про нову або кращу продукцію, та навчанні споживачів, як її правильно використовувати.

Незважаючи на поглиблений інтерес науковців до проблем рекламного дискурсу,

багато питань на даний момент залишаються недостатньо дослідженими і не існує єдиного підходу до їх розв'язання.

Мета дослідження – проаналізувати структурну та змістову специфіку малих рекламних текстів. Для досягнення поставленої мети визначено вирішення таких **завдань**:

- розглянути трактування поняття «реklamний текст»;

- описати змістову специфіку та критерії наповнення рекламного тексту;

- виділити структурні компоненти рекламного тексту, навести їх характеристику;

- проаналізувати роль структурних та семантичних елементів рекламного тексту, перспективи їх подальшого дослідження.

Методи і матеріали дослідження. У процесі дослідження застосовано такі методи: узагальнення, аналізу, синтезу, системний та описовий.

Результати дослідження. У Законі України «Про рекламу» наведено таке визначення поняття «реклама» – це інформація про особу чи товар, розповсюджена у будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи та товару [6]. З цього визначення випливає *основна функція реклами* – здійснити вплив на споживача з метою досягнення бажаного комунікативного ефекту. Сучасний світ перейшов у епоху рекламних комунікацій, а не просто реклами, оскільки зараз це поняття містить в собі значно більше компонентів та ставить перед собою ширший спектр завдань. Навички створення і впровадження реклами в життя користуються все більшим попитом у все більш різноманітних сферах.

Одиницею рекламної комунікації є *реklamний текст*. Це особливий вид тексту, носій і виразник інформації – як елемент суспільної комунікації, спрямований не тільки на інформування, але й на здійснення мовленнєвого впливу комунікатора на одержувача повідомлення [1].

Найпершою ознакою рекламного тексту є обсяг інформації, поданої в ньому – частіше за все незначний, обмежений обсяг, текст подано у стислій формі. Основний зміст такого тексту включає в себе лише інформацію про товар чи послугу, який автори хочуть донести до споживача. При цьому якість інформації в рекламі визначена ефективністю її впливу на людей [7]. Кожен текст поєднує в собі виразні засоби мови, своєрідність стилю, метафоричність, специфіку лексики, синтаксис журнальних рекламних текстів. Усі ці ознаки характерні як для англомовних, так і українських рекламних текстів.

Коректне сприйняття реклами

споживачами забезпечує дотримання наступної послідовності цілей в рекламному тексті, змістової специфіки цього тексту:

1. Привернути увагу споживача.
2. Викликати інтерес до змісту.
3. Пробудити бажання.
4. Навести аргументи корисності товару чи послуги.
5. Привести до рішення здійснити покупку [5].

Потрібно розуміти, що у маркетинговій сфері текст використовується у ширшому значенні - він поєднує в собі традиційні вербальні засоби комунікації із візуальними та аудіальними компонентами рекламного повідомлення. Структурна організація реклами безпосередньо впливає на її мовне оформлення. Структура тексту є зв'язним типом організації смислового змісту тексту (його суті) на рівні його повної цілісності. З цього твердження можна виділити основні ознаки структурності – цілісність та зв'язність тексту.

Структура рекламного повідомлення умовно ділиться на два компоненти:

1. *Зовнішній* (композиційний) – це невербальний, формально-змістовий компонент (логотип, торгова марка, бренд). Зовнішня організація є поверхневою структурою рекламного повідомлення, це кожна його складова частина, сукупність яких формує цілісний текст.

2. *Внутрішній* (змістовий) – вербальний, ідейно-тематичний компонент (мовне вираження реклами). Внутрішня організація є глибинною структурою, тобто сукупністю всіх складових рекламного тексту. Це певне семантичне утворення, яке є відправним пунктом для формування поверхневих структур тексту [2].

Засобами мовного вираження структури є поділ тексту на частини – складові рекламного тексту. Кількість елементів структури може відрізнятися, залежно від комунікативного змісту тексту. Проте традиційно основними елементами рекламного тексту є:

- заголовок
- основний текст
- слоган [3].

Зазначені елементи зазвичай існують у комплексі, проте кожен з них також може працювати як самостійна одиниця. Всі структурні елементи рекламного тексту відіграють особливу важливу роль у створенні рекламного тексту.

Заголовок – найважливіша вербальна частина рекламного тексту. Саме він привертає увагу та викликає інтерес споживача до запропонованого товару. У заголовку закладено основний аргумент реклами, що

відображає змістовність рекламного звернення. Заголовок повинен бути стислим, але зрозумілим для сприйняття споживачами. Головний рекламний аргумент із заголовка далі ширше розкривається в основному тексті.

Слоган – це лаконічна змістовна рекламна фраза, яка втілює в собі рекламну пропозицію та передає характеристику її об'єкта. Його головною метою є зосередження уваги клієнта та створення у нього емоційного асоціативного образу для стимулювання пізнаваності бренду. Слоган відображає сутність, філософію фірми, її корпоративну політику в різних регіонах [8].

Слоган повинен відповідати таким критеріям:

- лаконічність;
- оригінальність;
- емоційна забарвленість;
- експресивність;
- відповідність об'єкту реклами до цінностей цільової аудиторії.

Успішність рекламного слогану досягають за допомогою таких стилістичних прийомів, як особлива граматична структура (прости речення, наказовий спосіб) і лексичних засобів виразності [4].

Основний текст реклами повідомляє споживача про конкретний товар чи послугу, детальніше розкриває його характеристики, закликає користувача придбати його. Змістовність може бути передана різними формами подачі рекламного тексту - у вигляді монологу чи діалогу, а структурно він буде складатися з інформаційного блоку та довідкового матеріалу.

Під час наповнення змістовності рекламного тексту, особливу увагу потрібно звернути на такі критерії:

- лаконічність;
- стислість;
- представлення фактів, а не звичайних тверджень;
- обмеження у використанні негативних слів [4].

Семантична система, як одна із основних складових компонентів рекламного тексту, реалізує важливу місію – вплив рекламного повідомлення на емоції та почуття споживачів, які змушують їх прийняти остаточне рішення щодо придбання того чи того товару/послуги [1].

У процесі створення нових рекламних текстів автори часто створюють нові лексеми, які можуть складатися із частин інших відомих слів. Це зазвичай перероблені слова активної лексики української або іноземної мов. Під час використання таких прийомів новоутворене слово повинно бути пов'язане з об'єктом реклами за змістом та асоціативно. Новостворені слова повинні бути характерними

та зрозумілими аудиторії, на яку спрямоване рекламне повідомлення.

Висновки. У результаті дослідження виявлено, що успіх та ефективність реклами безпосередньо залежать від її мовного вираження. У рекламних текстах практично кожна лінгвістична одиниця є не лише семантично значущою, але й наділена особливою комунікативною силою.

Аналіз структурних компонентів малих рекламних текстів показав, що досягнення бажаного комунікативного ефекту забезпечується завдяки ефективному наповненню змістовності рекламного повідомлення. Успішність цього процесу можлива за умови дотримання специфічних семантичних критеріїв – лаконічність, стислість, відповідність цільовій аудиторії, оригінальність, емоційність тощо.

Поняття «структура тексту» перебуває в центрі уваги філологів тому, що на даний

момент процес формування цього поняття ще не завершено. В перспективі, від результативності дослідження структури тексту залежить розв'язання цілої низки проблем аналізу тексту як засобу суспільної комунікації, проблем його розуміння і ефективного текстотворення в цілому.

Результати визначеної структурної та змістової специфіки малих рекламних текстів можуть стати основою для їх подальшого детального вивчення на прикладі порівняння українських і англійських представників. Дослідження структурно-семантичних особливостей малих рекламних текстів є важливим підґрунтям для покращення мовного вираження рекламного повідомлення, підтримання ефективності та актуальності рекламних текстів для споживачів та подальшого успішного розвитку реклами в цілому.

Список використаних джерел

1. Арешенкова О. Ю. Рекламний текст як функціональний різновид мовлення. Науковий вісник Криворізького національного університету „Філологічні студії” : електрон. наук. фахове вид. 2014. № 10. URL: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/1227> (дата звернення: 15.06.2021).

2. Бернет Дж., Мориарти С., Уеллс У. Реклама: принципы и практика. Питер: СПб, 2006. 760 с.

3. Гаркавенко С. С. Маркетинг. Київ: Лібра, 2002. 712 с.

4. Колесникова Н. В. Структурні типи рекламних текстів. *Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2000. № 1. С. 150–153.

5. Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Компанцева Л. Ф. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посібник. Київ, 2011. 248 с.

6. Закон України про рекламу, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №39, ст.181. Зі змінами ВВР від 16.06.2020, №43, ст.371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2021).

7. Полова Н. В. Основи реклами : навч. посібник. Харків : ВДЕЛЕ, 2016. 145 с.

8. Воронько-Невіднича Т. В., Калюжна Ю. П., Хурдей В. Д. Реклама і рекламна діяльність : навч. посібник. Полтава, 2018. 230 с.

tekst iak funkcional'nyj riznovyd movlennia [Advertising text as a functional type of speech]. Scientific Journal of Kryvyi Rih National University "Philological Studies". Available at: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/1227> (Accessed 21 June 2021).

2. Burnet, J., Moriarty, S., Wells, W. (2006). *Reklama: principy i praktika* [Advertising: principles and practice]. Saint Petersburg, SPb Publ., 760 p.

3. Garkavenko, S. S. (2002). *Marketing* [Marketing]. Kiev, Libra Publ., 712 p.

4. Kolesnikova, N. V. (2000). *Strukturni typy reklamnykh tekstiv* [Structural types of advertising texts]. Journal of the Zaporizhzhya State University. Series: Philological Sciences, Issue 1, pp. 150–153.

5. Petrik, V. M., Prisyazhnyuk, M. M., Kompantseva, L. F. (2011). *Suhestyvni tekhnologii manipulyativnoho vplyvu: navch. posibnyk* [Suggestive technologies of manipulative injection: tutorial]. Kiev, 248 p.

6. Popova N. V. (2016). *Osnovy reklamy : navch. posibnyk* [Basics of advertising: tutorial]. Kharkiv, VDELE Publ., 145 p.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine " About advertising". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 20 June 2021).

8. Voron'ko-Nevidnycha T. V., Kaliuzhna Y. P., Khurdej V. D. (2018). *Reklama i reklamna diial'nist' : navch. posibnyk* [Advertising and advertising activity: tutorial]. Poltava, 230 p.

References

1. Areshenkova, O. Y. (2014). *Reklamnyj*

SMALL ADVERTISING TEXT: STRUCTURAL AND SEMANTIC SPECIFICS

M. I. Lychuk, T. L. Khomutovska

Abstract. *The structural and semantic specifics of small advertising texts was investigating in the article. The relevance of the study to improve the efficiency and improve the quality of advertising texts,*

© М. І. Личук, Т. Л. Хомутовська

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

which means the development of the advertising industry as a whole.

The purpose of research is analyze the structural and semantic specifics of small advertising texts. To achieve this goal the following tasks are set:

- consider the interpretation of the concept of "advertising text";
- describe the semantic specifics and criteria for filling the advertising text;
- identify the structural components of the advertising text, give their characteristics;
- to analyze the role of structural and semantic elements of the advertising text, the prospects of their further research.

Results of research. The article gives a general definition of the term "advertising text". It is establishing that the advertising text is an element of public communication aimed at the implementation of the speech influence of the communicator on the recipient of the message, in order to achieve the desired communicative effect. It is determined that advertising texts are an important means of communication between producers and consumers.

The main features of small advertising text are characterized - a small amount of information presented in a concise form, expressive means of speech, originality of style, metaphor, originality of vocabulary, syntax of magazine advertising texts. During the research, the main components of the structural organization of advertising texts were identified - non-verbal (compositional) and verbal (content) components.

The article found that the quantity of structural elements of small advertising texts may vary, depending on the communicative content of the text, but the main structural elements are the title, main advertising text and slogan.

A title attracts attention and arouses consumer interest in the proposed product. The headline contains the main argument of advertising, which reflects the content of the advertising appeal. The main advertising argument in the title is further disclosed in the main text.

A slogan is a concise, meaningful advertising phrase that embodies an advertising offer and conveys a description of its object. Its main goal is to focus the customer's attention and create an emotional associative image to stimulate brand awareness. The success of the advertising slogan is achieved through such stylistic devices as a special grammatical structure (simple sentences, imperative mood) and lexical means of expression

A main text of the advertisement informs the consumer about a particular product or service, reveals its characteristics in more detail, encourages the user to buy it. Content can be transfer in various forms of advertising text - in the form of a monologue or dialogue, and structurally it will consist of an information block and reference material.

The article describes these structural components of advertising texts, which usually exist in a complex, but each of them can also work as an independent unit. All structural elements of advertising text play a particularly important role in the creation of advertising text.

Originality. The obtained results can become a basis for further research of structural and semantic features of small advertising texts and future comparison of Ukrainian and English representatives. The study of the structure of advertising text as a means of communication plays an important role in solving problems of its understanding and text creation.

Conclusion. It is determined that advertising texts are an important means of communication between producers and consumers. All structural elements of advertising text play an important role in creating advertising text. The research revealed an important role of the semantic system in advertising texts - the impact of advertising on the emotions and feelings of consumers, which force them to make the final decision to purchase a product / service.

Key words: advertising, advertising text, structure of advertising text, semantic specifics of advertising text, elements of advertising text, advertising functions, advertising slogan.

УДК 811. 161.2'271:070
<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.017>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРФЕРЕМ І РОСІЯНІЗМІВ У ТЕКСТАХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

О. М. ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: tomoxana071@bigmir.net
<https://orcid.org/0000-0002-0582-4741>

Анотація. Досліджено інтерферери й росіянізми в мережевих засобах масової інформації. Джерельною базою дослідження слугували журналістські тексти онлайн-видань всеукраїнського і регіонального значення («Українська правда», «Доба»). Мета статті – зафіксувати зразки зросійщення та мовного недбальства в інтернет-виданнях.

Здійснено аналіз виявлених відхилень від лексичної норми, вказано на основні помилкобезпечні місця. Засвідчено, що поширений різновид лексичних помилок у мові ЗМІ – інтерферери. Визначено інтерфереру як мовну одиницю, яка є результатом інтерференційних процесів; лінгвоодиницю, утворену шляхом буквального перекладу з урахуванням фонетико-вимовних норм мови, що зазнає впливу. Виокремлено дві групи таких ненормативних одиниць. До першої групи належать одиничні лексеми-інтерферери. Вони формують невелику за кількістю репрезентантів систему. Другу групу утворень інтерферерного характеру становлять ненормативні поєднання кількох лексем.

У процесі лінгвообстеження журналістських матеріалів виявлено ненормативні лексеми-росіянізми. Схарактеризовано недоречність уживання у відповідних контекстах іменників зі суфіксом -к- на позначення дії, натомість аналізовані матеріали поширюють такі утворення.

Виявлено низку екстра- та інтралінгвістичних чинників, що зумовили поширення в мовленні українських російськомовних інтерференційних елементів. Основними екстралінгвістичними причинами є такі: проживання на території України значної кількості людей, які лише розуміють українську мову, але не розмовляють нею; володіння більшістю громадян України обома мовами – українською й російською; неналежне знання носіями української мови її норм; бідний словниковий склад мовців; недосконалість мовна політика в державі; відсутність ефективного механізму реалізації Закону про мови. Основними інтралінгвістичними чинниками є типологічна спорідненість східнослов'янських мов та формальна (звуко-буквенна) схожість значної частини українського й російського лексиконів.

Ключові слова: росіянізми, інтерферери, культура мовлення, інтернет-видання, засоби масової інформації.

Актуальність дослідження. Дослідники медійного дискурсу поряд із позитивними аспектами розвитку сучасної української літературної мови у ЗМІ, приміром, збагачення словникового складу шляхом використання питомих ресурсів мови, добору власне українських відповідників до запозичень, вказують на падіння медійної мовленнєвої культури. Науковці констатують, що видавці друкованої продукції приділяють увагу ґрунтовній мовній підготовці, а редактори періодичних видань дедалі більше не зважають на мовні огріхи. Особливо ця тенденція характерна для інтернет-видань, де окремі штатні одиниці коректора і літературного редактора – рідкість. Однією з домінуючих ознак інтернет-дискурсу є стихійне, часто неусвідомлене нехтування ustalеними нормами правопису, граматики, слововживання. Тим часом медіаспоживачі наслідують мовлення журналістів як зразкове, вважають його виразником мовних норм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На низьку якість текстів ЗМІ вказували Л. Боярська [2], Я. Гаврилова [3],

Н. Зикун [4], І. Мариненко [6], О. Тепла [8; 9]. У полі зору науковців – критерії розрізнення «норми» і «помилки» у медіатекстах; вплив особливостей мовлення сучасних засобів масової комунікації на зміну мовних норм, формування мовленнєвої компетенції та культури мовлення; різні типи відхилень від літературних норм у журналістських матеріалах, причини їхнього виникнення. Проте більшість дослідників аналізує мовні помилки в друкованих ЗМІ, теле- й радіоефірах, залишаючи поза увагою онлайн-видання.

Мета статті – зафіксувати зразки зросійщення та мовного недбальства в інтернет-виданнях.

Результати дослідження та їх обговорення. Поширений різновид лексичних помилок у мові ЗМІ – інтерферери та росіянізми. Поняття інтерферери в мовознавчій літературі з'явилося порівняно недавно. Дослідники визначають «інтерфереру як мовну одиницю, яка є результатом інтерференційних процесів; лінгвоодиницю, утворену шляхом буквального перекладу з урахуванням фонетико-вимовних норм мови, що зазнає впливу» [6, с. 10].

Відповідно до класифікації інтерферем, запропонованої Т. Бондаренко [6], в аналізованих онлайн-виданнях можна виділити дві групи таких ненормативних одиниць.

До першої групи належать одиничні лексеми-інтерферемі. Вони формують невелику за кількістю репрезентантів систему. Виразне інтерферемне явище простежено в таких реченнях: «Країни, що розвиваються, можуть **підстьобнути** світову економіку зниженням ставок – Bloomberg» [10]; «Майже всі вони за змістом **співпадали** з поправками, які подавала лідер фракції «Батьківщина» Юлія Тимошенко» [там само]; «Серед дебоширів був і **діючий** працівник поліції, який протягом двох останніх років перебував у декретній відпустці» [5].

Другу групу утворень інтерферемного характеру становлять ненормативні поєднання кількох лексем. Означені порушення простежуємо в таких конструкціях: «Україна минулого року **зайняла третє місце** у світі за обсягами імпорту секонд-хенду, попереду лише Пакистан і Малайзія, а після нас в десятці – Росія, Камерун, Гватемала, Кенія, Індія, Туніс», – повідомила вона» [10] (замість посіла); «**В першу чергу** необхідно правильно підібрати косметичні засоби по догляду» [там само] (замість передусім); «Мелатонін можна приймати **в якості** снодійного» [5] (замість як); «Тому мої консультації – це не тільки щодо того, як відбувається виборчий процес **з точки зору** закону, а це консультації широкого спектру – не тільки щодо представлення в ЦВК чи в судах, а і трансформація бажання суспільства в результат» [10]; «Ситуація серйозна з економічної і політичної **точки зору**» [10] (замість погляду); «Ви зустрічаєтеся **кожного дня**, зідзвонюєтесь **кожного дня?**» [10]; «До того ж пишуть, що раніше маршрутка № 18 їздила **кожних 10 хвилин**, а зараз можна стояти 20-25 хв» [5] (замість щодня, щодесять); «**Більше того**, ми розуміємо, що в економіці України є певні особливості, які спричинені двома факторами» [10] (замість тим паче); «Цей майданчик місцеві роблять уже **своїми силами** і за власні кошти» [10] (замість самотужки); «Ми довго зважувала всі «за» і «проти», і врешті-решт **прийняли рішення**» [там само] (замість ухвалити рішення); «Він продзвонює деякі номери і, якщо **все в порядку**, передає дані до операторів баз даних» [10] (замість все гаразд); «**У той же час** десятеро інших агітаторів попарно обходять хати із агітаційною продукцією та збирають підписи на підтримку ініціатив президента» [там само] (замість водночас); «Аналізує закон про українську мову **на предмет** дотримання усіх прав громадян» [10] (замість стосовно); «Погода **в той день** була не найкращою для прогулянок, було прохолодно і вітряно, але те,

що ЕП побачила протягом дня, компенсувало з лишком ці негаразди» [10] (замість того дня); «Центральні банки країн, що розвиваються, все ще мають у своєму розпорядженні можливості для підтримки глобальної економіки, **в той час як** регулятори розвинених ринків відходять **в сторону**» [10] (замість тоді як ... вбік); «Не маю права без погодження з клієнтом розголошувати інформацію, яка стала мені відома **в силу** виконання мною своїх адвокатських функцій» [там само] (замість з огляду на);

«**Підбивайте підсумки** дня і використовуйте при цьому, наприклад, минулий час (Past Simple)» [10] (замість підводьте підсумки); «**Таким чином**, ЗМІ не повинні отримувати якісь спеціальні норми кримінальної чи адміністративної відповідальності» [10] (замість отже); «Ми вважаємо, що депутатський корпус, керівництво Верховної Ради **належним чином** оцінять поведінку нашого колеги і зроблять необхідні висновки» [10] (замість належно).

У процесі лінгвообстеження журналістських матеріалів виявлено ненормативні лексеми-росіянізми (слово або словосполуку, запозичену з російської мови або побудовану за зразком російських слів і виразів): «Думав я, тягнучи невеличкий бушний холодильник громадським транспортом до 2-бедрумної квартири без меблів, яку ми **зняли** у передмісті Нью-Йорка, у сусідньому штаті Нью-Джерсі» [10]; «Якщо ви п'ятнадцять років тому жили у київській **зйомній «гостинці»** на аспірантську стипендію, то і в Нью-Йорку швидко зорієнтуєтесь» [10]; «Я можу показати **справку** Держприкордонслужби, коли я літав» [10]; «Після кількох годин гризні Рада попередньо **дала добро** на продаж землі» [там само]; «**Батюшка** з Почаєва присвячує вірші терористам» [5].

Не вважаємо доречним вживання у відповідних контекстах й іменників зі суфіксом -к- на позначення дії, натомість аналізовані матеріали поширюють такі утворення: «Президент Володимир Зеленський підписав закон про заборону суцільної **вирубки** ялицево-букових лісів на гірських схилах Карпатського регіону» [10]; «Ножі, дошки для **різки**, одноразовий посуд, ковдри (бажано водонепроникні), серветки тощо» [10].

Українські науковці «активно відкидають утворені від дієслів назви опредметнених дій з суфіксом -к(-а), такі росіянізми переважно замінюють іменниками на -ння» [7, с. 241].

Поширення в мовленні українських російськомовних інтерференційних елементів зумовлено низкою екстра- та інтралінгвістичних чинників. Основними екстралінгвістичними причинами є такі: проживання на території

України значної кількості людей, які лише розуміють українську мову, але не розмовляють нею; володіння більшістю громадян України обома мовами – українською й російською; неналежне знання носіями української мови її норм; бідний словниковий склад мовців; недосконала мовна політика в державі; відсутність ефективного механізму реалізації Закону про мови. Основними інтралінгвістичними чинниками є типологічна спорідненість східнослов'янських мов та формальна (звуко-буквенна) схожість значної частини українського й російського лексиконів [11].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, інтернет-виданням, як всеукраїнським, так і регіональним, притаманний низький ступінь мовної компетентності. Вважаємо, що культура мовлення залежить

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 18 с.
2. Боярська Л. Мовні помилки на сторінках ЗМІ (дослідження-моніторинг). URL: http://iv.kiev.ua/Movni_pom_na_st_zmi.pdf.
3. Гаврилова Я. До проблеми розрізнення «норми» і «помилки» у текстах періодичних видань. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»*. Херсон, 2015. Вип. 22. С. 119–120.
4. Зикун Н. І. Культура мови ЗМІ і рівень довіри до медіа текстів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 31. С. 63-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2012_31_20.
5. Інтернет-газета «Доба». URL: <https://doba.te.ua/>
6. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних змі: типологія, причини виникнення. *Мова: класичне - модерне - постмодерне*. 2017. Вип. 3. С. 235-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.
7. Пілецький В. Дієслівні форми та віддієслівні іменники і прикметники в науково-технічній термінології (проблеми творення та функціонування) *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 38. С. 236–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_fl_2016_38_27.
8. Тепла О. М. Помилконебезпечні явища на лексичному рівні в мережевих ЗМІ. *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*. 2020. Випуск 11 (4). С.86-94.
9. Тепла О. М. Порухення орфографічних норм в медіатекстах (за матеріалами онлайн-видань «Українська правда», «Доба»). *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*. 2020. Вип. 11 (3). С. 66-71.
10. *Українська правда*. URL:

передусім від професійності журналістів й редакторів, а помилки на різних мовних рівнях спричинені їхньою недбалістю. Зокрема, засвідчено активність в уживанні лексем-інтерферем і лексем-росіянізмів. Здійснення ґрунтовних досліджень причин та наслідків інтерференційного впливу російської мови на вимовні особливості, лексичну систему й граматичну структуру української мови нині є надзвичайно актуальним завданням, позитивне вирішення якого сприятиме удосконаленню рівня культури мовлення, збереженню національно-мовної ідентичності в умовах масового українсько-російського білінгвізму.

У перспективі вбачаємо аналіз мови мас-медіа щодо її перенасичення стилістично зниженими словами.

<https://www.pravda.com.ua/>.

11. Федчук Л. І. Інтерференція як один із видів мовної взаємодії в умовах білінгвізму. *Національна ідентичність в мові і культурі* : зб. наук. праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. Г. Шостак. Київ : Талком, 2017. С. 304–308.

References

1. Bondarenko, T. (2003). Typologhiia movnykh pomylok ta yikh usunennia pid chas redahuvannia zhurnalistskykh materialiv [Typology of language errors and their elimination when editing journalistic materials]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv.
2. Boiarska, L. Movni pomylyky na storinkakh ZMI (doslidzhennia-monitorynh) [Language mistakes on media pages (research-monitoring)]. Available at: http://iv.kiev.ua/Movni_pom_na_st_zmi.pdf.
3. Havrylova, Ya. (2015). Do problemy rozrznennia «normy» i «pomylyky» u tekstakh periodychnykh vydan [To the problem of distinguishing between "norm" and "mistake" in the texts of periodicals]. *Naukovyi visnyk KhDU. Seriya «Linhvistyka»*. (Scientific Bulletin of KhSU. Series: Linguistics). Issue 22, 119–120.
4. Zykun, N. I. (2012). Kultura movy ZMI i riven doviry do media tekstiv [Culture of media language and the level of trust in media texts]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky*. (Scientific works of Ivan Oghienko Kamyansets-Podilsky National University. Series: Philological sciences). Issue 31, 63-66. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2012_31_20.
5. Internet-hazeta «Doba». [Internet newspaper "Doba"]. Available at: <https://doba.te.ua/>.
6. Marynenko, I. (2017). Orfohrafichni y leksychni pomylyky v kros-mediinykh zmi: typolohiia, prychny vynyknennia [Spelling and lexical mistakes in cross-media media: typology,

causes] / Mova: klasychne - moderne - postmoderne/ (Language: classical - modern - postmodern). Issue 3, 235-249. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.

7. Piletskyi, V. (2016). Diieslivni formy ta viddiieslivni imennyky i prykmetyky v naukovotekhnichnii terminolohii (problemy tvorennia ta funktsiuvannia) [Verbal forms and verb nouns and adjectives in scientific and technical terminology (problems of creation and functioning)]. Problemy humanitarnykh nauk. Serii : Filolohiia. (Problems of the humanities. Series: Philology.). Vol. 38, 236-249. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_fl_2016_38_27.

8. Tepla, O. M. (2020). Pomykonebezpechni yavyscha na leksychnomu rivni v merezhevykh ZML [Mistake dangerous phenomena at the lexical level in network media]. Scientific Journal "International

Philological Journal". Vol. 11 (4), 86-94.

9. Tepla, O. M. (2020). Porushennya orfografichnykh norm v mediatekstax (za materialamy onlajn-vydan «Ukrayinska pravda», «Doba») [Violation of spelling rules in media texts (based on materials from online publications "Ukrainian Truth", "Doba")]. Scientific Journal "International Philological Journal". Vol. 11 (3), 66-71.

10. Ukrainska pravda [Ukrainian Truth]. Available at : <https://www.ppravda.com.ua/>.

11. Fedchuk, L. I. (2017). Interferentsiia yak odyin iz vydiv movnoi vzaiedonii v umovakh bilinhvizmu [Interference as one of the types of language interaction in the conditions of bilingualism]. Natsionalna identychnist v movi i kulturi. (National identity in language and culture), 304-308.

FUNCTIONING OF INTERFEREMAS AND RUSSIANISMS IN THE TEXTS OF INTERNET EDITIONS

O. M. Tepla

Introduction. *Researchers of media discourse, along with the positive aspects of the development of modern Ukrainian literary language in the media, point to the decline of media speech culture.*

The purpose of the article is to record examples of Russification and language negligence in online publications, to provide practical recommendations for improving the speech culture of journalists.

Results. *Interferemes and Russianisms in online mass media are studied. The source base of the study was journalistic texts of online publications of national and regional significance ("Ukrainian Truth", "Doba"). The analysis of the revealed deviations from lexical norm is carried out, the basic erroneously dangerous places are specified. It is proved that a common type of lexical errors in the language of the media - interferemes and Russianisms. According to the classification of interference, in the analyzed online publications can be divided into two groups of such non-normative units. The first group includes single tokens-interferemes. They form a small system of representatives. The second group of formations of interferemic character consists of non-normative combinations of several tokens.*

In the process of linguistic examination of journalistic materials, non-normative tokens-Russianisms (a word or phrase borrowed from the Russian language or built on the model of Russian words and expressions) were revealed. The inappropriateness of using nouns with the suffix -k- to denote an action in appropriate contexts is characterized, instead the analyzed materials distribute such formations. A number of extra- and intralinguistic factors have been identified, which have led to the spread of Ukrainian Russian-language interference elements in speech. The main extralinguistic reasons are the following: living in Ukraine a significant number of people who only understand the Ukrainian language, but do not speak it; knowledge of the majority of Ukrainian citizens in both languages - Ukrainian and Russian; improper knowledge of Ukrainian speakers of its norms; poor vocabulary of speakers; imperfect language policy in the state; lack of an effective mechanism for implementing the Law on Languages.

The main intralinguistic factors are the typological affinity of the East Slavic languages and the formal (sound-letter) similarity of a large part of the Ukrainian and Russian lexicons.

Thus, online publications, both national and regional, are characterized by a low degree of language competence. In particular, activity in the use of interference tokens and Russian tokens has been demonstrated.

Key words: *Russianisms, interferemes, speech culture, online publications, mass media.*

УДК 929 Грушевський М. : 070(091) (477)
<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.018>

ПОСТАТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Т. М. ЧУМАК, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
 Email: tchumak27@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4723-1757>

Анотація. В історії української науки і культури кінця XIX — першої третини XX ст. одне із почесних місць по праву належить Михайлу Сергійовичу Грушевському — видатному вченому, людині широкої ерудиції, надзвичайної працьовитості. Володіючи енциклопедичними науковими знаннями, здатністю всебічно аналізувати і в художній формі відтворювати історичні процеси, він яскраво виявив себе в багатьох галузях знань: історії, археографії, літературознавстві, фольклористиці та ін. Але насамперед М. С. Грушевський — це визначний історик і патріот свого народу, який створив перше найбільш повне, узагальнююче дослідження з історії України від найдавніших часів до другої половини XVII ст. Наукова концепція М. С. Грушевського ґрунтується на органічній єдності високого професіоналізму викладу матеріалів, глибоких знань літератури і джерел та оригінальності їх трактування.

М. С. Грушевський як політик пройшов шлях від засновника національно-демократичної партії Галичини і Товариства українських поступовців у Києві до творця засад української незалежної держави. Він був головою Центральної Ради, а згодом визнав Радянську владу на Україні і висловив готовність служити їй. Змінювалися його погляди, еволюціонували суспільно-політичні концепції, філософське сприйняття життя. Але любов до свого народу і до історичної істини для нього завжди були вищим мірилом в науковій творчості і політичній діяльності. Він був сином своєї епохи, тому в житті та діяльності М. С. Грушевського, як і багатьох інших визначних діячів України, з усією глибиною відбилася трагічна історична доля розчленованих політичними кордонами українських земель, що були позбавлені власної державності. Як вчений і політик М. С. Грушевський боляче переживав за долю свого народу.

Видатний український історик, політичний діяч, письменник, публіцист, редактор, видавець, Михайло Грушевський зробив також чималий внесок у розвиток вітчизняного журналістикознавства.

Ключові слова: публіцистика, українська преса, національна єдність, історія журналістики, державний діяч, публічні видання, видавнича діяльність, відродження.

Актуальність теми роботи зумовлена потребою системного вивчення проблеми впливу публіцистичної творчості Михайла Грушевського на розвиток української журналістики.

Володіючи енциклопедичними науковими знаннями, здатністю всебічно аналізувати і в художній формі відтворювати історичні процеси, він яскраво виявив себе в багатьох галузях знань: історії, археографії, літературознавстві, фольклористиці та ін. Але насамперед М. С. Грушевський — це визначний історик і патріот свого народу, який створив перше найбільш повне, узагальнююче дослідження з історії України від найдавніших часів до другої половини XVII ст. Ще з дитинства батьки прищепили майбутньому історикові загострене національне почуття, відповідальність і культ громадського обов'язку. Тому головною метою Михайла Грушевського стає письменницька та наукова діяльність, присвячена національним інтересам. Непересічний талант не лише науковця, але публіциста, організатора й редактора виявився в нього з переїздом до

Львова. За пізнішими підрахунками, «найбільша кількість публікацій (здебільшого публіцистичних) М. Грушевського припадає саме на 1905–1910, а також 1917–1918 рр. Теми національного розвитку, згуртування українського народу, плекання національних ідеалів та соборності українських земель публіцист порушував на шпальтах літературно-наукових і громадсько-політичних періодичних видань» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передусім видатний державний діяч, учений-історик М. Грушевський із великою увагою та відповідальністю ставився до журналістики. Найчастіше до його діяльності як ученого й політика зверталися відомі історики (на батьківщині й за кордоном): О. Пріцак, П. Сохань, І. Гирич, С. Панькова та ін.; частково журналістикознавці й філологи (Г. Бурака, М. Нечитайлюк, Л. Супрун). Багато уваги питанню журналістської діяльності М. Грушевського приділила відома дослідниця Н. Сидоренко. Важливими з цього погляду є також наукові дослідження американського вченого Л. Винара, передусім детальний

реєстр наукових і літературних творів [1, 3, 4].

Заслуговує на окрему увагу цікава стаття провідного бібліотекаря Національної парламентської бібліотеки України І. Цибенко, яка, спираючись на фактографічний матеріал, спробувала встановити «провідні напрями бібліографічної діяльності» М. Грушевського в українській періодиці та «визначити внесок ученого у розвиток національної преси» [4, с.30].

Заслуговують на увагу також вступні статті І. Гирича про рецензійний жанр та політичну публіцистику у творчості М. Грушевського, де проаналізовано ідейні орієнтири редактора, видавця та публіциста й основну тематику його публіцистичної діяльності (українська незалежність, націоналізація освіти, соборність, виховання нової української людини тощо) [5].

Метою статті є: з'ясування ролі публіцистичної творчості Михайла Грушевського в розвитку вітчизняної журналістики, а також його вплив на духовно-культурний розвиток української нації.

Мета передбачає вирішення таких **завдань:** з'ясувати філософські та морально-духовні передумови феномену творчості Михайла Грушевського, його світоглядну орієнтацію на українську незалежність, націоналізацію освіти, соборність, формування нової української людини тощо, розкрити з цього погляду вплив публіцистичної творчості Михайла Грушевського на розвиток української журналістики, довести актуальність його поглядів для наступних поколінь.

Результати дослідження. Перші свої публіцистичні праці майбутній трибун нації написав, коли був ще студентом Університету св. Володимира, оприлюднюючи їх у тогочасних львівських виданнях (газета «Діло», журнали «Зоря» й «Правда»). З раннього дитинства М. Грушевський захоплювався українською та зарубіжною літературою; йому були близькі постаті М. Костомарова, М. Максимовича, І. Тургенєва, І. Нечуя-Левицького, Е. Золя, А. Доде.

З ініціативи та під проводом М. Грушевського 1898 р. у Львові починає виходити всеукраїнський універсальний журнал «Літературно-науковий вістник»: представницький, поважний громадсько-політичний і літературно-науковий часопис. Постійно учений публікував тут свої статті й огляди, що стосувалися розвитку літератури і суспільного життя.

На початку ХХ ст. численні статті на українські теми вміщено у багатьох російських часописах: «Сын Отечества», «Наша жизнь», «Страна», «Речь» тощо. М. Грушевський щиро вболівав за долю української преси, справедливо стверджуючи, що вона приречена на «неможливе існування, а її розвиток –

«найбільш пекуча справа» [5, с. 113]. Однак коли виявилось, що в російських колах українське питання не знаходить належного відгуку, історик і публіцист почав клопотатися про створення свого окремого українського видання, хоч і російською мовою. Так, 1906 р. у Петербурзі вийшов «Украинский вестник», де постійно стали з'являтися статті публіциста.

Секретар редакції «Вестника» журналіст Д. Дорошенко дивувався «...енергії та невичерпній працездатності М. Грушевського, навколо якого, здавалося, вирувало все українське життя Петербурга. У редакції збирались і представники Державної думи, і свідомі українці, які навідувались до міста на Неві, і співробітники часопису» [1].

Одночасно з розширенням можливостей для розвитку української преси революція 1905 року і період реакції після її завершення не тільки не звільнили періодику від адміністративного тиску, але й посилили його. Реакція, яка запанувала у країні після розпуску II Державної думи, дуже негативно вплинула на український рух. Уряд продовжував систематичний наступ на українство, поступово ліквідовуючи пом'якшення, здобуті внаслідок революції.

Цей тиск повною мірою відчули на собі видання М. Грушевського у Києві. Документи з фондів офіційних органів влади засвідчують, що поряд із такими очевидними заходами запобігання розповсюдженню редагованих М.Грушевським часописів, як штрафи чи арешт редакторів, найбільш ефективними і часто вживаними засобами були негласні репресії проти читачів і передплатників українських видань [6, 7, 8].

Події розвивалися, і на порядку денному постали нагальні питання практичного об'єднання України. Було передбачено кілька кроків, і одним із них мало стати перенесення «Літературно-наукового вістника» до Києва. Цей задум, як стверджує дослідниця Н. Сидоренко, здійснився у 1907 р., «до нової редакції були запрошені Ф. Красицький, О. Олесь, Ю. Тищенко (Сірий), І. Джиджора, Л. Старицька-Черняхівська та ін. Дещо змінився характер журналу: більше уваги надавалось економічно-політичним та духовно-культурним питанням українців у Росії та за її межами, ширше тут репрезентована і творчість письменників зі Східної України» [1].

Протягом першого місяця перебування в Україні Михайло Сергійович зосередив увагу на закономірностях українського руху після повалення самодержавства, на аналізі перших його конкретних кроків і документів, на популяризації рішень Всеукраїнського конгресу 6–8 квітня 1917 р. на з'ясування потреб національної роботи в організаційній, політичній і літературній галузях. Він видрукував цикл статей у газеті «Нова Рада»,

які невдовзі об'єднав у брошуру «Вільна Україна».

Ці питання, які становили інтерес для широкого загалу самі собою, несли досить високе смислове, а в той час – і ідейно-політичне навантаження. Саме через ті чи інші відповіді на них зумовлювались підходи до тогочасного стану суспільного розвитку, до формулювання конкретних завдань перед рухом, який, як будь-яке масштабне явище в історії, включав в себе поряд з елементом усвідомленої дії і величезний відсоток стихійності. Її намагались ввести в певне ідейне і організаційне русло, дати їй чітку платформу, програму боротьби.

Досить детально історик і публіцист М. Грушевський окреслив і основні риси ладу, до якого мають прагнути українці.

У брошурі «Звідки пішло українство і до чого воно йде» голова Центральної Ради окремо (і більш ґрунтовно) зупиняється на історичній аргументації права українців на власну державність і найголовнішому тогочасному домаганні — широкій національно-територіальній автономії у федеративній демократичній Російській республіці.

А в наступній праці «Якої ми хочемо автономії і федерації» М. Грушевський зосередився на докладному з'ясуванні питань про характер національно-державного утворення, до якого прагнуть українці, про його параметри і прерогативи, про сутність стосунків з іншими суб'єктами багатонаціональної держави та принципи її розбудови.

Далекоглядний політик і публіцист наголошував: «Треба заложити перші підвалини національного життя – добитися того, щоб кожний член українського народу, на верхах і низах, цинив і дорожив національною, народною українською формою» [5, с. 7-8]; також учений підкреслював: на цю «азбуку національності» мають звернути увагу всі зацікавлені українським життям. При цьому «преса, література, жива пропаганда повинні служити їй», завданням розвитку українства мусимо «присвячувати наші сили, нашу енергію, наші впливи» [5, с. 8].

Відомий історик і публіцист стає ініціатором створення популярних народних часописів – «Село» (1909–1911) і «Засів» (1911–1912). У цих виданнях він також неодноразово публікував своєчасні, закличні статті: «В єднанні сила», «Закон про свободу віри», «До наших читачів», «Мова панська і мужицька», «Про права жінок», а також низка портретних зарисовок: про В. Винниченка, І. Мазепу, Б. Хмельницького, Т. Шевченка, К. Острозького, М. Лисенка, І. Франка, В. Антоновича та інших українських діячів. Водночас державний діяч М. Грушевський

багато уваги приділяв виданню щоденної київської газети «Рада», де публікувалися його матеріали «Вороги «русского народа», «Вражіння оптиміста», «За український маслак (В справі Холмщини)», «Крашаночка», «Маленьке бажання», «Наша газета», «На спомин Миколи Костомарова», «Про мову», «Нова Дума й українці» тощо.

Нові досягнення в галузі українознавства ознаменував тримісячник «Україна» (1914) за редактуванням М. Грушевського. Тут глибоко й всебічно висвітлювалися не лише суто наукові досягнення (історія, етнографія, археологія, філологія), а й проблеми мистецтва й письменства.

Як зазначає відома дослідниця Н. Сидоренко, найбільша кількість публікацій (здебільшого публіцистичних) М. Грушевського «припадає на 1905–1910, а також 1917–1918 рр. Теми національного розвитку, згуртування українського народу, плекання національних ідеалів та соборності українських земель публіцист порушував на шпальтах літературно-наукових і громадсько-політичних періодичних видань (ЛНВ, «Рада», «Село», «Засів», «Украинская жизнь», «Нова рада», «Діло», «Українське слово» та ін.)» [1]. Низку цих газет і журналів він очолював як редактор, у деякі вкладав власні кошти на видавничі потреби [9].

Пріоритетними аспектами наукових досліджень залишаються як редакторська і видавнича діяльність, так і публіцистична творчість М. Грушевського.

Учений і політик М. Грушевський вважав надзвичайно важливим розвивати національну свідомість народу, одним з вирішальних чинників якої була історична пам'ять. І він, не покладаючи рук, працював над тим, щоб випустити нові й нові книги і брошури з популярним викладом і принциповою політичною оцінкою минулого українського народу. Підготовку, видання, перевіряння, поширення таких творів Голова Центральної Ради розглядав як політичне завдання першочергової ваги.

У 1917 він випустив книгу «З політичного життя старої України, Розвідки, статті, промови». До неї ввійшли праці вченого з української історії XII—XVII століть, видрукувані свого часу в «Записках наукового товариства ім. Т. Шевченка» і «Літературно-науковому віснику» (1891—1912 рр.). Звертає на себе увагу проблематика відібраних розвідок. Поряд з двома статтями про ранні періоди українства («Громадський рух на Україні-Руси в ХІП віці» і «Галицьке боярство XII—XIII в.») автор вмістив у книгу матеріали про ті політичні моменти, які в попередні часи та й в 1917 р. поставали перед громадськістю як найбільш суперечливі: «Хмельницький і Хмельницина», «250 літ» (до роковин приєднання України до Московського

царства), «Богданові роковини», «Виговський і Мазепа», «Шведсько-український союз 1708 р.», «Мазепинство» і «Богданівство».

У грудні 1917 р. друкувалася збірка «З старого й нового. Статті, промови, замітки», до якої ввійшли матеріали «Байда Вишневецький в поезії й історії», «Український рух на схід», «Вихрест Олександр», «Барська шляхта», «Про що мріяли наші діти» та ін.

Крім того, М. Грушевський у кожній черговій публікації давав анонс про свої численні історичні твори, які були видрукувані в попередні роки і ще перебували у книжкових сховищах.

М. С. Грушевський працює багато і плідно: наукові інтереси вченого зосереджуються на творчій спадщині, концепціях та поглядах В. Б. Антоновича, П. О. Куліша, М. І. Костомарова, М. П. Драгоманова. Навколо досвідченого діяча гуртуються молоді, талановиті вчені (С. Глушко, М. Карачківський, А. Глядківський, С. Шамрай, М. Ткаченко, В. Юркевич, В. Новицький), які свого часу зробили вагомий внесок у розвиток історичної науки України.

Під час нових революційних перетворень у тодішній Російській імперії найвиразніше виявляється талант М. Грушевського як політика – адже саме його зусиллями була створена Українська Центральна Рада, яка стала основним органом розвитку нової України. Але й публіцистична праця, хоч і відступає подекуди на другий план, усе ж не залишається поза увагою державного діяча. Статті та виступи політичного трибуна друкуються у київській («Народня воля», «Нова рада», «Вільна Україна», «Літературно-науковий вістник»), московській («Промінь»), львівській («Українське слово», «Шляхи», «Діло») пресі. Це такі його відомі публікації, як: «Велика, Мала і Біла Русь», «Важна хвиля», «Від слова до діла», «Повороту немає», «Чергова справа», «В огні й бурі», «Український герб», «Очищення огнем» тощо.

Державний діяч, учений, Президент Української Народної Республіки М. Грушевський добре розумів вагу і значення слова, зверненого до народу. Залишаючи Україну з наступом Директорії, історик опиняється у Відні, де продовжує кропітку наукову діяльність, водночас бере участь у створенні Українського Вільного університету, також засновує Український соціологічний інститут, при цьому редагує орган Української партії соціалістів-революціонерів «Борітеся – поборете!» (1920-1922), де оприлюднював свою полум'яну політичну публіцистику [10]. Тільки через чотири роки

М. Грушевський повернувся на батьківщину. Йому ще в Україні вдалося закласти низку наукових періодичних видань («За сто літ», «Україна», «Первісне громадянство»), публікації яких цілком неоднозначно відрізнялися від офіційних досліджень радянських так званих істориків. Однак, хоч і не одразу, виявилось, що «небезпечні хвилі» тільки накочувалися, що Україна знову опинилася «в огні й бурі»; «головні контури цієї катастрофи» були очевидні для М. Грушевського [4]. Лабети сталінщини не обминули вченого. Навколо нього виникла атмосфера недовіри, ворожнечі. Утворилася опозиція із числа політичних діячів та вчених, які розгорнули проти нього систематичне цькування. М. С. Грушевський змушений був залишити Київ і виїхати до Москви. Наступ влади на «головного будівничого і провідника», який став «символом українського національного і наукового відродження, вітаїзму української нації», був неоднозначний: керівна верхівка не могла змиритися, що він багато доклав зусиль до згуртування роз'єданого імперською політикою народу України, його політичних та літературних представників.

Висновки і перспективи. Таким чином, можна підсумувати, що свої глибокі наукові розвідки історик М. Грушевський поєднував із безпосередньою публіцистичною діяльністю в «Етнографічному збірнику», «Записках НТШ», громадсько-літературному журналі «За сто літ», тримісячнику «Україна» та інших вагомих часописах науково-дослідницького характеру.

Теми згуртування українського народу, національного розвитку, соборності українських земель та плекання національних ідеалів публіцист постійно порушував на шпальтах літературно-наукових і громадсько-політичних періодичних видань (ЛНВ, «Рада», «Украинская жизнь», «Село», «Засів», «Нова рада», «Українське слово», «Діло» та ін.). Низку цих журналів і газет він очолював як редактор, у деякі досить часто вкладав свої кошти на видавничі потреби.

Перший президент самостійної і незалежної Української держави, талановитий письменник і пристрасний публіцист, який указував українцям нові дороги в переломні моменти нашої історії, був і залишається однією з ключових постатей української політики, національної гуманітарної науки та журналістської діяльності. Він вартий того, щоб його вагома багатогранна діяльність була проаналізована й об'єктивно оцінена на батьківщині.

Ткаченко; Сумський державний університет; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Суми; Київ, 2016. Вип. 3 (21). С.54-60.

2. Винар Л. Найвидатніший історик

Список використаних джерел

1. Сидоренко Н. Багатогранна постать (Михайло Грушевський на ниві журналістики). Науковий журнал / за ред. Н. Сидоренко, О.

України Михайло Грушевський (1866–1934) : у 50-ліття смерті. *Сучасність*, 1986.

3. Hrushevs'kyj Mykhailo. 1866–1934 : bibliographic Sources / ed. by Lubomyr R. Wynar. New York ; Munich ; Toronto, 1985. 203 p.

4. Цибенко І. Українська періодика у творчому житті Михайла Грушевського. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 11. С. 30–34.

5. Грушевський М. Твори : у 50 т. Львів : Світ, 2005. Т. 2 : Суспільно-політичні твори (1907–1914). 704 с.

6. Сарнацький О. Жандармський нагляд за українськими політичними партіями в Росії (1900–1907 рр.). *Історичний журнал*, 2006. №1.

7. Щербак М. Жандармсько-поліцейська система в Україні на початку ХХ ст. *Історичний журнал*, 2004. №8.

8. Панькова С. «Літературно-науковий вісник» – рупор громадсько-політичної праці М.Грушевського : Київ і кияни: *Мат. щоріч. наук.-практ. конф. Вип. 4*. Київ, 2005.

9. Ідзьо В. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії «Український вестник» та «Українская жизнь» у першій чверті ХХ століття. Львів : Сполом, 2007. 62 с.

10. Великий Українець. Матеріали з життя і діяльності Грушевського. Упоряд. і підготов. текстів та фотоматеріалів, комент. та прим. А. П. Демиденка; Редкол. О. Т. Гончар та ін.; Вступ. слово Л. М. Кравчука; Післямова Ф. П. Шевченка. Київ: Веселка, 1992.

References

1. Sydorenko, N. (2016). Bahatohranna postat (Mykhailo Hrushevskyi na nyvi zhurnalistyky [A versatile figure (Mykhailo Hrushevsky in the field of journalism)]. Scientific journal. Sumy, Kyiv. Issue 3 (21), 54-60.

2. Vynar, L. (1986). Naivdatnishi y istoryk Ukrainy Mykhailo Hrushevskyi (1866–1934): u 50-littia smerti [Mykhailo Hrushevskyi, the most prominent historian of Ukraine (1866–1934): on

the 50th anniversary of Mykhailo Hrushevskyi's death]. *Suchasnist*.

3. Lubomyr R., Wynar (1985). Hrushevs'kyj Mykhailo. 1866–1934: bibliographic sources. New York; Munich; Toronto, 203.

4. Tsybenko, I. (2012). Ukrainska periodyka u tvorchomu zhytti Mykhaila Hrushevskoho [Ukrainian periodicals in the creative life of Mykhailo Hrushevskyi]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*. Issue 1, 30-34.

5. Hrushevskyi, M. (2005). Tvory: u 50 t [Works: in 50 volumes]. Lviv: Svit. Vol. 2: Socio-political works (1907-1914), 704.

6. Sarnatskyi, O. (2006). Zhandarmskyi nahliad za ukrainskymy politychnymy partiiamy v Rosii (1900–1907 rr.) [Gendarmerie oversight of Ukrainian political parties in Russia (1900–1907)]. *Historical journal* No.1.

7. Shcherbak, M. (2004). Zhandarmsko-politseiska systema v Ukraini na pochatku 20 st. [Gendarmerie and police system in Ukraine in the early 20th century]. *Historical journal* No.8.

8. Pankova, S. (2005). 'Literaturno-naukovyi vistnyk' – rупor hromadsko-politychnoi pratsi M.Hrushevskoho : Kyiv i kiyany ['Literary-Scientific Bulletin' – the mouthpiece of socio-political work of M. Hrushevskyi: Kyiv and citizens of Kyiv]. *Kyiv. Materials of the annual scientific and practical conference*. Issue 4.

9. Idzo, V. (2007). Mykhailo Hrushevskyi na shpaltakh chasopysiv ukrainsiv Rosii «Ukraynskyi vestnyk» ta «Ukraynskaia zhyzn» u pershii chverti XX stolittia [Mykhailo Hrushevskyi on the pages of the magazines of Russia's Ukrainians: 'Ukrainskii Vestnik' and 'Ukrainskaia Zhyzn' in the first quarter of the 20th century]. Lviv: Spolom, 62.

10. Demydenko, A. (1992). Velykyi Ukrainets. Materialy z zhyttia i diialnosti Hrushevskoho [Great Ukrainian. Materials on the life and work of Hrushevskyi]. Editorial Board: O.T. Honchar and others; Introductory speech by L.M. Kravchuk; Afterword by F.P. Shevchenko. Kyiv: Veselka.

MYKHAİLO HRUSHEVSKYI IN THE HISTORY OF UKRAINIAN JOURNALISM

T. M. Chumak

Abstract. *Mykhailo Sergiiiovych Hrushevskyi, an outstanding scientist, a man of broad erudition, extraordinary diligence, takes one of the honorary places in the history of Ukrainian science and culture of the late 19th – first third of 20th century. Possessing encyclopedic scientific knowledge, the ability to comprehensively analyze and reproduce historical processes in an artistic form, he clearly manifested himself in many fields of knowledge: history, archeography, literary studies, folklore, and others. But first of all, Mykhailo Hrushevskyi is a prominent historian and patriot of his people, who created the first most complete, generalizing study of the history of Ukraine from ancient times to the second half of the 17th century. The scientific concept of Mykhailo Hrushevskyi is based on the organic unity of high professionalism of materials presentation, deep knowledge of literature and sources, and originality of their interpretation.*

As a politician, he worked his way from the founder of the National Democratic Party of Galicia and the Society of Ukrainian Progressives in Kyiv to the creator of the foundations of an independent Ukrainian state. He was Chairman of the Central Rada, and later recognized the Soviet regime in Ukraine and expressed readiness to serve it. His views were changing; socio-political concepts and philosophical perceptions of life were evolving but love for his people and for the historical truth for him have always been the highest

© Т. М. Чумак

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

standard in scientific creativity and political activity. Mykhailo Hrushevskyi was the son of his time. As well as many other prominent figures of Ukraine, he presented the tragic historical fate of the Ukrainian lands dismembered by political borders, which were deprived of their own statehood, in his works. As a scientist and politician, Mykhailo Hrushevskyi was deeply saddened by the fate of his people.

Mykhailo Hrushevskyi, prominent Ukrainian historian, politician, writer, publicist, editor, publisher, also made a significant contribution to the development of the native journalism.

*Work and studying of the bibliographic sources, important periods in the creative life and work of Mykhailo Hrushevskyi allowed to identify the main periodicals that he edited and published or acted as a leading publicist (reviewer, reader, literary critic, author of iconic and travel essays, notes, articles, etc.). The article enlightens the organizational talent in the field of publishing and editorial skills in the newspaper and magazine area of Mykhailo Hrushevskyi in the late 19th – early 20th centuries. The **purpose** of this article is to trace the main milestones of the journalistic activity of the scientist and politician, to find out the essential issues reflected by Mykhailo Hrushevskyi in the pages of newspapers and magazines.*

Key words: *journalism, Ukrainian press, national cohesiveness, history of journalism, statesman, public publications, publishing, the Renaissance.*

**ISSUES IN THEORY AND METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES.
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

УДК 378.147-043.7

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.019>

ЗМІНИ У МЕТОДИЧНИХ СИСТЕМАХ НАВЧАННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

І. М. БУЦИК, доктор педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: i_butsyk@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-3105-2802>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню сучасних змін у методичних системах навчання у закладах вищої освіти як актуальної педагогічної проблеми в організації професійної підготовки фахівців. У результаті проведеного аналізу наукових праць автором пропонується узагальнена характеристика сутності, місця, ролі та складу методичних систем, висвітлюється особливості їх побудови та функціонування у структурному поєднанні з основними складниками.

У статті представлено умови функціонування методичних систем навчання, охарактеризовано основні сучасні особливості розвитку методичних систем у вищій освіті та охарактеризовано функціонально-організувальні механізми створення системою інтегрованого освітнього середовища. Запропоновано шляхи врахування основних особливостей сучасних змін у методичних системах навчання закладів вищої освіти у професійній підготовці фахівців з метою організації ефективного освітнього процесу.

Ключові слова: методичні системи навчання, методика, технології навчання, навчальна діяльність.

Актуальність дослідження. Існуючі потреби та вимоги сучасного суспільства, виробництва та ринку праці стали визначальними чинниками змін в освітніх процесах. Нині якісна підготовка фахівців спрямована на формування компетентного фахівця з врахуванням розвитку економіки, науки, техніки та технологій. Сьогоднішня ефективність фахової підготовки, насамперед, залежить від ефективної організації освітнього процесу, в основі якої оптимальна навчальна та виховна робота, цілеспрямована реалізація педагогічних підходів та умов, спрямованих на розвиток особистості творчого фахівця. Такі процеси ґрунтуються на продуктивному об'єднанні усіх необхідних складових освітнього процесу через застосування методів, методик, технологій, засобів навчання тощо. Саме від такої успішної інтеграції залежить і ефективність нинішньої освіти. А, отже, в сучасній підготовці фахівців актуальними стають питання вивчення проблеми організації ефективного навчання через застосування методик та технологій навчання.

На сьогодні у освітні процеси досить широко увійшли методичні системи як певні організуючі механізми навчання за рахунок спеціального системного об'єднання різних методик та технологій навчання, навчальних

дисциплін, курсів та циклів, освітніх програм та спеціалізацій. Нинішні навчальні процеси, навіть у межах вивчення однієї дисципліни, можуть різнитися методиками та технологіями, залежно від форм навчання, за яких це відбувається. І лише цілеспрямовано-функціональне об'єднання таких елементів характеризує певну методичну систему навчання. Оскільки від ефективності таких систем залежить і результат навчання, то наразі є актуальним вивчення особливостей сучасних змін у методичних системах навчання під час розвитку освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Стан дослідження. З кожним днем у освітній практиці все більше вживають поняття «методична система навчання». Сучасна різноманітність і багатогранність освітніх процесів стала детермінантами змін в організаційній його структурі, що спричинило виокремлення нових функціональних елементів. Нині до загальноприйнятого широкого спектру дидактичних понять («методика навчання», «освітні технології», «педагогічні технології», «технології навчання») додалися ще розуміння сутності, місця та завдань методичної системи навчання, трактування яких у різних публікаціях не завжди відзначаються спільними позиціями. У дослідженнях, присвячених цій

проблемі, зазначено, що методичну систему варто розглядати як: дидактичну структуру взаємопов'язаних компонентів (А. Архангельський, Ю. Брановській, Т. Бороненко А. Ванорін, Е. Данильчук, Н. Кузьміна, Г. Лобова, А. Пишкало, О. Пономарьова, Н. Рижова, Г. Саранцев, Т. Сільченкова, О. Смолянинова, Т. Степанова, Т. Фещенко та ін.); сукупність елементів реалізації дидактичних принципів (Л. Занков), дидактичну модель (В. Жучков, Н. Стефанова); сукупність методів, форм і засобів навчання і контролю (В. Крисько); систему дій (В. Загвязинський); динамічне утворення навчального процесу (Г. Хамов); систему навчання певному навчальному предмету (Е. Лобанова).

Проведений аналіз вище висвітлених наукових праць, синтез та узагальнення отриманих результатів дозволив встановити [3-6], що методична система навчання – це сукупність взаємопов'язаних між собою елементів навчального процесу, що гармонійно функціонують на основі цілеспрямованої реалізації певних методик та технологій навчання, спрямованих на підготовку майбутнього фахівця. Ця система включає у себе підсистеми мети, змісту методів, форм, засобів навчання та контролю освітніх результатів, а також їх елементів, що забезпечують поетапне набуття особистістю здатності та готовності до здійснення професійної діяльності. Також встановлено, що методична система є складовою загальної професійної підготовки фахівця у закладі вищої освіти [3; 5; 6]. Вона, враховуючи основні положення організації освітніх процесів, функціонує як окрема підсистема на основі комплексності теоретичного і практичного навчання та вибудовується на врахуванні сучасного рівня розвитку науки, суспільства, виробництва, техніки, технологій та освіти, тим самим забезпечує виконання освітніми закладами потреб ринку праці та роботодавців.

Варто наголосити, що методична система, як певний структурований динамічний об'єкт, характеризується чітким станом, поведінкою, стійкістю, розвитком, адаптацією, взаємодоповненням і рівновагою елементів, компонентів та підсистем [3; 5; 6]. Складаючись із відповідних підсистем (мети навчання і виховання в процесі навчання; змісту навчання і освіти; методів, форм, засобів навчання; контролю результатів навчання), їх компонентів та елементів, методична система завжди має бути стійкою та врівноваженою. Її структурне цілісне й органічне об'єднання безпосередньо забезпечується стабільністю у змістовому взаємодоповненні та стійкістю у процесі розвитку і адаптації до нових умов. Саме останнє складає реальну невирішену проблему для усієї освітянської і науково-

педагогічної громади у зв'язку із сучасними новими, переважно непередбачуваними, змінами в організації освітніх процесів. Отже, наразі актуальними постають завдання дослідження процесів розвитку і адаптації методичних систем.

На нашу думку, вирішення цієї проблеми можливе шляхом встановлення основних сучасних особливостей у структурних змінах методичних систем навчання у вищій освіті, що дозволить чітко визначити шляхи забезпечення їх ефективної адаптації. Варто наголосити, що нинішня теорія і практика організації освітніх процесів наповнена широким спектром результатів досліджень у межах розробки та впровадження методичних систем, серед яких значна кількість і з професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Проте у зазначених працях здебільшого піднімаються питання змістового наповнення методичної системи навчання (структурні складові), і майже не приділяється уваги розв'язання проблеми функціонування та адаптації методичних систем у процесі розвитку освіти.

Мета статті – описати результати дослідження із встановлення основних сучасних особливостей розвитку методичних систем у вищій освіті, з метою врахування їх в організації освітніх процесів.

Виклад основного матеріалу.

Навчальний процес з давніх часів зазнавав постійного розвитку і удосконалення. Ті чи інші суспільні чинники, зумовлені стрімким розвитком економіки, технологій та суспільних відносин, впливали на зміни і у педагогічних підходах і в організації освітнього процесу, що і спричиняло зміну видів навчання, методів, форм, засобів, методик, технологій та систем. Нинішні інтеграційні процеси в освіті спрямовані на реалізацію індивідуалізації і залежать від цілей та умов навчання, запитів роботодавців і держави, необхідності наближення змісту освіти до світових стандартів, врахування потенційних можливостей та потреб студентів. Ці процеси характеризуються уведенням, розробленням та застосуванням індивідуальних навчальних планів та програм, а, відповідно, і використанням різноманітних підходів до організації навчальних процесів, що відбуваються на основі функціонування певних методичних систем навчання [3; 6].

Методична система навчання є певною частиною організації освітнього процесу у підготовці фахівця, яка складається на основі реалізації певних технологій, що передбачає цілеспрямовану, заздалегідь спроектовану, педагогічну роботу, спрямовану на досягнення запланованих освітніх цілей. Сама ж технологія вибудовується у межах реалізації спеціальних методик навчання, як певних процедур

досягнення конкретних програмних результатів навчання на різних етапах освітнього процесу. Означені позиції були обґрунтовані з опорою на результати досліджень, що викладені у роботах щодо висвітлення сутності, мети і завдань методики навчання (Л. Білан [2], С. Гончаренко [7], І. Дроздова [8], О. Коваленко [14], О. Лучанінова [16], О. Малихін, І. Павленко, О. Лаврентьєва [17], О. Михайличенко [18], В. Нагаєв [19], В. Скакун [24], Е Скібіцкій, І. Толстова, В. Шефель [25], В. Цапенко, О. Філімонова [27], Н. Ерганова [28] та ін.), педагогічних освітніх технологій та технологій навчання (М. Бершадский, В. Гузєєв [1], С. Гончаренко [7], В. Євдокимов, І. Прокопенко [21], Т. Жукова [9], Н. Журавська [10], В. Загвязинский [11], О. Ігна [12], О. Пехота, А. Кітєнко, О. Любар [20], М. Кларин [13], Є. Куркін [15], Г. Сєлєвко [22], С. Сисєєва [24], Ю. Фокін [26], В. Ягупов [29] та ін.). Отже, проведений аналіз вказаних вище наукових робіт надав підстави для проведення подальших досліджень у напрямі встановлення основних сучасних особливостей розвитку методичних систем у вищій освіті.

Основним принципом функціонування будь-якої методичної системи навчання є спеціальне створення сукупності умов, як певних специфічних обставин її існування в педагогічному процесі. Дослідженнями було встановлено, що методична система функціонує за таких умов:

- *гармонійного поєднання* у структурі системи *освітніх процесів із розвитком суспільства, сучасними можливостями науки і виробництва;*

- *оптимального врахування закономірностей навчального процесу* у побудові системи;

- *взаємодоповнення* компонентів і *елементів системи*, що надає можливість повною мірою виконати завдання кожного з елементів;

- *спеціальної структурованості методичної системи*, що створює можливість її розвитку з легкою адаптацією до змін та, ще й при цьому, має *бути стійкою* в процесі доповнення та взаємодоповнення новими елементами: впровадження нових освітніх вимог, додавання нового змісту навчання; нових навчальних завдань; зміни методики навчання, введення нових форм взаємодії викладача і студента, студента і студента, студента і суспільства тощо.

Проведеними дослідженнями було встановлено, що методична система навчання, за своїм змістом та функціональністю, створює для студента певне специфічне інтегроване освітнє середовище [3; 6] як певне структуровано-процесуальне явище. Інтегроване освітнє середовище набуває цілісності за рахунок дієвості процесів, що об'єднані методичною системою і

стають її функціонально-організувальними механізмами. Такими механізмами у методичній системі є [3; 6]:

- *зовнішня змістово-процесуальна інтеграція* (цілеспрямоване об'єднання факторів суспільного розвитку, наукових інновацій, сучасної економіки та закладу освіти для осучаснення змісту та процесу навчання);

- *адаптивна регуляція* (оптимальне пристосування в об'єднанні вже наявних елементів методичної системи, що передбачає узгодження змісту з іншими дисциплінами з врахуванням цілісності та наступності у формуванні знань та умінь; узгодження в змісті навчання міжпредметних зв'язків та елементів специфічної професійної діяльності; аналіз структури змісту навчального матеріалу з метою його спрощення для ефективного засвоєння);

- *внутрішня диференційовано-поетапна організація навчання* (забезпечення розвитку навчальної діяльності студента шляхом поетапного застосування методів, засобів і форм навчання, послідовного та оптимального комбінування теоретичного та практичного навчання, а також навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи студентів).

Варто наголосити, що нинішнім освітнім організаційним процесам притаманні досить часті перебудови і втручання в них нових елементів, що стають певними визначальними факторами у змінах методичних систем навчання. Проведені дослідження дозволили встановити такі основні чинники, які впливають на зародження нових методичних систем у вищій освіті України, або розвиток і модифікацію вже існуючих систем:

- 1) *Врахування специфічних особливостей професійної діяльності фахівця.* Професійна діяльність фахівців має свої особливості, завдання та функції, які засновані на виробничих та соціальних потребах. Сама специфічна діяльність фахівця потребує спеціальної організації його професійної підготовки, спрямованої на формування програмних результатів та компетентностей. Це вимагає адаптації до нових змін та модифікації організації освітнього процесу, що стає в основі перебудови компонентів та елементів системи.

- 2) *Уведення у вищій освіті освітньо-професійних програм* у підготовці фахівців за усіма спеціальностями, які визначають унікальність програми, сферу діяльності випускників і, відповідно, зміст освіти. Це стає в основі формування нового змісту освіти і навчання, спрямованого не тільки на забезпечення програмних результатів навчання згідно із державним стандартом, але й інших специфічних результатів. Зважаючи на це, у вищій професійній освіті змінюються і

педагогічні підходи, і застосування методів, форм і засобів навчання для набуття відповідного рівня компетентності, що передбачає врахування особистісних якостей студентів, їх пізнавальних можливостей, потреб особистості та роботодавців, реалізації диференціації навчання тощо.

3) *Реалізація наступності в освітньому процесі у професійній підготовці фахівців.* Сучасна підготовка фахівців вибудована на основі реалізації наступності у вивченні навчальних дисциплін, їх тем, курсового та дипломного проектування, організації аудиторної та самостійної роботи, практичної підготовки, навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи студентів.

4) *Спрямованість у підготовці фахівців на формування здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації.* Така спрямованість визначена

національною рамкою кваліфікацій, і як результат, означені позиції відображаються у програмних результатах навчання, закладених у відповідних компетентностях освітніх стандартів, наприклад, формування дослідницької або комунікативної компетентності фахівця тощо.

Проведена комплексна робота щодо вивчення проблеми забезпечення функціональних процесів у методичних системах навчання у закладах вищої освіти та впливу на них нових факторів, що здійснювалася на основі вивчення можливостей реалізації механізмів зовнішньої змістово-процесуальної інтеграції, адаптивної регуляції та внутрішньо диференційовано-поетапної організації навчання, дозволила визначити шляхи врахування основних особливостей сучасних змін у цих системах (табл.1).

Таблиця 1.

Шляхи врахування основних особливостей сучасних змін у методичних системах навчання у вищій освіті

Чинники	Шляхи забезпечення
Особливості професійної діяльності фахівця	- аналіз довідників кваліфікаційних характеристик професій працівників та посадових інструкцій з виокремленням їх обов'язків та повноважень, змісту, структури та особливостей професійної діяльності; - аналіз видів діяльності та професійних завдань фахівця; - виокремлення знань, умінь, навичок і якостей, необхідних для виконання конкретних професійних завдань; - аналіз здатностей, закладених у компетентностях освітнього стандарту вищої освіти, його нормативного змісту та програмних результатів освітньо-професійної програми; <u>на цій основі:</u> - розроблення робочих програм навчальних дисциплін; - визначення методик, технологій, педагогічних підходів, засобів; - розроблення методичного забезпечення навчального процесу та необхідних засобів навчання; - розроблення засобів діагностики навчального процесу; - розроблення змісту навчання; - внесення відповідних корективів у методичну систему для реалізації змісту, методик, технологій, педагогічних підходів та засобів навчання.
Уведення освітньо-професійних програм	- аналіз довідників кваліфікаційних характеристик професій працівників, посадових інструкцій та освітньо-професійної програми підготовки фахівця з виокремленням специфічних унікальних особливостей професійної діяльності та відповідних програмних результатів; - виокремлення знань, умінь, навичок і якостей, необхідних для виконання відповідних професійних завдань; <u>на цій основі:</u> - розроблення робочих програм навчальних дисциплін; - визначення необхідних методик, технологій, педагогічних підходів та засобів навчання; - розроблення методичного забезпечення навчального процесу та необхідних засобів навчання; - розроблення засобів діагностики навчального процесу; - розроблення змісту навчання; - внесення відповідних корективів у методичну систему для реалізації змісту, методик, технологій, педагогічних підходів та засобів навчання.

Наступність в освітньому процесі	<u>Розроблення та впровадження змісту освіти і навчання:</u> - врахування цілісності та наступності у змісті освіти й навчання на основі реалізації принципу систематичності і послідовності; - розробка змісту освіти з опорою на реалізацію принципів: єдності навчання та виховання; єдності методичної системи навчання та системи професійної підготовки; єдності усіх складових методичної системи (мети, змісту, методів, форм та засобів навчання та діагностики); поєднання аудиторної та самостійної роботи студентів; - єдності теоретичної та практичної підготовки; оптимального поєднання навчальної роботи з навчально-дослідницької та науково-дослідною діяльністю студентів; ефективної взаємодії педагога та студента-вихованця; індивідуалізації навчання у поєднанні із колективною навчальною діяльністю студентів; системності та послідовності у навчанні; - розроблення змісту навчання з опорою на організацію поетапної навчальної діяльності студентів, що передбачає поступовий перехід від репродуктивного до творчої діяльності; - розроблення змісту навчання з опорою на: індивідуалізацію навчання через врахування індивідуальних психічних особливостей, мотивів, інтересів, профільної спрямованості студента; диференціація навчального матеріалу; врахування розвитку науки техніки та технологій; врахування розвитку суспільства, економіки, соціальних відносин та вимог роботодавців; відповідність методам, формам і засобам навчання та можливостям їх ефективного застосування; врахування труднощі та складності навчального матеріалу; забезпечення інформаційної доступності змісту навчального матеріалу; - розроблення комплексу навчальних завдань з опорою на організацію поетапної навчальної діяльності студентів; - розроблення змісту навчання з опорою на врахування системності та послідовності у реалізації основних форм роботи: самостійної роботи (поетапність у підготовці до лекцій, практичних занять, лабораторних робіт та після них); лекцій (поетапність інформаційних та проблемних лекцій), практичних і семінарських занять (поетапність індивідуальної, групової та міні групової роботи); лабораторних робіт (поетапність у виконанні навчальних та дослідницьких завдань); курсового проектування; навчальних та виробничих практик; науково-дослідної роботи; випускних кваліфікаційних робіт; - розроблення засобів для реалізації елементів змісту навчання. <u>Застосування методів і засобів навчання:</u> - послідовність та варіативність у застосування методів та засобів навчання та діагностики навчальних результатів з реалізацією основних форм роботи: самостійної роботи (поетапність у підготовці до лекцій, практичних занять, лабораторних робіт та після них); лекцій (поетапність інформаційних та проблемних лекцій), практичних і семінарських занять (поетапність індивідуальної, групової та міні групової роботи); лабораторних робіт (поетапність у виконанні навчальних та дослідницьких завдань); курсового проектування; навчальних та виробничих практик; науково-дослідної роботи; випускних кваліфікаційних робіт. - системність у застосуванні інформаційних, проблемних та бінарних лекцій, виїзних навчальних занять, імітаційно-ігрового проектування, курсового та дипломне проектування, науково-практичних конференцій, науково-практичних та проблемних семінарів, вебінарів, круглих столів, тематичних екскурсій, наукових студентських гуртків.
Формування здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації	- організація поетапної навчальної діяльності студентів; - реалізація проблемного і особистісно-орієнтованого навчання; - системна організація навчально-дослідницької та науково-дослідної діяльності студентів дослідницької діяльності; - організація практико орієнтованого навчання; - реалізація в навчальному процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з опорою на професійні норми спілкування; - організація творчої навчальної та професійної діяльності; - індивідуалізація навчання з врахуванням особистої ініціативи та інтересів студентів; <u>на цій основі:</u> - об'єднання організаційно-педагогічних умов формування у студентів здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації та шляхів їх забезпечення; - визначення необхідних методик, технологій, засобів та змісту навчання для формування у студентів здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації; - розроблення методичного забезпечення навчального процесу та необхідних засобів навчання для формування у студентів здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації; - розроблення засобів діагностики сформованих здатностей до самовдосконалення, творчості, дослідництва та комунікації.

Реалізація запропонованих шляхів стане підґрунтям для забезпечення ефективних функціональних процесів у методичних системах навчання у закладах вищої освіти, забезпечить її стійкість, адаптацію та урівноваженість.

Висновки. На основі аналізу наукових праць та власних теоретичних досліджень було встановлено основні чинники, які впливають на зародження, розвиток і модифікацію нових методичних систем у вищій освіті, а саме: врахування специфічних особливостей професійної діяльності фахівця; уведення у вищій освіті освітньо-професійних програм; реалізація наступності в освітньому процесі у професійній підготовці фахівців; спрямованість у підготовці фахівців на формування здатностей до самовдосконалення, творчості,

дослідництва та комунікації. У результаті проведеної роботи було запропоновано умови функціонування методичних систем навчання та шляхи врахування основних особливостей їх сучасних змін у вищій освіті, які передбачають аналіз основних нормативних документів і на його основі розробку дидактичного забезпечення освітнього процесу.

Спираючись на отримані результати досліджень, вважаємо пріоритетним напрямом подальшої роботи вивчення механізмів методичних систем навчання з реалізації зовнішньої змістово-процесуальної інтеграції, адаптивної регуляції та внутрішньої диференційовано-поетапної організації навчання.

Список використаних джерел

1. Бершадский М. Е., Гузев В. В. Дидактические и психологические основания образовательной технологии. Москва : Центр «Педагогический поиск», 2003. 256 с.
2. Білан Л. Л. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко, 2010. 399 с.
3. Буцик І.М. Методична система розвитку дослідницької компетентності майбутніх фахівців з агроінженерії у процесі вивчення сільськогосподарських дисциплін : дис. ... док. пед. наук : 13.00.02. Київ. Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2021. 696 с.
4. Буцик І. М. Визначення характерних особливостей методичних систем навчання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Психологія Педагогіка. Філософія.* Київ : Міленіум, 2015. Вип. 230. С. 35–41.
5. Буцик І. М. Методична система розвитку дослідницької компетентності у професійній підготовці інженерів аграрного профілю. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського.* Миколаїв : 2017. Вип. 3 (58). С. 50–54.
6. Буцик І. М. Розвиток дослідницької компетентності фахівців з агроінженерії у закладах вищої освіти: теорія і методика : монографія. Київ : КОМПРИНТ, 2019. 356 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
8. Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти: навчальний посібник. Харків : ХНАМГ, 2008. 142 с.
9. Жукова Т. А. Технологія обучения как условие повышения качества подготовки специалистов в системе университетского образования. *Инновации в образовании.* 2007. №11. С. 107–117.
10. Журавська Н. С. Методика навчання та виховання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу та України: порівняльний аспект: монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. 608 с.
11. Загвязинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 192 с.
12. Игна О. Н. Концептуальные основы технологизации профессионально-методической подготовки учителя : автореф. дис. ... д. пед. н. : 13.00.08 2014. 42 с.
13. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. Москва : Знание, 1989. 80 с.
14. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения: учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования. Харьков : ЧП «Штрих», 2003. 480 с.
15. Куркин Е. Б. Технологизация образования – требование времени. *Школьные технологии.* 2007. № 1. С.22–32.
16. Лучанинова О. П. Методика професійного навчання: конспект лекцій. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2008. 52 с.
17. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьєва. Г. І. Матукова. Київ : КНТ, 2014. 270 с.
18. Михайличенко О. В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: навч. посібник. вид. 2-ге доп. та перероб. Суми : СДПУ, 2009. 122 с.
19. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. Навч. посібник. Київ: ЧП, 2007. 211 с.
20. Освітні технології: навч.-метод.

© І. М. Буцик

посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любар та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2002. 255 с.

21. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія: посібник. Харків : Основа, 1995. 105 с.

22. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учебное пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.

23. Сисоєва С. О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак. Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. 2006. Вип. 2. С. 127–131.

24. Скакун В. А. Методика преподавания специальных и общетехнических предметов (в схемах и таблицах) : Учеб. пособие для нач. проф. образования. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 128 с.

25. Скибицкий Э. Г. Толстова И. Э., Шефель В. Г. Методика профессионального обучения: учеб. Пособие. Новосибирск : НГАУ, 2008. 166 с.

26. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения. Деятельностный подход : учебное пособие для вузов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство «Юрайт», 2019. 241 с.

27. Цапенко В. Н., Филимонова О. В. Методика преподавания электротехнических дисциплин. Самара : СГТУ, 2009. 140 с.

28. Эрганова Н. Е. Методика профессионального обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2007. 160 с.

29. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 560 с.

References

1. Bershadskij, M. E., Guzeev, V. V. (2003). Didakticheskie i psihologicheskie osnovaniya obrazovatel'noj tekhnologii [Didactic and psychological foundations of educational technology.]. Moscow : Centr «Pedagogicheskij poisk», 256. [in Russian].

2. Bilan, L. L. (2010). Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Methods of teaching in high school] : navch. posib. Nizhyn : PP Lysenko, 399 [in Ukrainian].

3. Butsyk, I. M. (2021). Metodychna systema rozvytku doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z ahroinzhenerii u protsesi vyvchennia silskohospodarskykh dystsyplin [Methodical system of research competence development of future specialists in agroengineering in the process of studying agricultural disciplines.] : dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.02. Kyiv. Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, 696 [in Ukrainian].

4. Butsyk, I. M. (2015). Vyznachennia kharakternykh osoblyvosti metodychnykh system navchannia [Definition of characteristic features of

methodical systems of training]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Seriya: Psykholohiia Pedahohika. Filosofiia. Kyiv : Milenium, Vyp. 230. 35–41 [in Ukrainian].*

5. Butsyk, I. M. (2017). Metodychna systema rozvytku doslidnytskoi kompetentnosti u profesiinii pidhotovtsi inzheneriv ahroinzhenerii [Methodical system of development of research competence in professional training of agricultural engineers]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O.Sukhomlinskoho – Scientific Bulletin of Nikolaev National University named after V. O. Sukhomlinsky. Mykolaiv : Vyp. 3 (58). 50–54 [in Ukrainian].*

6. Butsyk, I. M. (2019). Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti fakhivtsiv z ahroinzhenerii u zakladakh vyshchoi osvity: teoriia i metodyka : monohrafiia. [Development of research competence of specialists in agroengineering in higher education: theory and methodology]. Kyiv : KOMPRYNT, 356 [in Ukrainian].

7. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainyskyi pedahohichni slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid, 376 [in Ukrainian].

8. Drozdova, I. P. (2008). Metodyka vykladannia, pedahohika ta psykholohiia vyshchoi osvity [Teaching methods, pedagogy and psychology of higher education] : navchalnyi posibnyk. Kharkiv : KhNAMH, 142 [in Ukrainian].

9. Zhukova, T. A. (2007). Tekhnologiya obucheniya kak uslovie povysheniya kachestva podgotovki specialistov v sisteme universitetskogo obrazovaniya [Teaching technology as a condition for improving the quality of training specialists in the university education system]. *Innovacii v obrazovanii – Innovation in education.* №11. S. 107–117.

10. Zhuravska, N. (2015). Metodyka navchannia ta vykhovannia u vyshchikh navchalnykh zakladakh krain Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukrainy : porivnialnyi aspekt [Methods of teaching and education in higher educational institutions of the European Union and Ukraine : a comparative aspect] : monohrafiia. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M., 608 [in Ukrainian].

11. Zagvyazinskij, V. I. (2001). Teoriya obucheniya: Sovremennaya interpretaciya [Teaching theory: Modern interpretation : textbook] : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij. Moskva : Izdatel'skij centr «Akademiya», 192.

12. Igna, O. N. (2014). Konceptual'nye osnovy tekhnologizacii professional'no-metodicheskoi podgotovki uchitelya [Conceptual bases of technologization of professional-

methodical training of a teacher]: avtoref. dis. ... d. ped. n. : 13.00.08. 42.

13. Klarin, M. V. (1989). Pedagogicheskaya tekhnologiya v uchebnom processe. Analiz zarubezhnogo opyta [Pedagogical technology in the educational process. Analysis of foreign experience]. Moskva : Znanie, 80.

14. Kovalenko, E. E. (2003). Metodika professional'nogo obucheniya [Methods of vocational training]: uchebnyk dlya inzhenerov-pedagogov, prepodavatelej specdisciplin sistemy professional'no-tekhnicheskogo i vysshego obrazovaniya. Xarkov : CHP «SHtrih», 480.

15. Kurkin E. B. (2007). Tekhnologizatsiya obrazovaniya – trebovaniye vremeni [Technologization of education – the requirement of the time]. SHkol'nye tekhnologii [School technology.]. № 1. 22–32.

16. Luchaninova, O. P. (2008). Metodyka profesiinoho navchannia [OP Methods of professional training] : konspekt lektsii. Dnipropetrovsk : NMetAU, 52 [in Ukrainian].

17. Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli (2014). [Methods of teaching in high school] : navch. posib. / O. V. Malykhin, I. H. Pavlenko, O. O. Lavrentieva. H. I. Matukova. Kyiv : KNT, 270 [in Ukrainian].

18. Mykhailychenko, O. V. (2009). Metodyka vykladannia suspilnykh dystsyplin u vyshchii shkoli [Methods of teaching social disciplines in high school]: navch. posibnyk. vyd. 2-he dop. ta pererob. Sumy : SDPU, 122 [in Ukrainian].

19. Nahaiev, V. M. (2007). Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Methods of teaching in higher education]. Navch. posibnyk. Kyiv: ChP, 211 [in Ukrainian].

20. Osvitni tekhnologii (2002). [Educational technologies]: navch.-metod. posibnyk / O. M. Piekhota, A. Z. Kiktenko, O. M. Liubar ta in.; za zah. red. O. M. Piekhoty. Kyiv : A.S.K, 255 [in Ukrainian].

21. Prokopenko, I. F., Yevdokymov V. I. (1995). Pedagogichna tekhnologiya [Pedagogical technology]

: posibnyk. Kharkiv : Osнова, 105 [in Ukrainian].

22. Selevko, G. K. (1998). Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologii [Modern educational technologies]: uchebnoe posobie. Moskva : Narodnoe obrazovanie, 256.

23. Sysoieva, S. O. (2006). Pedagogichni tekhnologii: korotka kharakterystyka sutnisnykh oznak [Pedagogical technologies: a brief description of the essential features]. Pedagogichnyi protses: teoriia i praktyka – Pedagogical technologies : a brief description of the essential features. Pedagogical process : theory and practice : zb. nauk. pr. Vyp. 2. 127–131 [in Ukrainian].

24. Skakun, V. A. (2005). Metodika prepodavaniya special'nyh i obshchetekhnicheskikh predmetov (v skhemah i tablitsah) [Methods of teaching special and general technical subjects (in diagrams and tables)] : Ucheb. posobie dlya nach. prof. obrazovaniya. Moscow : Izdatel'skiy centr «Akademiya», 128.

25. Skibickij, E. G. Tolstova, I. E., Shefel', V. G. (2008). Metodika professional'nogo obucheniya [Methods of vocational training] : ucheb. Posobie. Novosibirsk : NGAU, 166.

26. Fokin, Yu. G. (2019). Teoriya i tekhnologiya obucheniya. Deyatel'nostnyj podhod [Theory and technology of teaching. Activity approach] : uchebnoe posobie dlya vuzov. 4-e izd., pererab. i dop. Moskva : Izdatel'stvo «YUrajt», 241.

27. Capenko, V. N., Filimonova, O. V. (2009). Metodika prepodavaniya elektrotekhnicheskikh disciplin [Methods of teaching electrical engineering disciplines]. Samara : SGTU, 140.

28. Erganova, N. E. (2007). Metodika professional'nogo obucheniya [Methods of vocational training]: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenij. Moskva : Izdatel'skiy centr «Akademiya», 160.

29. Iahupov, V. V. (2003). Pedagogika [Pedagogy] : navch. posibnyk. Kyiv : Lybid, 560 [in Ukrainian].

CHANGES IN METHODOLOGICAL SYSTEMS OF EDUCATION AS A RESULT OF THE DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

I. M. Butsyk

Abstract. *The article is devoted to the study of modern changes in the methodological systems of education in higher educational institutions as current pedagogical problem in the organization of professional training of specialists. As a result of the analysis of scientific works the author offers the generalized characteristic of essence, place, role and structure of methodical systems, features of their construction and functioning in a structural combination with the basic components are highlighted.*

The article presents the conditions of functioning of methodical systems of education, describes the main modern features of the development of methodical systems in higher education and describes the functional and organizational mechanisms of the system of integrated educational environment.

The ways of taking into account the main features of modern changes in the methodological systems of teaching of higher education institutions in the professional training of specialists in order to organize an effective educational process are proposed.

Key words: *methodical training systems, methods, training technologies, training activities.*

© I. M. Буцук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

TEACHING IDIOMS THE STUDENTS OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS SPECIALTY, ECONOMIC FACULTY (CASE STUDY OF ANECDOTES AND IDIOMS ABOUT FOOD)

Yu. L. HLAVATSKA, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Kherson State Agrarian and Economic University
E-mail: yuliia_glavatskaya17@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1162-0251>

Abstract. *The paper is aimed at highlighting the problem of teaching idioms the students of non-philological specialties of higher education institutions, namely the specialty “Hotel and restaurant business”. Interest in this topic is due to the motivation of students to study authentic texts of various genres in foreign language classes and within the scientific circle, during which they get acquainted with the theoretical material of this matter.*

The aim of the paper is to illustrate and implement in the educational process a set of developed exercises aimed at studying idioms in the texts of English anecdotes and idioms about food, which are an effective means of expanding non-philological students' vocabulary.

The paper exhibits information about the etymology of the anecdote, its definition, language features and ways to create a comic effect. Idioms are presented as special stylistic devices that have a positive effect on the expressiveness, brightness and originality of speech. It is shown that while teaching English idioms students use a multifaceted range of their competencies, comparing the idioms of two languages, delving into the history, customs and traditions of the country whose language is being studied. It is proved that this opportunity contributes to the work of the scientific group “English in intercultural communication”, as anecdotes and idioms about food are powerful sources of enriching the students' vocabulary.

Results of the research. The article outlines a set of exercises: translation of the text, creating your own anecdote using idioms, finding matches between idioms and their meanings, processing the text using idioms. Such exercises can be useful for the development of speech competences of higher education students, expanding their cultural and linguistic horizons. It is noted that English anecdotes and idioms about food reflect the national colour of the language and the cultural mentality of the nation.

Key words: anecdote; communication skills; genre of speech communication; idiom; language competences; scientific circle; vocabulary.

Introduction. The main problem is that the usage of idioms, their functional loading and practical application are not included in academic programmes “Foreign language (English)” at non-philological Universities. A challenging problem which arises in this domain is the lack of studying texts of various genres that can enable students to improve their English level significantly. For this reason, the theoretical features of two concepts, “an anecdote” and “an idiom” are described in the paper with the reference to scholar writings. The communicative and expressive functions of idioms about food and their role in enhancing students' communicative skills are analyzed. In order to have it both ways the students of Hotel and Restaurant Business Specialty are offered some passages of theoretical information about an anecdote and idioms. It is done during at classes of English club “English in intercultural communication” in the form of presentation to widen students' philological outlook. The complex of training exercises is proposed at practical lessons according to academic programme “Foreign language (English)” to develop students' communicative competence.

Analysis of recent researches. The issue

of an anecdote has been largely studied and many viable solutions have been found within various vectors of anecdotes investigation: genre studies (S. Bassay, V. Karasik, V. Samochina, A. Shmelev), pragmalinguistics (L. Bezugla), linguo-culturology (P. Hubych, O. Khadzhiohlova, O. Palcgevskaya), cognitive linguistics (S. Attardo, L. Borodina, M. Evstafyeva, A. Ptushka, V. Raskin, and others), the theory of semantic universals (A. Vezhbitska), post-folklore theory (A. Arhipova, A. Belousov), translation studies (I. Markoidze, L. Ponomarova, G. Solovei). Idioms have been identified as being special stylistic means making speech more expressive, vivid and peculiar [9]. A distinctive feature of idioms is their special stylistic character, the presence of an element of play, jokes, departing from the usual neutral style of speech, and in this regard, the presence of another parallel way of transmitting the same thought in a neutral style. Idioms are closely related not only to linguistic questions, but also the study of linguistic synonymy, in terms of researching the ways in which a speaker or a writer achieves special effects in speech, enhancing the statement, making it more expressive and colourful [14]. Thus, there is a

need to pay attention to teaching idioms at non-philological Universities as they can enrich the students' lexicon and, moreover, develop their soft skills.

The aim of the paper is to illustrate and implement in the educational process a set of developed exercises aimed at studying idioms in the texts of English anecdotes and idioms about food, which are an effective means of expanding non-philological students' vocabulary.

Methods of investigation. As we are interested in anecdotes about food chiefly and idioms used in them on the one hand and idioms about food on the other hand, we consider descriptive method as the basis for further application of other methods; contextual method allows to reveal idioms within the anecdotes; semantic method is used to analyze language units in terms of their semantic meaning; method of pragmatic analysis helps to describe the functional purpose of idiomatic units; method of developing and training exercises is oriented to practical activation of idioms at classes.

Results and discussion. An anecdote: etymology, definitions, linguistic peculiarities, and the ways of creating a comic effect.

To begin with, the word "*anecdote*" originates from two Greek words: "*A*" meaning "*not*" and "*kdotos*" – "*published*", thus, respectively, anecdote is something "*unpublished*". In that meaning it appeared in the titles of the first printed editions of ancient manuscripts. For the first time this term was found in Byzantium. Antique historian, Procopius of Caesarea, together with the official history of the reign of Justinian, led his own secret history of the court, containing scandalous stories about various court secrets. He called it "*Anecdota*" [11], and, as a result, this word began to denote unknown facts from interesting periods of history as well as intimate details from the life of famous personalities.

The analysis of English dictionaries entries has let us sum up that the term "*anecdote*" is generally understood to mean: "a short, often funny story, especially about something someone has done" [2]; "a usually short narrative of an interesting, amusing, or biographical incident"[8]; "short account of an incident (especially a biographical one)" [16].

An anecdote can be defined as "a short story or tale which can talk about any subject the speaker or author wishes to deliver" [17]. One of the peculiarities of an anecdote is that any truthful event or person can underlie it. The functional loading of an anecdote is entertainment. A certain subject is the core of an anecdote and, thus, the reader / the listener must think over the subject mentioned [17].

It is reported in literature that an anecdote, like any text belonging to a certain genre, has a

specific compositional arrangement, content and form. It reflects the national picture of the world, the precedent situation is played up and there are precedent characters, so an anecdote can be ranked among the precedent texts. Its compositional structure is two-phased: the asymmetry of introduction and denouement. The presence of the obligatory structural and semantic *pointe* before the final part is also considered to be dominant [5, p. 980].

V. Samochina claims that folklore semantics is also typical for an anecdote: stereotyping of the situation, image and character; pragmatism (pre-decision of the text – purely humorous); the traditional arrangement of personages with a clear binary opposition ("*Sh. Holmes – Dr. Watson*" [13, p. 269]; specific linguistic means; functional application of images or situations [13, p. 73]. The main ways of comic effect creation in the text of an anecdote are a pun, a parody, an alogism and a hyperbolization.

Idioms as special stylistic means of making speech more expressive, vivid and peculiar. English anecdotes about food, eating and restaurants, fat people, diets and dieting are full of idioms. Idioms are an integral part of any language. It is widely used not only in oral speech, newspaper articles, but also in literature, making the language of presentation brighter and simpler. Idioms are often found in the names of songs and movies. "Idiom is a group of words in a fixed order that have a particular meaning that is different from the meanings of each word on its own" [2]. Without knowing the meaning of idioms, humour cannot be understood, since it is in jokes and anecdotes the ambiguity of idiomatic expressions is often played up.

The lexical variety of idioms allows the teacher to use them in many tasks to develop students' speaking skills, to expand their vocabulary, to develop their creativity, translation skills and the ability to work with the dictionary at English lessons. Modern methods of teaching foreign languages dictate the application of approaches that shape not only linguistic professional competence of students, but also broaden their general horizons and cultural level. While learning English idioms, students use the multifaceted spectrum of their competencies, comparing English idioms with Ukrainian ones, delving into their history, customs and traditions of the country of the target language. Along with this, students are enriched with universal moral values and form their views on the world around them with all its diversity.

Anecdotes as well as idioms about food are valid sources of enriching the students' vocabulary. Idioms play an important role in learning English. They are often used by native speakers, since they are familiar to them and for

learning this language as foreign they are often incomprehensible by students.

Going deeper into the meaning of the idiom, it should be said that with the help of idioms in speech and writing one can: formulate or summarize the results of many life events; describe the human nature, tradition or habits of certain countries and communities; solve life problems.

Many idioms are based on real experience and accumulated knowledge of human nature. These sayings originate from the observation of the repeated human actions. Therefore, in many cases, the idioms can serve as a kind of reference material. This causes the importance of learning idioms.

In order to address the statements outlined above, we report here to some English anecdotes about food, eating and restaurants, fat people, diets and dieting [12].

The anecdote titled "Popeye" is the illustration of the event which is resulted in minds of Americans as the most noticeable pop-culture idols in the world: "In 1870, German chemist Erich von Wolf analyzed the iron content of green vegetables and accidentally misplaced a decimal point when transcribing data from his notebook. As a result, spinach was reported to contain a tremendous amount of iron - 35 milligrams per serving, not 3.5 milligrams (the true measured value). While the error was eventually corrected in 1937, the legend of spinach's nutritional power had already **taken hold**, one reason that studio executives chose it as the source of Popeye's vaunted strength" [12]. The idiom "take hold" fully correlates with the deeply rooted idea of Americans as for "spinach's nutritional power" as its meaning is "to become effective, established, or popular" [8].

In "Chefs and Restaurants" the habits and traditions of Americans are humorously described: "The Fat Duck was a great surprise. It's not where I would take my kids or go every week, but once in a while, it's a place to totally **immerse yourself in the food**. Chef Heston Blumenthal presents each meal in a special way: for one course, he gave us a little iPod to listen to the sound of the sea while we ate sashimi. It was served on a beautiful glass plate, and below it was a little sandbox. It's a really different experience" [12]. The idiom "immerse yourself in" has the meaning "to involve someone completely in something" [15]. This idiom matches up American mentality of being faithful to the traditions of the country.

Just to solve the problems in Chinese menus and "to adapt" them to English restaurant-goers Chinese restaurateurs invented funny, on the one hand, and strange (because of inadequate translation) names of dishes in the anecdote "Chinese Menus": "Collections of

comically poor translations are legion, but the Beijing Municipal government, **in sympathy with English-speaking restaurant-goers**, published a helpful guidebook recently of what the restaurateurs were trying, though unartfully, to say. In an April interview with the authors, NBC News learned the contents of "Hand Shredded A\$\$ Meat" [sic] (merely donkey meat) and other baffling English descriptions (all taken from actual menus), such as "Cowboy Leg", "Red-Burned Lion Head", "Blow-up Flatfish with No Result", and the very unhelpful "Tofu Made By Woman With Freckles" and "Strange Flavor Noodles" [12]. The Free Dictionary gives such a definition of the idiom "in sympathy with" as "in tandem with something; at the same time as and because of something; happening because something else has happened" [15]. This anecdote solves the life problem of Chinese restaurateurs that is to do business in full harmony with their clientele.

The origin of some idioms about food is associated with well-known events or incidents. The etymology of the idiom "That takes the cake", for example, dates back to the 19th century at the time when plantation slaves in southern states of America would regularly gather, put on their finest clothes and dance to banjo music. The best couple usually would win a cake [1]. "The cakewalk, in which ten couple participated, came off on Friday night, and the judges awarded the cake, which was a very beautiful and costly one, to Mrs Sarah and John Jackson" [1]. Today we deal with such a meaning of this idiom as "to win the prize, to rank first" [8]. One more idiom "In a nutshell" meaning "in a very brief statement" [8] is grounded on one ancient history about Roman philosopher, Pliny the Elder, famous for one of the first encyclopedias, who considered "Homer's epic saga, Iliad, as being written in such tiny handwriting that it could fit in a nutshell" [1].

Idioms are not a separate part of the language, which can either be used or not. Idioms are an essential part of the common dictionary of the English language, which is now undergoing great changes. To understand the target language better, you need to figure out the specific meaning of the idioms in a particular language. If you take the meaning of the idiom literally, it can be misinterpreted. One needs to know the hidden meaning inherent in a certain expression. Learning a language with deepening idioms can be complicated, but if you look at it from the other side, then it becomes obvious that through the study of idioms, we enrich our vocabulary, we develop the ability to listen, speak and write correctly. In addition, learning idioms can be very fun, which feels more like relaxation than challenging work. The main thing is to present this kind of work to students correctly.

Complex technique of teaching the idioms. We have concluded that productive idiom learning is possible if you adhere to a comprehensive methodology that systematically includes working with idioms while learning English: separation of idioms by topics, which will greatly facilitate memorization; study through the search for analogs in Ukrainian; mastering idioms in context in order to understand in what situation will be appropriate to use this or that expression; a more detailed study of the history of idioms; working off the acquired knowledge in exercises and in oral speech; use of new technologies in the form of useful applications, which also make it easier to learn English idioms.

As part of this approach, we have developed a number of exercises, allowing the students quickly and effectively to learn English idioms with subsequent application in writing and speaking. Analysis of various types of exercises leads us to the conclusion that it is necessary to carry out the selection of idioms, strictly dosing their quantity, since it is easy to synchronize idioms in memory for a long time in an associative way, that is, one need to perform different types of tasks on using the same idioms. The students may be proposed to look through the idioms from "English Club, Idioms/Food" [6] and to examine vocabulary entries [15].

While performing Exercise 1, students are asked to translate the text correctly interpreting the meaning of the idioms included in it, by searching for analogues in Ukrainian. In the activity below, students for the first time get acquainted with the new list of idiomatic expressions, respectively, it is important to make sure that the idioms are translated correctly. After the task is completed and verified, it would be rational to give some oral examples using new idioms for fixing the material.

Exercise 1. Translate the text "Never Trust A Man (With Egg On His Face)" [10] and find Ukrainian equivalents.

Exercise 2 orients students to be ready with writing a short essay. The task is to work out idioms in the context of your own composition.

Exercise 2. Make up a short story (an anecdote) trying to use as much idioms from the list below as you can: (your) bread and butter, not your cup of tea, in sympathy with, to feel bloated, a flash in the pan, take with a pinch of salt, a knuckle sandwich.

Exercise 3 is designed for matching the idioms about food with their meanings.

Exercise 3. Match the idioms about food with their meanings. Make up sentences of your own: a lemon, a piece of cake, bring home the bacon, cheap as chips, cry over spilt milk, finger in every pie, take with a pinch of salt [7]. The link to the source [15] will help to cope with the task:

something that is worthless or much less valuable than one was led to believe; to consider or evaluate something, such as a statement, while keeping in mind that it may not be completely true or accurate, typically due to the unreliability of the source; a very easy task or accomplishment; involvement in several different activities or enterprises at once, especially when maintaining some level of influence over those activities; to earn money, as from steady employment; to be upset over something that cannot be fixed, often something minor; very inexpensive.

To activate the meanings of idioms about food students can be proposed to use funny stories to illustrate the meanings of the idioms as it is shown in Exercise 4: "John's dad came home one afternoon and said he could no longer bring home the bacon. His Dad said, "I lost the job that I never liked, and now I just went from the frying pan into the fire." John told his father he must make his bread and butter doing something he really loved to do. That way work doesn't quite feel so much like work. His dad took his advice, buttered up Steve Jobs and got a job creating iPhone apps. His dad told John it wasn't easy working at a new job, but he had no problem remaining as cool as a cucumber under the pressure" [4].

This exercise is a fruitful task as it presupposes the students' comprehension of the idioms meaning, on the one hand, and appropriate ways of using them, on the other hand.

Situational examples are necessary too when students are to introduce and define any idioms. In this case food idioms can be remarkably entertaining [4]. Some anecdotal examples should be given to demonstrate them. To concentrate on food idioms exactly, we can point out that students' illustrations must be connected with the kitchen, cooking or dining out (restaurants, cafes, pubs, etc.). This makes them invent their examples more stimulating and unforgettable. The following example may be offered: "Our waiter was very charming, and even gave us a free dessert. He was definitely the cream of the crop" [4].

The purpose of the next task is also activation of English idioms. In this exercise, students are encouraged to rewrite the text using idioms. The difficulty is it is not always easy to see and understand where the idiom is hidden in a certain context.

Exercise 5. Rewrite the text with the list of idioms below: meat and potatoes, you are what you eat, to break some eggs to make an omelet, a good egg, cry over spilt milk, to walk on eggshells, one man's meat is another man's poison [18]:

"My mother always told us there is no use expressing regret about something that has

already happened or cannot be changed. That means you should not get angry when something bad happens and cannot be changed. People said my mother was a generous woman. She always helped everyone in difficult situations. We never had to tiptoe around her. We did not have to weigh our words because she was always good-tempered with us. She also told we need to reach a certain goal to move forward.

My mother believed that we must eat only healthy food as it is very important. As a result, she always gave us only wholesome food. She served us meat and potatoes for dinner. It can also mean the primary, core and nucleus of something. Here is another expression my mother used to say. It is connected with meat. It illustrates the situation when one person likes something very much whereas another person may dislike the same thing”.

Conclusions and prospects of further research. Overall, our results demonstrate a strong effect of English idioms in the texts of anecdotes reflecting the national colouring of the language as well as the cultural mentality of the nation. The present findings confirm that one of the leading characteristics of the idioms about

food is expressive function. The broad implication of the present paper is the further proof that knowledge and correct use of English idioms about food brighten a conversation, broaden up the students' cultural and linguistic horizons. Moreover, all idioms about food are pragmatically loaded. These findings provide a potential mechanism for development the students' communicative competence.

The set of exercises except the above may include making up dialogues, anecdotes, commenting statements with idioms about food. Such exercises show high results of the development of idiomatic expressions by students when they regular use them as well as periodic return and revision already learned idioms. This approach is especially effective if idioms in all aspects will be studied systematically if a minimum of them is selected with the subsequent compulsory assimilation within the course “Foreign language (English)”.

Future research on idiomatic expressions explanations of their studying necessity at English lessons or during extracurricular activities, English club, for instance.

References

- 12 food idioms and their unlikely origins (2021). Retrieved from: <https://www.eatout.co.za/article/12-food-idioms-unlikely-origins/>.
- Cambridge Dictionary (2021). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/anecdote>.
- Collins Dictionary (2021). Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com>.
- Delectable Uses for Food Idioms (2021). *Busy Teacher*. Retrieved from: <https://busyteacher.org/14863-food-idioms-how-to-teach.html>.
- Halikova, L. M. (2012). Osnovnye harakteristiki teksta anekdoty. *Filosofija i iskusstvovedenie. Vestnik Bashkirskogo universiteta* [The main characteristics of the text of the anecdote]. *Philosophy and Art History. Bulletin of Bashkir University*, 17(2), 980-982 (in Russian).
- Idioms/Food (2021). *English Club*. Retrieved from: <https://www.englishclub.com/ref/Idioms/Food/>.
- Learn English (2021). Retrieved from: <https://www.ecenglish.com/learnenglish/lessons/10-food-idioms>.
- Merriam-Webster Dictionary (2021). Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/anecdote>.
- Moseychuk, O., Usova, I. (2019). Pidkhody do vyvchennia idiomatyky ta frazeolohii [Approaches to studying idiomatics and phraseology]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Uzhhorod, 1(14), 77-82. DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840/2019.1\(41\).77-83](https://doi.org/10.24144/2663-6840/2019.1(41).77-83) (in Ukrainian).
- Never Trust A Man (With Egg On His Face) (2021). Retrieved from: <https://songmeanings.com/songs/view/3530822107858648027/>.
- Procopius (2020). *The Anecdota or Secret History*. Loeb Classical Library 290. Harvard University Press, 416.
- Resources for Speakers – Anecdotes About Food, Eating and Restaurants, Fat People, Diets and Dieting (2021). Retrieved from: <https://www.talkingeasy.com/16food.html>.
- Samokhina, V. O. (2010). Zhart u suchasnomu komunikatyvnomu prostori Velykoi Brytanii i SShA: tekstualnyi ta dyskursyvnyi aspekty (Doctoral dissertation) [A joke in the modern communicative space of Great Britain and the USA: textual and discursive aspects]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 519.
- Shepel, Yu., Fedina, O. Semantychnyi analiz tematychnykh hrup frazeosemantynoho polia kontseptu LIUDYNA [Semantic analysis of thematic groups of the phraseosemantic field of the HUMAN concept]. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-027-8-33>. Retrieved from: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/96/2426/5202-1?inline=1> (in Ukrainian).
- The Free Dictionary (2021). Retrieved from: <https://idioms.thefreedictionary.com/immerse+myself+in>.
- Vocabulary. com. (2021). Retrieved from:

<https://www.vocabulary.com/dictionary/anecdote>.
17. What is an anecdote? (2021). Retrieved
from: <https://7esl.com/anecdote/>.
18. Words and Their Stories: Food Expressions

(2021). *Learning English*. Retrieved from:
<https://learningenglish.voanews.com/a/words-and-their-stories-food-expressions-part-three-116811763/118749.html>

НАВЧАННЯ ІДІОМ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА» ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ (НА МАТЕРІАЛІ АНЕКДОТІВ ТА ІДІОМ ПРО ЇЖУ)

Ю. Л. Главацька

Анотація. Стаття зорієнтована на висвітлення проблеми навчання ідіом здобувачів нефілологічних спеціальностей закладів вищої освіти, а саме спеціальності «Готельно-ресторанна справа». Інтерес до цієї теми викликаний мотивацією здобувачів щодо вивчення автентичних текстів різних жанрів на заняттях з іноземної мови та у межах наукового гуртка, під час роботи якого здобувачі знайомляться з теоретичним матеріалом зазначеної проблеми.

Мета статті полягає в тому, щоб проілюструвати та впровадити в освітній процес комплекс розроблених вправ, спрямованих на вивчення ідіом у текстах англійськомовних анекдотів та безпосередньо самих ідіом про їжу, які постають ефективним засобом розширення словникового запасу здобувачів нефілологічних спеціальностей.

У статті подано інформацію про етимологію анекдоту, його визначення, мовні особливості та способи створення комічного ефекту. Ідіоми презентовано як особливі стилістичні засоби, що позитивно впливають на виразність, яскравість та своєрідність мовлення. Продемонстровано, що під час навчання англійських ідіом здобувачі використовують багатогранний спектр своїх компетентностей, порівнюючи ідіоми двох мов, заглиблюючись в історію, звичаї та традиції країни, мова якої вивчається. Доведено, що така можливість сприяє роботі наукового гуртка «Англійська мова в міжкультурній комунікації», адже анекдоти та ідіоми про їжу є потужними джерелами збагачення словникового запасу здобувачів.

Результати дослідження. У статті окреслено комплекс вправ: переклад тексту, створення власного анекдоту з використанням ідіом, пошук відповідностей між ідіомами та їхніми значеннями, переробка тексту з вживанням ідіом. Такі вправи можуть стати у пригоді розвитку мовленнєвих компетентностей здобувачів вищої освіти, розширення їхнього культурного та мовного кругозору. Зазначено, що англійськомовні анекдоти та ідіоми про їжу відображають національний колорит мови та культурний менталітет нації.

Ключові слова: анекдот; комунікативні навички; жанр мовленнєвого спілкування; ідіома; мовні компетентності; науковий гурток; словниковий запас.

**«РАЗ, ДВА – ДЕРЕВА...»: ЛІЧИЛКИ У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ**

І. М. ЛИНЧАК, кандидат філологічних наук, доцент,
ННЦ «Інститут біології та медицини»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
E-mail: lunchakinna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2756-6739>

Анотація. У статті аналізується лінгводидактичний потенціал і методична доцільність використання лічилки як додаткового навчального тексту у процесі вивчення УМІ початківцями.

Лічилка – жанр дитячого ігрового фольклору, представлений віршованими текстами малої форми з чіткою римо-ритмічною структурою.

Вважаємо, що для включення у навчальну текстотеку УМІ (початковий рівень) підходять не всі різновиди цього жанру, а насамперед ті, що належать до «лічилок-числівок», або «власне лічилок» (за класифікацією Г. Виноградова). Цей тип лічилок характеризується наявністю кількісних чи / і порядкових числівників у своїй структурі.

Добір текстів і робота з ними в іншомовній аудиторії мають відповідати таким вимогам: 1) лічилки повинні бути простими, із прозорим і зрозумілим змістом; 2) лексика у них має бути загальноживаною, максимально відповідати комунікативним темам і граматичному матеріалу, що вивчаються упродовж першого року; 3) тексти повинні добиратися з метою опанування певних мовленнєвих навичок і вмій; 4) дозованість матеріалу.

Доводимо, що досліджуваний жанр дитячої ігрової творчості передусім є засобом для опанування числівників першого десятка, а отже лічби загалом. Окрім того, виразне читання лічилки сприяє відпрацюванню фонетичної сторони мовлення – чіткої вимови окремих звуків, інтонації, наголошування складів, тренування ритму, швидкості мовлення. Актуалізація значень слів у межах комунікативних тем першого року вивчення УМІ, збагачення вокабуляру, опанування й швидке запам'ятовування типових лексико-граматичних мовленнєвих конструкцій з подальшим їх включенням в активний словник також можуть оптимізуватися шляхом залучення текстів цього жанру на заняття української мови для іноземців.

Поза тим, заведення з лічилками вводять елемент гри в навчальний процес, роблять урок більш емоційним та цікавим.

Ключові слова: лічилка; українська мова як іноземна; початковий етап; навчальний текст; лінгводидактика.

Актуальність дослідження. З огляду на те, що текст є основним елементом навчання іноземної мови, в українській лінгводидактиці досить активно досліджується проблема наповнення навчальної текстотеки з УМІ.

Так, більшість вітчизняних науковців розглядає структуру навчальної текстотеки у широкому значенні як «усю сукупність методично опрацьованих вербальних текстів, які використовують у навчанні й вивченні мови» [8, с. 211]. В одній із найновіших праць із цієї проблематики її авторка Г. Швець пише: «Це різножанрові й різностильові тексти, які є основою комплексних підручників, посібників з окремих аспектів вивчення мови, збірок для читання інокомунікантами (текстів художніх, наукових, публіцистичних, краєзнавчих), дистанційних курсів, навчальних інтернет-сайтів, аудіокурсів тощо» [8, с. 211].

У контексті вищезазначеного чимало наукових розвідок щодо створення ефективного вмісту підручників / навчальних

курсів з УМІ присвячено дослідженню лінгводидактичного потенціалу окремих фольклорних жанрів (казок, пісень, дум, легенд, прислів'їв та приказок, анекдотів, скоромовок тощо).

Попри той факт, що тексти лічилок час від часу залучаються до репертуару навчально-методичних матеріалів з УМІ їх авторами й укладачами (напр., у підручниках О. Белея «Розмовляєте українською?» (Вроцлав, 2006. С. 71), В. Лебович, І. Осипової «Доброго дня, Україно!» (Будапешт, 2006. С. 93), О. Палінської, О. Туркевич «КРОК-1» (Львів, 2010. С. 11) тощо, на сьогодні українська теорія навчання мови не має студій, в яких цей жанр був би об'єктом спеціальної уваги дослідника.

Зважаючи на недостатній рівень розробки згаданої проблеми, актуальність нашого дослідження видається обґрунтованою.

Мета пропонованої роботи – дослідження доцільності використання лічилок як допоміжних навчальних текстів на

початковому етапі опанування української мови як іноземної. Відповідно до мети передбачається вирішення таких завдань: 1) окреслити дефініцію поняття «лічилка» та проаналізувати типологію текстів цього жанру з позиції методики навчання української мови як іноземної; 2) визначити завдання залучення лічилок на початковому рівні вивчення української мови інокомунікантами; 3) описати прийоми та способи використання лічилок як лінгводидактичної одиниці на заняттях УМІ.

Об'єктом дослідження є лічилка (фольклорна і літературна) як допоміжний навчальний текст навчання української мови в іншомовній аудиторії (початковий рівень).

Результати. Насамперед треба зазначити, що лічилка – це жанр дитячого фольклору, який на сьогодні є досить вивченим. Збирання лічилок в Україні почалося ще у XIX ст. і проходило в контексті накопичення матеріалу про дитячу субкультуру та фольклорну традицію загалом. Вивчення цього жанру фольклористами розпочалося наприкінці XIX – на початку XX ст. і успішно триває донині (праці Г. Болтон (1888), О. Капиці (1928), Г. Виноградова (1930), Г. Довженок (1981, 1986), М. Чередникової (2002), Дж. Бішоп (2016) тощо).

Найавторитетнішим дослідником лічилок у східнослов'янському науковому середовищі досі залишається сибірський професор-фольклорист Г. Виноградов, який ще у 1930 році опублікував ґрунтовну працю про «ігрові прелюдії» дітей і дав таке визначення цьому явищу: «Лічилки – римовані тексти, які використовують діти, аби визначити ролі чи встановити чергу для початку гри» [1, с. 85]. Вчений на багатому фольклорному матеріалі (553 тексти з варіантами. – *Заує. І. Линчак*) розробив одну з найперших класифікацій цього жанру, взявши за основу словниковий склад лічилок, і виділив такі 3 види текстів: 1) «лічилки-числівки» (власне лічилки) – твори, в яких наявні кількісні або порядкові числівники; 2) «заумні лічилки» – тексти, які цілком або частково складені із переінакшених, «заумних» слів; 3) «лічилки-замінки» – тексти, які не містять ні лічби, ні «заумних» слів [1, с. 34].

Підтримуючи вищенаведене наукове бачення цього фольклорного жанру у нашій роботі, додамо, що лічилки можна класифікувати й за іншими параметрами. Так, вирізняють тексти фольклорні (традиційні й сучасні (новотвори)) та літературні (за походженням); короткі й довгі, діалогічні й монологічні (за формою); сюжетні й безсюжетні, логічні й абсурдні (за змістом) тощо.

Проаналізувавши численні наукові розвідки щодо лічилок [1; 3, с. 120–130; 2, с. 133–149; 4, с. 78–99; 7, с. 30–61], можна виділити такі основні ознаки жанру:

1) стислість і лаконічність форми (лічилки

зазвичай не містять сюжетної основи і являють собою перелік предметів або опис порядку лічби, адже в основі більшості лічилок лежить рахунок);

2) суворим римована структура тексту, необхідність вимови у швидкому темпі, різні види метрики;

3) визначальна роль ритму, що обумовлює правильність рахунку, а значить, – правильність жеребкування у грі;

4) виразність і ритмічність вірша обумовлюють наявність повторів, діалогічної форми, простого синтаксису; поширеними є звертання, дієслова спонування;

5) використання «заумної» мови.

Лексичне наповнення лічилок має такі особливості: 1) в основі текстів лічилок лежить загальнолітературна лексика, що піддається дитячій словотворчості; 2) широке використання «заумних» слів – калькованих, переінакшених, видуманих лексем, часто безглуздих за семантикою, але ритмічно насичених й фонетично експресивних; 3) уживання великої кількості числівників – кількісних, порядкових або видозмінених, «спотворених» слів на позначення лічби; 4) серед частин мови переважають іменники, дієслова, числівники, вигуки.

Зважаючи на описані вище ознаки лічилки, яку С. Росовецький назвав «стихією вільної словесної гри» [6, с. 507], можна зробити припущення, що цей жанр не є оптимальним додатковим матеріалом для введення в іншомовну аудиторію на початковому етапі вивчення іноземної мови. Однак, за продуманого підходу, керуючись принципом лінгводидактичної доцільності, викладач таки може залучати жанр лічилки у навчання української мови інофонів-початківців.

За цього при відборі текстів варто дотримуватися таких принципово важливих моментів: 1) лічилки повинні бути простими, із прозорим і зрозумілим змістом; 2) лексика у них має бути загальноповсякденною, максимальною відповідати комунікативним темам і граматичному матеріалу, що вивчаються упродовж першого року; 3) тексти повинні добиратися з метою опанування певних мовленнєвих навичок і вмій; 4) дозованість матеріалу (введення у навчальний процес фольклорних одиниць і, зокрема, жанру лічилки, не може бути самоціллю. Подібні тексти мають органічно вплітатися у контекст основного заняття для гармонійного перерозподілу типів завдань та ілюстративного матеріалу й займати не більше 15 хв.).

Щодо добору лічилок для подачі в іншомовній аудиторії насамперед зауважимо, що йдеться про тексти, які Г. Виноградов назвав у своїй роботі «лічилками-числівками». Їх лексико-

граматичні характеристики, зокрема проста загальноновживана лексика, у складі якої – раціональна, точна лічба, представлена здебільшого кількісними числівниками першого

десятка, а також простий синтаксис, дозволяють іноземному студенту опанувати процедуру лічби в «ідеальних умовах» римованого тексту:

<i>Раз, два, три, чотири, п'ять – З півдня ластівки летять. Раз, два, три, чотири, п'ять – Діти вийшли їх вітять. Раз, два, три, чотири, п'ять Нумо разом рахувать: Раз, два, три, чотири, п'ять П'ять пташок і діток п'ять! (Автор: В. Сенцовський)</i>	<i>Раз, два – дерева! Три, чотири – вийшли звірі! П'ять, шість – пада лист! Сім, вісім – птахи в лісі! Дев'ять, десять – он сунічки Підвели червоні личка.</i>

Як бачимо, наведені тексти є нескладними. Кількаразове повторення числівників від 1 до 5 у першому випадку і лічба до десяти – в другому, що закріплюються римами, паузами, виразним ритмом, підтверджують думку М. Чередникової про те, що основною ціллю аналізованого різновиду лічилки є навчання лічби [7, с. 48]. У зв'язку з цим вважаємо доцільним використати цей потенціал наведених і подібних дитячих лічилки текстів й у студентській аудиторії інофонів. Найпоширенішим видом завдань задля закріплення українських чисел є вивчення лічилки напам'ять (після її перекладу й певних попередніх коментарів (зокрема, щодо вживання лексеми *раз* як еквівалента числівника *один*; спонукального вигука *нумо* в українській мові тощо. – Заув. І. Линчак).

З іншого боку, з метою подачі, роз'яснення й опанування граматичного матеріалу про порядкові числівники доцільно запропонувати такий текст:

*Раз, два, три, чотири, п'ять –
п'ятеро пташат летять!
Перше!
Друге!
Третє!
П'яте!*

*Йду четвертого шукати!
(Автор: Б. Стельмах)*

На його основі можна побудувати вправу, що закріплює поданий матеріал про розряди числівників, зокрема про поєднання порядкових числівників з іменниками у називному відмінку. Наприклад:

Вправа. Від поданих кількісних числівників утворіть порядкові й уведіть їх у словосполучення:

Модель: 1 (один) – перший день, перша

*книжка, перше слово, перші двері
2 (.....) – ..... комп'ютер, ...
дочка, ... око, ... джинси
3 (.....) – ..... гітара, ...
крісло, ... ножиці, ... стілець
4 (.....) – ..... фонтан, ...
зуби, ... місто, ... сумка
5 (.....) – ..... яблуко, ...
лекція, ... окуляри, ... урок
13 (.....) – ..... вправа, ...
зошит, ... прізвище тощо.*

І лише після опрацювання цієї граматичної теми побіжно можна ознайомити інофонів зі збірними числівниками в українській мові. Оскільки останні представлені у наведеному тексті лише словом *п'ятеро*, доречно навести й інші збірні числівники до 5 (*двоє, троє, четверо*). В аудиторії іноземних слухачів варто зауважити, що конструкції із ними мають обмежене вживання і певну специфіку (яка більш глибоко вивчатиметься на середньому рівні), легко замінюються аналогічними, у складі яких – кількісні числівники: *У неї двоє дітей. – У неї дві дитини. / У неї син і дочка. / У неї два сини. / У неї дві дочки.*) [5, с. 78].

Попри першочергову роботу над вивченням чисел і розрядів числівників, що впливає із самої «природи» цього жанру дитячого фольклору, виразне читання лічилки як римованого ритмічного тексту також сприяє відпрацюванню фонетичної сторони мовлення – чіткої вимови окремих звуків, інтонації, наголошування складів, тренування ритму, швидкості мовлення. Паралельно відбувається опанування й швидке запам'ятовування типових мовленнєвих конструкцій з подальшим їх включенням в активний словник. Наприклад:

РАЗ, ДВА, ТРИ, ЧОТИРИ <i>Раз, два, три, чотири. – А де були? – На квартирі. – А що робили? – Чай пили, Чашки били, На полиці становили.</i>	ТРИКІ-ТРИЛІ, ТРИЛІ-ТОН <i>Трікі-трілі, трілі-тон, Сіли троє у вагон, Поїхали у Китай Пити там солодкий чай.</i>

Актуалізація значень слів у межах комунікативних тем першого року вивчення української мови іноземними студентами, а також збагачення вокабуляру новими лексемами також може відбуватися шляхом залучення текстів лічилок на заняттях УМІ. Так,

теми «Родина», «Овочі і фрукти» пропонуємо «розбавити» римованими текстами, а також завданнями до них (наприклад, віднайти і виписати слова на позначення членів родини (для першого тексту) або овочів (для другого тексту), розподіливши їх за категорією роду):

СІМ <i>Мама, тато, дід, бабуся – всіх назву, не помилюся. Старший братик і сестричка – в нас сімейка невеличка. Не спиняйте, бо зіб'юся: мамо, тато, дід, бабуся... Старший брат, сестра і я – отака у нас сім'я. Нам лічилочку на «сім» повторити треба всім. (Автор: Варвара Гринько)</i>	НА ГОРОДІ БАРАБОЛЯ <i>На городі бараболя, Кабаки, Буряки, Редька, морква, огірки, Пастернак, Повний мак. А ми кошичка візьмем Та повнінький наберем. Хто піде, Той візьме.</i>

Насамкінець хочемо зазначити, що серед усього масиву текстів аналізованого нами жанру «власне лічилки» (як фольклорних, так і літературного походження), придатних до включення у практику навчання УМІ, досить небагато. Усі вони, як правило, потребують певних коментарів з боку викладача. Ось чому в навчально-методичних матеріалах з української мови для іноземців-початківців ми спостерігаємо обмежене використання і «мандруючий» репертуар лічилок.

Висновки. На нашу думку, лічилки – жанр дитячого ігрового фольклору – мають лінгводидактичний потенціал і можуть слугувати додатковим навчальним матеріалом на заняттях

Список використаних джерел:

1. Виноградов Г. С. Русский детский фольклор. Иркутск, 1930. 234 с.
2. Довженко Г. В. Український дитячий фольклор : Віршовані жанри. К. : Наукова думка, 1981. 172 с.
3. Капица О. И. Детский фольклор. Песни, потешки, дразнилки, сказки, игры. Изучение, собрание, обзор материала. Ленинград : Прибой, 1928. 222 с.
4. Капица Ф. С., Колядич Т. М. Русский детский фольклор : Учебное пособие для студентов вузов. М.: Флинта : Наука, 2002. 320 с.
5. Музыченко Н. Г. Особенности изучения русских числительных на занятиях РКИ. *Теория и практика преподавания русского языка как иностранного: достижения, проблемы и перспективы развития*: материалы IV Междунар. науч.-метод. конф., Минск, 20-21 мая 2010 г. Минск : Изд. центр БГУ, 2010. С. 75–78. URL: <https://pandia.ru/text/80/098/2087.php>
6. Росовецький С. К. Український фольклор у теоретичному висвітленні : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 623 с.

української мови як іноземної (початковий рівень). Зокрема, «лічилки-числівки» (за класифікацією Г. Виноградова) є засобом для опанування числівників першого десятка, а отже лічби загалом. Завдяки лаконічній формі, римам і ритміці, доступності й простоті мови і змісту вони допомагають іноземним слухачам у формуванні лексико-граматичних умінь і навичок, у відпрацюванні звукової сторони мовлення, у збагаченні словникового запасу і, зрештою, у комунікуванні українською мовою. Окрім того, завдання з лічилками на заняттях УМІ вводить елемент гри в педагогічний процес, робить заняття емоційно насиченим і цікавим.

7. Чередникова М. П. Голос детства из дальней дали... (игра, магия, миф в детской культуре). М. : Лабиринт, 2002. 224 с.
8. Швець Г. Д. Теоретико-методичні засади навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021. 730 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua>

References

1. Vinogradov, G. S. (1930). Russkiy detskiy fol'klor [Russian children's folklore]. Irkutsk, 234.
2. Dovzhenok, H. V. (1981). Ukrainyky dytiachyi folklor : Virshovani zhanry [Ukrainian Children's Folklore: Poetry Genres]. Kyiv : Naukova dumka, 172.
3. Kapitsa, O. I. (1928). Detskiy fol'klor. Pesni, poteshki, draznilki, skazki, igry. Izucheniye, sobiraniye, obzor materiala [Children's folklore. Songs, nursery rhymes, teasers, fairy tales, games. Study, collection, review of material]. Leningrad : Priboy, 222.
4. Kapitsa, F. S., Kolyadich, T. M. (2002). Russkiy detskiy fol'klor : Uchebnoye posobiye dlya studentov vuzov [Russian children's folklore :

Textbook for university students]. Moscow: Flinta : Nauka, 320.

5. Muzychenko, N. G. (2010). Osobennosti izucheniya russkikh chislitel'nykh na zanyatiyakh RKI [The particularities of learning Russian numerals in RFL classes]. Theory and Practice of Teaching Russian as a Foreign Language: Achievements, Problems and Development Prospects : Materials of the IV International Scientific-Methodological Conference, Minsk, 20-21 May 2010. Minsk : Izd. tsentr BGU, 75–78. URL: <https://pandia.ru/text/80/098/2087.php>

6. Rosovetskyi, S. K. (2008). Ukrainskyi folklor u teoretychnomu vysvitleni : pidruchnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Ukrainian Folklore in Theoretical Perspective :

Textbook for Students of Higher Education]. Kyiv : VPTs «Kyivskiy universytet», 623.

7. Cherednikova, M. P. (2002). Golos detstva iz dal'ney dall... (igra, magiya, mif v detskoy kul'ture) [The voice of childhood from afar... (play, magic, myth in children's culture)]. Moscow: Labirint, 224.

8. Shvets, H. D. (2021). Teoretyko-metodychni zasady navchannia ukrainskoi movy inozemnykh studentiv humanitarnykh spetsialnostei [Theoretical and methodological bases for teaching Ukrainian language to foreign students of humanitarian specialities] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02 / Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, Kyiv, 730. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua>

«ONE, TWO - TREES...»: COUNTING-OUT RHYMES IN THE TEACHING OF UKRAINIAN LANGUAGE TO FOREIGN STUDENTS

I. M. Lynchak

Abstract. *The article is devoted to the research of linguodidactic potential of counting-out rhymes in classes of Ukrainian as a foreign language.*

Now there are many works in Ukrainian methodology of teaching language to foreign students concerning the formation of a set of texts for studying purposes. The authors of selected scientific articles suggest including folklore texts (fairy tales, songs, legends, proverbs and sayings, tongue twisters) in the teaching of the Ukrainian language.

The aim of our article is to explore the place and role of the counting-out rhyme as a supplementary text for foreign students of beginner level.

For this purpose, we describe the definition of the term «counting-out rhyme», define the linguistic and methodological criteria for selecting texts and how they should be presented to foreign audiences.

Results of the research. *The counting-out rhyme is a genre of children's playful folklore, a small-form poetic text with a clear rhyme-rhythmic structure.*

For to study Ukrainian as a foreign language at the beginning stage not all the texts of counting-out rhymes are suitable, but only those that folklorist G. Vinogradov called «chislovka» or «proper chislovka». This type of counting-out rhymes have cardinal numbers and ordinal numbers as a part of their structure.

We consider that the main criteria for selecting and presenting texts of this genre as educational units should be: 1) a simple structure, clear and understandable content of the text; 2) the common vocabulary of counting-out rhymes, which corresponds as much as possible to communicative topics and grammatical material of the beginner level of Ukrainian language learning; 3) the texts of the counting rhymes should be chosen with the aim of practising certain speech skills and abilities; 4) limited amount of the material.

In classes with foreign students, we primarily use counting-out rhymes to introduce the category of numerals and to teach counting. Children's folklore play texts act as very important supplementary linguistic material. Rational, accurate counting (mostly from one to ten) and the rhythm and rhythmicity of the short poetic text help a foreign student to learn to count in Ukrainian quickly and easily.

In addition, the expressive reading of counting-out rhymes helps to improve the phonetic aspect of foreign language speech - clear pronunciation of separate sounds, intonation, accents, training of rhythm, speed of speech.

Working with the texts of counting-out rhymes in UFL classes also actualises word meanings within the boundaries of communicative topics of the first year of language learning, enriches vocabulary, and optimises the rapid memorisation of typical lexical-grammatical constructions with their subsequent inclusion in the active vocabulary.

Moreover, tasks with counting-out rhymes engage an element of a game in the learning process, making the lesson more exciting and interesting.

Conclusions. *The results of the analysis show that the counting-out rhymes have linguodidactic potential and can be used as supplementary teaching material in UFL classes (beginner level).*

Key words: *counting-out rhyme; Ukrainian as foreign language (UFL); beginner level; training text; linguodidactics.*

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Т. М. ЛУГОВА, кандидат філологічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: darinka310106@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2834-9533>

Анотація. У статті визначається роль і значення soft skills при навчанні англійської мови студентів ветеринарної спеціальності. Авторка наголошує на тому, що саме завдяки розвитку надпрофесійних навичок сьогодні вищі здатні готувати конкурентоспроможних спеціалістів, зокрема в галузі ветеринарії, які володіють комунікативною іншомовною компетенцією на високому рівні. У статті обґрунтовано, що такі навички як командна робота, навички комунікації, критичне мислення, що сприяють розвитку особистості та визначенню її позиції в соціумі, складають основу soft skills і визначають конкурентоспроможність випускника вищого навчального закладу на сучасному ринку праці. На прикладах вивчає кілька груп soft skills, які дають можливість підготувати студентів як майбутніх професіоналів та конкурентоспроможних фахівців на сучасному ринку праці. Це базові комунікативні навички, які розвивають здатність переконувати, аргументувати, працювати в команді, вести переговори, вести ділове листування, проводити презентації тощо; це навички self-менеджменту, які дають можливість сформувати вміння керувати емоціями, навчають поведінки в стресових ситуаціях, формують вміння планувати і встановлювати цілі, ефективно використовувати свій час, контролювати свій емоційний стан; це навички інтелектуального мислення, що формують вміння проводити пошук і аналіз інформації, мислити креативно, логічно, вчать проєктуванню та грамотному прийняттю рішень; це форсайт-управління, оволодівши яким студенти зможуть ефективно ставити задачі, керувати проєктами, мотивувати, легко виходити на зворотній зв'язок.

Авторка статті доходить висновку, що розвиток саме цих груп soft skills є сьогодні одним із найважливіших аспектів навчання іноземної мови у виші, що сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців в аграрній галузі.

Ключові слова: soft skills, надпрофесійні навички, комунікативна іншомовна компетенція, базові комунікативні навички, self-менеджмент, навички інтелектуального мислення, форсайт-управління.

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції розвитку освітнього процесу, і, в першу чергу, вимоги роботодавців до випускників вищих навчальних закладів, безперечно, вимагають якісно нових підходів у навчанні, особливо у сфері вищої професійної освіти [6]. Наразі, в ході інтенсивної європейської інтеграції України, існує гостра потреба в спеціалістах, які володіють, зокрема, комунікативною іншомовною компетенцією на високому рівні. Якщо говорити про комунікативні мовні компетенції, що формуються у здобувачів вищої освіти на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного, соціолінгвістичного і мовного розвитку (так звані «hard skills»), то головна увага при вивченні іноземної мови у вищому закладі освіти концентрується на розвитку мовної (лінгвістичної) компетенції, яка забезпечує оволодіння мовним матеріалом з метою використання його в усному і писемному мовленні; соціолінгвістичної компетенції, яка забезпечує формування у студентів умінь користуватися у процесі спілкування мовленнєвими реаліями, особливими правилами мовленнєвої поведінки; прагматичної компетенції,

яка навчає принципам організації та структурування висловлення іноземною мовою для здійснення комунікації [5].

Однак, на нашу думку, на особливу увагу заслуговують саме soft skills як певні надпрофесійні компетенції студентів – майбутніх фахівців аграрної галузі, які вивчають іноземну (англійську) мову у виші. Саме цій проблемі ми приділяємо увагу у нашому дослідженні і вважаємо її актуальною і перспективною.

Аналіз досліджень і публікацій. На сьогодні тема формування soft skills при вивченні різних дисциплін доволі активно дискутується. Поняття «soft skills» з'являється в наукових роботах ще в 90-і рр. XX століття. Одними з перших до нього звертаються американські та німецькі фахівці в галузі управління, пізніше воно з'являється в працях представників бізнесу і освіти [3]. Визначення цього поняття знаходимо у Г. Мітчелл та Д. Елісон. До питання місця і ролі іноземної мови у формуванні soft skills звертається Г. В. Гуца, К. О. Коваль, К. Й. Перез Мейа, І. Ясна та ін. розглядають soft skills як вміння

успішно взаємодіяти з оточенням, що охоплює ряд універсальних або некогнітивних компетенцій. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях досліджують Ю. В. Дроздова та О. В. Дубініна, наголошуючи, що основними методами розвитку soft skills слід вважати самонавчання, зворотний зв'язок, навчання на досвіді інших та робота з наставником, фонові тренінги, кейс-методи та поєднання навчання та професійної діяльності (дуальна освіта).

Soft Skills як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців розглядають у своїх дослідженнях І. М. Зварич, Н. В. Гуминська, С. А. Наход, І. В. Зайцева, О. М. Кохан, Н.О. Михайлова та інші.

Мета статті – визначити роль soft skills при навчанні англійської мови студентів ветеринарної спеціальності.

Результати дослідження. Soft skills визначають як «навички XXI століття», або «взаємозамінні» навички (transferable skills) [2].

Елісон Дойл, визначення soft skills якого цитують багато дослідників, відносить до них особистісні ознаки, риси особистості студентів, притаманні лише одній особі, які характеризують її комунікативні вміння і здібності у спілкуванні з іншими, у вирішенні питань різної складності, щоб досягти успіху у подальшій професійній діяльності [4, с. 38].

Загалом, основу soft skills складають такі навички як командна робота, навички комунікації, критичне мислення, що сприяють розвитку особистості та визначенню її позиції в соціумі (в першу чергу в плані ефективної та гармонійної взаємодії з іншими людьми) – саме вони набувають все більшої значущості в конкурентоспроможності випускника вищого навчального закладу на ринку праці.

Враховуючи ці основні важливі компоненти soft skills, можна виокремити чотири їх основні групи:

1. Базові комунікативні навички, до яких відносяться здатність переконувати, аргументувати, працювати в команді, вести переговори, вести ділову переписку, проводити презентації та ін.

2. Self-менеджмент, до якого відноситься вміння керувати емоціями, навички поведінки в стресових ситуаціях, вміння планувати і встановлювати цілі, ефективно використовувати свій час, контролювати свій емоційний стан.

3. Навички інтелектуального мислення, які формують вміння проводити пошук і аналіз інформації, мислити креативно, логічно, не шаблонно, мати навички проєктування, грамотно приймати рішення.

4. Форсайт-управління, яке допомагає

студентам оволодіти такими навичками як постановка задач, управління проєктами, мотивування, контроль, легкий вихід на зворотній зв'язок [5].

Саме ці надпрофесійні навички можуть бути сформовані на заняттях з Ділової іноземної мови у студентів спеціальності «ветеринарна медицина». Ми обираємо саме цей курс навчання англійській мові студентів ветеринарної спеціальності, а не, скажімо курс «Іноземна мова професійного спрямування», оскільки саме він відкриває найбільше можливостей для формування і розвитку soft skills.

Курс «Ділової іноземної мови» передбачає опанування восьми тем [8]:

Тема 1. Знайомство. Офіційні та неофіційні зустрічі. Встановлення контактів. Написання резюме (CV) (Acquaintance. Formal and informal meetings. Establishing contacts, CV).

Тема 2. Влаштування на роботу. Співбесіда при працевлаштуванні (Getting a job. Interviewing for a job).

Тема 3. Ділове листування. Складання бізнес-листа (Business correspondence. Writing a business letter).

Тема 4. Відрядження. Подорожі. Бронювання квитків. Митний контроль (Business trips. Travels. Booking tickets. Customs control).

Тема 5. Презентація продукції. Особливості тексту рекламного проспекту (Product presentation. Features of the advertising brochure text).

Тема 6. Укладання угод. Обговорення контрактів. Складання листа-замовлення. (Making deals. Discussing contracts. Writing order letter).

Тема 7. Претензії та скарги. Лист-рекламація. (Complaints)

Тема 8. Написання анотацій наукових статей за фахом. (Writing summaries, articles).

Отже, базові комунікативні навички студенти отримують під час занять за темами 1, 2, 3 та 4. Навички Self-менеджмент формуються під час виконання завдань на заняттях за темами 1, 2 та 4. Навички інтелектуального мислення студенти набувають на заняттях, присвяченим темам 1, 2, 4, 6 та 8. Основи форсайт-управління формуються під час занять за темами 5, 6 та 7.

Наведемо приклад завдань, які студенти виконують на занятті за темою 2 (Влаштування на роботу. Співбесіда при працевлаштуванні (Getting a job. Interviewing for a job)) [8]:

1. Think and give a reasoned answer how would you act in a situation like this?

The interviewer was rather extreme, but a lot of employers have turned to use «killer questions» or

«shock tactics», such as:

✓ Tell me something about yourself that you have never told anyone.

✓ Which three famous people would you invite to a dinner party and why?

✓ Imagine you're an employee in customer services. What would you do if an important customer was very rude to you?

✓ We've been interviewing candidates all morning and we're getting bored. Do something to impress us.

✓ We have employed people from your university, and they haven't been good. Can you tell us why do you think you would do better?

2. Discuss the following with your groupmates:

✓ Do you think it is fair to ask killer questions during a job interview?

✓ Do you think hypothetical questions are useful?

✓ How do you react under pressure?

Подібні завдання дають можливість

Список використаних джерел

1. Dean A. Susan, East I. Julia. Soft Skills Needed for the 21st-Century Workforce URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1260&context=ijamt>

2. Mitchell G. Essential soft skills for success in the 21st century workforce as perceived by Alabama business/marketing educators http://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/1441/Mitchell_Geana_57.pdf

3. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Міжвузівський науково-методичний семінар, 21 лютого 2020 р. Київський національний торговельно-економічний університет. Збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару. – Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 31-34. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf>

4. Зварич І. М. Спілкування – невід’ємна складова Soft Skills у формуванні конкурентоспроможності студентів XXI століття. «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Міжвузівський науково-методичний семінар, 21 лютого 2020 р. Київський національний торговельно-економічний університет. Збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару. – Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 37-40. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf>

5. Карпова А. В. Развитие soft skills на занятиях по английскому языку как ключевой

формувати у студентів-ветеринарів кілька груп навичок soft skills одночасно. Так, вищенаведені завдання розвивають і базові комунікативні навички, бо навчають студентів, зокрема, переконувати, аргументувати; і навички self-менеджмент, бо формують вміння керувати емоціями в стресових ситуаціях; а також навички інтелектуального мислення, спонукаючи мислити креативно, логічно, не шаблонно.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, доходимо висновку, що одним із найважливіших аспектів навчання англійській мові сьогодні у виші є формування soft skills («м'яких» навичок). Саме вони дають найкращі можливості підготувати студентів – майбутніх професіоналів в аграрній галузі як конкурентоспроможних фахівців своєї справи, здатних до ефективної професійної діяльності в контексті міжкультурної та міждержавної взаємодії.

навык успешного выпускника ВУЗа. URL: <https://scipress.ru/pedagogy/articles/razvitie-soft-skills-na-zanyatiyakh-po-anglijskomu-yazyku-kak-klyuchevoj-navyk-uspeshnogo-vypusknika-vuza.html>

6. Лугова Т. М. Розвиток soft skills при вивченні іноземної мови в аграрних вишах. Збірник матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції «АГРАРНА ГАЛУЗЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ» (14 травня 2021 року, Луганський національний аграрний університет, м. Слов'янськ) URL: <http://dSPACE.lgnau.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2325/Аграрна%20галузь%20сучасної%20України%20проблеми%20та%20перспективи%20розвитку%20%281%29.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

7. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23921/Nakhod%20S.%20%20..pdf?jsessionid=C7CB E7FAF91166935D9E75595DFEAC17?sequence=1>

8. Тупченко В. В. Business English for Agrarian Students: методичні вказівки та практичні завдання з дисципліни «Ділова англійська мова» для студентів усіх спеціальностей. Харків. 2016. 28 с.

References

1. Dean, A. Susan, East, I. Julia. Soft Skills Needed for the 21st-Century Workforce. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1260&context=ijamt>

2. Mitchell, G. Essential soft skills for success in the 21st century workforce as

perceived by Alabama business/marketing educators. URL: http://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/1441/Mitchell_Geana_57.pdf

3. Drozdova, J. V., Dubinina, O. V. (2020). Konceptualny pidkhody do vyznachennya "soft skills" u suchasnykh osvitynikh ta profesiynykh modelyakh [Conceptual approaches to the definition of "soft skills" in modern educational and professional models]. "Soft skills – integral aspects of the formation of student competitiveness in the XXI century". Collection of abstracts of interuniversity scientific-methodological seminar. Kyiv: Kyiv National Trade and Economy University. pp. 31-34. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf>

4. Zvarych, I. M. (2020). Spilkuvannya – nevidyemna skladova Soft Skills u formuvanny konkurentospromozhnosti studentiv XXI stolittya [Communication – an integral part of Soft Skills in shaping the competitiveness of students in the XXI century]. "Soft skills – integral aspects of shaping the competitiveness of students in the XXI century." Collection of abstracts of interuniversity scientific-methodological seminar. Kyiv: Kyiv National Trade and Economy University. pp. 37-40. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf>

5. Karpova, A. V. Razvitiye soft skills na zanyatiyakh po angliyskomu yazyku kak klyuchevoj navyk uspeshnogo vypusknika VUZa [Development of soft skills in English classes as a key skill of a successful graduate of the University]. URL: <https://scipress.ru/pedagogy/articles/razvitie-soft->

skills-na-zanyatiyakh-po-angliyskomu-yazyku-kak-klyuchevoj-navyk-uspeshnogo-vypusknika-vuza.html

6. Lugova, T. M. (2021). Rozvytok soft skills pry vyvchenni inozemnoyi movy v agrarnykh vyshakh [Development of soft skills in learning a foreign language in agricultural universities]. Collection of materials of the I International Scientific and Practical Conference "AGRICULTURAL INDUSTRY OF MODERN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT" (May 14, 2021, Luhansk National Agrarian University). URL: <http://dSPACE.lgnau.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2325/Аграрна%20галузь%20сучасної%20України%20проблеми%20та%20перспективи%20розвитку%20%281%29.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

7. Nakhod, S. A. Znachushchyst "soft skills" dlya profesiynogo stanovlennya maibutnykh fakhivciv sicionomichnykh profesiy [Significance of "soft skills" for the professional development of future specialists in socio-economic professions]. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23921/Nakhod%20S.%20%20.pdf;jsessionid=C7CBE7FAF91166935D9E75595DFEAC17?sequence=1>

8. Tupchenko, V. V. (2016). Business English for Agrarian Students: metodychny vkazivky ta praktychny zanyattya z dyscypliny "Dilova angliyska mova" dlya studentiv usikh specialnostey [Business English for Agrarian Students: methodical instructions and practical tasks in the discipline "Business English" for students of all specialties] Kharkiv. 28 p.

FORMATION OF SOFT SKILLS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES IN VETERINARY STUDENTS T. M. Lugova

Abstract. *The article defines the role and importance of soft skills in teaching English to veterinary students. The author emphasizes that due to the development of superprofessional skills today universities are able to train competitive specialists, in particular in the field of veterinary medicine, who have a high level of communicative foreign language competence. It is substantiated that such skills as teamwork, communication skills, critical thinking, which contribute to the development of personality and determination of its position in society, form the basis of soft skills and determine the competitiveness of higher education graduates in the modern labor market.*

The purpose of the research works is to determine the role of soft skills in teaching English to veterinary students.

Results of research work. *Soft skills are defined as "skills of the XXI century", or "interchangeable" skills (transferable skills). They are based on such skills as teamwork, communication skills, critical thinking, which contribute to the development of personality and determine its position in society (especially in terms of effective and harmonious interaction with other people) – they are becoming increasingly important in the competitiveness of higher education institution graduates in the labor market. We can distinguish four main groups of soft skills:*

1. *Basic communication skills, which include the ability to persuade, argue, work in a team, negotiate, conduct business correspondence, make presentations, etc.* 2. *Self-management, which includes the ability to manage emotions, skills in dealing with stressful situations, the ability to plan and set goals, use the time effectively, control emotions.* 3. *Skills of intellectual thinking, which form the ability to search and analyze information, think creatively, logically, not stereotyped, have design skills, make informed decisions.* 4. *Foresight management, which helps students to master such skills as goal setting, project management, motivation, control, easy access to feedback.*

Exactly these super-professional skills can be formed in Business English classes for veterinary students.

Keywords: *soft skills, super professional skills, communicative foreign language competence, basic communication skills, self-management, intellectual thinking skills, foresight management.*

UDC: 371.3:811.1/8
<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.023>

TEACHING LANGUAGES FOR SPECIFIC PURPOSES: PERCEPTIONS, METHODOLOGICAL PERSPECTIVES, PRACTICAL ISSUES AND CHALLENGES

MARIO PACE, PhD, Associate Professor,
University of Malta

Email: mario.pace@um.edu.mt
<https://orcid.org/0000-0002-9906-9408>

Abstract. *Language skills are becoming increasingly important in organisations and businesses who want to be competitive on an international level. Mastery in foreign languages is considered not just an excellent tool to bridge gaps between people coming from different countries and to create strong sentimental and professional relationships, but above all an instrument that enables workers to considerably improve their career prospects. Knowing how to use a language in specific circumstances and purposes gives people a very strong bargaining power, especially in the labour world. Whereas up to twenty or thirty years ago, speaking a foreign language was a very important prerequisite for just a few, like managers or diplomats, today it has become of fundamental importance in all professional circles. In fact, in today's European society, languages and intercultural play a fundamental role in getting to know different people and in obtaining professional and economic development. This explains why today there exists a need to diversify the language training market with courses in foreign languages for specific purposes, be it for tourism, for call centers, for business and so on, focusing on acquiring the necessary terminological, interdisciplinary and intercultural skills needed for specific jobs. Such courses imply addressing the immediate and very specific needs of the learners involved, having as their driving force, both in the preparation stage as well as in the development stage, the needs analysis of the learners. In terms of implementation and methodology, such courses have to be totally learner-focused, practically oriented and, above all, applied to professional contexts, providing a method of learning, teaching and assessing basic skills or abilities in the language, not simply according to the particular needs of the students but also in line with the specific requirements of the vocational domain. This obviously presents a number of challenges which need to be discussed and analysed from both the educators' and the students' point of view, given that such courses need to address the immediate and very specific needs of the learners involved, which in turn should serve as the basis for informed curriculum practices, such as syllabus design, materials development and instructional design. It also necessitates a threefold framework design, consisting of an individual theoretical component of learning, an individual practical component as well as the provision for group work and practice. All this has serious ramifications on teacher training and formation courses, and requires methodical collaboration and cooperation from all stakeholders involved, be it the educational institutions offering the course, the employer or any authority requesting the course as well as the learners themselves.*

Key words: *LSP, needs analysis, adult learners, specificity, methodological perspectives.*

Introduction and literature review. Over the past years, Languages for Specific Purposes (LSP) courses have grown to become one of the most prominent areas of language teaching. Such a development is not only reflected in the increasing number of universities offering post graduate degrees in LSP and in the number of such courses offered around the globe, but also by the publication of well-established international academic journals dedicated to LSP discussion as well as the organization of International conferences focusing on the latest developments and the changing scenarios of the subject in question. One of the main motives for this is the fact that today we are living in a globalized economy and consequently many people have highly specific academic and professional reasons for seeking to improve their proficiency in a foreign language in order to meet diverse

communication needs. This transition towards a knowledge-based economy, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion has brought about new challenges to the development of human resources. Economic and social developments in many countries across the globe over the last decades have increasingly underlined the need for a major overhaul in professional education and training. The rapidity of technological and social change, the dramatic shifts from agrarian or industrial eras to the knowledge era and beyond, accompanied by equally dramatic changes in the nature and structure of work, have impacted on countries and economies across the world. They have placed new broad-ranging demands upon technical and vocational education to better meet the increasingly complex training needs of industry,

individual learners and other key stakeholders. This has led to a greater demand for courses in LSP focusing on developing learners' communicative competence in a specific academic or practical field, be it law, natural science, technology, engineering, finance, tourism, and so forth. This is further corroborated by the fact that the occupational field is singled out as one of the major fields for language use in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR).

In response to this rapidly changing global marketplace, most countries recognize, more than ever before, the importance of a highly skilled, multilingual workforce. Expanding international connections in countless occupational sectors and in society at large have made knowledge of foreign languages ever so important. Foreign languages are no longer considered merely an ingredient of general education but have become a prerequisite for international communication and mobility in education, on the job, and in business. Indeed, in today's labour world, mastery in foreign languages is considered not just an excellent tool to bridge gaps but above all an instrument that enables workers to considerably improve their career prospects with several studies showing a very close connection between proficiency in languages and employability. Yet, notwithstanding the fact that today the importance of language competences for access to the labour market is undisputed, language teaching and learning for specific purposes is still a sensitive and delicate subject. The main reason for this is that due to the infinite range of language competences required in occupational contexts, varying from general competences to specialized ones, from transversal competences that cut across several trades, to those bound up with situations of occupational communication, etc, there is the risk that LSP courses end up being too generic in scope and not specific enough to the needs of the learners.

Defining LSP. This is exactly why, every time I am asked about the teaching and learning of languages for specific purposes, a multitude of questions cross my mind. And if I were to ask teachers, learners, curriculum developers, to describe briefly what they understand with the term languages for specific purposes, I am sure that most of them, if not all, would give me a different definition. At first this might seem strange and some might also argue that this is a far-fetched hypothesis. However, if we were to think about it, we will soon realise that there are various and distinct aspects that might determine the way we look at the term. These include, among others, any perceptions one might have of the subject, various methodological perspectives as well as the theoretical basis made for any methodological

decisions taken during the preparation of some particular course, personal experiences, issues of a practical nature, challenges and difficulties to be faced and overcome, and so on and so forth. The main reason for such a diverse spectrum of viewpoints and opinions is that the majority of the learners who opt to follow courses in languages for specific purposes are not after the acquisition of the knowledge of language skills for general communication use but have specific and sometimes immediate language needs, with the aim of developing their communicative competence in a specific academic or practical field.

So maybe the first thing we need to determine is what we understand with the term Language courses for specific purposes. According to Trace, Hudson, and Brown (2015; 2) "Language for specific purposes (LSP) courses are those in which the methodology, the content, the objectives, the materials, the teaching, and the assessment practices all stem from specific, target language uses based on an identified set of specialized needs". Hutchinson and Waters (1987) believe that such courses imply an approach rather than a product – meaning that such language courses do not involve a particular kind of language, teaching material or methodology. On her part Long (2017) states that such courses provide curricular models for language programs that build practical language skills specific to a profession or field while Kastberg (2018) refers to them as instruments for communicating knowledge. Balboni (2000) , on his part, describes a language for specific purposes as a linguistic variety used in scientific and professional sectors with the objective of helping anyone belonging to that particular sector to communicate in the least ambiguous manner possible whereas Gálová (2007; viii) states that "globalization of the world economy requires professionals and specialists in various areas to communicate effectively in foreign languages. The success is conditional on their ability to manage language and cultural barriers, i.e. on the language skills and competences with respect to their professional areas".

It is evident from these definitions that language courses for specific purposes can be quite complex in nature, highly demanding to plan and develop, and challenging to deliver. In fact, if we were to dissect the acronym LSP, we can get a clearer picture of what it entails and what it stands for. It is made up of three components, the third of which is "purpose". This is key to success with such courses, given that we need to understand the purpose of the course, the reason why learners have decided or have chosen to follow such a course. To do this we need to ask ourselves: Why did these learners choose to

come to this course? What are the expected or desired learning outcomes of such a course? What is the target situation? The term “purpose” also refers to the ‘how’. How can I help these learners reach the target situation? How can I support them to reach the projected learning outcomes? Now to be able to answer such questions I need to analyze the needs of the learners. This means that the driving force, both at the preparation stage as well as in the development stage of such courses should be a needs analysis of the learners who might need the course for work purposes, for travel purposes, for personal enrichment purposes, and so on. For this reason, the starting point should always be an analysis of the learners’ needs, objectives and expectations for the course. This includes forming a list of preferences of what the learners want and need to learn, as far as language and content are concerned, and of how they would like to learn them. This is by no means an easy task given that in the same group individuals may vary considerably in age, education level, motivation, aptitude for languages, learning difficulties, work experience, opinions, self-discipline, etc. It therefore includes getting to know their knowledge and proficiency in the language, their past work experiences (especially in countries where the target language is spoken), their expectations from the course together with any expectations from the part of their employer or sponsor, as well as their cultural and linguistic backgrounds.

In actual fact, as Basturkmen (2010) points out, the needs analysis in LSP courses usually refers to an entire course development process, in which the language and skills that the learners will use in their target professional or vocational workplace are identified and considered in relation to the present state of knowledge of the learners, their perceptions of their needs and the practical possibilities and constraints of the teaching context. Such information is then used in determining and refining the content and method of the LSP course. The needs analysis process involves a number of steps, namely, (i) analyzing the target situation in order to identify what should the learners ideally know and for which tasks and situations the target language will be used; (ii) analyzing the discourse to be used in such situations; (iii) analyzing the learners’ linguistic current situation; (iv) analyzing any learner factors that might help or hinder the learning process, like levels of motivation, perceptions they might have etc; (v) analyzing the teaching context to identify any factors that might affect the course, like whether it will be in-house, the number of participants, time frames, etc.

This can be done in various ways. The most common method would be an interview or a questionnaire, but it could also be done by means

of a check list, by means of a meeting or a series of meetings with the employees, the employer and the sponsor prior to the start of the course, or else by means of a writing task or an initial test. Observation skills are also fundamental at this stage. The teacher needs to watch out for any particular behavior or action that might be indicative of the learner’s motivation or the lack of it in class. I consider this stage as fundamental since the needs of a learner studying, for example, a foreign language for scientific or technological purposes are totally different from those of another learner studying for medical purposes or legal purposes, or financial purposes.

This does not mean, however, that the teacher has to blindly serve the perspective of one side of the needs analysis. The teacher has to always keep in mind the learners’ best interest, meaning that a critical component should always be present in any course, helping the learners not simply to acquire the notions and competences required for their career but also why and how such competencies can be used in their everyday life and how these can be used to acquire further specific information. Even because we all know that, what I call “everyday language knowledge” is often taken to be fundamental to enable a speaker to become an active member of any specific professional community. For this reason, the scope of LSP should not be exclusively subject to the professional profile of its user, but should also target their level of general competence in the target language as this is very often decisive for their exclusion or inclusion in the everyday informal interactions within the community.

This brings us to the second component of the term LSP, which is ‘specific’. And whereas I consider the third word of the acronym - ‘purpose’ - as being key to success, this second word is the most challenging, the most demanding but at the same time the most motivating and which gives you most satisfaction. In fact, one of the main characteristics of LSP courses is that every course is unique as far as its contents, syllabus design and methodology are concerned given that each course is perceived on its own merits. This implies that such courses cannot be taught according to any pre-ordained methodology. Rather than talking about a subject to be taught we need to think of which approach to adopt and this implies flexibility on the teachers’ part, negotiating with the learners how best to reach their objectives and the learning outcomes. In other words, I, as a teacher, need to understand the requirements of the particular trades, occupational domains or professions and I have to be willing to adapt to these requirements. I have to understand the context in which the language will be used as well as any specialist concepts and terminology, and this, in turn, implies the

need for specific training, tailor-made courses and teaching the practical use of the target language. It is a known fact that language in different situations varies and therefore as a teacher I have to tailor make not just the curriculum and the methods, but above all the materials to be used for each and every individual course in accordance to its specific context and centered on its appropriate language skills and discourse. And when we speak about specificity, it is very important to distinguish between LSP courses with a wide-angled, generic design and those with a narrow-angled specific design. The former usually present sets of skills that are quite generic in nature and that can easily be transferred from one occupation or profession to another. On the other hand, in narrow angled specific design courses, the contents presented are more specific and focus exclusively on one particular work place or environment. The latter type of course design makes it practically impossible to either find suitably published material or to use a particular textbook without the need for supplementary material. This leaves very little choice for the teachers but to provide the material for the course themselves or ask the learners themselves to provide the teaching material. This involves not just keeping abreast with the vast selection of published material and adapting it, where possible, to the learners' needs, but very often it implies developing a self-produced resource bank of authentic materials. In fact, one of the key characteristics of LSP courses is that teachers and learners make use of authentic texts and tasks, preferably provided by the learners themselves from the workplace or their respective professional sector. The biggest advantage of using "authentic" texts is that although they were not written for language teaching and learning purposes, they certainly demonstrate 'real' language use. The specificity of such courses also varies depending on whether the training takes place upstream of employment or in direct relation to a job, or in the workplace itself. A distinction can therefore be made between LSP courses providing access to employment, courses for retaining one's job and those aimed at career progression.

The third word, or rather the first word in the acronym is 'language' or 'languages'. Foreign language proficiency is crucial for younger generations of workers to succeed today. In the global marketplace that we now live in, languages have become crucial across all sectors. From law to finance, from tourism to technology, and from marketing to administration, most businesses today need linguists not just to permit communication across the globe but also to understand different cultural realities and needs. In the world of work, language skills are becoming

always increasingly important in organisations and businesses who want to remain competitive on an international level. This is highly recommended even in the Report from the thematic working group "Languages for Jobs" European Strategic Framework for Education and Training (ET 2020) which states that the demand for foreign languages and communication skills is steadily rising on the European labour market. In order to reduce the gap between offer and demand of language skills and to increase the motivation of learners, the experts of the group encourage the development and dissemination of new methods of teaching languages which are more learner-focused, practically oriented and more applied to professional contexts.

One must keep in mind however, that when we talk about LSP courses we are speaking about adult learners and quite often such learners are highly motivated to acquire a set of vocational skills to access employment or to progress further in their career, but are much less motivated to improve their language competencies that are so necessary in today's world. Such learners are often reluctant to return to studying languages, which they may well associate with negative memories from their school years due to various reasons like, for example, not finding them appealing to their interests, seeing them as not being relevant to their lives and future careers, lack of modern equipment, etc. Furthermore, they often find it difficult to transfer the language skills they have acquired from the classroom to the workplace. It seems as though they are unaware of the possible benefits of embedding, integrating or contextualising language skills in professional education and training and how this can give them a cutting edge at the workplace and on the job. Indeed, by embedding or integrating language skills within specialised contexts, it is possible to create courses that are much more attractive to learners in professional domains as well as being more effective in equipping them with the basic skills they require for the workplace.

Such courses, in line with the occupational field singled out in the CEFR as one of the major fields for language use, should provide a method of learning, teaching and assessing skills or abilities in the target language, according to the particular needs of the learners and the specific requirements of the professional domain. In very practical terms this implies that such language courses need to be totally learner-focused, practically oriented and applied to professional contexts.

Challenges and Practical Issues. This obviously presents a number of challenges which need to be discussed and analysed from both the educators' and the learners' point of view. The emphasis should not be on how much language

one gets to know but rather on what can one do with the language learnt. From the learners' point of view, this implies making connections between new knowledge and experiences they have had, with real-world contexts and knowledge they have already mastered. From the educators' point of view, it implies that they should strive to help learners understand linguistic concepts and forms in a situated and contextualized form – transforming simple things like food preparation, tools, technology, work related emails, etc. into potential language teaching tools. This is by no means an easy task. As I have already mentioned, such courses need to address the immediate and very specific needs of the learners involved, which in turn should serve as the basis for informed curriculum practices, such as syllabus design, materials development and instructional design. This is crucial, given that the needs of a learner studying, for example, in a French for the hospitality industry course are totally different from those of another learner studying French for the agribusiness industry or, let's say, engineering. Even language courses for employees within the same employment sector may vary considerably given that the language skills required may vary significantly. Just to give an example, learners from the hospitality industry who work in back offices would most probably need specific reading and writing skills in the language/s being studied – reading and understanding the contents of emails and replying to them; writing various letters of a different nature, be it a letter of complaint, of protest, of acceptance; taking minutes of an important meeting, etc. On the other hand, those working in front offices would most probably need to focus more on speaking and listening skills, although even here this might vary according to the nature of their job and the sector in which they work or would like to work.

All this means that, to be able to perform a holistic needs analyses, the language teacher also requires to gain a knowledge of the respective professional sector. Having a realistic knowledge about the needs and expectations of the sector is essential for a successful curriculum design, making the cooperation between the educational institution and the employment or vocational or academic sector of crucial importance. The advantage offered by such a job-oriented approach is that it enhances the use of a profession-bound, purposefully designed methodology that gives the teacher clear clues as to what are the factual, most relevant and linguistically servicing ingredients that a learner might utilise for an effective and fast acquisition of a profession-oriented linguistic corpus. This implies that the teachers, besides fulfilling the role of curriculum designers, also have to design their

own assessment measures that they are to use with their learners, which in turn have to be verified for quality assurance purposes.

All this has serious ramifications on the role of the language teacher, whose main role would be to help, to facilitate communication in class, to provide the tools for the learners to develop and acquire the skills they need and not to teach the rules of agribusiness or the regulations of the financial sector. The role of the language teacher is to equip the learners with tools and strategies that will empower them in a world where s/he is only one of the many providers, or sources, of language exposure and communicative practice. In other words, the language teacher is to provide the learners with the necessary linguistic tools to be able to apply the concepts, interpret them, and above all communicate in the target language, not just with the particular jargon characteristic of that specific occupational context but also with the language of everyday informal talk, that allows them to communicate effectively regardless of the occupational context.

This is quite a challenging task even because, as already pointed out, in the same group individuals may vary considerably in education level, their competence in the target language, work experience etc. And unlike general purposes language courses, where the curriculum, the course design and the contents to be taught are often driven by theory alone, in LSP courses, not only are these designed according to the specific context and the particular subset of tasks required in order to meet the specified needs of the learners, but even lesson topics and content range are limited in number as they are subject to rigorous selection and dictated by the learners' requirements. Nonetheless, the way language operates in discourse should not be ignored when defining LSP. From this perspective, the use of language requires contextual analysis which is fundamental to determine the meaning of terms according to the respective field or discipline. By way of example, if we take, for instance, the word "reception", in a language course for the hospitality industry it usually refers to a formal party at which important people are welcomed. In a language course for hospitality with front office people, it refers to the place where people go to upon their arrival at a hotel. In a language course for academic purposes, the same word usually refers to the way in which people react to something written or published like in the phrase, for example "Her first book got a wonderful reception from the critics". On the other hand, in a language course for technological purposes, the word reception would refer to the degree to which mobile phone, radio, or internet signals are strong and clear. Having said this however, LSP cannot be considered as

an abstract language system, but it works through its use in everyday oral and/or written texts and from a pedagogical point of view, when implementing corpora we need to do so through the lens of its functioning in discourse. For this reason, it is extremely important that when texts referring to a discipline or field which is common to learners enrolled in a specialized language program are presented, we do not simply present them as specialized texts of professional knowledge but also as an illustration of the use of everyday language.

This is not easy given that in LSP courses, the learner is seen as a language learner engaged either in academic, professional or occupational pursuits and who uses the target language as a means to carry out those pursuits. Unlike in a general language course situation, where learner goals are generally linguistic (such as, the ability to use a wide range of grammatical structures), in an LSP course it is understood that the learner would want to achieve 'real world' objectives, or rather objectives requiring specific linguistic competencies. For example, learners following a French-for police personnel course may want to 'complete personal record forms' appropriately or 'interact with people' in ways that reduce misunderstandings. In this situation, language development is seen as the means to the ends but not as the end in itself, and the learners can easily become de-motivated by language course content that does not appear directly relevant to their real world objectives. This explains why the LSP teacher/course developer needs to find out what the language-based objectives of the learners are in the target occupation or academic discipline and ensure that the content of the LSP course works towards them, however within a wide as possible context of language use.

Methodological Perspectives. For these reasons, I strongly believe that LSP courses should have a threefold framework design. The first part should consist of an individual theoretical component of learning, which should include, among other things, revising or teaching basic grammar notions and rules, becoming familiar with the most common terminology, introducing the kind of language the learners will encounter and use in their place of work and in their profession. The second part should consist of an individual practical component of learning, where, in collaboration with various companies in the specific field, each course participant is assigned a number of open-ended, supervised 'hands on' tasks which can be performed at his/her own level. The third part of the framework should provide the learners the possibility to work in teams, pairs or groups – classroom discussions, role plays, etc. It is important to note that, given

the possible heterogeneity of the groups, most of the tasks assigned, both on an individual level as well as in teams or group work, are to be open-ended and the learners should be free to adapt them according to their needs and abilities. Furthermore, specific learning outcomes should be set at the start of each component, essentially describing what the learner is expected to be able to do as a result of each learning activity. It is imperative for the course participants to know the anticipated outcomes that derive from the instruction given and the subsequent learning that takes place in classrooms, workshops, or even in precincts outside of schools, colleges or universities. Among the most important benefits of such a model of LSP courses one can mention the emphasis on the practical relevance between language learning and the workplace, the development of a strong community support for languages, the collaboration between the educational institution and the work place, the acquisition of transversal skills, the collaboration between educational institutions, employers and sponsors and the provision of real life examples of language in context.

As the saying goes, all this is easier said than done! And for the above to be achieved, co-operation and collaboration are crucial. Educational Institutions together with employers, sponsors and specialised workers from the particular professional domains need to come together to plan and design a holistic course of studies in accordance to the requirements of the specific professional practice. Such courses should enhance teaching quality and proliferate learner numbers opting for LSP courses. Needless to say that, although such interdisciplinary co-operation is not easy to achieve given that there might be many people involved and too many trades to relate to, with the right backing from authorities and a strong conviction from all concerned, such much-needed cooperation is not only desirable but doable. As stated in the VET4EU2 position paper on European Union policy after 2020 on Vocational and Educational Training (2019:19) the way forward is "integration of this cooperation into hybrid education involving companies and educational providers" given that "education and training provide something that increases when it is shared" (p.20).

Unfortunately, in comparison to general language teacher education, LSP teacher education has received much less attention. In fact, in many countries, this growing popularity and increase in demand of LSP courses has not been adequately met with an increase in training for the teaching of such courses for both qualified and newly appointed teachers, with the result that most teachers end up teaching LSP courses

without the required pedagogical knowledge and skills. Although the teaching of foreign languages in general and the teaching of foreign languages for specific purposes have several aspects that are common, there exist two main divergences, namely: (i) the learners and the reason why they are learning the subject and (ii) the aim of instruction. In fact, in LSP courses, the teacher is not the primary knower of the content of the material to be taught in class, given that very often the learners are experts in their respective professional context, meaning that the teacher needs to make the most of the students' knowledge of the content in order to generate communication in the classroom. To be successful, the teacher has to adopt the position of the consultant who has the knowledge of communication practices while negotiating with the learners on how best to explore these practices to reach the desired learning outcomes. This means that while a general language teacher deals mainly with methodological considerations, the LSP teacher is assumed to go beyond methodology and develop a "researcher" disposition toward his/her career. In other words, pedagogical training for LSP teachers should not only focus on such skills like classroom management, discipline, handling of various groups of learners, teacher-learner interaction, lesson preparation, curriculum design, which are all fundamental in the teaching profession. The teaching of languages for specific purposes requires a shift in perspective and adjusted approaches to boost effectiveness. For this reason, training should focus more on flexibility in teaching and teacher listening skills, the careful selection of published material and the adaptation of relevant, authentic teaching material, which ideally is to be provided by the learners themselves, according to the needs and levels of the same learners, while emphasizing the importance of their taking interest in the learners' professional activities and the level of risk they are ready to take in their teaching. Such training

References

1. Trace, J., Hudson, T., & Brown, J. D. (2015). An overview of language for specific purposes. In J. Trace, T. Hudson, & J. D. Brown, *Developing Courses in Languages for Specific Purposes* (pp. 1–23) (NetWork #69) [PDF document]. Honolulu: University of Hawaii. doi: <http://hdl.handle.net/10125/14573>
2. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A Learner-Centered Approach*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511733031>
3. Long, Mary K. (ed.) (2017). *Language for*

courses should seek to help teachers be able to transfer the necessary tools, frameworks, and principles of course design from one course to another so as to apply them to new material pertinent to the professional domain in question and to overcome the challenges of designing communicatively appropriate and effective methods of assessment of languages in specific purposes contexts.

Conclusion. Research today shows that languages require a new market, and that language teaching and learning must go well beyond formal schooling, which does not necessarily provide the best context to motivate students to learn languages. In practical terms this means that we need to move away from teaching to use the language to actually using the language to carry out tasks and actions in specific situations that are relevant and pertinent to the learners' lives. It is only by using real-world settings as a basis for task-based and technology-assisted language learning that as teachers we can equip the learners with skills to integrate the acquisition of professional knowledge and related language skills at the same time. This implies reconciling the professional dimension of training with that of linguistic training whilst producing a valid paradigm for the teaching of languages for professional purposes. Indeed, the 3 main characteristics that distinguish LSP from other branches of language teaching and learning are the specificity of language use, the contexts of use and the learners' needs as applied to pedagogical practices. And as the demand for such courses continues to increase, it is of vital importance that researchers, employers, and educators continue to converge and collaborate. Only in this way can we formulate and offer LSP courses that create a strong, unified, sustainable professional language education system that is complete and that delivers the much needed linguistic skills for learners, employers and communities to flourish.

Specific Purposes: Trends in Curriculum Development. Georgetown University Press, 2017. JSTOR, www.jstor.org/stable/j.ctt1ps3169.

4. Kastberg, Peter. (2018). "Languages For Special Purposes As Instruments For Communicating Knowledge". *Languages for Special Purposes*, edited by John Humbley, Gerhard Budin and Christer Laurén, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2018, pp. 26-44. <https://doi.org/10.1515/9783110228014-002>.

5. Balboni, P. (2000). *Le microlingue scientific-professionali*. UTET, Torino.

6. Gálová, D. (Ed). (2007), *Languages for Specific Purposes*. Searching for Common

Solutions. Cambridge Scholars Publishing.

7. Basturkmen, Helen. (2010). Developing Courses in English for Specific Purposes. Palgrave Macmillan.

8. [http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/documents/languages-for-jobs-](http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/documents/languages-for-jobs-report_en.pdf)

report_en.pdf

9. Position paper on European Union policy after 2020 on Vocational and Educational Training by the European VET providers associations cooperating in VET4EU2. (2019).

НАВЧАННЯ МОВ ДЛЯ ОСОБЛИВИХ ЦІЛЕЙ: СПРИЙМАННЯ, МЕТОДИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ, ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВИКЛИКИ

М. Пейс

Анотація. *Мовні навички стають все більш важливими в організаціях та бізнесі, які хочуть бути конкурентоспроможними на міжнародному рівні. Оволодіння іноземними мовами вважається не просто чудовим інструментом подолання прогалів комунікації між людьми з різних країн та створення міцних професійних відносин, а перш за все інструментом, що дозволяє працівникам значно покращити свої кар'єрні перспективи. Знання того, як користуватися мовою в конкретних обставинах та цілях, дає людям дуже сильну переговорну силу, особливо у світі праці. Якщо до двадцяти або тридцяти років тому спілкування іноземною мовою була важливою передумовою для небагатьох, наприклад, менеджерів чи дипломатів, то сьогодні вона набула принципового значення у всіх професійних колах. Насправді в сучасному європейському суспільстві іноземні мови та міжкультура відіграють фундаментальну роль у знайомстві з різними людьми, особливо в професійному та економічному розвитку. Це пояснює, чому сьогодні існує потреба урізноманітнити ринок мовної підготовки курсами фахових іноземних мов, будь то для туризму, для кол-центрів, бізнесу тощо, зосередившись на набутті необхідних термінологічних, міждисциплінарних та міжкультурних навичок, необхідних для конкретних робочих місць. Такі курси передбачають задоволення безпосередніх і дуже специфічних потреб студентів, які мають рушійну силу як на етапі підготовки, так і на етапі розвитку, аналіз їхніх потреб. З точки зору впровадження та методології, такі курси повинні бути повністю орієнтованими на студентів, практичними і, перш за все, застосовуватися до професійного контексту, забезпечуючи методи навчання, викладання та оцінки базових навичок чи вмінь, а не просто відповідно до особливих потреб студентів; вони також повинні відповідати специфічним вимогам професійної сфери. Це, очевидно, представляє низку проблем, які потрібно обговорити та проаналізувати як з точки зору викладачів, так і студентів.*

Ключові слова: *термінологія, фахові мови, фахові курси, студенто-орієнтованість, основні вміння та навички, сфера професійної діяльності.*

ЕТИКЕТНІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ В АСПЕКТІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

О. М. ТРУМКО, кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця,
*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

E-mail: oksana_trumko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3816-6164>

Анотація. У статті етикетні мовленнєві акти розглянуто в контексті викладання української мови на початковому рівні для іноземців, які здобувають освіту в Україні, студентів українознавчих студій у світі, української діаспори, дітей трудових мігрантів, які навчаються в суботніх і недільних школах за кордоном. Встановлено, що етикетні мовленнєві акти забезпечують реалізацію низки комунікативних намірів іншомовців і допомагають набутти комунікативної компетенції. В основі дослідження – комунікативний підхід до викладання мови як іноземної, що передбачає опанування особливостей реалізації мови в конкретних ситуаціях спілкування, а не тільки вивчення лексики та граматики мови. Зосереджено увагу на мовленнєвих актах вибачення, вітання, побажання, подяки, привітання та прощання. Висвітлено соціокультурний контекст, в якому актуалізуються окреслені мовленнєві акти, зокрема комунікативна ситуація, статус адресанта / адресата, комунікативна мета. Окреслено засоби вербалізації мовленнєвих актів вибачення, вітання, побажання, подяки, привітання та прощання, які іншомовці вивчатимуть на рівні А1. Це висловлювання та лексеми, які формують зміст відповідних мовленнєвих актів та задовольняють комунікативні потреби іншомовців на початковому рівні (фрази вітання та прощання, назви свят, назви абстрактних понять тощо). Визначено набір граматичних категорій для коректної побудови цих висловлювань: непрямі відмінки іменників та особових займенників, кличний відмінок іменника для номінації адресата, дієвідмінювання дієслів (вітати / бажати) у теперішньому часі, узгодження іменника з прикметником, приклади дієслівного керування тощо. Об'єктом аналізу є і вибір мовних засобів апеляції до співрозмовника, що в українській мові належить до глобальних правил спілкування, визначає його тональність, а їх порушення часто призводить до комунікативних девіацій. Ефективне засвоєння особливостей реалізації етикетних мовленнєвих актів забезпечує система вправ і завдань для читання, аудіювання, розвитку монологічного та діалогічного мовлення.

Ключові слова: українська мова як іноземна, початковий рівень, етикетні мовленнєві акти, лексико-граматичні засоби.

Актуальність дослідження. Сучасна методика викладання української мови як іноземної базується на комунікативному підході, основу якого формують такі положення: 1) у процесі комунікації взаємодіють лінгвістична й соціальна дійсність, їх регламентує ситуація спілкування; 2) мову використовують для досягнення прагматичного ефекту, тобто висловлювання не може бути саме по собі; 3) одиницею комунікації є мовленнєві акти; 4) вибір мовленнєвого акту визначають намір мовця, фонові знання, ситуація спілкування; 5) найбільш природними є усні види спілкування – слухання і говоріння [2, с. 18]. Сам процес вивчення мови передбачає опанування мовних одиниць як «глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і письмових) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності учнів, підвищення їхнього інтересу до вивчення української мови, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й

бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування» [10, с. 139]. Отже, зміна парадигми від вивчення лексики та граматики до опанування мови через мовленнєві акти як способи комунікативної взаємодії у конкретних ситуаціях спілкування дозволяє максимально ефективно вивчати мову.

Відповідно до Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2 [13], на початковому рівні іншомовець повинен оволодіти навичками реалізації інформування, спонукання, запитування. Також його мовлення супроводжують етикетні мовленнєві акти, які дозволяють встановлювати контакт зі співрозмовником, забезпечують основні принципи кооперативного спілкування.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням методики викладання в іншомовній аудиторії на початковому рівні в українському мовознавстві присвячена низка праць. Так, І. Зозуля розглядає особливості формування навичок читання українською мовою [4]. І. Лисенко, І. Вальченко, Т. Плотнікова та Г. Соколова зосередили увагу на підходах, принципах і методах формування навичок говоріння в іноземних слухачів [8]. І. Линчак

© О. М. Трумко

описала типи інтернаціональних одиниць, які доречно використовувати на початковому етапі та виявила потенційні можливості цього класу слів у процесі формування різноманітних мовних навичок [7]. Д. Поляков і М. Курушина продемонстрували переваги й недоліки використання «емоджі» для вивчення лексики на заняттях з української мови [11]. Окремо лінгвісти аналізують особливості викладання різноманітних граматичних категорій на початковому рівні, наприклад роду [17]. Зосереджено увагу й на викладанні різножанрових текстів, зокрема анекдоту [6]. У цих та інших наукових доробках, як правило, представлені зразки дотекстових, притекстових і післятекстових завдань, робота над якими допомагає усім, хто вивчає українську мову як іноземну (це іноземці, які здобувають освіту в Україні, студенти українознавчих студій у світі, українська діаспора, діти трудових мігрантів, які навчаються в суботніх та недільних школах за кордоном), засвоїти певні граматичні конструкції та опанувати нову лексику, актуалізувати різні види мовленнєвої діяльності, особливо навички діалогічного та монологічного мовлення.

Мета дослідження – розглянути особливості актуалізації етикетних мовленнєвих актів, що стане підґрунтям для їхнього подальшого введення у навчальний процес з української мови як іноземної на початковому рівні (A1). Реалізацію поставленої мети забезпечують такі завдання: 1) окреслено намір етикетних мовленнєвих актів, які вивчають в іншомовній аудиторії на початковому рівні; 2) описано соціокультурний контекст (сукупність культурологічних, лінгвоукраїнознавчих і міжкультурних знань) їхньої реалізації та 3) виявлено набір мовних засобів для вербалізації етикетних мовленнєвих актів, які вивчатимуть іншомовці на початковому рівні.

Результати. Етикетні мовленнєві акти регламентуються соціальними та лінгвокультурними чинниками, забезпечують вираження ввічливого та доброзичливого ставлення до співрозмовника [16, с. 50], сприяють встановленню / налагодженню контакту, маркують початок / завершення вербальної взаємодії, підготовлюють «ґрунт» для наступної розмови та визначають атмосферу спілкування [1, с. 223]. У сфері спілкування побутують такі мовленнєві акти: «вітання; звертання, привернення уваги; знайомство; запрошення; прохання, порада, пропозиція; погодження; вибачення; незгода, відмова; скарга; втішання; комплімент; несхвалення; поздоровлення; вдячність і прощання» [14, с. 171].

На рівні A1 іншомовці вивчають **МА вітання / прощання**. Їх засвоюють з обов'язковою вказівкою на особливості

вживання: час доби (*Добрий ранок!, Добрий день!, Добрий вечір!*) і статус співрозмовника (*ти / Ви*).

Розрізнення форм апеляції до співрозмовника *ти / Ви* в українській мові належить до глобальних правил спілкування, визначає його тональність, а їх порушення часто призводить до комунікативних девіацій. Займенник *ти* є показником солідарності (з рідною чи професійною спільнотою, групами людей за віком чи переконаннями), підтвердженням приналежності до групи [18, с. 401], залученості у спілкування близьких і рідних людей, рівних за становищем або молодших за віком [15, с. 244]. Займенник *Ви* маркує стосунки між малознайомими співрозмовниками або вказує на соціальну дистанцію між ними, різницю у віці, може вживатися при звертанні дітей до батьків. Заміна однієї форми звертання іншою порушує правила спілкування, свідчить про відсутність поваги, агресію, невихованість тощо.

Також важливо зазначити, які форми вітання / прощання вживаємо у спілкуванні з особами з вищим статусом, в офіційних ситуаціях спілкування: *Добрий ранок!, Добрий день!, Добрий вечір!, До побачення!*, та форми, які є актуальними при спілкуванні, наприклад, з друзями, в неофіційних ситуаціях спілкування: *Привіт!, Па-па, Бувай!*

Важливим етапом у процесі встановлення контакту є коректне звертання до співрозмовника та позначення адресата, до якого звертається мовець, тому вивчаємо кличний відмінок, лексеми *пан / пані*: «*Добрий день, пане Андрію!*», «*Привіт, Оксано!*». Подаємо узагальнені правила творення кличного відмінка іменника: чоловічий рід -о → -е (Петро – Петре, але тато – тату), -а → -о (Микола – Миколо), - → е (Іван – Іване, пан – пане, брат – брате, але син – сину), -ь → -ю (Василь – Василю, продавець – продавцю), -ій → -ію (Андрій – Андрію, Матвій – Матвію, водій – водію); жіночий рід -а → -о (Оксана – Оксано, мама – мамо, дівчина – дівчино), -я → -ю (Оля – Олю, Леся – Лесю), -ія → -іє (Марія – Маріє, Надія – Надіє).

МА вибачення засвідчує те, що мовець бере на себе відповідальність за настання несприятливого стану справ, за скоєне, він пояснює ситуацію та обіцяє не робити подібних дій у майбутньому, запевнення в небажанні вчиняти малефективну дію, пропонує відшкодування втрати [3, с. 137–138]. Звісно, на рівні A1 вивчаємо особливості актуалізації МА вибачення у ситуаціях вчинення неприйнятних дій («*Вибачте! Я запізнився*», «*Вибачте мені. Я забув про нашу зустріч*») та привернення уваги («*Вибачте, Ви не підкажете, котра година?*», «*Вибачте, Ви не*

знаєте, як пройти до центру міста?»).

МА привітання / побажання – це мовленнєві дії, які адресант реалізовує для того, щоб приділити адресатові увагу, виявити симпатію, висловити надію на злагоду в його майбутньому житті та дотриматися норм мовленнєвого етикету певної лінгвокультури [9, с. 140]. Вивчаючи тему «Традиції, звичаї, свята», яку формують знання про а) державні і релігійні свята, б) день народження, весілля, в) подарунки [13, с. 16], іншомовець опановує навички висловлення привітань і побажань: «*Вітаю з днем народження! Бажаю щастя, здоров'я, успіхів*». Цю компетенцію наповнюють знання абстрактної лексики та вміння утворювати родовий / орудний відмінок іменників. Давальний відмінок займенників в однині *Вам / тобі* та давальний відмінок займенника у множині *вам* вказують на адресата, а дієслова *вітати* та *бажати* у першій особі теперішнього часу маркують дії мовця. Вибір займенника та змісту побажань регламентує вік адресата: «Формули привітання, як й інші етикетні фрази, мають свої комунікативно-стилістичні особливості, які впливають на вибір адекватної щодо адресата одиниці в мовленні. Скажімо, формулою *Дозвольте привітати Вас з...* вітають людину старшу, іншої статі, шановану в колективі, а не однокласника чи однокласника» [12, с. 146], «молодим людям зазвичай бажають любові, радості, сонця, наснаги, бадьорості, цвіту, успіху, казки. Для людей старшого віку можуть бажати здоров'я, щастя, бадьорості, віри, надії, добра, спокою, миру, достатку, літ тощо» [14, с. 176]. Також важливим є і гендерний аспект, але найбільше зміст побажань залежить від нагоди привітання: чи це релігійне або державне свято, чи це подія особистого або родинного життя тощо. Тому, наповнюючи лексичний мінімум на початковому рівні, вивчаємо основні свята: *Різдво, Великдень, День Незалежності України, Новий рік, день народження, іменини, одруження*. Наступний етап – це поєднання дієслова *вітати* з

іменником, який позначає нагоду, з якої висловлено привітання. Його мовну актуалізацію забезпечує орудний відмінок (з чим?): вітаю + з (із / зі) + свято = вітаю зі святом (вітаю з днем народження, вітаю з іменинами). Для висловлення побажання до дієслова *бажати* додаємо іменники у формі родового відмінка: *бажаю щастя / здоров'я / успіхів / миру тощо*. Розширити зміст привітання допоможуть прикметники: *міцний, щирий, успішний* («*Бажаю міцного здоров'я, безмежного щастя, успішних проєктів*»).

Зазначимо, що наступний етап навчання охоплює прислівники, аналітичну форму наказового способу та інші граматичні категорії, що дозволить іншомовцю розширити зміст привітань: *щиро вітаю, нехай тобі щастить у всіх починаннях тощо*.

У відповідь на побажання чи задоволення наших запитів реалізується **МА подяки**, розуміння якого власне «варіює від бажання мовця дотриматися соціального ритуалу до прагнення експлікувати своє психологічне ставлення до поведінки чи до дій іншого комуніканта. Фатичний чи емфатичний характер вираження подяки визначається ситуацією спілкування, відносинами між комунікантами, їх інтенціями» [5, с. 64]. На початковому рівні зосередимо увагу на фатичних функціях подяки та вивчимо лексеми *дякую / дуже дякую*.

Висновки. Етикетні мовленнєві акти є важливою складовою курсу з української мови як іноземної на рівні А1 та забезпечують реалізацію низки комунікативних інтенцій: вибачення, вітання, побажання, подяки, привітання та прощання, і допомагають іншомовцям набути комунікативної компетенції, необхідної для ефективного спілкування. Тому важливо володіти не тільки набором лексико-граматичних засобів, а й знаннями про соціокультурний контекст, у межах яких реалізуються ці мовленнєві акти. Засобами їх ефективного засвоєння є система вправ, завдання для читання, аудіювання, розвитку монологічного та діалогічного мовлення.

Список використаних джерел

1. Газизов Р. А. Коммуникативная категория вежливости в немецкой лингвокультуре (ситуативно-стратегический анализ) : дис. д-ра филол. наук : 10.02.04. Уфа, 2011. 395 с.
2. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований. Иностранные языки в школе. 1985. № 2. С. 17–24.
3. Дейчаківська О. В. Предикативні прикметники як складники мовленнєвого акту вибачення. Scientific developments of European countries in the area of philological researches: Collective monograph. Riga : Baltija Publishing, 2020. P. 1. S. 135–148.

4. Зозуля І. Навчання читання іноземних студентів україномовних текстів (початковий етап). Закарпатські філологічні студії. 2018. Вип. 5. Т. 1. С. 20–25.

5. Ківенко І. О. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2018. 226 с.

6. Линчак І. Анекдот як навчальний текст на початковому етапі вивчення УМІ. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2019. Вип. 40. С. 27–33.

7. Линчак І. Роль інтернаціональної лексики при опануванні української мови іноземцями. Теорія і практика викладання

української мови як іноземної. 2021. Вип. 15. С. 73–82.

8. Лисенко І. О., Вальченко І. В., Плотнікова Т. О., Соколова Г. П. Розвиток навичок говоріння в іноземних слухачів на початковому етапі вивчення української мови як іноземної. Молодий вчений. 2021. № 5 (93). С. 207–211.

9. Мудрик Л., Лукашук О. Особливості функціонування етикетних мовленнєвих актів в англійському суспільно-політичному дискурсі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. №3. С. 137–142.

10. Мушировська Н. В. Роль когнітивно-комунікативного підходу в оптимізації процесу викладання української мови за професійним спрямуванням. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». 2014. Вип. 29. С. 138–143.

11. Поляков Д. А., Курушина М. А. Використання емоції у навчанні лексики української мови як іноземної (рівень А1–А2). Молодий вчений. 2019. № 6.1 (70.1). С. 49–53.

12. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів : СПОЛОМ, 2001. 223 с.

13. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник. Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. Київ : ІНКОС, 2020. 186 с.

14. Станкевич Н., Шмакова Л. Етикетні вислови привітання і побажання як лінгвокраїнознавчі одиниці. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2014. Вип. 10. С. 170–178.

15. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. Москва : ИКАР, 2007. 478 с.

16. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. Москва : Высш. шк., 1989. 159 с.

17. Шевченко М. Категорія роду іменників у системі викладання української мови як іноземної на початковому рівні (А1). Současná Ukrajnistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: sborník příspěvků z mezinárodní konference VII. Olomouc, 2016. S. 18–23.

18. Шкіцька І. Ю. Займенники «ти» – «Ви» в маніпулятивній стратегії позитиву. Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. Вип. XXIV. Ч. 1. С. 400–408.

References

1. Gazizov, R. A. (2011). Kommunikativnaya kategoriya vejlivosti v nemetskoj lingvokulture (situativno-

strategicheskij analiz) : dis. d-ra filol. nauk [Communicative category of politeness in German linguistic culture (situational-strategic analysis) : dissertation philol. sciences]. Ufa, 395.

2. Gez, N. I. (1985). Formirovanie kommunikativnoy kompetentsii kak obyekt zarubejnyih metodicheskikh issledovaniy [Formation of communicative competence. as an object of foreign methodological research]. Foreign languages at school. No 2, 17–24.

3. Deichakivska, O. V. (2020). Predykatyvni prykmetnyky yak skladnyky movlennievoho aktu vybachennia [Predicative adjectives as syllables of the speech act of apology]. Scientific developments of European countries in the area of philological researches: Collective monograph. Riga : «Baltija Publishing». Part 1, 135–148.

4. Zozulia, I. Ye. (2018). Navchannia chytannia inozemnykh studentiv ukrainomovnykh tekstiv (pochatkovyi etap) [Teaching foreign students to read Ukrainian language texts (initial stage)]. Transcarpathian Philological Studies. Vol. 5 (1), 20–25.

5. Kivenko, I. O. (2018). Movlennievyy akt podiaky: prahmalinhvistychnyy analiz (na materialii anhliiskoi movy) : dis. kand. filol. nauk [Gratitude speech act: pragmalinguistic analysis (based on English) : dissertation philol. sciences]. Odesa, 226.

6. Lynchak, I. (2019). Anekdot yak navchalnyi tekst na pochatkovomu etapi vyvchennia UMI [A joke as a training text at the entry level of learning ukrainian as a foreign language]. Humanitarian education in technical higher educational institutions. Vol. 40, 27–33.

7. Lynchak, I. (2021). Rol internatsionalnoi leksyky pry opanuvanni ukrainskoi movy inozemtsiamy [The role of international vocabulary in studies of the Ukrainian language by foreigners]. Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. Vol. 15, 73–82.

8. Lysenko, I. O., Valchenko, I. V., Plotnikova, T. O. & Sokolova, H. P. (2021). Rozvytok navychok hovorinnia v inozemnykh slukhachiv na pochatkovomu etapi vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi [Development of speaking skills in foreign students at the initial stage of learning the Ukrainian language as a foreign language]. Young Scientist. No 5 (93), 207–211.

9. Mudryk, L. & Lukashchuk, O. (2017). Osoblyvosti funktsionuvannia etyketnykh movlennievnykh aktiv v anhliiskomu suspilno-politychnomu diskursi [Functional Peculiarities of Etiquette Speech acts in English Social and Political Discourse]. Lesya Ukrainka Eastern European National University Scientific Bulletin. No 3, 137–142.

10. Mushyrovskaya, N. V. (2014). Rol kohnityvno-komunikatyvnoho pidkhotu v optymizatsii protsesu vykladannia ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam [The role of cognitive-communicative approach in the optimization of teaching Ukrainian language for special purposes]. Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series «Psychology and Pedagogy». Vyp. 29, 138–143.

11. Poliakov, D. A. & Kurushyna, M. A. (2019). Vykorystannia emodzhi u navchanni leksyky ukrainskoi movy yak inozemnoi (riven A1–A2) [Applying emojis for teaching vocabulary of Ukrainian as a foreign language (level A1–A2)]. Young Scientist. No 6.1 (70.1), 49–53.

12. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (2001). Etyket i kultura spilkuvannia [Etiquette and the culture of communication]. Lviv : SPOLOM, 223.

13. Mazuryk, D., Antoniv, O., Synchak, O. & Boiko, H. (2020). Standartyzovani vymohy: rivni volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoiu A1–C2. Zrazky sertyfikatsiinykh zavdan: posibnyk [Standardized Requirements: the Proficiency Levels of Ukrainian as a Foreign Language (A1–C2). Samples of Certification Tasks: a Guide]. Kyiv : Firma «INKOS», 186.

14. Stankevych, N. & Shmakova, L. (2014).

Etyketni vyslovy pryvitannia i pobazhannia yak lnhvokrainoznavchi odynytsi [Greetings and wishes formulas as linguistic and country studies object]. Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. Vol. 10, 170–178.

15. Formanovskaya, N. I. (2007). Rechevoe vzaimodeystvie: kommunikatsiya i pragmatika [Speech Interaction: Communication and Pragmatics]. Moscow : IKAR, 478.

16. Formanovskaya, N. I. (1989). Rechevoy etiket i kultura obscheniya [Speech Etiquette and Communication Culture]. Moscow : Vyssh. Shk, 159.

17. Shevchenko, M. (2016). Katehoriia rodu imennykiv u systemi vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na pochatkovomu rivni (A1) [Category of the genus of nouns in the system of teaching Ukrainian as a foreign language at the primary level (A1)]. Současná Ukrajnistika. Problémy jazyka, literatury a kultury : sborník příspěvků z mezinárodní konference VII. Olomouc, 18–23.

18. Shkitska, I. Yu. (2011). Zaimennyky «ty» – «Vy» v manipulyativnii stratehii pozytyvu [The pronoun «you» in the manipulative positive strategy]. Current problems of Slavic philology. Vol. XXIV, Part 1, 400–408.

ETIQUETTE SPEECH ACTS IN THE ASPECT OF LINGUO-DIDACTICS

O. M. Trumko

Abstract. *The works of M. Kurushina, I. Linchak, I. Lysenko, M. Shevchenko, H. Sokolova, T. Plotnikova, D. Polyakov, I. Valchenko and I. Zozula are devoted to the issue of teaching methods in a foreign language audience at the beginner level in Ukrainian linguistics. They study special features of the formation of reading and speaking skills in the Ukrainian language. They examine the types of lexical units, grammatical categories, multi-genre texts that are appropriate for studying at the initial stage.*

Modern methods of teaching Ukrainian as a foreign language are based on the communicative approach, which resulted in a paradigm shift from the study of vocabulary and grammar to language acquisition through speech acts as ways of communicative interaction in specific communication situations. At the beginner level of learning the Ukrainian as a foreign language, speakers (foreigners studying in Ukraine, students of Ukrainian Studies in the world, the Ukrainian diaspora, children of migrant workers studying at Saturday and Sunday schools abroad) should master the skills of realizing the following etiquette speech acts: apologies, greetings, wishes, thanks, congratulations and farewells. In this regard, the present paper considers features of realization of etiquette speech acts to successfully introduce them into the educational process of Ukrainian as a foreign language at the beginner level (A1).

The paper outlines a set of etiquette speech acts, which are studied in a foreign language audience at the beginner level and describes the socio-cultural context of their realization, communicative situation, an addresser / addressee status, communicative goal. It also identifies lexical and grammatical means for the verbalization of etiquette speech acts, which will be studied by foreign language speakers at the beginner level. These are utterances and lexemes that form the content of the relevant speech acts to meet the communicative needs at the beginner level (phrases of greetings and farewells, names of the holidays, names of abstract concepts, etc.). A set of grammatical categories is specified for making correct utterances: indirect cases of nouns and personal pronouns, exclamatory case of nouns; for correct naming of the addressee: conjugation of verbs (to greet / to wish) in the present tense, noun-adjective agreement, examples of verb government, etc. The object of the analysis is also language means of forms of address to the interlocutor, which belong to the global rules of communication, determine its tone, and the violation of which often causes communicative deviations in the Ukrainian language. A system of exercises and tasks for reading, listening, developing monologue and dialogic speech provides effective learning of the etiquette speech acts.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, beginner level, etiquette speech acts, lexical and grammatical means.*

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕТИКЕТ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО В КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

С. В. ЦИМБАЛ, доктор психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: tsymbal_s.v@nubip.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0652-369X>

Н. С. СКРИПНИК, кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
E-mail: skrypnynks@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8208-3019>

Анотація. У статті висвітлено доцільність вивчення та встановлення правил нетикету у навчальному процесі з іноземної мови у закладах вищої освіти. Проаналізовано підходи вчених до культури спілкування учасників освітнього процесу, розуміння поняття «нетикет», застосування месенджерів у закладах вищої освіти і щодо викладання іноземної мови. Зазначено збільшення частини онлайн-спілкування викладачів і студентів через цифровізацію освіти, а також перехід до змішаного або дистанційного формату навчання через пандемію та карантинні обмеження. Метою статті є узагальнення накопиченого досвіду впровадження нетикету та використання месенджерів в контексті викладання іноземної мови у закладах вищої освіти України. Проаналізовано результати опитування викладачів іноземних мов щодо використання месенджерів в освітньому процесі. Виявлено, що використання месенджерів в освітньому процесі є доволі розповсюдженим у практиці викладання іноземних мов як щодо організації освітнього простору, так і в якості навчального інструменту. Попри популярність, зручність та певні переваги використання месенджерів, виявлено негативні ситуації, які можна вважати порушеннями правил нетикету. Причиною порушень студентів може бути нестача у них знань щодо правил нетикету, недостатній рівень розвитку цифрових компетенцій та практики онлайн-спілкування в освітньому просторі. Запровадження правил нетикету на початку курсу іноземної мови може допомогти викладачам запобігати порушенням з боку методики організації освітнього процесу. Зазначено, що теми, пов'язані з нетикетом, у курсі іноземної мови у вітчизняних закладах вищої освіти на сучасному етапі у достатньому обсязі не вивчаються. Вивчення і запровадження правил нетикету на заняттях з іноземної мови розкрито як один із шляхів розвитку цифрової компетентності майбутніх фахівців із використанням сучасного автентичного мовного матеріалу.

Ключові слова: нетикет, месенджер, впорядкування освітнього простору, іноземна мова, студенти.

Актуальність. Разом із стрімким розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій, «розумними» мобільними телефонами та розширенням доступу до мережі Інтернет у нашій країні все більше спілкування відбувається онлайн. Сфера вищої освіти не є виключенням. А перехід до змішаного або дистанційного формату навчання через пандемію та карантинні обмеження суттєво посилив тенденцію збільшення онлайн-спілкування викладачів і студентів за допомогою електронної пошти, сервісів віртуальних зустрічей, онлайн-форумів, чатів тощо. Зокрема, зростає популярність мобільних додатків для миттєвої передачі даних, так званих месенджерів, що дозволяють майже миттєво передавати одному абоненту або групі повідомлення різних

типів. Використання месенджерів та інших засобів онлайн-спілкування в освітньому процесі є доволі розповсюдженим у практиці викладання іноземних мов як щодо організації освітнього простору, так і в якості навчального інструменту. Водночас, із збільшенням частки такого спілкування актуальності набуває впровадження нетикету в освітній процес сучасного закладу вищої освіти в цілому та у практику вивчення іноземних мов зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що питання спілкування та взаємодії викладачів і студентів давно привертає увагу освітян. Так, науковці розглядали особливості культури спілкування студентів закладів вищої освіти (Е. Галицька, Н. Донкоглова), спілкування викладача та студента як основу гуманізації навчання

(О. Войтович), їх взаємодію в процесі навчання (К. Багрий), психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студента (Л. Гнатик, М. Баран, І. Васькович), спілкування як фактор взаємодії викладача і студента (А. Крижанівська, В. Скрипко, І. Дяків) тощо.

Розширення спілкування учасників освітнього процесу за рахунок онлайн-комунікації зумовило необхідність вироблення певних правил поведінки в Інтернеті, які зараз називають «нетикет», або мережевий етикет (від англ. net – «мережа» та етикет) і є предметом наукових досліджень освітян з усього світу. Так, вивчалися особливості мовного нетикету (С. Бирик), його особливості у взаємодії учасників освітнього процесу у соціальних мережах (Т. Махиня), розглядали знання нетикету як складову цифрової компетентності (В. Бабаєв, Г. Стадник, Т. Момот), етикет віртуального навчання (S. El Tarhouny, A. Hassouna, M. Khalifa, T. Mansour), ставлення студентів до практичного використання нетикету (Y. M. Arougi, D. A. Hamaidi), нетикет як частину навчального плану (A. Mintu-Wimsatt, C. Kernek, H. Lozada).

Також слід відзначити низку закордонних науковців, чії дослідження було присвячено вивченню різних аспектів застосування месенджерів в освітньому процесі (A. Bere, D. Bouhnik, M. Deshen, K. Hew, C. H. Lin, L. Luo, P. Rambe, Z. Sun, Y. Tang, M. Wu, J. Zhou) та праці вітчизняних вчених, в яких проаналізовано можливості програм-месенджерів у дистанційному навчанні іноземної мови (О. Бєляєва, І. Вяхк, Л. Прийма, Н. Танько, Н. Шерстюк та ін.), розглянуто використання додатку Telegram у процесі навчання англійської мови у ВНЗ (Д. Бодненко, С. Бойко, І. Місюк, О. Нікуліна, Л. Перевертень, А. Тютюкіна, І. Шевченко).

У викладанні іноземної мови наразі спостерігаються тенденції вивчення сучасної, «живої» мови, коли отримані знання можна використати у різних сферах реального сьогодення, тому методика викладання іноземної мови прагне використання як сучасного мовного матеріалу, так і новітніх навчальних інструментів та пов'язаних з цим питань впорядкування навчального простору. Вважаємо, що впровадження нетикету в освітній процес в контексті навчання іноземної мови було б корисним для викладачів іноземних мов.

Високо цінуючи вклад науковців у розробку вищезначених питань, вважаємо за необхідне узагальнити накопичений досвід впровадження нетикету та використання месенджерів в контексті викладання іноземної мови у закладах вищої освіти України, що сприятиме його подальшому творчому використанню у навчальному процесі, що і є

метою нашої публікації.

Під час роботи над публікацією використовувалися такі **методи** дослідження як опитування, метод аналізу та синтезу науково-методичної літератури та результатів опитування для розуміння сутності проблеми. Було опрацьовано достатню кількість матеріалів для розуміння теми дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасне життя складно уявити без онлайн-комунікації – електронних засобів зв'язку, електронної пошти, різноманітних соціальних мереж, електронних ЗМІ, онлайн-спільнот, форумів і чатів. Саме на позначення особливостей правил поведінки під час електронної комунікації у 80-х рр. ХХ ст. з'явився термін *нетикет*, або *мережевий етикет*. Наразі нетикет розуміють як набір правил поведінки, спілкування, традиції і культура, яких дотримується більшість в електронному середовищі [10, с. 1], філософію ефективного Інтернет-спілкування [9, с. 211], спосіб визначення професіоналізму через мережеве спілкування [3, с. 265], не просто зведення правил усного та писемного спілкування в Інтернеті, але й систему, що орієнтує користувачів мережі на дотримання принципів культури мови незалежно від того, віртуальна вона чи реальна» [7, с. 128].

Єдиного документу, що містить усі правила нетикету і є стандартом для усіх, немає, проте існують найбільш поширені правила, які повинен знати кожен учасник онлайн-комунікації. Наведемо основні [8, с. 4-8]:

1. Пам'ятайте, що ви спілкуєтесь з людиною. Не дозволяйте собі того, чого б не зробили у звичайному спілкуванні.
2. Дотримуйтеся тих самих стандартів поведінки, що і в реальному житті.
3. Пам'ятайте, що ви знаходитесь у кіберпросторі. Так, спілкуючись в чаті або ж форумі, пам'ятайте, що манери спілкування в різних співтовариствах різні.
4. Поважайте час і можливості інших. Якщо ви даєте посилання на великий файл, не забувайте вказувати його розмір. Не слід очікувати миттєвої реакції на повідомлення.
5. Зберігайте свій імідж. Ваша репутація в Інтернеті не менш важлива, ніж у реальному житті. Публікуючи якусь інформацію, перевірте її достовірність, пишіть грамотно.
6. Допмагайте іншим там, де ви це можете зробити.
7. Не створюйте конфлікти та не допускайте їх.
8. Поважайте право на приватне листування. Не поширюйте в Мережі інформацію про себе та інших людей – реальні імена, адреси, телефони, фотографії.

9. Пам'ятайте про авторське право. Представляти скопійовану з Інтернету інформацію, як авторську, не просто нечесно, але й незаконно.

10. Пам'ятайте про безпеку. Намагайтесь без зайвої потреби не викладати на сторінках Мережі приватну інформацію, щоб не стати жертвою он-лайн злочинців.

Під порушенням нетикету, які найчастіше виникають в мережі Інтернет, розуміють образи та перехід на особистості, відступ від теми, який робиться зловмисно (офтопик), рекламу, саморекламу у невідповідних місцях, а також наклеп або іншу зловмисну дезінформацію, чи плагіат [8, с. 8].

Запровадження та виховання культури спілкування та взаємодії учасників освітнього процесу є необхідним і природним у роботі будь-якого закладу освіти. Збільшення частини онлайн-спілкування та взаємодії у закладах вищої освіти завдяки цифровізації освіти, а також перехід до змішаного або дистанційного формату навчання через пандемію та карантинні обмеження спричиняє необхідність запровадження нетикету в освітньому процесі.

Як доречно зазначають науковці (Т. Махія, А. Тіщенко та інші), правила нетикету необхідно фіксувати, наприклад, у групі, на сторінці у мережі або іншому ресурсі закладу. Ми підтримуємо таку думку, адже встановлення правил поведінки, надання чітких інструкцій є зоною відповідальності викладача і частиною впорядкування освітнього простору (classroom management).

У закордонних закладах вищої освіти поширеною є практика формування та розміщення правила нетикету на сайті. Наприклад, на сайті американського університету Потомак (University of the Potomac) їх подано у розділі «Академічні поради» [5]. Інформація містить 14 загальних правил (бути обережним з тоном; бути точними та фактичними; спочатку шукати, а потім запитувати; не використовувати вільно сарказм; бути такими ж ввічливими, як і в особистому спілкуванні; використовувати належну граматику та пунктуацію; дотримуватися теми; пам'ятати, що в Інтернеті немає нічого приватного; робити чіткі та короткі зауваження; поважати конфіденційність людей; використовувати належні звання своїх професорів; поважати думку інших; не зловживати чат – боксом; здавайте завдання уважно) та розширене пояснення до кожного з них.

У британському University College London на сайті, у розділі «Онлайн-викладання, керівництво, поради та платформи», такі правила подано більш розширено і представлено керівництво для персоналу та

студентів щодо того, як практикувати хорошу поведінку в Інтернеті, щоб зберегти доброзичливу та шанобливу спільноту університету [4]. Він містить окремі розділи для співробітників і студентів, де є інформація щодо належної онлайн-поведінки взагалі, щодо поведінки у письмових онлайн-обговореннях та щодо поведінки у інтерактивних заняттях, що проводяться наживо.

Фіксація правил нетикету у вітчизняних закладах вищої освіти поки що не є поширеною практикою, проте і досвіду організації і впорядкування освітнього процесу у віртуальному просторі набагато менше. Нещодавній перехід до змішаного або дистанційного формату навчання був вимушеним через пандемію та карантинні обмеження і значною мірою збільшив використання засобів онлайн-спілкування викладачів і студентів. Сьогодні освітній процес відбувається здебільшого у звичайному оффлайн форматі, але епідеміологічна ситуація в країні може зумовити повернення до змішаного або дистанційного формату в будь-який момент. До того ж, наразі багато освітян, викладачі іноземних мов зокрема, продовжують використовувати онлайн-засоби та інструменти, що показали свою ефективність під час змішаного чи дистанційного навчання.

Одним з таких засобів для викладачів іноземних мов, на нашу думку, є мобільні додатки для миттєвої передачі даних, або месенджери. За нашим припущенням, у практиці викладання іноземних мов у закладах вищої освіти використання месенджерів є поширеним, вони використовуються як засіб організації та впорядкування навчального простору і як навчальний інструмент.

З метою перевірки нашого припущення, було проведено опитування викладачів іноземних мов, в якому взяли участь 72 викладача з 13 закладів вищої освіти України (ДДТУ, Дипломатична академія України, ДНУ імені Василя Стуса, КНУ імені Т. Г. Шевченка, НАНГУ, НАУ імені М. Є. Жуковського «ХАІ», НТУ «ХПІ», НУ «Запорізька політехніка», НУБіП України, ХНАДУ, ХНУБА, ХНУВС, ХНУМГ імені О. М. Бекетова).

Було виявлено, що усі опитані (100%) користуються месенджерами в освітньому процесі при спілкуванні зі студентами. Найбільш популярними серед викладачів виявилися додатки Viber та Telegram. При опитуванні була можливість обрати декілька варіантів, якщо вони використовуються. Зазначимо, що більшість викладачів в освітній діяльності послуговуються кількома месенджерами.

Варто зазначити той факт, що 36,1%

опитаних викладачів використовують менеджер саме для вирішення організаційних питань, а більшість (63,9%) – для вирішення організаційних питань і виконання навчальних завдань. Цікаво, що месенджер сам по собі 13,9 % використовують в якості такого навчального інструменту, де спілкування йде переважно іноземною мовою.

Попри популярність, зручність та певні переваги використання месенджерів в освітньому процесі ЗВО в контексті викладання іноземних мов, існують також і недоліки. Так, більшість опитаних викладачів (84,7 %) стикались з негативними ситуаціями у практиці застосування месенджерів у спілкуванні зі студентами. Наведемо приклади ситуацій, з якими викладачі зустрічаються найчастіше:

- студенти пишуть у неробочий час та вихідні дні (68 %);
- незрозумілий нік студента (61,1 %);
- виносять у загальний чат те, що слід обговорювати в особистих повідомленнях (41,7%).

Також викладачі зазначали інші ситуації, які вони вважають негативними: коли студенти надсилають голосові повідомлення (30,6%); зловживають стікерами, емодзі, картинками тощо (22,2 %); вживають некоректну лексику (сленг, нецензурні вирази) (11,1 %); розбивають одне змістове повідомлення на кілька коротких (6,9 %); засмічують чат (6,9 %).

Проаналізувавши зазначені негативні ситуації, бачимо, що їх можна вважати порушеннями правил нетикету. Причиною порушень студентів може бути нестача у них знань щодо правил нетикету, недостатній рівень розвитку цифрових компетенцій та практики онлайн-спілкування в освітньому просторі. Схожої думки дотримуються й сучасні науковці. Так, у результаті дослідження ставлення студентів до практичного використання нетикету, Y. M. Aroui та D. A. Hamaidi дійшли висновку, що студенти недостатньо знайомі з правилами нетикету і для закладів вищої освіти важливо включити мережевий етикет у свої навчальні програми [1, с. 95]. Також існує думка, що сфера «цифрових» навичок та компетенцій в Україні розвивається повільно та окремо від академічної освіти [6, с. 8]. Це підтверджує потребу запровадження правил нетикету в освітньому просторі ЗВО та в контексті курсу іноземної мови зокрема.

Можливість та необхідність встановлення і фіксації правил нетикету в межах окремої дисципліни вже розглядалися закордонними науковцями та методистами. Так, щоб уникнути будь-якої неприємної ситуації, настійно рекомендується, щоб викладачі включали до свого навчального плану огляд із детальною інформацією про очікування щодо нетикету, конкретно вказуючи правила та наслідки [3, с. 266]. Центр

ефективного викладання і навчання університету Cal State LA [2] також рекомендує розробити кодекс нетикету для власного курсу та надає посилання на вдалі приклади. Такий кодекс може містити рекомендації щодо доречного використання мови, граматики, пунктуації, текстових шрифтів та кольорів; поваги до інших, їх часу, трафіку тощо; використання сарказму, гумору та/або розміщення жартів; питань конфіденційності та обміну інформацією поза класом та інше.

Водночас, розробка та встановлення таких правил або кодексу не є розповсюдженим серед викладачів іноземної мови. Так, на запитання «Чи встановлюєте ви правила спілкування зі студентами у групі месенджера?» тільки 20,8 % опитаних відповіли позитивно, а 65,3 % викладачів встановлюють їх тільки після виникнення порушень. Запровадження правил нетикету на початку курсу іноземної мови може допомогти викладачам запобігати порушенням з боку методики організації освітнього процесу у його онлайн-складовій.

Варто також зауважити, що теми, пов'язані з нетикетом, у курсі іноземної мови у вітчизняних закладах вищої освіти на сучасному етапі не вивчаються у достатньому обсязі. Це підтвердили результати опитування, в якому на питання «Вивчаються чи актуалізуються у вашому курсі з іноземної мови теми, пов'язані з нетикетом?» 31,9 % викладачів відповіли негативно, а 55,5 % зазначили, що такі теми вивчаються, але недостатньо. Вважаємо доцільним запровадити вивчення зі студентами існуючих правил і кодексів нетикету закордонних закладів вищої освіти на заняттях з іноземної мови з метою розвитку цифрової компетентності майбутніх фахівців, розуміння важливості нетикету в освітньому просторі із використанням сучасного автентичного мовного матеріалу.

Висновки і перспективи. Таким чином, вивчення правил нетикету в курсі іноземної мови розглядаємо як один із шляхів розвитку цифрової компетентності студентів на основі сучасного мовного матеріалу. Розробка і встановлення правил нетикету для запобігання його порушень є доцільним з точки зору методики організації освітнього процесу з іноземних мов з урахуванням збільшення його онлайн-частини у сучасних умовах. Подальшого дослідження потребують питання вивчення й встановлення загальних правил нетикету закладу вищої освіти та їх уточнення для різних дисциплін і засобів онлайн-спілкування в освітньому процесі (системи управління навчанням, сервіси віртуальних зустрічей, форуми, соціальні мережі тощо, сайт або інший ресурс закладу освіти). Перспективним напрямом дослідження є також

розробка методичних матеріалів щодо нетикету в освітньому просторі і майбутньої

професійної діяльності в контексті навчання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Arouri Y. M., Hamaidi D. A. Undergraduate Students' Perspectives of the Extent of Practicing Netiquettes in a Jordanian Southern University. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*. 2017, Vol. 12, No. 3. P.84-97. <https://doi.org/10.3991/ijet.v12i03.6424>

2. Establishing Your Course Netiquette. URL: <https://www.calstatela.edu/cetl/netiquette-examples>

3. Mintu-Wimsatt A., Kernek C., Lozada H. Netiquette: Make it Part of Your Syllabus. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*. 2010. Vol. 6, No. 1. P. 264-267.

4. Netiquette: good online behaviour at UCL URL:<https://www.ucl.ac.uk/teaching-learning/education-planning-2020-21/online-teaching-guidance-tips-and-platforms/netiquette-good-online#Student%20guidance>

5. Online Etiquette: 14 Netiquette Rules Online Students Should Know [Електронний ресурс] URL: <https://potomac.edu/netiquette-rules-online-students/>

6. Бабаєв В. М., Стадник Г. В., Момот Т. В. Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації. *Комунальне господарство міст*. 2019. Вип.148, том 2. С. 2-9.

7. Бибик С. Нетикет, або мережевий етикет. *Культура слова*. 2015. Вип. 82. С. 125-128.

8. Культура віртуального спілкування: методичні поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. Облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с.

9. Махinya Т. А. Особливості взаємодії учасників освітнього процесу у соціальних мережах: переваги та недоліки. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи*: збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції. Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. С. 211 – 219.

10. Тіщенко А.А. Нетикет – тренд сучасного бібліотекаря-нетизянина. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс*: матеріали круглого столу, Харків, 31 жовтня 2017 року / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва; Харківський національний медичний університет. Харків: ХНМУ, 2017. С. 85-89.

Southern University. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*. Vol. 12, No. 3. P.84-97. <https://doi.org/10.3991/ijet.v12i03.6424>

2. Establishing Your Course Netiquette. URL: <https://www.calstatela.edu/cetl/netiquette-examples>

3. Mintu-Wimsatt, A., Kernek, C., Lozada, H. (2010). Netiquette: Make it Part of Your Syllabus. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*. 2010. Vol. 6, No. 1. P. 264-267.

4. Netiquette: good online behaviour at UCL. URL: <https://www.ucl.ac.uk/teaching-learning/education-planning-2020-21/online-teaching-guidance-tips-and-platforms/netiquette-good-online#Student%20guidance>

5. Online Etiquette: 14 Netiquette Rules Online Students Should Know. URL: <https://potomac.edu/netiquette-rules-online-students/>

6. Babaiev V. M., Stadnyk H. V., Momot T. V. (2019). Tsyfrova transformatsiia v sferi vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii [Digital transformation in higher education in the context of globalization]. *Komunalne hospodarstvo mist*. Vol.148, Part 2, 2-9. [in Ukrainian]

7. Bybyk, S. (2015). Netyket, abo merezhevyi etyket [Netiquette, or network etiquette] . *Kultura slova*. Vol. 82, 125-128. [in Ukrainian]

8. Kultura virtualnoho spilkuvannia: metodychni porady (2014). [The culture of virtual communication: guidelines] / Upr. kultury, natsionalnostei ta relihii Khmelnyts. Oblderzhadmin.; KhOUNB im. M. Ostrovskoho. Khmelnytskyi. [in Ukrainian]

9. Makhynia, T. A. (2018). Osoblyvosti vzaiemodii uchasnivkiv osvitnoho protsesu u sotsialnykh merezhakh: perevahy ta nedoliky. [Features of interaction of participants of educational process in social networks: advantages and disadvantages]. *Praktychna mediahramotnist: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainski perspektyvy*: zbirnyk statei Shostoi mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Kyiv: Tsentri Vilnoi Presy, Akademiia ukrainskoi presy. 211-219. [in Ukrainian]

10. Tishchenko, A. A. (2017). Netyket – trend suchasnoho bibliotekaria-netyzianyna. [Netiquette is a trend of the modern Netiquette librarian]. *Sotsialni media dlia bibliotek: seredovyshe, resurs, servis: materialy kruhloho stolu*, Kharkiv, 31 zhovtnia 2017 roku / redkol.: I. V. Kyrychok, T. B. Pavlenko, N. D. Haieva; Kharkivskiy natsionalnyi medychnyi universytet. Kharkiv: KhNMU. 85-89. [in Ukrainian]

References

1. Arouri, Y. M., Hamaidi, D. A. (2017). Undergraduate Students' Perspectives of the Extent of Practicing Netiquettes in a Jordanian

**TO THE ISSUE OF NETIQUETTE IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS OF INSTITUTION
OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING
S. V. Tsymbal, N. S. Skrypnyk**

Introduction. *The development of information technologies, the need to move to blended or distance learning and digitalization of education have caused considerable increasing of online communication and interaction between students and teachers of higher education institutions recently. The introduction of netiquette in the educational process of a modern higher education institution in general and in the practice of learning foreign languages in particular becomes more and more relevant. Many educators, including foreign language teachers, continue to use online tools of communication that have proven to be effective in blended or distance learning format. One of such tools for foreign language teachers is found to be mobile applications for instant messaging, or messengers.*

The purpose of the paper is to summarize the experience gained in the introduction of netiquette and the use of messengers in the context of teaching foreign languages in higher education institutions of Ukraine. Learning the netiquette and its introduction into educational process in this context is considered as one of the ways to avoid violations and use modern materials when teaching foreign languages. The following research methods as a survey, method of analysis and synthesis of scientific and methodological literature and survey results are used.

Results. *The approaches of scientists to the culture of communication of participants in the educational process, interpreting the concept of "netiquette", the use of messengers in higher education and teaching of foreign languages in particular are covered. The results of the survey dedicated to the use of messengers in the educational process in which seventy two foreign language teachers from thirteen institutions of higher education of Ukraine took part are analyzed. Using messengers in the educational process was found to be quite common in the practice of teaching foreign languages both in terms of classroom management and as a learning tool. Despite the popularity, convenience and certain advantages of using messengers, there are some negative situations that can be considered as violations of netiquette. The reasons for students' violations may be lack of knowledge about netiquette rules, insufficient level of development of digital competence and practice of online communication in the educational environment. The introduction of netiquette guidelines at the beginning of a foreign language course can help teachers prevent violations. However, topics related to netiquette in the foreign language course in domestic higher education institutions are not sufficiently studied.*

Originality. *The scientific originality of the research results is based on the fact that learning and introduction of netiquette has not been considered in the context of teaching foreign language yet. Despite netiquette is a part of digital competence, it has not received sufficient coverage in methodology of teaching foreign languages.*

Conclusion. *The research has shown that the study of netiquette rules in a foreign language course can contribute to development of students' digital competence on the basis of modern language material. The development and establishment of netiquette guidelines to prevent its violations is appropriate in terms of methods of organizing the educational process in foreign languages, taking into account the increase of its online part in modern conditions.*

Keywords: *netiquette, messenger, classroom management, foreign language, students.*

CULTIVATING POLY CULTURALISM IN HIGHER EDUCATION: REFLECTIVE APPROACH

O. I. CHAIKA, PhD, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: oxana.chaika@yahoo.es
<https://orcid.org/0000-0002-4317-9456>

Abstract. *The paper considers study areas for formation of the poly-/ multicultural personality of the future teacher who is ready to deliver high-class philological study and instructional value in the area of higher education. That is seen possible with application of reflexive approach as methodology for the educational process, accompanied as well by axiological, culturological, communicative, and environmental approaches for fostering high cultural and linguistic values with a future teacher of foreign languages in a poly- / multicultural classroom. Establishing, or fostering, or cultivating poly- / multiculturalism in higher education for foreign language teachers is inextricably linked with the processes of comprehension, awareness, and the formation of such teachers' own personal values to knowledge and culture, their own activities, especially with the process of reflection (reflexion). In this regard, reflective thinking comes to the fore. Next, both formation and development of such reflective thinking become important tasks at all levels of (higher) education in general and instruction and acquisition of foreign languages, in particular. At the same time, it is critical to note that reflective thinking is at the foundation of applying coaching oriented technologies as a pool of highly efficient tools to achieve the set goals of the coach (classroom teacher, mentor, supervisor, foreign language instructor, trainer, or expert) and a coachee, student in a poly- / multicultural classroom.*

It is also recommended under the research to distinguish between the adjective terms 'reflexive' and 'reflective'. To be more precise, 'reflective' under the study results means 'natural / characteristic of something which reflects, or redirects back to the source' while 'reflexive' stipulates 'referring back to the subject, or having an object equal to the subject'. The latter is of prime value for the subject matter of the research inasmuch connects to coaching-based portfolio of methodology and ideology, largely speaking.

Key words: *polyculturalism, multiculturalism, cultivating polyculturalism, reflexive approach, language for specific purposes (LSP), polyculturalism in instructing languages for specific purposes, higher education.*

Introduction and literature review. The formation of the poly-/ multicultural personality of the future teacher who is ready to deliver high class philological study and value in the area of higher education is inextricably linked with the processes of comprehension, awareness, and the formation of their own personal values to knowledge and culture, their own activities, i.e. with the process of reflection (reflexion). In this regard, reflective thinking comes to the fore, and both formation and development of such reflective thinking become important tasks at all levels of (higher) education in general and instruction and acquisition of foreign languages, in particular [3; 9; 11].

It is known that the basics of reflexive methodology were formed in the 1980-90s. Since then various schools and areas related to the study of reflection have been created and kept on functioning when the subject matter of research and experimental activities is the design of reflective and innovative environments with dialogic and polylogical interaction by the subjects of the educational process, ensuring the development of personality [4; 7; 13].

Thus, lately a great number of local and foreign scholars have constantly considered the

reflexive approach as a methodology of pedagogical activity in their researches [15]. For instance, Korthagen looks into ways of linking practice and theory in the pedagogy of realistic teacher education, Alekseyev speaks of designing conditions for the development of reflective thinking, Davydov discusses activity theory and social practice [7; 1; 2]. At the same time it is not only the issues of pedagogical activities, which have been found important for higher education, but also many questions link to psychological aspects of personality development [4; 5; 9] and, obviously, are reflected in the researches associated with:

- (i) Influence of reflection on the formation of psychological readiness of the individual for professional activity [4; 12],
- (ii) Reflection as a form of self-knowledge of personality [1; 17],
- (iii) Role of the motivational-target stage of the technology of formation of reflective culture in the system of professional self-development of teachers, etc. [17; 5; 6].

In addition to the mentioned, Mikhaylova studies integration of communicative and reflexive components and their ratio in the structure of

human abilities, and Razina becomes more educationally centered around the teacher and student component when describes reflection at different levels of pedagogical thinking [10; 13]. Interestingly, Rossokhin moves beyond the pedagogical studies and unveils the specifics of reflective thinking, primarily dwelling on psychology of reflection of altered states of consciousness [14].

Therefore, the literature study displays that reflection has broadly been discussed by academics. However, it is yet to specify how psychological and pedagogical efforts in contemporary researches may contribute to a more efficient way of cultivating polyculturalism and multiculturalism, where appropriate, in higher education. Moreover, it is the adoption of coaching technology-oriented approach, which may help integrate the existing and cutting-edge good and best practices from the domestic and foreign educational environments. The said shapes the aim and relevant objectives of the study. It is expected that the findings prove a burning need in bringing change to higher education in the light of amending the methodological portfolio with the coaching toolkit for best adoptable teaching practices in poly- / multicultural classrooms and efficient instruments for teachers of foreign languages, which strive to foster culture and language tolerance in a multicultural changing world.

Study material and methods.

Identification of the same or similar studies in the domestic and foreign educational arena, collection and processing of data are combined with the synthesis and analysis of relevant literature in the fields of pedagogy, education, and psychology. More attention is paid to the contemporary ways of presenting thinking models / patterns in education and discussing implementation of coaching as a subject in higher educational establishments, as well as employing coaching technologies on a permanent basis for teaching polycultural and polylingual students in multinational classrooms. Compilation of scientific views and integration as an underlying approach are applied. The idea of introducing coaching as a fundamental value-adding toolkit for a future teacher of foreign languages in a polycultural / multinational classroom is key to the subject matter under discussion.

Discussion and results. Given the aim of the research, the set objectives deem to discuss relevance of reflection, reflective thinking and reflective skills for learning something new, discovering students' potential in higher educational settings, especially in polycultural and multinational classrooms, in which learning is carried out with a polylingual focus on education.

It is found that the key concepts of the

reflexive approach are such as (i) reflection (reflexion), (ii) reflexive position or state of being, and (iii) reflexive skills.

Next, it is also recommended under the research to distinguish between the adjective terms 'reflexive' and 'reflective'. To be more precise, 'reflective' under the study results means 'natural / characteristic of something which reflects, or redirects back to the source' while 'reflexive' stipulates 'referring back to the subject, or having an object equal to the subject'. The latter is of prime value for the subject matter of the research in general and at large inasmuch connects to coaching-based portfolio of methodology and ideology. At the same time, literature study showcases that both the adjective 'reflexive' and 'reflective' can be used interchangeably and are mainly distinguished as outdated and modern spellings for the same concept.

The analysis of researches of various scientific schools allows drawing a conclusion that as long as no uniform definition of reflection, especially in pedagogical researches, is adopted, many opt to follow the concepts defined in relevant philosophical and encyclopedic dictionaries. Thus, *Philosophical Encyclopaedic Dictionary* defines *reflection* as a form of human activity of a socially developed man, aimed at understanding all their own actions and their laws. Next, reflection is an activity of self-knowledge and self-discovery, which reveals the specifics of the spiritual world of man.

According to Korthagen et al., reflection is a mental process aimed at structuring or restructuring experience, problem or existing knowledge or ideas [7, p. 37]. Further, following the book description, "Set up as a journey back and forth between practice and theory, this book is not only about linking them but models how it can be done, providing both practical solutions and research-based theoretical foundations" and the introduction of Korthagen's concept of "realistic teacher education", it becomes clear why this reflection as a methodology is so crucial for teacher educators [7]. Secondly, the scholars' approach about linking theory and practice is reasonably considered a fundamental shift in thinking about teacher education. It casts no doubt, why schoolteachers who are practitioners warmly accept the concept, which is well-known in Europe and gaining interest in North America.

It is assumed important to underline that reflection is associated with the enlisted below:

- 1) Producing new meanings / concepts,
- 2) Processes of objectification of meanings in the form of knowledge, objects and objects of activity,
- 3) Specific functioning of this knowledge, subject matter of study and objects of practical activity [10].

Besides, a significant part and concept of the reflexive approach is the problem situation. It arises in the presence of several, sometimes mutually exclusive provisions for the evaluation of both the problem itself and the ways of its evaluation and solution. This provision allows determining the following requirements for the organization of the educational process, which ensures the formation of a poly- / multicultural personality of students who are training to become future teachers of foreign languages.

In order to form the ability to solve problems independently, it is necessary to model problem situations in a poly- / multicultural environments and form appropriate algorithms of action at all levels of foreign language education [8; 16]. To do this, it is necessary to analyze different views within the problem situation, which contributes to a better understanding of knowledge and acquisition of relevant skills afterwards.

The process of reflection itself contributes to the search for alternative actions related to the ability to design activities, which in turn creates the need to obtain new and update previously acquired knowledge, integration of knowledge and skills, and ways to use them in different situations. Thus, reflection results in the production of new meanings and their objectification in the form of a new idea and algorithms for its implementation.

References

1. Alekseyev, N. G. (2002). *Proyektirovaniye usloviy razvitiya reflektivnogo myshleniya* [Designing conditions for the development of reflective thinking]: avtoref. dis. d-ra ped. nauk: 19.00.13. Moscow.
2. Davydov, V. V. (1996). *Teoriya deyatel'nosti i sotsial'naya praktika* [Activity theory and social practice]. *Voprosy filosofii* [Philosophy matters], №5, 53-62.
3. Khachatryan, L. (2019). On the relationship between thinking and world language modeling: Based on old Armenian language materials. *WISDOM*, 12(1), 6-15. <https://doi.org/10.24234/wisdom.v12i1.237>
4. Kitayama, S., Markus, H. R. & Kurokawa, M. (2000). Culture, emotion, and well-being: Good feelings in Japan and the United States. *Cognition and Emotion*, 14(1), 93-124.
5. Kelesi, M. (1996). *Osoblyvosti refleksiyi yak formy samopiznannya osobystosti* [Peculiarities of reflection as a form of self-knowledge of personality]: avtoref. dys. kand. psikh. nauk : spets. 19.00.07. Kyiv.
6. Kondratets, I. (2013). *Rol motyvatsiynotsilovoho etapu tekhnolohiyi formuvannya refleksivnoyi kultury v systemi profesiynoho samorozvytku pedahohiv* [The role of the motivational-target stage of the technology of formation of reflective culture in the system of

Therefore, the process of educating the poly- / multicultural personality is inextricably linked with reflexive processes, with the formation of a reflexive attitude to linguo-cultural knowledge, as well as to themselves as subjects of such activity. Hence, the main ideas of the reflexive approach in higher education and its main categories, i.e. reflection, reflective position / state of being, reflective skills, should be taken into account in developing the concept of educating and fostering poly- / multiculturalism of future foreign language teachers.

Conclusion. Given the discussed above, the processes of learning another language and getting acquainted with another culture are modeled as processes of cultural reflection, which must be organized on the basis of problematic situations of cultural nature so that the future teacher who is training to become a foreign language instructor, including purposes for instruction of languages of specific purposes, can reflect on him / herself, his / her culture, values of his / hers and other culture, and activities. That would result in formation of a reflective attitude to knowledge, values, activities, to him/ herself as a subject of culture and activities, ability to identify common and diversified inter-social values and capacity to help establish or cultivate them with polylingual students in multinational classrooms.

professional self-development of teachers]. *Pedahohika vyshchoyi ta serednioyi shkoly* [Pedagogy of higher and secondary schools]: zb. nauk. pr. Kryvyy Rih, vol. 38, 386–390.

7. Korthagen, F. A. J., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B., & Wubbels, T. (2001). *Linking Practice and Theory. The Pedagogy of Realistic Teacher Education*. Routledge.

8. Luchyk, A. (2016). *Dynamika movnoyi normy i problemy kodyfikatsiyi* [Dynamics of language norm and codification problem]. *Magisterium (mov)*, 62 (12), 51-55.

9. McCrea, R. R. (2001). *Trait Psychology and Culture*. In *Journal of Personality*, 69 (6).

10. Mikhaylova, S. V. (1991). *Kommunikativnyye i reflektivnyye komponenty i ikh sootnosheniye v strukture sposobnostey* [Communicative and reflexive components and their ratio in the structure of abilities]: avtoref. diss. kand. psikh. nauk : spets. 19.00.07. Leningrad.

11. Newton, J., Yates, E., Shearn, S., & Nowitzki, W. (2010). *Intercultural Communicative Language Teaching: Implications for Effective Teaching and Learning*. In Report to the Ministry of Education, New Zealand. <http://www.educationcounts.govt.nz/publications/curriculum/76637/introduction>

12. Peng, K. & Nisbett, R. E. (1999). *Culture, dialectics, and reasoning about contradiction*. *American Psychologist*, 54(9), 741-754.

13. Razina, T. V. (2002). *Osobennosti refleksii na razlichnykh urovnyakh pedagogicheskogo myshleniya* [Features of reflection at different levels of pedagogical thinking]: avtoref. diss. kand. psikhol. nauk : spets. 19.00.07. Yaroslavl.

14. Rossokhin, A. V. (2009). *Psikhologiya refleksii izmenennykh sostoyaniy soznaniya* [Psychology of reflexion of altered states of consciousness]: avtoref. diss. dokt. psikhol. nauk: 19.00.01. Moscow.

15. Shchedrovitskiy, G. P. (1995). *Izbrannyye*

trudy [Selected Works]. Moscow.

16. Shynkaruk, V. (2002). *Katehoriyi modusu i dyktumu u strukturi rechennya*: Monohrafiya [Categories of mode and dictum in the sentence structure]. Chernivtsi: Ruta.

17. Voitiuk, D. K. (2004). *Vliyaniye refleksii na formirovaniye psikhologicheskoy gotovnosti lichnosti k professional'noy deyatel'nosti* [Influence of reflection on the formation of psychological readiness of the individual for professional activity]: avtoref. diss. kand. psikhol. nauk : spets. 19.00.01. Novosibirsk.

ВИХОВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕФЛЕКСІЇ

О. І. Чайка

Анотація. У статті розглянуто напрямки вивчення формування полі-/ мультикультурної особистості майбутнього вчителя, який готовий забезпечити високі класні викладання іноземних мов, фахових мов у тому числі, та підвищити навчально-ціннісний компонент у сфері вищої освіти. Застосування рефлексивного підходу як елемента методології навчального процесу супроводжується також аксіологічним, культурологічним, комунікативним та екологічним підходами для формування високо-культурних та мовленнєвих цінностей майбутнього учителя іноземних мов у полі- / мультикультурному середовищі. Створення, сприяння або культивування полі / мультикультуралізму у вищій школі для вчителів іноземних мов нерозривно пов'язане з процесами розуміння, усвідомлення та формування власних особистих цінностей щодо знань та культури свого народу й того, мова якого навчається / викладається, особистої діяльності у побуті, особливо з процесами рефлексії. У цьому плані на перше місце виходить рефлексивне мислення. Як формування, так і розвиток такого рефлексивного мислення стають важливими завданнями на всіх рівнях (вищої) освіти загалом та у процесі навчання та засвоєння іноземних мов, зокрема. У той же час важливо відзначити, що рефлексивне мислення лежить в основі застосування коучинг-орієнтованих технологій як пулу високоефективних інструментів для досягнення поставлених цілей тренера (класний керівник, наставник, керівник, викладач іноземної мови, тренер з мови або експерт) та студента у полі- / мультикультурному просторі. Рефлексія може використовуватися у полікультурному / мультикультурному середовищі вчителями іноземних мов, у тому числі викладачами фахових мов, як на початку знайомства з новим матеріалом (перший етап уроку), так і в середині – для закріплення усвідомленого та виведення результатів у план дій в майбутньому, а також наприкінці роботи зі студентами для виважених результатів і розуміння, як діяти далі в подібних і інших ситуаціях.

Ключові слова: полікультурність, мультикультурність, виховання полікультурності, рефлексивний підхід, фахова мова, полікультурність у навчанні фахових мов, вища освіта.